

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Ewald, Enevold.; af Enewaldo Ewald.

Den eeneste, sande og salige Wiisdoms Kilde,
som er Guds Ord, eller, den Hellige Skrift ...

Kjøbenhavn : trykt af Gottmann Friderich Kisel,
1752

[18], 378 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

200.

DA. BO.

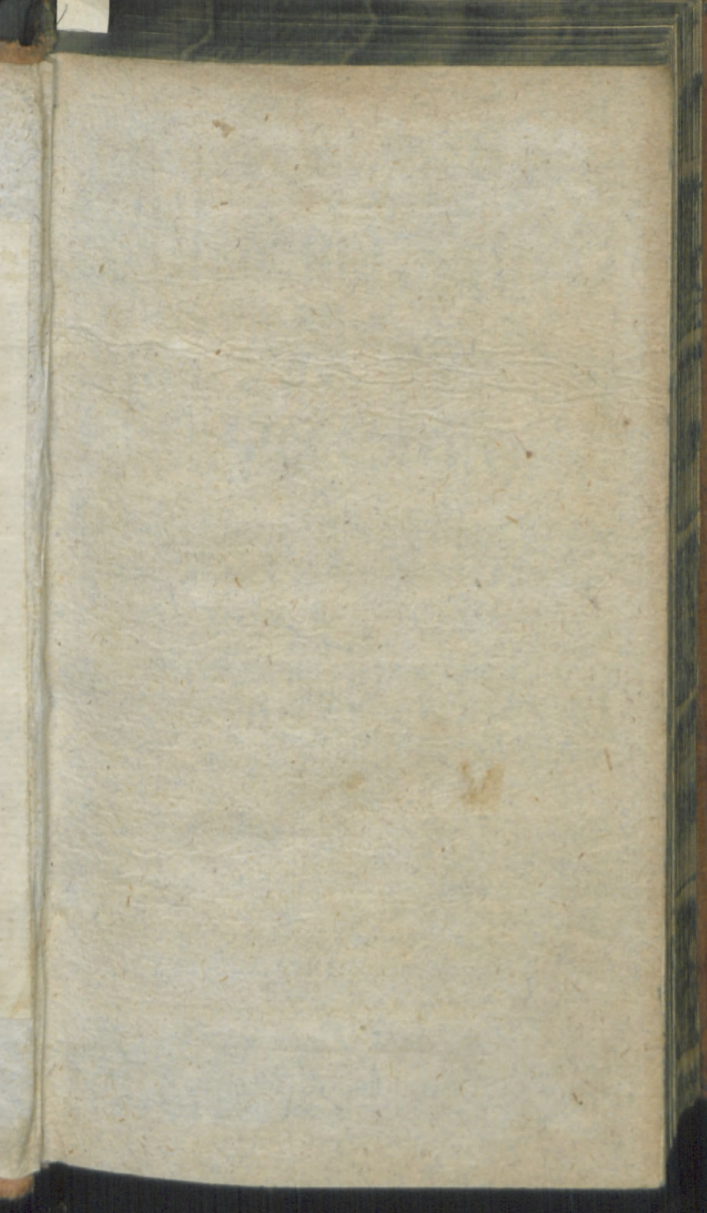
N° 503.

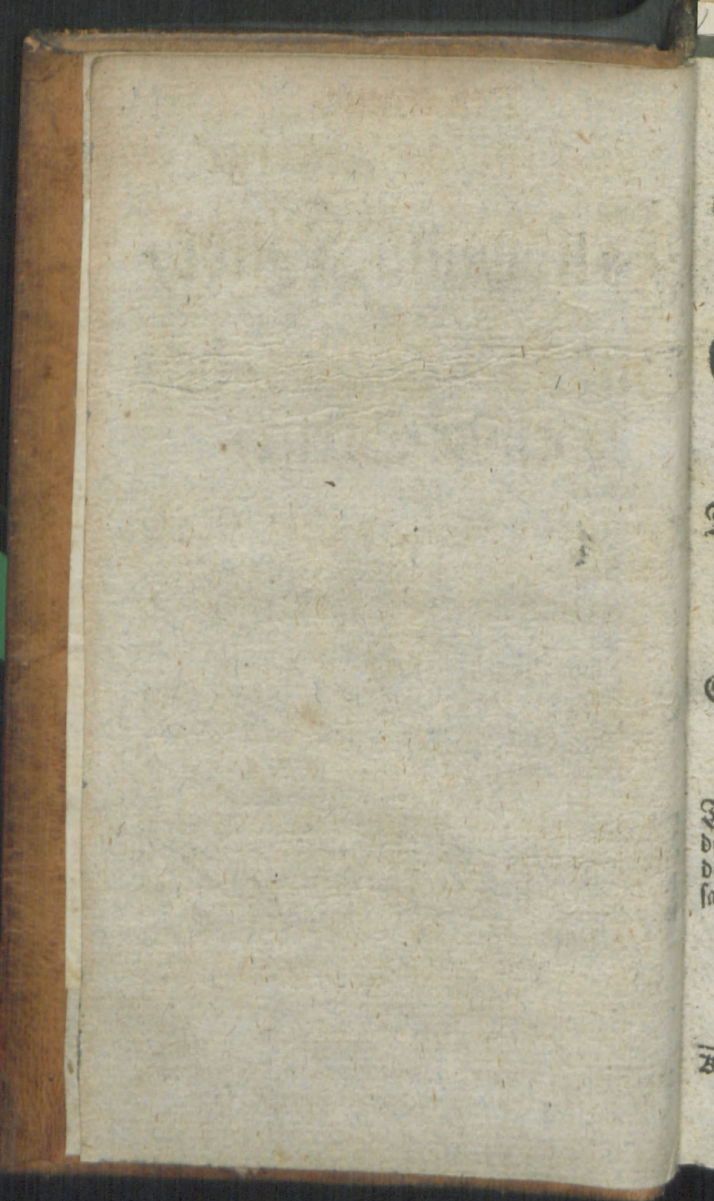

St. Thomas

AV-DA-MF

Den eeneste,
Sande og Salige
Bisdoms Kilde,
Som er
Guds Ord, eller, den
Hellige Skrift,

eller,
Den Hellige Skriftes høye Værdighed, store Bigtighed, rette og værdige Brug, og salige Nytte,

Hos dem
som tilbørligen omgaaes dermed,
Som det rette af Gud selv forordnede
Middel, til at veylede Menniskene til og paa
den sande Livsens Bey,

Forestillet
Til Underviisning og Lærdom for de Bankundige og Uforsarne, til Dverbeviisning for de Wildfarende, til Rettelse for de Forvendte og Afvigede, og til en salig Optugtelse, Paamindelse og Veyledning for alle dem, som begiere at redde deres Siel, og at blive
deelagtige i det evige Livs Haab i
Christo Jesu,

Al
ENEWALDO EWALD,

BOBENHAYN, Udi det Konael. Wärsenhauß,
Trykt af Gottmann Friderich Kiesel, 1752.

Imprimatur,

P. R. GÖISCE, D.

Fortale til Læseren.

Det, som den vise Salomon i sin
Tiid har saagt: Præd. 12, 12.
at der er ingen Ende paa at
gøre mange Bøger, det have vi
langt mere Aarsag til at sige i vore Ti-
der, da næsten enhver, som har lært
noget mere end som andre, og bilder sig
ind at være Klog, ogsaa vil meddele an-
dre sin Bidskab og Klogskab udi Skrif-
ter, saa at Verden derover bliver hver
Dag mere og mere opfyldt med gode
og onde, nyttige og skadelige Bøger
og Skrifter. Jeg har vel i min Deel
længe havt det Forsæt, ikke at ville
forsøge Skribenteres Tal; alligevel er
jeg imod min Tanke og Forsæt kom-

Sortale.

men i Tallet med, og har ladet paa nogle Aar adskillige Skrifter af mit ringe Arbeide komme for Lyset. Hvad dertil har bevæget mig, har jeg til deels ved Lejlighed givet tilkiende. Min Hensigt har været eenfoldig og reen, og jeg har havt det Forset at ville, og det Haab at skulle kunde tiene andre dermed, og i det mindste at skaffe derved nogen Frugt. Nu da Mærene og mit skrøbelige Legems Svaghed tager mere til, havde jeg næsthen besluttet at legge Pennen ned, og i det mindste intet mere af mine Skrifter at lade komme for Lyset. Alligevel drages jeg dertil uformærkt, og overtaltes til at lade eet og andet komme frem, som jeg enten i forrige Tider, eller og nu i min Svagheds Tiid, naar jeg har kundet bruge Pennen, har sammenskreven. Dette nærværende Skrift, som jeg nu agter at give under Pressen, maa jeg tilstaae dette om, at jeg med god Betænkning og Overveelse allerede for lang Tiid s-

Den

Fortale.

Den har besluttet ved mig selv, om Herren vilde give Naade og Lykke dertil, at forfærdige, og saa at lade det komme for Lyset. Det er ikke af den Aarsag, at der var Mangel paa Skrifter af samme Indhold, da mange brave Mænd for mig have skreven om denne Materie, og det baade ordentligen og grundigen, ja og udførliger, end som jeg nu har gjort. Dog have vi just ikke noget Skrift i vort Danske Sprog af denne Indhold, som dette er. Men for at forklare mit Sind i denne Sag noget nøjere, tillige med Aarsagen, som har bevæget mig til at skrive dette Skrift, saa og for at vise des tydeliger min Hensigt og mit Ønemerke dermed, saa vilde den Christelige Læsere holde mig det til gode, at jeg taler noget om mig selv, og hvorledes jeg fra min Ungdom op har anseet, og endnu anseer den Hellige Skrifts Bøger, til hvis gudelige og opbyggelige Læsning og Betragtning det egentligen er, som jeg søger at opvække og

Fortale.

overtale enhver formedelst dette li-
det Skrift. I min første Ungdom er
jeg, deels ved mine Forældres Forma-
ninger og Tilskyndelse, deels ved andres
Exempel, bleven opmuntret til at læ-
se flittig i Bibelen, ja en vis Person
gav mig i sær med sit Exempel Anled-
ning til, at læse den ordentligen igien-
nem fra først og til sidst, og naar jeg
een gang havde bragt saadan Bibel-
Læsning til Ende, begyndte jeg paa
nye igjen for fra, og paa denne Maade
læste jeg den hele Bibel 4 gange igien-
nem fra Begyndelsen og indtil Enden,
og det inden jeg havde fyldt min Al-
ders 14de Aar. En hver kand let tæn-
ke, at der maatte forekomme mig me-
get, som jeg ey forstod, og jeg maa
tilstaae, at ligesom jeg fandt Fornøyel-
se i at læse de Historiske Ting, og jeg
deraf ogsaa havde den Nytte, at de
samme bleve mig temmelig vel be-
kiendte, saa var derimod det meste udi
de saa kaldte Lære- og Prophetiske Bo-
ger, og i sær i Epistlerne mig gandske
ufor-

Fortale.

uforftaaeligt, og jeg skyndte mig kun at bringe disse Bøgers Læsning snart til Ende, for at komme igien til noget, som var mere forftaaeligt og tillige mere fornøveligt for mig. Imidlertid var faadan Bibel-Læsning hos mig ikke uden al Frugt og Nytte; Thi en allene, som sagt er, bleve de Historiske Ting mig mere og mere bekiendte, men og de øvrige Ting, som forekomme i Biblen, bleve derved altid mere og mere indprentede i Hukommelsen, og mange herlige og vigtige Bibelske Sprog vare blevne mig saa bekiendte, at jeg herefter, da jeg kom mere til Forftand en allene kunde des bedre erindre mig dem, men og med des større Nytte høre og læse noget om deres rette Forftand og Forklaring, og anvende den til min egen saa vel som andres Opbyggelse. Endskjønt jeg nu efterdags ikke var saa flittig og ordentlig i min Bibel-Læsning, eller saa stadig holdt ved dermed, saa lod jeg den dog ikke heller aldeles ligge,

Fortale.

og jeg havde, og beholdt altid en
Høynagtelse for den Hellige Skrift,
ja jeg troede at enhver Christen var
forbunden til at troe og leve saaledes,
som der blev lært og befalet udi den
Hellige Skrift, som det eeneste aaben-
barede Guds Ord. Hvad i det øvri-
ge mit Sind og min Tilstand angaaer,
saamaa jeg til Guds Navns Priis be-
fiende, at den gode Gud og Frelser
har fra min Ungdom af ofte kraftig
rørt mit Hierte, og søgt at bevæge og
drage det til sin sande Frygt og Lydig-
hed, og at jeg efter den Kundskabs
Maade, som jeg havde, ogsaa har søgt
at rette mig efter det, som jeg troede
at være Guds Villie, og at komme
overeens med hans hellige Ords Lær-
dom, endskiont under megen Skrø-
belighed. Men da det nu ikke er mit
Forset, her at beskrive mit hele Levnets
Lob, endskiont derudi efter den Tid
mange mærkværdige Ting ere forefald-
ne, men jeg har kun egentligen taaget
mig for, at vise Aarsagen, der har be-
væget

Fortale.

væget mig til, at forfatte dette nærværende Skrift, saa vil jeg nu gaae andt Ting forbi, og alleneste fortælle, hvorledes det fremdeles er gaaet mig i Henseende til denne Sag. Efterat der da vare adskillige Forandringer forefaldne i mine Omstændigheder og Tilstand, siden den Tid jeg for har tallet om, fordte den trofaste Guds Forsyning mig til Academiet i Jena, en Sted, hvor jeg fandt en besynderlig god Lejlighed til at undervises og paamindes om den sande Christendoms rette Art og Bestaaffenhed, og at opvækkes til at indtræde paa denne den sande Christendoms Vej og Bane, deels ved min høyt-elskede troe Læreres D. Buddes grundige Lærdom, Underviisning og Formaning, som jeg havde Lejlighed, saa vel offentligen, som privatim at blive deelagtige udi, deels ved Omgængelse med saadanne Personer, som alvorligen havde begyndt at indtræde paa samme Vej. Med disse sidste fandt jeg i sær Lejlighed dagligen

X 5

at

Sortale.

at anstille et Slags Dvelse i den Hellig-
ge Skriftes Betragtning, som vi be-
gyndte med hverandre med det Forset,
derved fornemmeligen at see paa vor
egen Opbyggelse. Saadan Dvelse
var ikke heller uden Nytte og Belsig-
nelse for mig, og jeg blev ved H^Er-
rens Naade formedelst disse nu benæv-
nede Midlers Hielp kraftig opvakt og
overtalet til at fatte den Resolution,
at ville herefter bestandig fremgaae
paa den sande Christendoms Bane
indtil Enden. Hvordan det derefter
er gaaet mig fra Tiid til Tiid, hvad
for Forhindringer og Fristelser mig
have mødt, og hvortæd jeg ved H^Er-
rens Naade har bestridet og overvun-
den de samme, vil jeg nu forbigaae at
tale videre om. Kun dette ene vil jeg
forteligen melde noget om, som det
der tiener til mit nærværende Forset,
at iblant andre svare Fristelser, som
jeg blev befalden med, var i Besyn-
derlighed denne, at jeg begyndte at
tvivle paa Guds Ords Sandhed, og
den

Sortale.

den Helliges Skriftes Guddommelige Indgivelse, endskjønt jeg dog gjerne vilde tiene og tænktes Gud. Jeg blev derfor drevet til hiertelig Bøn og Paakaldetje om Bieshed og Overbeviisning i denne saa vigtiae Sag. Om sidder fattede jeg den Resolution, at jeg vilde paa nye give mig til at læse og randsage i Biblen, for at see, om jeg kunde finde noget derudi, hvoraf jeg kunde faae Overbeviisning om de Bibelske Sribenters Uredelighed og Bildfarelse, eller om nogen anden Ting, der kunde tydeligen overbevise mig om, at de Skrifter, som findes i Bibelen, ikke vare det, som de udgives for, nemlig; Guds eget Ord, og at de en vare eller kunde være skrevne af Guds Nands Drift og Indgivelse. Men hvis jeg ikke kunde finde sliq Overbeviisning, men jeg derimod skulde ved Guds Naade blive tilfulde overbevist om den Helliges Skriftes Rigtighed og Sandhed, og disse Skrifers guddommelige Indgivelse, saa var det tillige mit alvorlige

Fortale.

Forset, herefter ikke at vige derfra, men at antage dem, som min eeneste Troens og Levnets Regel, og min bestandige Beyledere paa Livsens Bey. Det skede da ved H. Errens store Naade og Forbarmelse, at jeg jo mere og mere fik en klar og fuld Overbeviisning om det Sidste, hvorved jeg ogsaa fra den Tid af ved H. Errens Naade bestandig og uden mindste Tvil er bleven indtil denne Dag. Da det derefter har behaget den gode Gud nu for 24 Aar siden, at sette mig her ved dette Huus i det offentlige Lære-Embede, saa har det, som mine Tilhørere nu i saa mange Aar kand være Vidner til, været min Hoved-Sag i alle mine Prædikener, Catechisationer og Taler, og endeligen i mine hidindtil udgivne Skrifter, at indvise mine Tilhørere, ja alle og enhver, der have hørt mig, eller læse mine Skrifter, i den Hellige Skrift, for derefter, som efter en vis og ubedragelig Regel og Retteemoer at prøve saa vel min som andres mundtlige saa vel som skriftlige Værdom. Og til den Ende haver jeg ofte ved Lejlighed søgt, at overbevise mine Tilhørere om den Hellige Skriftes Guddommelige Oprindelse, store Værdighed og Bigrighed, og herlige og salige Frugt og Nytte, da jeg tillige har underviist dem om, hvorledes man bør ret og værdeløgen at omgaaes med Guds Ord, for at faae den rette Nytte deraf, saa og søgt at overtale og tilskynde alle og enhver til flitteligen at læse og betragte

Fortale.

tragte det Guddommelige Ord. Bed denne min, saa vel som andre retsindige Læreres Bemærkelse, har jeg des verre! befunden, at man hverken finder den rette Høragtelse for den Hellige Skrift, eller den rette Lyst til at læse og randsage derudi, og saa at rette sig derefter, hos de allerfleste iblant vore Christne; men tvært imod seer og merker man, at de enten aldeles foragte Guds Ord, og drive deres Spot dermed, hvilket de gjøre, der ere opfyldte med atheistiske, deistiske, naturalistiske, eller og med indifferentistiske Principiis, eller, de agte det dog ringe, og ere ubekymrede for at læse og randsage derudi, og om de end undertiden gjøre dette, saa skeer det dog hverken af den rette Grund, og med det rette Nyemærke, ey heller paa den rette Maade. Hvor lidet og ringe deres Tal er iblant os, som har en tilbørlig Høragtelse for den Hellige Skrift, og agte den som et Guddommeligt Ord og Bidnesbyrd, der man bør ansee som sin eeneste Troens og Levnets Regel, og et af Gud selv bestiftet Middel, hvorved vi skal tilberedes og veyledes til Liv og Salighed, det sees klarligen, naar man lidet nøyere agter paa de flestes Forhold i Henseende til den samme. Der findes mange, der ikke engang eye nogen Bibel, eller Nye Testamente, ikke heller ere meget bekymrede derfor, som derfor ikke heller læse derudi. Dog maae man tilstaae, at saadan Mangel nu omstunder

Fortale.

stunder ikke letteligen findes, uden hos ringe vankundige og i sær fattige Folk, hvilke synes den Fald at kunde undskyldes, saa længe det fattes dem paa Evne og Lejlighed til at skaffe sig saadan en Bog. Men lader os agte paa dem der baade have Bibelen, og kand læse derudi paa saadanne, som bekiende, at det Ord og den Lærdom, som findes derudi, er Guds Ord, og at det er enhveres Pligt at høre, læse og betragte det, ja lader os endog agte paa saadanne, som fra deres Ungdom op er blevne anført til den Hellige Skriftes Læsning, og noyere ere blevne underviiste om og af den samme, som ere bestemte til Lære-Embedet, og stunde efter at komme deri, ja som virkeligen staae i samme, og ville og skulle vejlede andre formedelt Guds Ord paa Livsens Bey; saa skal vi des verre befinde, hvor slet det ofte staaer til med de Fleeste af dem i Henseende til denne Sag, og at de tractere deres Bibel-Læsning og Guds Ord-Betragtning med stor Skiodesløshed og Letsin-dighed, og i det mindste ikke med den Ærbødighed, Nøjsindighed og Alvorlighed, som Sjælgens Værdighed og Bigtighed det udkræver. Hvor mange findes der ikke iblant dem, der kaldes Studiosi Theologiae, og Candidati SS. Ministerii, der ikke eengang vide Skriftens Indhold ret efter Bogstaven, mindre have en ret Forstand derpaa, og en sand Oplysning deraf.

Fortalen.

deraf, og endnu mindre er i Stand til, grundig at undervise og overbevise andre deraf. Og hvor Gaa er der af dem, som ere i Stand til at fremsætte den sande og saliggjørende Lærdom af Skriften paa en tydelig, ordentlig, grundig og opbyggelig Maade, hvilket dog billigen udkræves af dem frem for andre, da de tragte efter, at blive andres Lærere og Belydere. En Deel af dem, som synes alvorligere at betænke deres Forhavende, og hvad der hører til det Embede, som de tænke engang at blive satte udi, anvende vel noget mere Tid og Fleid paa at læse i Bibelen, og at faae Forstand paa det, som de læse; dog ere der ogsaa iblant saadanne kun Gaa, der saaledes omgaaes med den Hellige Skriftes Læsning og Betragtning, som det sig burde. En Deel noyes med de Forklaringer over Bibelen, som de finde hos andre, i Commentarier, eller og i Postiller og andre slige Bøger, uden selv at vandsage og grundigen at eftertænke det, som de læse, og ville igien fremsætte for andre. En Deel læse heller andre saa kaldte opbyggelige Bøger, og i sær saadanne, som høre til det Parti eller den Sect, som de selv holde sig til, og antage deres Lærdomme og Forklaringer, Principia og Theses, Meninger og Talemaader, uden at prøve og undersøge de samme efter Guds Ord, og indføre saa deres egen eller andres Meninger og Fortolkelser

Sortale.

ser i Skriften, i steden for at søge den rette Mening og Forstand udaf Skriften. Overalt ere der gandske Saa, som ere i Stand til, eller som legge Bind paa saaledes at læse og randsage Guds Ord, som Sagens høye Værdighed og store Vigtighed det udkræver. Naar vi nu vil estertænke, hvad der er Grund og Aarsag til disse saa vel som andre Mangel, der findes hos de allerfleste i Henseende til denne Sag, og hvor for Guds Ords Læsning tracteres enten saa flodesløs og letsindig, eller saa lunken og faldsindig, eller med saa liden Flid og Alvorlighed, saa skal vi befinde, at saadant kommer deels deraf, at de Fleste ikke have nogen ret og kraftig Overbeviisning derom, at det Ord, som findes i den Hellige Skriftes Bøger, er den levende Guds Ord og et Guddommeligt Vidnesbyrd om Guds Raad og Villie til Menniskenes Salighed, deels og deraf, at de ikke vide eller forstaae, hvorledes de retteligen skal og bør omgaaes med Guds Ord, for at naae det Maal og Dyemerke, som den gode Gud selv har sigtet til med dette sit Ord. Da jeg nu i mange Aar har bemærket og estertænkt saadant, saa har jeg efter min Christendoms og Embedes Pligt ved mundtlig Underviisning og Lærdom søgt, saa viidt HErren haver givet Lys og Naade dertil, saa vel at overbevise andre om den Hellige Skriftes høye Værdighed og Vigtighed, som

og

Fortale.

og at undervise dem derom, hvorledes det bør
os at omgaaes med Guds Ord, for at finde og
faae den rette Nytte deraf, og tillige at overtale
og opmuntre dem til ret og værdeligen at om-
gaaes dermed. Og dette sanne er det, som nu har
bevæget og drevet mig til at opsætte og udgive
dette lidet Skrift, hvori jeg har havt det selv sam-
me Nyemerke, som dets Indhold og Afhandlin-
gen udviser. Jeg har rettet mine Tanker herhos
paa alle slags Folk, og derfor søgt at indrette
min Forestilling paa det tydeligste og eenfoldig-
ste, saa at den kand være forstaaelig og fattelig
for enhver. Dog har jeg fornemmeligen villet
overbevise, undervise og opmuntre dem, som
enten tænke engang at komme i det offentlige
Lære-Embedet, eller allerede virkeligen staae
derudi, og hvis Pligt det er frem for andre sit-
teligen at læse og randsage i den Hellige Skrift,
for derved at blive duelige og beqvemme til at
undervise og overbevise, føre og vejlede andre
paa Salighedens Vej. Skulde jeg naae mit
Ønske og Nyemerke, endog kun hos een eller an-
den, saa vilde jeg hierteligen glæde mig derover,
og prise Gud derfor. Der er nu næsten et heelt
Aar forløbet, i hvilket jeg for legemlig Svag-
heds Skyld ey har været i Stand til offentlig at
kundgiøre Herrens Ord. En liden Deel af
den

Fortale.

Denne Tiid har jeg, naar jeg har kundet, anvendt paa at forfatte dette nærværende Skrift. Dersom nu, som mit hiertelige Ønske er, noget Got derved maatte udrettes, saa skulde det des mere glæde mig, at jeg ogsaa i denne Tiid ikke alene deles havde været ufrugtbar for andre, ligesom jeg herudi intet videre har gjort, end det som min Embedes Pligt kunde udkræve af mig. Herrens selv legge sin Betsignelse dertil, og giv, at hans hellige og saliggjørende Ord maa jo mere og mere blive høyt agtet iblant os, og tiene til mange Siæles Oplysning, Omvendelse, Opbyggelse og Frelse, saa at hans Navn derover maa høyligen prises baade af os og af dem, baade i Tiid og i Evighed, Amen.

Kongel. Wånsenhuus
i Kiøbenhavn,
d. 27 Martii 1752.

E. Ewald.

2 Tim. 3, 13-17.

Men de onde Mennisker og svigefulde fare frem til det Verre, som forføre og forføres. Men bliv du i de Ting, som du haver lært, og dig ere betroede; efterdi du veedst, af hvem du haver lært: og efterdi du veedst den Hellige Skrift af Barndom, som kand gjøre dig viis til Saliggjørelse ved Troen, som er i Christo Jesu. Den Gandske Skrift er indblæst af Gud, og er nyttig til Lærdom, til Overbevøisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, at det Guds Menniske skal være færdigt, tilberedet til al god Gjerning.

Cap. I.

At den Hellige Skrift, som er befattet udi det Gamle og Nye Testaments Bøger, er den eeneste sande og salige Vidsdoms Kilde.

S. I.

Intet er ædlere, intet værdigere, intet bedre eller gavnligere, intet saligere for os Mennisker, at søge, jage

jage og tragte efter i Verden, end som den sande Viisdom, det er en Sandhed, som strax lyser et hvert fornuftigt Menniske i Dyrnene, og kand ingenlunde settes i Tvivl af nogen, der med ringeste Estertanke overvejer, hvad der tiener til hans Fred, eller til hans sande Lyksaligheds Forfremmelse baade i Tiid og Evighed. Vi see derfor, at endogsaa fornuftige Hedninger, der have estertænkt, hvorudi Menniskenes høieste Gode og sande Lyksalighed bestoed, have holden Viisdommen for det eeneste rette Middell at naae dertil, ja for det høieste Gode selv, hvilket intet overgik, og med hvilket intet var at ligne af alt det, som ellers kaldes eller holdes for godt i Verden; hvorfore og mange af de samme have anvendt deres hele Livs-Tiid paa at randsage efter Viisdom, hvoraf saadanne siden ere blevne kaldte Philosophi, eller Viisdommens Elskere, og deres Lærdom og Begreb herom, som de igien fremsatte for andre, og have optegnet i Skrifter, kaldtes Philosophien. Vi finde, at fra de ældgamle Tider af i særdeleshed Chaldæerne og Egypterne have lagt sig efter det, som kaldtes eller holdtes for Viisdom, i hvilken Henseende Salomon siges at have overgaaet alle Folk af Øster, d. e. Chaldæer og Araber ic. og Egypterne i Viisdom. I den Henseende

er det, at Pharaos, Kongen af Egypten, hos Propheten Esaiam siger: Cap. 19, 11. Jeg er de Vises Søn. I særdeleshed have Grækerne i gamle Tider lagt sig efter Viisdommen, fra hvilke det Navn Philosophus, item, Philosophia, er hidkommen til os; hvorfra og Apostelen Paulus siger: 1 Cor. 1, 22. at Jøderne eske Tegn, men Grækerne søge Viisdom. Man i Beshynderlighed recommends os Viisdommen udi den Hellige Skrift, som det Allerædelste og Alleryppeligste, som noget Menniske i Verden kand tragte efter. Hører, hvad den Guds Mand Job, (den man billigen kand kalde een af de allerældste og største Philosophis, som have levet i Verden, saavel i Henseende til hans Kundskab om menniskelige og jordiske, som fornemmeligen om Guddommelige Ting,) taler derom: Job. 28, 12. sqq. Men Viisdom, hvorfra vil man finde den? og hvor et Forstands Sted? Et Menniske veed ikke dens Værdi, og den findes ikke i de Levendes Land. Afgrunden siger: Den er ikke i mig, og Havet siger: Den er ikke hos mig. Man kand ikke give det tørre Guld i Steden for den, ey heller vege Sølv for dens Værd. Den kand ikke agtes ved kosteligt Guld af Ophir, ved den dyrebare Onyx og Sapphir. Guld og Krystal kuns

de ikke agtes lige ved den; Man kand ikke verle den til sig for Kar af fint Guld. Coraller og Edelstene skal ikke ihukomes; thi Viisdommen er langvariger end Perler. Topazer af Morland kand ikke vurderes lige med den; den kand ikke agtes ved det rene kostelige Guld. o. s. v. Den vise Salomon beskriver os iligemaade Viisdommen med de allerherligste og eftertrykkeligste Ord, og recommenderer os den tillige paa det kraftigste, naar hand s. ex. siger: Ords. 3, 13. saq. Saligt er det Menniske, som finder Viisdom, og det Menniske, som fremfører Forstand. Thi det er bedre at kobslaae med den, end at kobslaae med Sølv; og dens Indkomme er bedre, end opgravet Guld. Den er dyrebareere end Perler; og alt det, du haver Lyst til, kand ikke lignedes ved den. I dens høyre Haand er et langt Liv; i dens venstre Haand er Rige og Ære. Dens Veye ere liflige Veye, og alle dens Stier ere Fred. Den er Livsens Træ for dem, som tage fat paa den, og hver af dem, som holde den, skal prises salig. Herren grundfæstede Jorden ved Viisdom; hand beredde Himmel en ved Forstand. Ved hans Kundskab ere Afgrundene adskilte, og ved den dryppede øverste Skyer med Dug. Min Son!

lad dem ikke vige fra dine Øyne; bevar
 det bestandige gode og kloge Anslag. Og
 de skal være din Siels Liv, og Naade for
 din Hals. Da skal du vandre tryggeli-
 gen paa din Vey, og du skal ikke støde
 din Sod. Naar du legger dig, skal du
 ikke frygte; men du skal ligge, og din
 Søvn skal være sød. Du skal ikke frygte
 for hastig Forstreckelse, ey heller for de
 Ugudeliges Ødeleggelse, naar den kom-
 mer; Thi Herrens Skal være dit Haab, og
 hand skal bevare din Sod, at den ikke fan-
 ges. Og Cap. 4, 5. saq. siger hand: Kiøb
 Viisdom, kiøb Forstand, glem ikke, og
 viig ikke fra min Munds Tale. Forlad
 den ikke, saa skal den bevare dig; elsk den,
 saa skal den bevogte dig. Viisdommens
 Begyndelse er: Kiøb Viisdom, og for al
 din Lyedom kiøb Forstand. Ophøys den,
 saa skal den ophøys dig; naar du tager
 den i Gavn, skal den ære dig. Den skal
 sette Naades Smykke paa dit Hoved; den
 skal give dig en deylig Krone. Fremdeles
 siger hand: Cap. 16, 16. At kiøbe Viisdom,
 hvor meget er det bedre end opgraver
 Guld? og at kiøbe Forstand, er mere at
 udvælle, end Sølv. Jeg vil nu forbigaae
 andre Steder, hvor Salomon beskriver Viis-
 dommens Apperlighed, og bede en hver selv

6 Cap. I. Den Hellige Skrift,
efterlæse, hvad Autor til Viisdommens Bog
under Salomons Navn skriver herom, i sær-
deleshed, Cap. 6, 13. sqa. Cap. 7, 6. 7. sqa.
item Cap. 8. og 9.

§. 2. Men saa ypperlig og herlig som
den sande Viisdom er, og saa lykkelige som
de ere, der finde den samme, saa fornødent er
det og for os, at vi lære at gisre Forskiel paa
den sande og falske, saa og paa den Guds-
dommelige og himmelske og paa den men-
niskelige, jordiske og forsængelige Viis-
dom. Thi ligesom det ikke alt er Guld, som
glimrer, saa er det ikke heller alt at agte for
Viisdom, som kaldes eller holdes af Men-
niskene for at være Viisdom. Og omend-
skiont der er meget, som i visse Henseende
kaldes og agtes for Viisdom, saa er det
samme dog i Henseende til de Guddommelige
og himmelske Tings sande og saliggjørende
Kundskab at agte for gandske unyttigt, ja for
Blindhed og Daarlighed. Saaledes siger
f. ex. Propheten om de Egypters Viisdom:
Esa. 19, 11. sa. Sandeligen, Gyrsterne
Joan ere Daarer, Pharaos vise Raadgi-
veres Raad er bleven uformuistigt, .c. hvor
ere nu, hvor ere, Kiere, dine Vise? o. s. v.
Og til de Babylonier eller Chaldæer siger
hand: Cap. 47, 10. Din Viisdom og din
Vidskab den haver forvendt dig. Ligesaa
taler

taler Jeremias om Edomiternes Viisdom, hvorom det heder: Jer. 49, 7. Saa sagde den Hætte Zebaoth: er der ikke Viisdom ydermere i Theman? Raad er borte fra de Forstandige; deres Viisdom er bleven unyttig. Men allertydeligst taler og underviser os den hellige Apostel Paulus om denne Sag. Hand tilstaaer vel, at Grækerne søgte Viisdom, men hand viser derhos tydeligen, at denne deres Viisdom aldeles intet duede, ja var intet andet for Guld, end som idel Daarlighed. Ja hand forkaster endogsaa Jødernes Viisdom og Skrifteklogskab, da de ikke kiendte Guld i Glds Viisdom. Herom heder det: 1 Cor. 1, 19. sqq. Der er skrevet: Jeg vil forderve de Vises Viisdom, og til intet gjøre de Forstandiges Forstand. Hvor er en Viis? hvor er en Skrifteklog? hvor er denne Verdens Randsager? haver ikke Guld gjort denne Verdens Viisdom til Daarlighed? Thi efterdi Verden formedelst Viisdom ikke kiendte Guld i Glds Viisdom, da behagede det Guld formedelst den daarlige Prædiken at gjøre dem salige, som troe. Og siden siger hand, v. 26. sq. at Guld ikke haver udvalt mange vise efter Risdet, men de daarlige Ting, for Verden havde Guld udvalt, at hand vilde bestemme de Vise, &c. Ja hand siger

8 Cap. I. Den Hellige Skrift,
end ydermere: Cap. 3, 18. Iqa. Ingen be-
drage sig selv: Dersom nogen iblant edet
lader sig tykke at være viis i denne Verden,
hand worde en Daare, at hand kand worde
viis. Thi denne Verdens Viisdom er
Daarlighed hos GUD; thi det er skrevet:
Hand er den, som griber de Vise i deres
Trædskhed. Og artet: Hæren kiendet
de Vises Tanker, at de ere forsængelige.
Hand siger og om Hedningerne i Almindelig-
hed: Rom. 1, 22. at da de sagde sig at være
vise, bleve de til Daarer. Og de troende
Eioffenser formaner hand: Coloss. 2, 8. at de
skulde see til, at ikke nogen berøvede dem
ved Philosophie og forsængelig Bedra-
geri, efter Menniskes Skik, efter Ver-
dens Elementer, og ikke efter Christum.
Heraf er det nu klarligen at see, at ikke alt
det kand eller bør regnes for Viisdom,
som af Menniskene holdes og agtes der-
for; og at der er et stort ja Himmel-høyt
Forstiel imellem den Menniskelige, jordiske
og kisdelige Viisdom, og den Guddoms-
melige, himmelske og aandelige, eller imel-
lem denne Verdens Viisdom og GUDS
Viisdom; da Verdens Viisdom er Daar-
lighed for GUD, og derimod GUDS Viisdom
agtes for Daarlighed af denne Verdens viise
og kloge Mennisker.

§. 3. Da det nu alligevel bliver en vis og fast Sandhed, at Viisdommen er det allerædelste, ypperligste, ja saligste, som et Menneske i denne Verden kand og bør trachte efter, saa spørge vi billigen med Job: Cap. 28, 20. sq. Hvorfra skal da Viisdom komme? og hvor er Forstands Sted? Thi den er skjult for alle Levendes Øyne, v. s. v. Herpaa svarer hand selv: v. 23. Gud forstaaer dens Veye, og hand kiender dens Sted. cf. v. 28. Om ham allene heder det: Job. 12, 13. Hos ham er Viisdom og Vælde, ham hør Raad og Forstand til. Hand er den, som legger Viisdom i inderste Hierte, og giver Forstand i Tankerne. Cap. 38, 36. Herom siger og Salomon: Ords. 2, 6. Herren giver Viisdom, af hans Mund er Kundskab og Forstand. Og Sirach begynder sin Bog om Viisdommen med disse Ord: Sir. 1, 1. Al Viisdom kommer fra Herren, og er hos ham evindelig. Og atter siger hand Cap. 11, 18. Viisdom og Vidskab og Lovens Kundskab kommer fra Herren. I den Henseende kalder og Apostelen Jakobus den sande Viisdom: Viisdommen, som kommer oven ned, som ikke er jordist, naturlig eller Dievelst, &c. s. Jak. 3, 15. 17. Men kommer den sande Viisdom fra oven ned, fra Gud selv, saa bør os jo og at

søge den der, hvor den alleneste er at finde; hvilket ikke fandt skee uden alleneste formedelst en troende Bøn, saa som og samme Apostel lærer os, naar hand siger: Jak. 1, 5. sq. Dersom nogen af eder fattes Viisdom, hand bede af GUD, som giver alle eenfoldeligen, og bebrejder ikke, saa skal den gives ham. Men hand bede i Troen, intet tvivlende, og Herpaa have vi i særdeleshed et herligt Exempel udi den vliise Konge Salomon, som alleneste ved dette Middell erlangede den allerstørste og ypperligste Viisdom, saa at hand i sin Tiid var den Viiseste iblant alle Konger, ja iblant alle Mennisker paa Jorden, som vi kand læse vidtloftiger om: 1 Kong. 1, 5. Cap. 4, 29. sqq. it. Cap. 10, 23. sq. it. 2 Kr. 1, 7. 10. Hvormed man kand ligne det, som siges i Salomons Navn. Bliisd. 7, 1. til 6. sq. Det er vel værd, at vi betragte denne af GUD sendte med Viisdom begavede Konge noget nøyere; thi deraf kand vi lære at skionne paa, hvilket der er den sande GUD-behagelige Viisdom, og hvorudi den samme bestaaer? og tilfille: Hvor og hvorledes den samme efter hans Exempel kand og bør søges? Hvad det Første angaaer, saa er det ikke at negte, at jo denne Konge blev af GUD begavet med en stor og meget ypperlig Viisdom, saa vel i Henseende til de Legemlige og jordiske, som

som i Henseende til de aandelige og Himmelske Ting. At hand besad en stor Viisdom i Henseende til de politiske Ting, sees noksom af hans viise og vel-indrettede Regiering, og i sær taler Skriften om hans Viisdom i at holde Dom, hvorom hand og som en Konge i Besynderlighed havde anmodet Guld udi sin Bøn. Hans Viisdom udi Oeconomiske Ting, udi Architecturen, og udi andre nyttige Videnskaber, sees og kiendeligen udi det, som er optegnet om hans Gierninger og Bedrifter. Men i Særdeleshed tales i Skriften om hans Viisdom og store Indsigt udi de naturlige Tings Randsagning og Kundskab. Herom siges der i sær: 1 Kong. 4, 30. sgg. at Salomons Viisdom var større, end alle de Folkes Viisdom af Øster, og end alle Egypters Viisdom, &c. og at hand talede om Træerne, fra Cederne paa Libanon, og indtil Jopen, som udvoxer af Veggen, og hand talede om Dyrene, Suglene, krybende Dyr, og Fiskene, &c. Alligevel var dette ikke det Fornemmeste, hvorudi hans Viisdom bestod, ja dette altsammen var som intet at agte imod den Viisdom og høye Oplysning, som Guld havde givet ham i Henseende til de aandelige, himmelske og guddommelige Ting. Til et herligt Vidnesbyrd herom og et klart Beviis herpaa tiene

os i Almindelighed de tre af ham efterladte
 Skrifter, som ere blevne værdigede til at
 settes og regnes iblant de af Guds Vland umid-
 delbar indgivne og ved hans Drift forfattede
 Skrifter. Dog derom skal siden blive videre
 handlet, og jeg vil nu kun i sær henvise Læseren
 til det, som denne vise Konge i sær forestiller
 os denne Sag angaaende udi sin saa kaldte
 Prædiker-Bog. I samme Bog, og i sær udi
 det 1. og 2 Capitel af den samme taler hand
 meget om de store og herlige Gierninger, som
 hand efter den ham af Guld selv skenkede Viis-
 dom havde foretaget sig, og viseligen fuldført.
 Men naar hand har endet saadan sin For-
 tællelse derom, saa heder det til Slutning:
 Cap. 1, 16. sgg. See, jeg haver faaet større
 og mere Viisdom end alle de, som have
 været for mig i Jerusalem, og mit Hierte
 haver seet megen Viisdom og Kundskab.
 Og jeg gav mit Hierte til at forstaae Viis-
 dom, og at forstaae Galenskab og Daar-
 lighed, men jeg fornam, at dette var ogsaa
 Vlands Fortærelse. Thi hvor megen
 Viisdom er, der er megen Græmmelse,
 og den, som forsøger Kundskab, forsøger
 Smerte. Og efter at hand atter har talet om
 sin Viisdom, at den stod med ham, Cap. 2, 9.
 Saa siger hand igien: v. 11. Da saa jeg om
 til alle mine Gierninger, som mine Sænder
 det

der havde giort, og til det Arbeide, som jeg arbejdende havde giort; og see, det var alt Forsængelighed, og Aands For-
 tærelse, og der var ingen Fordeel under
 Solen. Og siden heder det: v. 15. sgg. Da
 sagde jeg i mit Hierte: som det hendes
 Daaren; saa hendes det og mig, og hvors-
 for haver jeg da villet være viis mere end
 andre? Da sagde jeg i mit Hierte: Saa-
 dant er og Forsængelighed. o. s. v. Af denne
 Aarsag er det, at Salomon til Slutning af
 denne sin Bog recommenderer os den sande
 bestandige Viisdom, som fornemmeligen
 bestaaer derudi, at man tænker paa sin
 Skabere i sin Ungdoms Dage, medens
 de onde Dage ikke endnu komme, 2c.
 Cap. 12, 1. sgg. Og paa Døden og den til-
 kommende Dom, da Støvet maa komme til
 Jorden igien, som det var før, og Aands
 den maa komme til GULD igien, som gav
 den. v. 7. Og slutter derpaa endeligen sin hele
 Bog med disse Ord: Lunden paa Sagen,
 naar alting er hørt, er denne: Frygt GULD,
 og hold hans Bud; thi det bør hvert
 Menneske at gjøre. Thi GULD skal føre
 hver Gierning for Dom, med alt det, som
 er skjult, enten det er got eller ont. v. 13. 14.
 Heraf see vi nu tydeligen, hvorudi Salomon
 har søgt og sat den sande Viisdom? Nemlig, i

at tiene og rækkes GUD, eller, udi hans Frygt og Lydighed. Men dette bliver endnu klarere for os, naar vi agte paa, hvad hand paa andre Steder, og i sær udi sine Ordspørgs Bog, taler og vidner om den sande Viisdom. At Salomons Dyemerke er i denne Bog, at undervise Folk om og i den sande Viisdom, det giver hand strax i Begyndelsen deraf tilkiende, naar det heder: Cap. 1, 1. 2. sq. Salomons Davids Søn, Israels Konges, Ordspørg; til at kiende Viisdom og Underviisning, at forstaae forstandige Ord, &c. Men hvori denne Viisdom fornemmeligen bestaaer, det siger hand os strax derpaa udi disse Ord: v. 7. Herrens Frygt er Begyndelse til Kundskab, hvilken Viisdom og Fugt hand siger at Daarene (d. e. de Ugudelige og denne Verdens Born) foragte. I samme Mening siger hand siden: Cap. 9, 10. at Herrens Frygt er Viisdoms Begyndelse, og hans Kundskab er de Helliges Forstand. Og dette er den Viisdom, som hand i denne Bog saa eftertryffeligen recommenderer, og om hvilken hand siger, at de ere salige, som finde den. Cap. 3, 13. til 18. Og denne allene er den Viisdom, som Jakobus siger om, at den er oven fra, og hvis herlige Egenheder hand beskriver, Jak. 3, 17. sq. af hvilken man kand høste Frugten end
og saa

ogsaa efter Døden, og om hvilken Salomon siger: Ordsf. 15, 24. at Livsens Vey er for den Kloge oven til, paa det hand skal undvige fra Helvede nedentil.

§. 4. Da vi saaledes have lært af Salomons Exempel, hvorudi den sande Viisdom fornemmeligen bestaaer? Saa vil vi og endnu noget nyere agte paa, hvor og hvorledes den samme erlanges? Jeg har allerede tilforn viist, at den sande Viisdom kommer fra oven af, fra Hærrer selv, og at Salomon har søgt og faaet sin Viisdom umiddelbar af Guld selv formedelst Bøn og Paakaldelse. Dette er ogsaa det Middel, som Salomon viser dem til, der søge og tragte efter den sande Viisdom, naar hand siger: Ordsf. B. 2, 2. sqq. Dersom du raaber efter Forstand, udgiver din Røst om Forstand, da skal du forstaae Hærrers Frygt, og finde GULDS Kundskab. Thi Hærrer giver Viisdom, og af hans Mund er Kundskab og Forstand. Dog disse Ord vise os ikke alleneste hen til Bønnen, og lære os at raabe, bede og paakalde Guld om Viisdom og Oplysning; men de vise os desforuden til et andet ikke mindre vigtigt og fornødent Middel til at søge og faae den sande Viisdom, som er GULDS Ord, hvilket just er det, som jeg udi dette Skrift har foretaget mig
noget

noget tydeliger og udførliger at tale og handle om. Dette Middel henviser Salomon os til i de forhen anførte Ord, naar hand siger: Af hans Mund er Kundskab og Forstand. Thi derved kand jo intet andet forståes, end som det Ord, som Hærens Mund har udtalt til de hellige Mænd, Mosen og Propheterne, og som af dem er bleven optegnet udi de hellige Skrifter. Dette kand vi see af adskillige Steder i Skriften. Hvad Mosen angaaer, saa siger Hæren selv: 4 Mos. 12, 8. Jeg vil tale mundtligen med ham, o. s. v. Ligesom der og siges om alt det, som Israael foretog sig, og gjorde efter Mose Ord og Underviisning, at det skede efter Hærens Mund. cf. 2 Mos. 17, 1. 3 Mos. 24, 12. Cap. 3, 39. 51. &c. Og i Almindelighed kaldes Guds Ord: det, som udgaaer af Hærens Mund. 5 Mos. 8, 3. coll. Matth. 4, 4. og Luc. 4, 4. I den Henseende kalder og David det skrevne Guds Ord, som hand ellers kalder Hærens Lov, o. s. v. Guds Munds Rette, Psal. 119, 13. item, hans Munds Ord. Psal. 138, 4. Ligesaa sige Propheterne om det Ord, som de taledes til Folket i Hærens Navn, at Hærens Mund havde tallet det, som det heder s. ex. Esa. 1, 20. E. 58, 14. og naar denne Prophete taler om Evangelii Prædiken i det Nye Testaments Tider, saa siger

figer hand: De skal see, ja alt Riød tillige, det, som HErrens Mund haver talet. Esa. 40, 5. Saa siger og HErren til Propheten Ezechiel: Cap. 33, 7. Jeg haver sat dig til en Vægter over Israels Huus, at, naar du hører Ord af min Mund, du skal advare dem paa mine vegne. Derimod siger Propheten Jeremias om de falske Propheter, at de talede deres Hiertes Syn, og ikke af HErrens Mund. Jer. 23, 16. Vel see vi heraf, at det har behaget Guld under tiden selv umiddelbar, at give sin Tienere Oplysning og Underviisning om sin Billie og Beye, og at tale mundteligen til og med dem, ligesom det heder om Mose: Jeg vil tale mundteligen med ham og synligen, 2. 4 M. B. 12, 8. Og 2 M. B. 33, 11. siges der: At HErren talede til Mose Ansigt mod Ansigt, ligesom en Mand taler med sin Næste. Men dette var en Naade, som ikke vederfores mange, da endogsaa saa af de hellige Propheter og Glds Mænd have hort HErrens lydelige og tydelige Taler til sig, ja ingen af dem alle saaledes, som det vederfores Mose, undtagen den store Prophete, Glds Son, vor Frelser JEsus; da HErren for de andre har givet sig tilkiende i Syner, Drømme og mørke Taler, som HErren selv siger, 4 Mos. B. 12, 6. eller og ved indvortes Op-
 lysning

Iysning i deres Forstand. Men i Almindelighed har det behaget HERREN at lære og undervise Menneskene ved disse sine Tienere og Sendebud, hvilke hand til den Ende har benaadet med besynderlig guddommelig Lys og Kundskab, til at forkynde andre Mennesker sin Raad, sin Villie og sine Beye, saa som Paulus siger, Ebr. 1, 1. at GUD fordum haver talet mange gange og i mange Maader til Sædrene formedelst Propheterne, men i disse sidste Dage (siger hand) har hand talet til os formedelst Sønnen. Det som da Mose, David og andre Propheter have talet til Folket i det Gamle Testamente, er bleven optegnet af dem udi deres Skrifter, til hvilke den HERRE JESUS selv henviser sine Apostler og Folket udi sine Prædikener; men det, som den store Prophete JESUS selv har talet til os, er bleven optegnet udi det Nye Testaments Skrifter af Evangelisierne og Apostlerne. Og dette saaledes af de hellige GUDS Mænd optegnede og skrevne GUDS Ord er det ordinaire Middel, hvorved den gode GUD har fra Tiid til Tiid altid mere og tydeliger søgt at lære, undervise og oplyse Menneskene om sin hellige Villie, og om sin Raad til deres Salighed.

S. 5. For at forstaae dette des bedre og rigtigere, maae vi agte paa, hvorledes det

det fra Tiid til Tiid er gaaen med den Guddommelige Aabenbarelse? Vi finde ikke, at det har behaget den gode GUD, at lade noget skriftligen optegne om sit Raad eller Billie til Menneskene, for Mosés Tiid, og at Mose er den allerførste og ældste Skribent, som iblant alle i Almindelighed, hvis Skrifter ere komne til os, saa i Særdeleshed af og iblant dem, som have faaet Befalning af GUD, at skrive, og skriftligen at overlevere til Efterkommerne det, som ham af GUD var aabenbaret og anbefalet. Hvad nu den Tiid angaaer, som var forgangen fra Skabelsen af og indtil Mosen, saa har det behaget GUD udi densamme, (som der siges i Viisdommens Bog Cap. 7, 27.) at berede sig iblant Menneskerne nogle til GUDS Venner og Propheter, formedelst hvilke hand har ladet tale til Menneskene. Iblant dem kand vi regne vore første Forsældre Adam og Eva, og siden Seth, Enos, men besynderligen Enoch og Noah, og efter Syndfloden Sem, Eber, men i Særdeleshed Abraham, Isaak, Jakob, og maaskee endnu andre, som den gode GUD har behaget at aabenbare sig for, og at kundgiøre sin helige Billie, og hvilke igien have talet og vidnet derom for andre. Paa denne Maade er da den sande GUDS Kundskab, og det, som var

var Menniskene fornøden at vide om Religio-
 nen, og hvorledes Guld har villet dyrkes og
 tjenes af Menniskene bleven forplantet ved
 Traditioner og mundtlig Underviisning for
 Efterkommerne, og det fra Tiid til Tiid, fra
 Slægt til Slægt indtil Mosis Tiid, hvilked-
 des lettere kunde skee til den Tiid, formedelst
 den høye Alder, som de fleste af disse Mænd
 have opnaaet. Men efterat det behagede
 Guld, at anrage Abraham og hans Sæd
 til sit besynderlige Egedoms Folk, og at
 gjøre Pagt med dem, og tillige at oprette en
 besynderlig Oeconomie og Huusholdnings-
 Maade iblant dette sit Folk, saa sandt han
 efter sin Visdom og Raade det at være for-
 nøden og nyttigt, at lade alt saadant skrift-
 ligen forfatte, formedelst den Guld-
 Mand Mosen, og tillige at underrøtte Men-
 niskene i Almindelighed om alle Ting, som var
 dem fornødne at vide til Salighed; hvilket
 var desmere fornøden, da ey allene Menniske-
 ne, men og den Menniskelige Blindhed og Ond-
 skab, toge mere og mere til, og derimod den
 Menniskelige Alder tog mere og mere af, og
 det ey beqvemmeligen herefter kunde ved
 mundtlig Tradition forplantes, som var
 Menniskene fornødent at vide om Gud og den
 sande Guds Dyrkelse, saasom det hidindtil var
 skeet. Saa var da Mose, som sagt er, den

Første, som Gud har selv givet Befaling om at skrive og optegne alt det, som til den Tiid var Menniskene fornøden at vide om Guds Sierninger, Billie, Beye og Huusholdning iblant Menniskene fra Verdens Begyndelse af, og indtil den Tiid hand skulde selv bortkaldes fra Verden, hvilket hand og troligen haver gjort udi sine fem Bøger, som vi ved Guds forunderlige og trofaste Direction og Forsyn have uforandrede, ligesom hand har efterladt os dem, indtil denne Dag. Efter Mosiss Død har det fremdeles behaget den gode Gud at tilberede og opvække andre Guds Mænd, hvilke med et almindeligt Navn kaldes Propheter, som iligemaade udi Skrifter have optegnet alt, hvad fremdeles har været fornøden at vide om Guds Billie og Beye, og i sær om Guds Huusholdning med og iblant sit udvalgte Folk, og tillige det, som de ved Guds Alands Indgivelse have spaaet og forud sagt om Christo den store Prophete, saavel som andre Ting, der angik Guds Folk og Menighed, saavel i de Tider, som og i de tilkommende Tider, og indtil Verdens Ende. Og da Gud har forud sagt og lovet ved Mosen, at hand i sin Tiid vilde sende sin Søn den store Prophete Christum, og ved ham fremdeles kundgiøre sit Raad og sin Billie, hvorom det heder: 5 Mos. B. 18, 18. sq. Jeg vil opreise dem en Prophet,

phete midt ud af deres Brødre, ligesom du est, og jeg vil legge mine Ord i hans Mund, og hans skal tale til dem alt det som jeg vil befale ham. Og det skal skee ar den, som ikke vil høre paa mine Ord som hans skal tale i mit Navn, af ham vil jeg udkræve det, hvorom og David og alle de følgende Propheter have talet og spaaet saa har og denne vor Frelser, da Tiidens Fylde var kommen, indstillet sig, og noye opfyldt alt det, som Mose og Propheterne have spaaet om ham, hvilket hans og, tillige med sin hellige Lærdom, har ladet skriftligen forfatte af de hellige Evangelister og Apostler udi det Nye Testaments Skrifter. Saa ere da Moses og Propheternes, Evangelisternes og Apostlernes Skrifter, de Bøger, hvorudi de har behaget den gode Gud at aabenbare for Menneskerne alt sit Raad og al sin hellige Villie om deres Salighed, og dette er det Guds Ord som Herrens Mund har talet, som er indblæst af Gud, og som kand gjøre os villige til Salighed formedelst Troen til Christus, som Apostelen Paulus taler, 2 Tim 3, 15. 16.

§. 6. Heraf kand vi nu for det Første see og lære, at den sande guddommelige Visdom og saliggjørende Kundskab besøges i dette skrevne Guds Ord, som jo det

godt

gode Gud selv har ladet optegne til den Ende, at vi derved skulde undervises og oplyses om alle de Ting, som ere os fornødne at vide til at naae og faae den sande Salighed. Og dernæst see vi i særdeleshed heraf, at Mosis Skrifter ey allene ere de første, men og tillige de fornemste iblant dem alle, estersom de samme jo ere at ansee som Grunden til alle de følgende. Vi finde derfor, at ligesom Mose er den første, der skriftligen har talet og vidnet om Christo og hans Tilkommelse til Verden til Menneskenes Frelse og Salighed; saa er iligemaade Mose igien den første og fornemste, som den H. Erre Christus henviser os til, og hvis Vidnesbyrd hand beraaber sig paa, naar hand s. Ex. siger til Joderne: Joh. 5, 46. Derfom I troede Moses, troede I vel mig; thi hand har skrevet om mig. Derfor, da denne vor Frelser J. Esus vilde bevise for sine Discipler, at hand var Christus, og at alt det, som var sagt om Christo, var opfyldt i hans Person, da begyndte hand fra Mose og siden fra alle Propheter, og udlagde dem i alle Skrifter det, som var skrevet om ham. Luc. 24, 26. 27. Og siden siger hand igien: v. 44. at ide Ting burde allesammen at fuldkommes, som vate skrevne om ham i Mose Lov og i Propheterne og Psalmerne. Ligesaa beraabe Apostlerne sig

sig og fornemmeligen paa Moses. For Er
 Petrus, naar hand taler om, at Moses havde
 sagt til Fædrene, at H Erren skulde opretholde
 dem en Prophete af deres Brødre, &c. Hvorom
 og Samuel og de andre Propheter herefter
 havde talet, hvilket altsammen hand viser at
 være nu opfyldt i den H Erre Jesu. Ap. G. 3.
 22. sqq. Saa bevidner og Apostelen Paulus
 at hand intet andet sagde eller lærde, end
 det baade Propheterne i Allmindelighed
 havde sagt at skulle skee, og i særdeleshed
 Moses. c. 26, 22. Men vil vi gaae igien videre
 tilbage til de foregaaende Tider, saa merke
 vi, at endog saa David, Salomon, og andre
 Guds Mænd, som have levet for Christi Tid,
 endskiont de selv have været Propheter, og selv
 med deres Bøger have forøget de hellige og
 guddommelige Skrifteres Tal, alligevel have
 søgt den sande guddommelige Viisdom
 udi Moses Skrifter, og derpaa grundet deres
 Troe og Haab; ligesom de ogsaa ideligen viste
 andre hen til de samme, som til den rette Viis
 doms Kilde, og det ypperste ja eneste Middel
 til at lære den sande Guds Kundskab af, og
 Bøynen til den sande og bestandige Lyksalighed.
 Dette skal tydeliger blive viist, naar jeg forst
 faaer erindret noget om, hvorledes Mose selv
 recommenderer sine Skrifter til det gandske
 Folk, at de skulde antage dem, og i alle Maader

rette sig derefter, som det der var Guds
 eget Ord og Billie til dem. Mose havde
 mere end eengang faaet udtryffeligg Befal-
 ning af Gld om at skrive, og i særdeles-
 hed skriftligen at forfatte Lovens og Pagtens
 Ord. s. 2 Mos. B. 17, 14. Cap. 34, 27. item,
 Cap. 24, 4. 5 Mos. B. 31, 9. 24. Disse af
 Mose saaledes efter Guds egen Befalning
 skrevne Boger, som med eet almindeligt Navn
 kaldes Loven, item Herrens Lov, Mose
 Lov, eller Lov-Bogen, o. s. v. skulde Israels
 Børn eller Guds Folk, som de i sær til den Tid
 vare, have bestandig for Øyne, og ansee og an-
 tage som deres eneste Regel og Rettesnor
 udi alt, hvad de skulde troe og giøre, og deraf
 skulde de lære og fatte den rette guddommelige
 og saliggjørende Kundskab og den sande Viis-
 dom. Herom siger Mose til Folket: 5 Mos.
 5, 1. Hør Israel, de Skikke og de Rette,
 som jeg taler for eders Ørne i Dag, og læs-
 rer dem, og bevarer dem, for at giøre dem.
 Og atter siger hand: Cap. 6, 6. sgg. Disse
 Ord, som jeg byder dig i Dag, skal være
 paa dit Hjerte; Og du skalt igientage dem
 for dine Børn, og tale om dem, naar du
 sidder i dit Huus, og naar du gaaer paa
 Veyen, og naar du legger dig, og naar du
 opstaaer. Og du skalt binde dem til et
 Tegn paa din Haand, og de skal være dig
 til

til Span imellem dine Byne. Og du skal
 skrive dem paa Dørstolperne af dit Huus
 og paa dine Porte. Og endnu tilførn talte
 Mose herom til Folket med disse Ord: Cap. 4
 1. sgg. Og nu Israel! hør paa de Stikke
 og de Rette, som jeg lærer eder, at gøre
 paa det I maae leve. I skal intet lægge
 til det Ord, som jeg byder eder, og intet
 tage derfra, at I maae bevare Hærens
 eders Guds Bud, som jeg byder eder: o. s. v.
 Og v. 6. sgg. siger hand igien: Saa holder
 og gør det, thi det skal være eders Vind
 og eders Forstand for Solkens Byne, som
 skal høre alle disse Stikke, og de skal sige
 Dette Folk er alleneste et viist og forstant
 digt Folk; Thi hvilket er saa stort et Folk
 som Guld holder sig saa nær til, som Hæ-
 ren vor Guld, saa tit vi kalde paa ham
 Og hvilket er saa stort et Folk, som have
 saa retfærdige Stikke og Rette, som
 denne Lov er, som jeg sætter for eders
 sigt i Dag? Men det, som Mose saaledes paa
 Hærens vegne befoel Folket at høre, lære og
 gøre efter, var det samme, som hand siden efter
 Guds Befaling skrev i Lov-Bogen, den hand
 overgav til Præsterne og Leviterne og alle
 Ældste af Israel, som der tales om, Cap. 3
 9. sgg.

§. 7. Ligesom vi nu heraf i Almindelighed see og lære, at Mose Bøger ere at ansee som Grunden og Kilden til den sande Guds Kundskab, og til den sande saliggjørende Viisdom, saa skal dette endnu blive ydermere klargjort og stadfæstet for medelst Exempler. Saa snart som den Guds Mand Mose var døet, og Josva af Gud selv var beskikket i hans Sted til at være Guds Folkes Fyrste og Anførere, saa var dette det Første, som Herren eftertryffeligen anbefalede Josva, at hand flittig skulde læse i Mose Lov, derefter i alle Maader rette sig, og deraf alleneste søge den sande saliggjørende Kundskab og Viisdom. Herom heder det: Josv 1, 7. saq. Allene vær saare frimodig og stærk, at tage vare paa at gjøre efter al den Lov, som Mose min Tiener bød dig. Viig ikke fra den til høyre eller venstre Side, at du kandst faae Forstand paa al den Vey, som du skalt vandre paa. Denne Lovs Bog skal ikke vige fra din Mund; men du skal grunde derpaa Dag og Nat, paa det du kandst tage vare paa at gjøre efter alt det, som skrevet er i den; thi da skal det gaae dig vel, og du skal faae Forstand. Men lader os i sær agte paa Davids Exempel, som var en Mand efter Guds Hierte, og meget høyt agtet for Herrens Dyne, der har faaet

saa store og herlige Forjættelser af HErren
 baade for sig og sine Efterkommere om timelige
 og evige Lyksaligheder, og see, hvoraf hand
 har søgt at faae Underviisning, Oplysning og
 Viisdom til at vandre Guds behageligen, og
 saaledes at opnaae det rette Lyksaligheds Maal.
 Vi merke da, at Guds Ord, og HErrens
 Lov, som var optegnet i Mosis Skrifter,
 en allene har været meget dyrebart og vigtigt
 for ham, men at hand og har anseet den
 Lærdom, som deri er fremsat, som det rette
 Middell til at søge og faae Oplysning
 og Viisdom af, og veyledes ved til en
 sand og fuldkommen Lyksalighed. Dette
 giver hand paa mangfoldige Esteder ty-
 deligen tilkiende. I den allerførste af sine
 Psalmer siger hand strax i Begyndelsen herom
 saaledes: Psal. 1, 1. sqq. Salig er den
 Mand, hvis Lyst er til HErrens Lov,
 og som grunder paa hans Lov Dag og
 Nat. Thi hand skal være som et Træ, det
 er planter hos Vandbække, som giver sin
 Frugt i sin Tiid, og hvoraf ikke et Blad
 affalder, og alt hvad hand gjør, skal hand
 faae Lykke til. Psal. 19, 8. sqq. taler hand
 meget eftertryffeligen om dette Guds Ords
 herlige og salige Frugter, og dets kraftige
 Virkninger til Menniskenes Oplysning, og
 til at naae og faae den sande Lyksalighed, ud-

diffe Ord: Herrens Lov er fuldkommen, som omvender Sielen; Herrens Vidnesbyrd er trofast, som gjør den Vankundige viis. Herrens Befalninger ere rette, som glæde Hiertet. Herrens Bud er reent og klart, som oplyser Synene. Herrens Frygt er reent, sem bestaaer altid; Herrens Domme ere Sandhed, de ere retfærdige tillige. De ere ønskeligere end Guld og end meget fint Guld, og sødere end Honning og Honningkage. Ogsaa bliver din Tiener paamindt ved dem; naar man holder dem, da er der stor Løn. Men allermeest taler hand herom udi den 119 Psalme, hvis heele Indhold bestaaer derudi, at hand priser og ophoyer Guds Ord, eller, som hand kalder det, Herrens Lov, Vidnesbyrd, Domme, Rette, Stikke, &c. hvorved hand intet andet forstaaer end som det skrevne Guds Ord, som den Tiid var bestattet udi Mose Skrifter eller Lovbog. Herom siger hand da 3. Ex. v. i. sgg. Salige ere de, som vandre fuldkommeligen paa Veyen, de, som vandre i Herrens Lov. Salige ere de, som bevare hans Vidnesbyrd, v. s. v. v. 6. Da skal jeg ikke bestæmmes, naar jeg seer hen til alle dine Bud. item: v. 99. sgg. Du skal gjøre mig visere end mine Siender med dine Bud; thi

hvort af dem er for mig evindelig. Jeg
 er bleven klogere end alle dem, som lærde
 mig; thi dine Vidnesbyrd have været
 min Betænkning. Jeg er bleven forstan-
 digere end de Gamle; thi jeg haver beva-
 ret dine Befalninger. Og atter: v. 104. sa-
 Jeg er bleven forstandig af dine Befalnin-
 ger; derfor hader jeg al falsk Sti. Din
 Ord er en Lygte for min Sod, og et Lyd
 paa min Sti. Item. v. 130. Dine Ord
 Opladelse oplyser, som gjør de Lenfold-
 ge forstandige. Og v. 165. siger hand
 Der er stor Fred for dem, som elske din
 Lov; og der skal ikke være Anstød for
 dem. Ligesom hand nu med disse og flere Ord
 viser os, at hand søgte den sande Viisdom
 og Lykkelighed udi Guds Ord, i H^Err-
 rens Lov, saa bevidner hand derimod og viser
 i samme Psalme, at Aarsagen til de fleste
 Menniskers saavel Daarlighed og Vildfare-
 relse, som Ulykkelighed fornemmeligen var
 denne, at de ikke holdte sig til H^Errrens aabent
 baredede Ord og Lærdom, eller rettede sig dere-
 ter, naar hand siger s. Ex. v. 53. Der berog
 mig en heftig Bevægelse for delligudelige
 som forlade din Lov. it. v. 118. Du ned-
 træder alle dem, som fare vild fra din
 Skikke; thi deres Sviig er Løgn. v. 150.
 De nærmede sig, som efterjage skalkagtige
 Anslag.

Anslag; de vare langt borte fra din Lov. Men i sær siger hand: v. 155. Saligheden er langt fra de Ugudelige, thi de holdre ikke dine Skikke. Endeligen saa priser hand Israels Folk saligt frem for alle andre Folk i Verden, fordi Herren havde betroet dem dette sit aabenbarede Ord, naar hand siger: Psal. 147, 19. 20. Hand haver kundgiort Jakob sine Ord, Israel sine Skikke og sine Rette. Hand haver ikke saa giort ved noget Folk, og de Rette dem Kiende de ikke. Ligesom og Paulus holder det for Jødernes største Prærogativ og Fordeel, at Guds Ord vare dem betroede. Rom. 3, 2.

§. 8. Det, som vi nu have seet paa David, hvorledes hand har anseet Moses Skrifter, og agtet dem for det sande Guds Ord, og en Kilde til al sand Guddommelig Viisdom og Lyksalighed, det samme see vi og paa andre gudfrygtige Konger. Hvad hans Søn Salomon i sær angaaer, saa have vi vel hørt, at Gud paa en besynderlig Maade umiddelbar har begavet ham med Viisdom, hvorom det heder 1 Kong. 4, 29. it. Cap. 5, 12. 2c. at Gud gav Salomon Viisdom, item: Cap. 3, 28. at Guds Viisdom var inden i ham 2c. Alligevel see vi og, at hand har kiendt og anseet Guds aabenbarede og af Mose i Skrifter forfattede Ord som det rette og ordent-

lige Oplysnings-Middel til at søge og faae den sande Viisdom af. Thi derom er det at hand siger: Ords. B. 6, 23. Budet er en Lygte, og Loven er et Lys, og Tugtens idelige Overbeviisninger er Livets Vey. Og Cap. 30, 3. siger hand: Alle Guds Ord er luttret, det er en Skiold for dem, som forlade sig paa ham. Og det er ikke noget andet Ord, som hand til Slutning af sin Prædiker-Bog viser alle og en hver hen til, naat hand siger: Præd. 12, 13. sq. at Enden paa alt det der høres er denne: Frygt Gud, og hold hans Bud; thi det bør hvert Menneske at gjøre; o. s. v. Da David ud sin Alderdom havde declareret for det gandske Israels Folk, at denne hans Son Salomon skulde efter Guds Billie være Konge efter ham, 1Kron. 28, 4. sqq. saa formaner hand ham tillige med al Israel, at de skulde holde og søge alle Herrens deres Guds Bud, o. s. v. v. 8. 9. Men endnu tydeliger viser hand ham hen til at søge den sande Viisdom og Lyksalighed i at rette sig efter og at holde Mose Lov, naar hand iblant andet saaledes taler til ham: 1Kron. 22, 12. 13. Visseligen Herren skal give dig Klogskab og Forstand, og give dig Befalning over Israel, og det for at du skalt holde Herrens dit Guds Lov. Da skalt du være lykkelig, naat

naar du holder og gjør efter de Stikke og Rette, som H^{Erren} bød Mose til Israel. Hand har derved uden Tvivl havt det i Erindring, hvad H^{Erren} havde befalet ved Mose, angaaende Kongerne i Israel, nemlig, at de, naar de sadde paa deres Riges Throne, skulde skrive sig en Udskrift af Lovens Bog, og at den skulde være for dem, og de skulde læse i den alle deres Livs Dage, paa det de kunde lære at frygte H^{Erren} deres Gud, og at holde alle denne Lovs Ord og disse Stikke, at gjøre efter dem. 5 Mos. 17, 18, 19. Men at Salomon ogsaa har havt Sind og Villie til at rette sig derefter, det giver hand i sær tydeligen tilkiende, naar hand udi den Bøn, som hand gjorde til Gud ved Templens Indvielse, anfører det Løfte, som H^{Erren} havde gjort til David, hans Fader, at ham skulde ikke fattes en Mand, som skulde sidde paa Israels Throne; dog (heder det) om dine Børn bevare deres Vey, og vandre i min Lov, saasom du har vandret for mit Ansigt. 1 Kong. 8, 25. Vi finde og, at de faa gudfrygtige Konger, som siden have været i Israel, have troligen rettet sig efter denne H^{Errens} Lov, ja ogsaa søgt at holde det gandske Folk til det samme. Om Kong Asa heder det: 2 Kron. 14, 2. at hand gjorde det, som var got og ret for

HERRENS hans GUDS Øyne. Hvad det
 var, som hand holdt for got og ret, det see vi
 deraf, at der strax herefter siges: v. 4. at hand
 sagde til Juda, at de skulde søge HERRENS
 deres Fædres GULD, og gjøre Loven og
 Budet. Om den gudfrygtige Konge Josafat
 siges der iligemaade: Cap. 17, 4. at hand
 søgte sin Faders GULD, og vandrede i hans
 Bud, og ikke efter Israels Gierninger. Og
 strax derefter fortælles: v. 7. sqq. Hvorledes
 hand udsendte sine Fyrster til at lære i Juda
 Stæder, og en Deel af Leviterne med dem, og
 at de lærde i Juda, og havde HERRENS
 Lov-Bog med sig, og de drog omkring
 i alle Jydæ Stæder, og lærde iblant Folket.
 Herefter fortælles der, Cap. 19, 8. sqq.
 hvorledes hand beskikkede nogle af Leviterne og
 Præsterne til Dommere, til HERRENS Domme
 og Tvistighederne. Desamme gav hand Befalning,
 ey allene at de skulde gjøre deres Embede
 trosigen og med et retskaffen Hierte i HERRENS
 Frygt, men og at de skulde paaminde Folket
 om hans Lov, Bud, Skikke og Rette. at de ikke
 skulde blive skyldige imod HERRENS. Om den
 retsindige Konge Ezechias siges der: Cap. 29, 2.
 at hand gjorde det, som var ret for HERRENS
 Øyne, efter alt det, som hans Fader David
 gjorde. Dette forklares siden tydeliger med
 disse Ord: Cap. 31, 20. 21.

Hand gjorde det, som var got og ret og sandt for H'Erren hans Guds Ansigt, og i al den Gierning, som hand begyndte i Guds Husets Tieneste, og i Loven og i Budet, at søge sin Gud, det gjorde hand i sit gandske Hjerter, og havde Lykke. Og Folket gav hand Befalning: Cap. 31, 4. at de skulde give Præsterne og Leviterne deres Deel, paa det de kunde holde fast ved H'Errens Lov. (Thi dem var det i Besynderlighed befalet, at de skulde lære Folket efter Lovens Lydelse, og efter den Ret, som deri var forestrevet; hvorfra Folket ey maatte vige til høyre eller venstre Side, som der siges, 5 Mos. 17, 9. sgg.) Da udi de følgende Kongers Tiid H'Errens Lov var bleven glemt, og udi den fromme Konge Josiæ Tiid Lov-Bogen blev funden i H'Errens Tempel, og Saphan Cancelleren havde læst deri for Kongen, og hand fandt, hvorledes Folket var afviget derafra, saa blev denne gudfrygtige Konge saare forstreckt derover, og hand sendte nogle af sine høyeste Ministre til Prophetinden Hulda, at de skulde adspørge H'Erren for ham og Folket om Bogens Ord, som var funden; fordi H'Errens Vrede var udøst over dem, fordi deres Fædre ikke havde holdt H'Errens Ord, at gjøre efter alt det, som var skrevet i denne Bog. Siden lod hand læse

for Folkets Øren alle Pagrens Bogs Ord, og gjorde derpaa en Pagt for Herrens Ansigt, at hand vilde vandre efter Herren, og holde hans Bud, og hans Vidnesbyrd og hans Stikke i sit gandske Hierte og i sin gandske Siel, at giøre Pagrens Ord; hvilken Pagt ogsaa det gandske Folk traadde ind udi, som der læses, 2 Kron. 34, 15. 19. sqaq. item, 30:33.

§. 9. Ligesom vi nu heraf see, at saa vel Josva, Guds Folkets Fyrste, som siden David og alle gudsfrygtige Konger i Israel have anseet og antaget Guds Ord, og i sær Mose Skrifter, som deres eneste Troes og Lovens Regel, og ey allene selv i alle Maader rettet sig derefter, men og søgt at anføre det gandske Folk dertil; saa finde vi og, (som til Deels allerede er viist,) ey allene at det Israeltiske Folk har faaet udtrykkelig Befalning af Gud derefter at rette sig, og saa først at vente sig, at det skulde gaae dem vel, og at de skulde blive deelagtige i alle de guddommelige Forjættelser, hvorom man i sær kand efter læse, 3 Mos. B. 26, 3. til 14. sqaq. og 5 Mos. B. 28, 1. til 15. sqaq. Men det vises og med tydelige Exempler, at det altiid er gaaen dette Folk vel, naar de have rettet sig efter Mose Lov, og efter Herrens Bud og Befalninger, som derudi ere foreskrevne, og at det derimod har

til alle Tider været Grunden og Aarsagen til deres Fordervelse og Ulykke, at de derfra ere afvigede. Saaledes heder det f. Ex. om de 10. Israels Stammer, som bleve bortførdte til Assyrien: 2 Kong. 17, 13. sgg. Herren havde ladet vidne i Israel og Juda, formedelst alle Propheter, alle Seere, sigende: Vender om fra eders onde Veye, og holder mine Bud, mine Skikke, efter al den Lov, som jeg bød eders Fædre, &c. men de havde ikke været lydige, o. s. v. Tilmed havde de forkast hans Skikke, hans Pagt, som hand havde giort med deres Fædre, og hans Vidnesbyrd, som hand havde vidnet for dem, og havde vandret efter Forsængelighed. &c. Dertil holdt Juda ikke Herrens deres Guds Bud, o. s. f. Saa forkastede Herren al Israels Sæd, og plagede dem, og gav dem i Røveres Hænder, indtil hand bortkastede dem fra sit Ansigt. Fremdeles heder det: v. 35. sgg. at Herren havde giort Pagt med dem, og budet dem, sigende: -- J skal holde de Skikke og de Rette, og Loven og Budet, som hand lod skrive for eder, at gjøre derefter alle Dage, &c. Dog de hørde ikke, men gjorde efter deres første Viis. Vi see derfor og, hvorledes de Guds Mænd, som have levet i og efter det Babyloniske

ske Fængsels Tid, ey allene i deres Bønner og
 Bekiendelser sette Skylden til al deres Ulyk-
 ke, og Guds haarde Domme over sit Folk der
 udi, at de vare afvigede fra Mose Lov, og
 fra det Ord, som Herren havde ladet skriftligen
 optegne for medelst Mose; men de søgte og med
 største Glid og Nidkierhed at føre Folket, som
 var kommen tilbage af Fængselet, til Lydig-
 hed imod samme Herrens Ord. Lader os
 høre engang Propheten Daniels Bekiendelse
 herom, som saaledes lyder: Dan. 9, 5. Vi
 have syndet og mishandlet, og have hand-
 let ugudeligen, og været gienstridige;
 Og vi ere vigede fra dine Bud og fra dine
 Rette. Og atter siger hand: v. 10. saq. Vi
 have ikke hørt paa Herrens vor Guds
 Røst, til at vandre i hans Love, 2c. Men
 al Jsrael de have overtraadt din Lov, og
 de vigede af, at ikke høre din Røst; derfor
 er udøst over os den Forbandelse og Ede,
 som er skreven i Mose den Guds Tieners
 Lov, fordi vi have syndet imod ham. Og
 hand haver holdet sine Ord, som hand
 taledede over os, - - ligesom skrevet er i
 Mose Lov, saa er alt dette Onde kommet
 over os, 2c. I særdeleshed læse vi, hvorledes
 Esra (som kaldes en snar Skrivere i Mose
 Lov, Esr. 7, 6.) fik Befalning af den Persiske
 Konge Artaxerxe, at hand efter sin Guds
 Viis-

Viisdom, som var hos ham, skulde sette
 Dommere og Lovkyndige, at de maatte
 domme over alt Folket, over alle dem, som
 vidste hans Guds Lov, men dem, som den
 ikke vidste, skulde de lade den vide. Og
 hver den, som ikke gjorde efter hans Guds
 Lov, og Kongens Lov, over ham skulde
 hand strax lade Dommen udføres, enten
 til Døden, eller til Landflygtighed, eller
 til Straf paa Gods, eller til Baand og
 Sængsel. v. 25. 26. Saa fortælles og
 Neh. 8, 1. sgg. at det gandske Folk samles
 des, og at de sagde til Esra den Skri-
 vere, at hand maatte fremføre Mose
 Lov: Bog, som HERren havde budet
 Israel, og at Esra Præsten fremførde Lov-
 ven for Forsamlingens Ansigt, baade
 Mænd og Kvinder, og alle, som kunde
 forstaae at høre til. Item: at hand læste
 i den, og at alt Folkets Øren var vendt til
 Lov: Bogen. Siden fortælles videre, hvor-
 ledes Leviterne underviiste Folket om Lov-
 ven, og de læste i Bogen i Guds Lov klar-
 ligen, og de gave Folket forstand der-
 paa, og gjorde at de forstode sig paa
 Læsningen. v. s. v. Siden heder det: Cap. 9, 3.
 Efterat de opstode paa deres Sted, da læste
 dei i HERrens deres Guds Lov: Bog siere
 de Parten af Dagen, og bekiendte siere de
 Par:

Parren, 2c. I samme deres Befiendelse
 opregne de ikke allene af Mose Bøger alle
 de store Belgierninger, som H^Erren havde
 bevist sit Folk fra Abrahams Tid af, og hvor-
 ledes G^Uld havde giort en Pagt med ham, og
 siden med Israhel ved Sinai Bierg, hvor
 hand gav dem oprigtige Rette, og sande
 Love, og gode Skikke og Bud, og bød
 dem Bud og Skikke og Love formedelst
 sin Tienere Mose. v. 7. it. 13. sq. Men
 de befiende og Folkets Ulydighed imod
 samme H^Errens Ord, og at de ikke hav-
 de hørt hans Bud, men at de havde kastet
 H^Errens Lov bag deres Ryg, 2c. og at
 hand havde derfor givet dem i deres Siens-
 ders Haand, v. 16. 26. 27. 2c. Endeligen
 fortælles der, hvorledes det gandske Folk
 gjorde en Pagt for H^Erren, som blev be-
 seglet af deres Fyrster, Leviter og Præster, og
 at de ved denne Pagt affildte sig fra Folkene
 i Landene til G^Ulds Lov; og at det øvrige
 Folk holdt sig fast til deres Brødre, de Ypper-
 lige af dem, og de kom i Forbandelse og
 Led, at de vilde vandre i G^Ulds Lov, som
 var givne formedelst Mose den G^Ulds
 Tienere, og at de vilde holde og gjøre alle
 H^Errens deres H^Errs Bud, og hans
 Retts og hans Skikke, v. s. v. s. Neh. 9, 38.
 Cap. 10, 1. 28. 29.

§. 10. Gaae vi endnu videre, og betragte i sær de af Guds efter Mosés Død Tid efter anden iblant Guds Folk opvakte Propheter og extraordinaire Lærere, som have havt umiddelbar Kald og Oplysning af Herren til at undervise, formane og advare Folket, deels mundteligen, deels tillige ved deres efterladte Skrifter, saa finde vi, at de samme ingentunde have fremført nogen nye eller anden Lærdom, men bestandig have henviist Folket til Mosés Lov og Skrifter. Og omendstiont de samme have fremført mange Spaadomme, Forjættelser og Truselers, som ikke saaledes findes i Mosés Skrifter, og mange herlige Underviisninger, Lærdomme og Formaninger, som en med samme Ord ere optegnede af Mosé, saa findes der dog iblant alt dette aldeles intet, som jo er fuldkommeligen overensstemmende med Mosés Lærdom og Skrifter, til hvilke de bestandig henvise, paa hvilke de og ideligen beraabe sig, og hvilke de i adskillige Ting nyere og tydeliger forklare. Hvorledes den Herrens Tjenere Josva fik Befalning af Gud i alle Maader at rette sig efter Mosés Lov, have vi tilforn hørt. Sand lod og siden for det gandske Folk udraabe alle Lovens Ord, Velsignelsen og Forbandedelsen efter alt det, som var skrevet i Lovbogen. Josv. 8, 34. Sand formaner og de
Rube

Rubeniter og Gaditer med disse Ord: E. 22, 5. Alleneste holder det saare flitteligen, at gjøre det Bud og Loven, som Mose Hærens Tiener bød eder, o. s. v. Og til det gandske Folk, og i sær deres Ældste, Overster, Dommere og Fogeder siger hand: Cap. 23, 6. Saa værer saare frimodige til at holde, og at gjøre alt det, som er skrevet i Mose Lov-Bog, at ikke vige derfra til høyre eller venstre Side. Vi finde og ikke, at enten Dommerne, som domte Folket efter Josva Tid, eller de Propheter, som Gud opvakte iblant Folket i deres Tid, have fremført nogen nye Lærdom; men de have alleneste foreholdet Folket deres Afvigelser fra Mose Lov, og fra den Pagt, som Herren havde gjort med dem, som vi kand læse f. ex. Dom. B. 2, 20. sgg. og Cap. 6, 8. sgg. Ibland de Tidens Propheter har den Dommer og Prophete Samuel uden Tvivl været een af de Største og Navnkundigste; men vi finde ikke, at hand har fremført noget nyt i sin Lærdom til Folket, men vel at hand har formænet Folket troligen til at omvende sig til Herren i deres gandske Hierte, at borttage de Fremmedes Guder fra sig, at berede deres Hierte til Herren, og at tiene ham alene. 1 Sam. 7, 3. cf. 2 Sam. 12, 20. 24. Efter hvilken Regel dette burde skee, og at

Samuel har allene viist Folket hen til Mosen og hans Skrifter, er i særdeleshed deraf klart, at hand i sin Formanings-Tale til dem, i Sam. 12, 6. foreholder dem, at HERren ved Mosen og Aaron havde opført dem af Egypten. item, v. 8. at HERren havde sendt Mosen og Aaron, som havde udført dem, o. s. v. thi herved erindrer hand dem jo om Mosis Guddommelige Kald, og forbin- der dem dermed tillige til at antage og følge den Lærdom, som af ham var dem forelagt. Om de følgende Propheter Nathan og Gad, som levede i Davids og Salomons Tid maae vi sige det samme. Og endnu klarere er det om den store Konge og Prophete David, om hvilken vi allerede have hørt, hvorledes hand har viist sin Høyagtelse for HERrens Lov og Lærdom, som var befattet i Mosis Skrifter. Jeg vil forbigaae andre HERrens Prophe- ter, om hvilke vi næsten intet videre læse, end at de har maatt foreholde Folket deres Synder og Afvigelser fra HERren, det er, fra hans Ord og Lærdom, som hand havde givet dem formedelst Mose. Den store Guds Mand og Prophete Elias, der stadfæstede sit Kald med saa mange Mirakler, lærde ikke anderles des. Hand klager alleneste over, at Israels i hans Tid havde forladt HERrens Pagt, nemlig den, som hand havde gjort med dem

for

formedelst Mose. 1 Kong. 19, 10. 14. Og vi merke, at Elias, saavel som hans Tienere og Efterfølger i det Prophetiske Embede Elisa, allene have søgt at overbevise Folket om, at Herren Jehova allene var den sande Gud, og at de burde vandre efter ham. Hvorledes da? Ikke anderledes, end som dem til forn var lært formedelst Mose. s. 1 Kong. 18, 21. sgg. 36, 39. it. 2 Kong. 5, 15. I Almindelighed fandt vi see af 2 Kong. 17, 13. hvorudi alle Propheternes Embede og Gierning i de Tider fornemmeligen haver bestaaet, da der siges: at Herren havde ladet vidne i Israel og Juda formedelst alle Propheterne, alle Seere, sigende: Vender om fra eders onde Veye, og holder mine Bud, mine Stikke, efter al den Lov, som jeg bød eders Fædre, og som jeg sendte til eder om formedelst mine Tienere Propheterne. Betragte vi fremdeles i sær de Propheter, som have efterladt os Indholden af deres Lærdom og Prædikener udi deres Skrifter, saa finde vi vel, at de have fremført mange Spaadomme, saavel om Jøder og Hedninger, og deres tilkommende Skæbne og Fatis, som i særdeleshed om Messias og hans Riges Opretelse iblant Jøder og Hedninger, og at de derved have stadfæstet og nyere forklaret det, som allerede herom var

var talet formedelst Mose; men vi finde ikke,
 at de have fremført nogen nye eller anden
 Lærdom, end den, som Mose havde lært
 dem. Ja de paaminde endogjaa Folket ides-
 ligen om, at rette sig i alle Ting efter H^{er}s-
 rens Ord formedelst Mosen. Hører f. ex.
 hvad den store Prophete Esaias siger: Esa. 8,
 19, 20. Skal ikke et Folk søge til sin Gud? =
 Ja efter Lov og efter Vidnesbyrd, det
 som de ikke sigte efter dette Ord, da skeer
 det, fordi ingen af dem seer Morgenrø-
 den. Og Cap. 24, 5. sq. klager hand over
 Israels med disse Ord: Landet er besmitret
 for dets Indbyggerses Skyld, thi de over-
 træde Love, forvende Skikke, gjøre en
 evig Pagt til intet. Derfor fortærer For-
 bandelsen Landet, og de, som boe deri,
 blive ødelagte. Og Cap. 30, 9. sqq. Det er
 et gienstridigt Folk, som ikke vil høre H^{er}s-
 rens Lov, o. s. v. Propheten Jeremias
 fører ligesaadanne Klagemaal over Folkets
 Afvigelse fra H^{er}rens Lov og Pagt,
 f. Ex. Jer. 2, 6. sqq. De sagde ikke: hvor er
 H^{er}ren, den, som førde os op af Egypti
 Land? = Præsterne sagde ikke: hvor er
 H^{er}ren? og de, som omgiktes med Loven,
 kiendre mig ikke. Og Cap. 5, 4. sqq. klager hand
 over dem med disse Ord: Sandeligen de ere
 ringe, de handle daarligen, thi de kiende
 ikke

ikke Hærens Vey, deres Guds Ret
 Jeg vil gaae mig til de Store, og tale med
 dem, de vide Hærens Vey, deres Guds
 Ret; men de havde tillige sønderbrudt
 Aaget, sønderslidt Baandene, 2c. Cap. 6,
 10. heder det: Hærens Ord var dem til en
 Spot, de have ikke Lyst til det. Og v. 19.
 siger hand: Jeg fører Ulykke over dette
 Folk, som er deres Tankers Frukt; thi de
 gave ikke agt paa mine Ord, og min Lov
 den forkastede de. Cap. 7, 22. sgg. erindret
 Hæren dem om den Pagt, som hand havde
 gjort med dem, da hand førde dem ud af Ægypten,
 da hand lovede dem, at være deres Gud, og
 at de skulde være hans Folk, med de Bilkæder
 at de skulde vandre paa hver den Vey
 som hand befoel dem, at det saa maatte
 gaae dem vel; (hvormed hand viser hen til
 2 Mos. 19, 5. 6. 2c.) Men, siger Hæren, de
 hørde ikke, v. s. v. Fremdeles heder det: Cap.
 8, 8. 9. Svorledes kand I sige: Vi ere vilde
 og Hærens Lov er hos os? enddog see
 Skriverens falske Pen handler falskeligt
 gen. De Vise ere bestæmmede, forstreckte
 de og fangne; see, de forkastede Hærens
 Ord, hvad for Viisdom skulde de da have?
 Cap. 11, 2. sgg. truer Hæren atter Folket haardt
 deligen, fordi de ikke vilde adlyde den Pags
 tes Ord, som hand havde gjort med deres

dre, da de gik ud af Egypten, og siger: Sor-
 bandet være den Mand, som ikke adlyder
 denne Pagtes Ord, hvilken jeg bød eders
 Fædre, o. s. v. men, heder det, v. 8. de adlyd-
 de ikke. o. s. v. Af saadanne Klagemaal fins
 des der endnu mange hos denne Prophete, som
 alle vise hen til den Pagt, som Hærreren havde
 gjort med Israel formedelst Mose, til de Sor-
 jættelser, som vare givne, og de Truseler, som
 vare dem forkyndte formedelst ham. For Ex.
 Cap. 9, 13. c. 22, 8. 9. c. 32, 21. sgg. Cap. 44/
 23. 20. Hos Propheten Ezechiel findes der
 lige saadanne Klagemaale, og Truseler over
 dette Folk, alleneste for deres Afvigelse fra
 Hærrerens Lov og Pagt, som Hærreren havde
 givet og gjort med dem, formedelst Mose,
 som man kand see f. Ex. Ezech. 5, 6. sgg. c. 11, 12.
 c. 16, 8. c. 20, 10. sgg. c. 22, 26. 20. Hvad
 Propheten Daniel angaaer, saa have vi allerede
 de tilforn hørt, at hand setter al Skylden til
 hans og til sit Følkes Fængsel og Trængsel der-
 udi, at de vare afvigede fra Hærrerens Bud
 og Rette, og ikke havde vandret i hans
 Love, 20. Dan. 9, 5. 10. 20. Det samme som
 vi nu have seet ved disse Propheter, det samme
 finde vi og hos alle de øvrige, nemlig, at de eens-
 stemmigen grunde deres Lærdomme, Sor-
 maninger og Advarseler paa Mose Lær-
 dom og Skrifter, og bestandig henvise til
 de

de samme. Jeg vil endnu kun anføre nogle faa Steder til Beviis herpaa. For Ex. Hof. 4, 6. siger H. Erren saaledes: De som vare mit Folk, ere udryddede, for der er ikke Forstand; Fordi du haver forkastet Forstand, derfor vil jeg forkaste dig, at du ikke skalt giorre Præste-Embede for mig: Fordi du haver forglemt din Guds Lov, vil jeg ogsaa forglemme dine Børn. Og Cap. 6. 7. klages der over Israel, at de overtraadde Pagten, ligesom Adam. Fremdeles Cap. 8. 1. heder det: Der kommer een som en Storm over H. Errens Huus; fordi de overtraadde min Pagt, og gjorde Overtrædelse imod min Lov. Og v. 12. Endstignt jeg vilde skrive ham mangfoldige Ting af min Lov, bleve de dog agtede som noget Fremmed. Propheten Amos taler herom saaledes: Am. 2, 4. Saa sagde H. Erren: For 3 Judæ Overtrædelser ja for 4 vil jeg ikke afvende det; fordi de foragtede H. Errens Lov, og holdt ikke hans Skikke, og lod deres Løgn forsøre sig, hvilke deres Fædre havde vandret efter. Propheten Zephania klager i sær derover, at Præsterne vanhelligede Helligdommen, og forvandrete Loven iortredeligen. Cap. 3, 4. Endelig sa vi ser og den sidste af alle det Gamle Testaments Propheter, Malachias, ligesom alle

alle de forige, ogsaa Folket hen til Mose og til hans Lov og Lærdom, naar hand mod Enden af sin Bog saaledes skriver: Mal. 4, 4. Kommer Mose min Tieneres Lov ihu, hvilken jeg befoel paa Horeb Skikke og Rette til al Israel. Seer! saaledes er Mose og hans Skrifter, og deres guddommelige Auctoritar og Anseelse bleven stadfæstet ved alle de Guds Mænd og Propheter, som have levet efter ham i det hele Gamle Testaments Tid, og i sær ved alle de hellige Skribentere, hvis Skrifter nogen Tid er blevene af det Jødiske Folk anseete og antagne som guddommelige, eller (som Paulus taler) af Gud indblæste Skrifter. Og heraf følger det klarliggen, som jeg tilforn har viist og fastsat, at Mosis Skrifter ere at ansee som Grunden og Fundamentet til al sand Guds Kundskab og guddommelig Viisdom, hvorudi Benen vises Menniskene til en sand, fuldkommen og bestandig Lyksalighed; hvilket og den viise Huns-Lærere Jesus Sirachs Søn har erkjendt, og givet tilkiende, naar hand begynder sin Bog om Viisdom med disse Ord: Sir. 1, 1. Al Viisdom kommer fra Herren, og er hos ham evindeligt, og strax derefter siger: v. 5. Guds Ord er Viisdoms Kilde i de høyeste Steder, og dens Veye er evige Bud. At dette er fornemmeligen at forstaae,

om det Guds Ord, og de Bud, som fandtes optegnede i Mose Skrifter, kand vi see af den som hand siden skriver om denne Guds Mand Cap. 45, 1. sgg. Hand (Herren) lod komme af ham (af Jakob) en barmhiertig Mand, som fandt Naade for alt Riids Øyne, som blev elsket af Gud og Menneskene, nemlig Moses, hvis Ihusommelser er i Velsignelser. Siden siger hand videre v. 5. sgg. Hand gav ham Befalning til sit Folk, og viiste ham noget af sin Herlighed, hand helligede ham ved Troe og Sagtmodighed, hand udvalgte ham til alt Riid. Hand lod ham høre sin Røst og førde ham ind i Mørket, og hand gav ham Budene nærværende, Livs og Runds Skabs Lov, at hand skulde lære Jakob Pagten, og Israel sine Rette.

§. II. Men vi skal ikke tænke, at dette alleneste angik det Israelitiske Folk, af hvilket Mose var, og dem hand i sær var sendt til, og at vi som Christne havde ikke at bekymre os om Mose eller hans Skrifter, eller i dem at søge den sande Viisdom, eller Deyen til den sande Lyksalighed. Naar Apostelen Paulus skriver til Timotheum, een af de første Christne og navnkundigste Lærere ibland dem desamme: 2 Tim. 3, 15. at den hellige Skrift, som hand vidste af sin Barndom, kunde giøre ham

som den eeneste Viisdoms Kilde. §. 11. 51
ham viis til Saliggjørelse, formedelst
Troen til Christum IEsus, o. s. v. saa for-
staaer hand i Almindelighed derved alle de
Skrifter, som til den Tiid iblant Guds Folk
agtedes for hellige, og hvis Guddommelige
Anseelse var til den Tiid sat uden al
Tvil, saa vel iblant Jøder som Christne,
hvoriblant Mosis Skrifter vare de første
og fornemteste. Men des foruden finde vi,
at saa vel den Hære IEsus selv, som hans
Apostler bestandig i deres Lærdom og Skrif-
ter beraabe sig paa Mosen og hans Skrif-
ter, og henvise Folket til desamme, ja at de intet
ville have troet eller antaget som Sandhed i des-
res Lærdom, der ikke var tilfulde grunder paa
Mosis og Propheternes Skrifter, og kom
overeens dermed; hvilket altsammen noksom
fand overbevise os om, at det bør os at søge
Grunden til den sande Viisdom og Guds
og vor Frelsers sande og saliggjørende
Kundskab udi disse Skrifter. Men lader
os noget nøyere høre og agte paa, hvad den
Hære IEsus, saa vel som siden Apostlerne,
have sagt os om Mose og hans
Skrifter. Saa siger da, for Ex. den Hære
IEsus om Loven og Lovens Bø-
ger, (d. e. Mosis Skrifter:) Matth. 5,
17. 199. I skal ikke mene, at jeg er kommen
at opløse Loven eller Propheterne, jeg er
ikke

ikke kommen at opløse, men at fuldkomme. Thi sandeligen jeg siger eder: Indtil Himmelen og Jorden forgaae, skal ikke end een den mindste Bogstav eller een Tøddel forgaae af Loven, førend de Ting skee allesammen. 2c. Ja hand byder endog sine egne Discipler, saavel som Folket, at de skulde holde og gjøre alt det, som den Skriftlærde og Pharisæerne, der sadde paa Moses Stoel, sagde dem, at de skulde holde; (hvilket dog ikke er at forstaae om deres egne Tillæg eller falske Fortolkelser, for hvilket Christus advarer dem.) s. Matth. 23, 2. Fremdeles finde vi, at den HERRE JESUS først og fornemmeligen beraaber sig paa Moses Vidnesbyrd om sig selv, ja hand siger til Joderne, at Moses engang skulde blive deres Anklagere, fordi de ikke havde villet tro eller antage samme hans Vidnesbyrd. I skal ikke tænke, (siger hand,) at jeg vil anklage eder for Saderen; det er den, som eder anklager, Moses, paa hvilken I haaber. Og fremdeles siger hand, at de troede som de troede Mosen, saa troede de ogsaa ham, eftersom Mose havde skrevet om ham; men troede de ikke Moses Skriftens, saa var det ikke at undre paa, at de ikke heller troede hans Ord. Joh. 5, 45. s. 99. *Swor*
tedes

ledes kunde vel den H^Errer J^Esus med større
 Eftertryk stadfæste Moses og hans Skrif-
 ters Auctoritet og Guddommelige An-
 seelse, end som hand her gjør? Dog hand
 gjør det samme endnu paa mange andre Ste-
 der; men i Besynderlighed da hand efter sin
 Opstandelse vilde overbevise sine Discipler om,
 at hand var den sande Messias, den Moses og
 Propheterne havde talet og spaaet om. Thi
 da begyndte hand fra Mose og alle Pro-
 pheterne, og udlagde dem i alle Skrifter
 det, som var skrevet om ham. Luc. 24, 27.
 Siden foreholdt hand dem, at hand havde
 sagt dem det forud, at de Ting burde alle-
 sammen fuldkommes, som vare skrevne i Mose
 Lov, i Propheterne og Psalmerne om ham;
 og hand oplod deres Forstand, at de forstod
 disse Skrifter, hvorpaa hand igien siger til
 dem: Saaledes er der skrevet (nemlig i
 Moses og Propheternes Skrifter,) og saa-
 des burde det Christum at lide, og at op-
 staae fra de Døde tredie Dag, og at præ-
 dikes i hans Navn Omvendelse og Syn-
 dernes Forladelse for alle Folk, som skul-
 de begynde fra Jerusalem. v. 44. til 47.
 Hvoraf tillige merkes, at Moses, saavel som
 Propheterne, haver talet og vidnet om alle
 disse Ting. Dog lader os endnu videre agte
 paa, hvor ofte den H^Errer J^Esus beraaber

sig paa Mosiſ Skriſter, til at forſvare det
 ved ſit Forhold, og at ſtaadfæſte ſine Ord og
 Lærdom. S. Ex. Da hand blev friſtet af
 Dievelen, beraabte hand ſig 3 gange eſter
 hverandre paa Moſiſ Skriſter, for at for-
 ſvare dermed ſit Forhold, ſom man kand ſee
 naar man holder Matth. 4, 4. imod 5 Moſ. 8, 3.
 item, Matth. 4, 6. imod 5 Moſ. 6, 16. og
 Matth. 4, 10. imod 5 Moſ. 6, 13. E. 10, 20. 26.
 I ſin Samtale med Sadducæerne beviſte
 hand de Dodes Opſtandelse af Moſiſ Skriſ-
 ter, ſom man kand læſe, Matth. 22, 29. ſqq. coll.
 2 Moſ. 3, 6. 15. ſq. Saa viſer hand og hen til
 Moſen, ſ. ex. naar hand taler om Egreſſe og
 Indſtiſtelse, Marc. 10, 7. coll. 1 Moſ. 2, 24. om
 det ſtorſte Bud i Loven, Marc. 12, 29. ſqq. coll.
 5 Moſ. 6, 4. ſq. og 3 Moſ. 19, 8. Naar hand taler
 om Noahs og Loths Dage, og om Loths
 Zuſtru, Luc. 17, 26. 28. ſq. 32. coll. 1 Moſ. 6, 2.
 it. E. 19, 24. 26. it. om Manna eller det Brod
 af Zimmelen, Joh. 6, 32. 58. coll. 2 Moſ.
 16, 14. 15. og naar hand ligner ſig ſelv med
 den Raabber-Slange, Joh. 3, 14. coll.
 4 Moſ. B. 21, 8. ſq. Ligeſom hand og, naar
 hand ſiger: Marc. 9, 49. at hver ſkal ſaltes
 med Ild, og alt Offer ſkal ſaltes med
 Salt, henviſer os til 3 Moſ. B. 2, 13. Diſſe
 ſaa Exempler af mange kand være nok, til at
 overbevise os om, at den HErre JEsus har
 ver

ver erkiendt Mosen for een af Guds Kaldet og autoriseret Scribent, og stadfæstet alle hans Bøger, og deres Gyldighed og Gudsdommelige Anseelse; ligesom hand og tillige dermed viser os, at Mose selv, og ingen anden, har været Autor til de Skrifter, som vi endnu have under hans Navn.

§. 12. Men at vi endnu maae desmere blive stadfæstede i denne Sag og Sandhed, som er at ansee som Grunden til den hele Religion, saa vil jeg fare fort, og vise, hvorledes Evangelisterne og Apostlerne ilige- maade have troet og antaget Moses Skrifter, som Gudsdommelige Skrifter, og saadanne, som saavel de, som alle andre burde holde sig til, troe paa, og rette sig efter. Den Tid Philippus vilde overtale Nathanael til at komme til Jesum og at troe paa ham, som den sande Verdens Frelser, da beraabte hand sig paa Mosen og Propheterne, og sagde til ham. Joh. 1, 46. Vi have funden den, om hvilken Moses haver skreven i Loven, og Propheterne, Jesum, Josephs Søn, den af Nazareth. Eigesaa Petrus, da hand vilde overbevise Jøderne om, at Jesus var den af Guld forjættede Messias, beraabte hand sig først paa Propheterne i Almindelighed, at Guld havde fuldkommet det, som hand tilforn havde forkyndt

det ved alle sine Propheters Mund, at hans Christus skulde lide, o. s. v. og dernæst især paa Mosen, der havde sagt: (5 Mos. B. 18, 18. sq.) Herren eders Guld skal opreise eder en Prophete af eders Brødre, ligesom mig, den skal I høre efter alt det, som hand monne tale til eder, ic. Siden da hand igien havde talet om Samuel og alle Propheterne, anfører hand atter et Vidnesbyrd af Mose, (af 1 Mos. B. 18, 18. ic.) nemlig, det som Guld sagde til Abraham: I din Sæd skal velsignes alle Slægter paa Jorden. Ap. G. 3, 18. sqq. Den hellige Martyrer Stephanus, udi sin Forsvars-Tale for det Jødiske Synedrium, anførde ey allene mangfoldige Ting af Moses Bøger, men taler og meget om hans Guddommelige Rald, o. s. v. hvormed hand ey allene aflegger et herligt Vidnesbyrd om Mose selv og hans Skrifter, men ogsaa stadfæster deres Rigtighed og Sandhed, og deres Guddommelige Ansæelse. s. Ap. G. 7, 2. til 41. Saaledes viser og Paulus i sine Prædikener hen til Mosen, som man kand see f. ex. naar man læser Ap. G. 13, 17. sqq. og holder derimod, 2 Mos. B. 6. 6. 4 Mos. B. 14, 34. og 5 Mos. B. 7, 1. Og naar hand siden siger: Ap. G. 13, 32. at den Forjættelse, der var skeet til Sædrene, (nemlig om Messia,) var opfyldt, da Guld havde

havde opreist **JEsu**, saa viser hand jo
 dermed ind i **Mosis Skrifter**, i hvilke disse
 Sotjættelser, som gaves **Fædrene** ere opteg-
 nede, f. ex. i **Mos. B. 3, 15. Cap. 22, 18.**
Cap. 49, 10. 5 Mos. B. 18, 15. 18. 19. 20.
I Almindelighed beviiste Paulus, Apollo
og andre alt det, som de lærde og prædikede
 om **Christo**, af **Skrifterne**, det er af **Mose** og
Propheterne, som vi kand læse, **Ap. G. 17, 3.**
Cap. 18, 24. 28. 20. Ja **Paulus** siger yder-
 mere i sin **Forsvars-Tale** for **Landshøvdingen**
Felix, at hand troede alle de **Ting**, som
 vare skrevne i **Loven**, (af **Mose**), og i **Pro-**
pheterne, **Cap. 24, 14.** og til **Kong Agrippa**
 siger hand, at hand intet andet sagde eller
 lærde, end det baade **Propheterne** havde
 sagt at skulle skee, og **Moses**, o. s. v.
Ap. G. 26, 22. 23. 27. Og da hand var kom-
 men til **Rom**, søgte hand at overtale **Jøderne**
 til at troe de **Ting** om **JEsu**, baade af
Mose Lov, og af **Propheterne**. **Ap. G.**
28, 23. Seer! saa aldeles grundede **Apost-**
lerne deres **Lærdom** paa **Mosis** og paa **Pro-**
pheternes **Bidnesbyrd**. Dette kand vi end-
 nu tydeliger see, naar vi igiennem gaae de
Apostoliske Skrifter efter hverandre; thi
 da skal vi see, at **Apostlerne** ideligen bevise
 deres **Lærdoms Rigtighed** af **Mosis**
Skrifter, og ellers ofte henviise til de samme.

For Ex. naar Paulus i Epistelen til de Ro-
 mere vil bevise, at vi retfærdiggøres af
 Naade formedelst Troen til Christum, saa siger
 hand ey allene i almindelighed, at derom er ble-
 ven vidnet ved Loven, (d. e. ved Mosen,)
 og Propheterne, Rom. 3, 21. 22. Men hand
 anfører og til et Beviis herpaa Abrahams
 Exempel, og beraaber i sig i sær paa 1 Mos.
 15, 6. ligesom hand og anfører desforuden ad-
 skilligt af det, som Mose har optegnet om
 Abraham. s. Rom. 4, 1. sgg. item, 9. 10. sgg. coll.
 1 Mos. B. 17, 2. 8. sgg. og Cap. 18, 11. Naar
 hand siden udi det 9 Capitel taler om Israels
 saa vel Prærogativer, som deres Forkastelse, saa
 oplyser hand denne Sag i sær af Mosis
 Skrifter, som man kand see, naar man con-
 fererer Rom. 9, 4. med 2 Mos. 4, 22. og 5 Mos.
 7, 6. item v. 7. med 1 Mos. 21, 12. v. 9. med
 1 Mos. 18, 10. v. 10. og 12. med 1 Mos. 25, 21.
 og 23. og v. 17. med 2 Mos. 9, 16. Fremdeles
 beviser hand, at Retfærdigheden ikke kom-
 mer af Loven, men af Troen, Rom. 10, 3.
 4. sgg. af Mosis Vidnesbyrd, 3 Mos. 18, 5. og
 5 Mos. 30, 12. sq. Og naar hand taler om Hed-
 ningernes Omvendelse, Rom. 10, 18. 19. saa
 anfører hand derom Mosis Ord, af 5 Mos.
 32, 21. hvilket hand og gjør, Rom. 15, 10.
 coll. 5 Mos. 32, 43. Ligesaa viser hand 1 Cor.
 6, 16. og hen til Mosis Ord, 1 Mos. 2, 24. og
 Cap.

Cap. 9, 9. beviser hand, at Lærerne bør nyde
 Løn for deres Arbeide, af 5 Mos. 25, 4 og v. 13.
 beviser hand det samme af 4 Mos. 18, 8. og
 5 Mos. 18, 14. I det 10 Capitel i samme Brev
 forestiller hand de troende Corinthier adskillige
 Ting af Israels Børns Historie, som Exem-
 pler og Forbilleder, der skulde tiene dem til Lær-
 dom og Advarsel, som altsammen er tagen af
 Mosiis Skrifter, som man kand see: 1 Cor. 10,
 1. sq. coll. 2 Mos. 13, 21. og c. 14, 22. v. 3. coll.
 2 Mos. 16, 15. v. 4. coll. 2 Mos. 17, 6. v. 7. coll.
 2 Mos. 32, 6. v. 8. coll. 4 Mos. 25, 1. 9. v. 9. coll.
 2 Mos. 7, 2. 7. og 4 M. 21, 5. sq. og v. 10. coll. 4 M.
 14, 2. 37. Fremdeles anfører hand 1 Cor. 11, 8. 9.
 noget af Skabelsens Historie, af 1 Mos. 2, 18. 23.
 og c. 14, 34. viser hand hen til 1 Mos. 3, 16. c. 15,
 12. sq. viser hand os hen til Syndefaldets Histo-
 rie, 1 Mos. 3, 19. Og v. 45. viser hand os atter til
 Skabelsens Historie, 1 Mos. 2, 7. ligesom hand
 v. 49. har sin Hensigt til 1 Mos. 5, 3. Naar hand
 fremdeles i det 2 Brev til de Corinthier, c. 3,
 7. taler om Lovens Bestaaffenhed, saa viser
 hand os hen til 5 Mos. 10, 1. og til 2 Mos. 34, 10.
 Og c. 4, 6. har hand sin Hensigt igien til Skabel-
 sens Historie. 1 Mos. 1, 3. 16. Saa anfører hand
 og Cap. 6, 16. Mosiis Ord af 2 M. B. 29, 45.
 Og Cap. 8, 15. henviser hand os til 2 M. B. 16,
 18. Ydermere anfører hand Cap. 11, 3. noget
 af Syndefaldets Historie, 1 M. B. 3, 14. Og

Cap. 13, 1. beraaber hand sig paa Mose Lov angaaende Bidner. 5 Mos. 17, 5. Udi Epistelen til de Galater finde vi i særdeleshed, at Paulus meget ofte beraaber sig paa Mosen; thi da de Galater havde ladet sig forlede af de falske Apostler til at ville være under Mose Lov, saa viser Apostelen dem af Moses egne Ord, at de ikke forstode Mosen og hans Lærdom ret. Til den Ende beraaber hand sig Cap. 3, 4. paa 1 M. B. 15, 6. v. 8. og 14. henviser hand til 1 Mos. 12, 3. v. 10. til 5 Mos. 27, 26. v. 12. til 3 Mos. 18, 5. v. 13. til 5 Mos. 21, 23. v. 16. til 1 Mos. 22, 18. og v. 29. til 1 M. B. 21, 12. Og det 4 Capitel v. 22. sgg. viser hand dem hen til 1 M. B. 16, 15. og Cap. 21, 2. og v. 29. sgg. til Cap. 21, 9. 10. 12. Og endeligen da hand vil vise, hvilken Lovens fornemteste Indhold og Godring er, Cap. 5, 14. saa viser hand det af Moses Ord, 3 Mos. 19, 18. Men lader os endnu og igiennem gaae de øvrige af samme Apostels Breve: Naar Apostelen Eph. 1, 14. kalder de Troende Guds Eyedoms Folk, saa sigter hand dermed klarligen til 2 M. B. 19, 5. og viser os, at de, som troe paa Christum, ere det rette Guds Israel, som hand og kalder dem, Gal. 6, 16. Fremdeles Eph. 5, 22. sgg. henviser hand os til Moses Lærdom om Egetestkabs Indstiftelse, 1 Mos. 2, 24. og Cap. 3, 16. Og Cap. 6, 2. anfører hand det 4 Bud af Lov

ven, ligesom det er optegnet af Mose, 2 Mos. 20, 12. I Brevet til de Philippenser Cap. 3, 3. henviser hand os til 1 Mos. 17, 12. hvor der tales om Omstærelsen, men viser tillige, at vi havde en bedre Omstærelse i Christo, hvorom hand endnu tydeliger taler i Brevet til de Colossenser, Cap. 2, 11. hvor hand henviser os til 5 Mos. 10, 16. Udi 2 Thess. 3, 8: 11. hvor hand taler om, at man bør søge at æde sit eget Brød, har hand sin Hensigt til Mosi Ord, 1 M. B. 3, 19. 1 Tim. 2, 12. sqq. viser hand Qvindernes Pligt af 1 Mos. 2, 18. 22. coll. c. 3, 6. Og Cap. 4, 3. 4. viser hand til Skabens Historie, 1 Mos. 1, 29. 31. item, til Cap. 9, 3. 2 Tim. 3, 8. ligner hand Forførerne i sin Tiid med de Egyptiske Troldekarle, om hvilke der tales, 2 M. B. 7, 11. x. Udi Epistelen til de Ebræer har Paulus i særdeleshed meget flittig beraabt sig paa Mosi Skrifter, og henviist til de samme. For Ex. naar hand Ebr. 3, 2. taler om Mosi Person og Anseelse, saa henviser hand os til 4 M. B. 12, 7. Og v. 8. sqq. it. v. 17. sqq. har hand sin Hensigt til de Historier, som fortælles om Israael, 4 M. B. 14, 21. sqq. 33. sq. c. 26, 65. item, 2 M. B. 17, 2. sq. Ligesaa Cap. 4, 5. sigter hand til 4 M. B. 14, 29. sq. Da hand siden vil vise, at Christus var den rette ypperste Præst, efter Melchizedeks, og ikke efter Aarons Ord-

den, og at det Levitiske Præstedeme skulde afskaffes, som det der havde naaet sin Opsyldelse i Christo, saa anfører hand, Cap. 5, 1. sqq. Cap. 6, 20. Cap. 7, 1. sqq. og Cap. 8, 1. sqq. mange foldige Steder af Mosés Skrifter, hvoraf denne Sag oplyses og bevises, som f. Ex. 1 M. B. 14, 18. sqq. 2 M. B. 25, 40. og c. 28, 1. sqq. 3 M. B. 9, 7. og c. 16, 6. og 4 M. B. 18, 21. sqq. I det 9 og 10 Capitel, hvor hand viser, at Tabernaklet og hele Offer-Tienesten vare ikkun Forbilleder paa Christum og hans Legemes Offer, viser hand hen til alle de Steder, hvor Mose taler om disse Ting, og forklarer deres rette Mening og Hensigt, og i sær til, 2 Mos. 24, 8. Cap. 25, 8. 10. 21. c. 26, 33. c. 34, 29. 3 M. B. 8, 15. 19. c. 11, 2. sq. c. 16, 2. sq. 14. c. 17, 11. 4 M. B. 18, 3. sqq. cap. 19, 9. sq. x. Naar hand siden vil vise, hvad for Straf de maae vente sig, som synde modt villigen mod Christum og hans Lærdom, saa viser hand det af de Truseler, som findes opregnede af Mose over Lovens Overtrædere, som man kand see, Ebr. 10, 26. sqq. coll. 4 M. B. 15, 30. 5 M. B. 17, 6. og c. 32, 31. sq. Naar hand udi det 11 Capitel anfører deres Exempler, som ere blevne frelste formedelst Troen, saa ere de fleste af dem tagne af Mosés Skrifter, som f. Ex. Abels, Enochs, Noahs, Abrahams og Sara, Isaaks, Jakobs,

Jakobs, Josephs, Moses og hans For-
 ældres Cap. 11, 4. til 29. og der sigtes i sær
 til 1 M. B. 4, 4. sq. c. 5, 24. c. 6, 8. 14. c. 12,
 1. 4. c. 14, 13. c. 15, 5. c. 17, 8. 9. c. 21, 2. 12.
 c. 22, 1. 12. 17. c. 27, 28. 39. c. 47, 31. c. 48,
 15. c. 50, 24. 2 Mos. 2, 2. 11. sq. 15. c. 12,
 18. sq. 41. og c. 14, 22. I det 12 Capitel
 v. 16. sq. sigter hand til 1 M. B. 25, 33. og
 c. 27, 34. sq. Og v. 18. sqq. viser hand os hen
 til 2 Mos 19, 12. sq. 16. c. 20, 19. 21. og 5 Mos.
 5, 25. v. 24. til 1 M. B. 4, 10. og v. 29. til
 5 M. B. 4, 24 og c. 9, 3. Og endeligen Cap.
 13, 2. viser hand os til Abrahams og Loths Hi-
 storie, 1 M. B. 18, 3. sqq. og c. 19, 2. 3 sqq.
 v. 5. viser hand os til 5 M. B. 31, 6. 8. Og
 v. 11. til 2 M. B. 29, 14. og 3 M. B. 4, 5. 12.
 For at vise, at og de andre Apostler, lige saa
 vel som Paulus, udi deres Skrifter have
 henviist til Moses og hans Skrifter, saa
 lader os ogsaa vende vore Øyne til de samme.
 Saa finde vi da f. Ex. at Apostelen Jakob-
 bus Cap. 2, 8. henviser os til 3 M. B. 19, 18.
 v. 10. til 5 Mos. 27, 26. v. 11. til 2 Mos 20, 13.
 og v. 21. sqq. til 1 M. B. 15, 6. og Cap. 22,
 10. 12. Ligesaa beviser Apostelen Petrus,
 1 Pet. 1, 16. at vi bør beslitte os paa Hellighed,
 af 3 Mos. 19, 2. Og v. 17. har hand sin
 Hensigt til 5 Mos. B. 10, 17. Naar hand
 Cap. 2, 9. kalder de Troende en udvalgt Slægt,
 et

et Kongeligt Præstedom, et helligt Folk, og
 et Folk til Evedom, saa sigter hand dermed til
 2 Mos. B. 19, 5. 6. og andre Steder, hvor
 saadant siges om Israël, der vare et Forbil-
 lede paa de Troende, som ere det sande Guds
 Israël. Gudfrygtige Kvinder formaner hand
 til at efterfølge Sarcæ Exempel, Cap. 3, 6.
 og viser dem hen til 1 Mos. B. 18, 12. Naar
 hand taler om Daaben, Cap. 3, 20. sq. saa
 viser hand, at Syndfloden har været et Bil-
 lede derpaa, og viser os hen til 1 Mos. B. 6,
 3. 14. Naar hand taler om de svære Domme,
 som skulde komme over dem, der negte Chris-
 stum med deres ugudelige Lærdom og Gier-
 ninger; 2 Pet. 2, 4. sqq. saa setter hand i sæt-
 den første Verden, saa og Sodom og Go-
 morra til et Exempel og Beviis derpaa; li-
 gesom hand derimod anfører Loths Exempel
 til Trøst for de Gudfrygtige, af 1 Mos. B. 7,
 6. sq. og E. 19, 7. 9. sqq. 24. Siden anfører
 hand og, v. 15. 16. Bileams Exempel til Ad-
 varsel for de Ugudelige, af 4 Mos. B. 22, 7,
 19. 28. Johannes udi sin første Epistel,
 Cap. 3, 8. viser os hen til den Forjættelse om
 Dievelens Magtes og Riges Forstyrrelse ved
 Christum. 1 Mos. 3, 15. Siden anfører hand
 Cap. 3, 12. Cains Exempel til Advarsel for
 dem, der hade deres Brødre, af 1 Mos. B. 4, 8.
 Endeligen saa viser Apostelen Judas udi sin
 forte

forte Epistel os ogsaa ind i Mosi's Skrifter, naar hand f. ex. v. 5. taler om Israels Udgang af Egypten, og deres Odeleggelse i Deken, hvormed hand sigter til 4 Mos. B. 26, 64. sq. item, naar hand taler om Sodomæ og Gomorra's Odeleggelse, v. 7. udaf 1 Mos. B. 19, 24. om Cains Dey, v. 11. af 1 Mos. 4, 8. om Bileams Vildfarelse, af 4 Mos. B. 22. 2. og om Kore's Modsigelse, af 4 Mos. 16, 1. 31. og endeligen taler hand om den Guds Mand Enoch, v. 14. hvormed hand viser os hen til 1 Mos. 5, 22. Udi Aabenbaringens Bog, som er den eeneste af det Nye Testaments Bøger, der endnu er tilbage, vides vi ikke mindre ofte ind i Mosi's Skrifter, F. Ex. naar der tales om 7 Guld Lysestager, Cap. 1, 12. saa sigtes dermed til 2 Mos. B. 25, 37. naar der tales om Balaams Lærdom og Forsørelse, Cap. 2, 14. vides vi hen til 4 Mos. 25, 2. Naar der tales om Christo, som den Løve af Juda, Cap. 6, 5. sigtes dermed til 1 Mos. 49, 9. 10. Naar der tales om den gamle Slange eller Drage, Cap. 12, 9. 2. saa sigtes der til Historien om Syndefaldet, 1 Mos. B. 3, 1. sqq. Hvor der tales om de Plager, som skal komme over de Antichristiske Mennsker, sigtes tydeligen til de Egyptiske Plager, som et Forbilledet paa de samme, som man kand see, naar man f. ex. holder

holder *Nab. 9, 7.* imod *2 Mos. B. 10, 4.* *sq.* *Cap. 11, 6.* imod *2 Mos. 7, 17. 19.* *Cap. 16, 2.* imod *2 Mos. 9, 9.* *sq.* og *v. 3. sq.* imod *2 Mos. B. 7, 17. 23.* Men i Besynderlighed er det merke værdigt, at der siges om dem, som stode ved det Glar-Haf, at de sang *Mosis den Guds Tieneres Sang,* og *Lammets Sang,* hvilke dog ikke vare tvende adskillige, men een og den samme Sang. Thi dermed gives tilkiende, at alt det, som *Mose* tilforn havde talt og spaaet om *Christo,* var nu opfyldt i og for medelst ham. Der sigtes ellers med denne hele Tale og Forestilling til det, som fortæller om *Mosis* og *Israels Børns* Loffang ved det røde Haf. *2 Mos. 15, 1. sq.* Til Slutning maae vi endnu bemærke dette, som et herligt Vidnesbyrd om *Mosis* og *Christi* Lærdoms Overeensstemmelse, at den Tid den Herre *Jesus* nu snart vilde gaae til *Jerusalem* til sin Lidelse, og hand, for at styrke sine Discipler i deres Troe, lod dem see noget af sin Herlighed, da hand blev forklaret paa Bierget, at, siger jeg, *Mose* og *Elias* da tillige aabenbaredes paa Bierget, hvilke udi 3 af *Jesus* Disciplers Nærværelse og Paahortalede med ham om den Udgang, som hand skulde have i *Jerusalem,* nemlig, for medelst sin Lidelse, Død og Opstandelse. *Luc. 9, 30. 31.*

§. 13. Hidindtil haver jeg viist og stads
 fæstet Mosis og hans Skrifters Anseelse,
 og viist, at Mosis Skrifter til alle Tider iblant
 Guds Folk ere blevne anseete og agtede som et
 Guddommeligt Ord, som af GUD selv og
 hans Aand udgivne Skrifter, ja som den
 sande Guddommelige Viisdoms Kilde,
 og som Grunden til al Guddommelig Lær-
 dom. Vi have seet, hvorledes de ere blevne
 derfor erkjendte, ey allene af alle hellige Guds
 Mænd i Almindelighed, men og af de hellige
 Propheter i særdeleshed, ja og af den HÆRRE
 JESU selv og af hans Apostler. Dette
 altsammen lærer os, i hvilken Anseelse de sam-
 me ogsaa bør være hos os, og at vi ikke
 mindre bør erkjende og antage dem for det
 de ere, nemlig, som et Guddommeligt, et
 af GUD selv aabenbaret Ord og Lærdom,
 og derudi søge den rette Grund til al sand Gud-
 dommelig Kundskab, til den sande Viisdom,
 hvorved vi kand og bør gøres vise til Salig-
 hed, som Paulus siger: 2 Tim. 3, 15. Dog
 maae vi merke, at ligesom Grunden til den
 sande Guds Kundskab og Viisdom er bleven
 lagt og fremsat udi Mosis Skrifter, saa har
 det siden behaget GUD nyere at forklare alle
 Ting formedelst andre Guds Mænd og
 Propheter, som itigemaade ere blevne op-
 lyste og drevne af Guds Aand, og hvis
 Skrif-

Skrifter vi ikke mindre bør erkiende og antage
 som et Guddommeligt Vidnesbyrd, som
 Guds Ord, og som den sande Guddommeli-
 ge Kundskabs og Wiisdoms Kilde. Vi finde
 derfor, at den HERRE JESUS ey allene hen-
 viser os til Mosen og hans Skrifter, men
 ogsaa til Propheterne og Psalmerne, saa
 som vi til deels allerede have hørt af Luc. 24/
 27. 44. sqq. Og naar Paulus siger, at den
 gandske Skrift er indblæst af GUD, saa
 taler han ey allene om Moses Skrifter, men
 tillige om alle dem, som til den Tiid blevne
 agtede for hellige. Iligemaade naar Pe-
 trus siger, at der er ingen Prophetie i
 Skriften fremført af Menneskelig Villie,
 men at de hellige Guds Mennisker have
 tallet, i det de bleve drevne af den Hellig
 Aand, 2 Pet. 1, 21. Saa er det jo klart, at
 han ey allene taler om Mose, men tillige om
 alle andre Guds Mennisker, hvis Skrifter
 til den Tiid ere blevne antagne af Guds Folk
 som Guddommelige. Vil vi vide, hvilke de
 have været, og hvad for Skrifter eller Bø-
 ger der til den Tiid ere blevne agtede for
 Guddommelige og af Guds Aand indgivne
 Skrifter? saa er det klart og let at bevise, at
 det ikke have været andre, end de samme,
 som indtil denne Dag af Jøderne derfor er-
 kiendes, og som findes i vore Bibler, og af

os kaldes det Gamle Testamentes Canoni-
 ske Bøger. Endskiont nu ingen af dem, der
 bekiende sig i vore Tider til den Christelige Re-
 ligion, letteligen negter saadant; saa agter
 jeg det dog for nyttigt, ja fornødent, at
 vise, hvorledes den Hære Jesus og
 hans Apostler have erkjendt og stadfæstet
 alle disse Skrifteres Guddommelige An-
 seelse, og henviist os til de samme, saavel
 i Almindelighed, som til et hvert af dem i
 særdeleshed. For da at vise og bevise dette,
 saa maae vi for det Første merke, at den
 Hære Jesus, saa vel som Apostlerne,
 naar de i Almindelighed tale om Skriften,
 eller om de hellige Skrifter, og beraabe
 sig paa de samme, ikke fandt forstaae derved
 andre Skrifter eller Bøger, end dem,
 som til den Tiid bleve af det Folk, til hvilke
 de taledede eller skreue, antagne som hellige
 og Guddommelige Skrifter, og det ere
 da ikke andre, end som de samme, der endnu
 antages af Jøderne, og begribes i Mose
 Lov, Propheterne og Psalmerne. Naar
 f. Ex. Jøderne anføre Ord enten af Mose Bø-
 ger, eller af Propheterne, eller af nogen af de
 andre Skriftens Bøger, saa nævne de ikke
 Bogen, hvori saadant staaer, men sige kun i
 Almindelighed: Det er saa skrevet, som det
 heder, Matth. 2, 5. eller, siger ikke Skriften,
 Joh.

Joh. 7, 42. Ligefom de og sige om den H^Errer
 J^Esu: Joh. 7, 15. Hvorledes veed denne
 Skrifterne? Paa samme Maade pleyer og
 den H^Errer J^Esus selv at tale. Ofte siger
 han kun slet hen: Der er skrevet, eller, som
 der er skrevet, eller, er der ikke skrevet? eller
 og: saaledes er skrevet, o. s. v. som man kand
 see: Matth. 4, 4. 7. 10. Cap. 11, 10. c. 21, 13.
 c. 26, 24. 31. Mar. 9, 12. Cap. 11, 17. Luc.
 28, 31. c. 19, 46. c. 20, 17. c. 21, 22. c. 22, 37.
 c. 24, 44. 46. Joh. 6, 45. c. 8, 17. c. 15, 25. 26.
 Og mange gange beraaber hand sig i Almin-
 delighed paa Skriften eller Skrifterne, da
 det heder f. Ex. Have J aldrig læst i Skrif-
 terne? Matth. 21, 42. item: J fare vild,
 i det J vide ikke Skrifterne, Cap. 22, 29.
 item: Hvorledes skulle da Skrifterne fuld-
 kommes? c. 26, 54. Ligefaa heder det: Luc.
 24, 27. Hand udlagde dem i alle Skrif-
 tet
 det, som var skrevet om ham. Og v. 45.
 Da oplod hand deres Forstand, at de for-
 stode Skrifterne. Og til Joderne siger
 hand: Joh. 5, 39. J randsage Skrifterne,
 Og Cap. 10, 35. siger hand: at Skriften
 kand ikke feyle. Paa samme Maade tale
 og den H^Errer J^Esu Discipler og Apostler.
 For Ex. Luc. 24, 32. sige de, at den H^Errer
 J^Esus havde opladt dem Skrifterne. Og
 Joh. 2, 22. heder det om dem, at de troede
 Skrif-

Skriften; Ligesom derimod siges om desamme, Joh. 20, 9. at de endnu ikke vidste Skriften. Paa samme Maade, som den Hære Jesus har gjort, finde vi og, at Apostlerne i deres Prædikener, saa vel som i deres Breve, i Almindelighed beraabe sig paa Skriften, og henvise til den samme. Hvor ofte heder det ikke i Apostlens Pauli Breve: Som skrevet er. For Ex. Rom. 1, 17. c. 2, 24. c. 3, 4. 10. c. 4, 17. c. 8, 36. 2c. 2c. Saa siges der i Almindelighed om Pauli Prædikener for Jøderne, at hand taledede til dem af Skrifterne; Ligesom det heder om de Berrhoensiske Jøder, der hordte Pauli Prædikener, at de randsagede dagligen i Skrifterne, om disse Ting havde sig saaledes, nemlig som Paulus havde foresagt dem. Ap. G. 17, 2. og 11. Saa heder det og om Apollo, ey allene, at hand var mægtig i Skrifterne, Ap. G. 18, 24. men og, at hand overbeviste Jøderne krafteligen, aabenbarligen, i det hand beviste med Skrifterne, at Jesus var Christus. v. 28. Paa samme Maade taler Paulus ofte i sine Breve, og beraaber sig paa Skriften eller Skrifterne, eller og (som hand undertiden taler,) den hellige Skrift, eller de hellige Skrifter, som enhver kand see f. Ex. Rom. 1, 2. Cap. 4, 3. §. 9, 17. c. 11, 2. c. 15, 4. Cap.

Cap. 16, 26. 1 Cor. 15, 3. 5. Gal. 3, 8. 22. c. 4, 30. 20. Hvilket og de andre Apostler giøre, s. Ex. Jakobus, Cap. 2, 8. 23. c. 4. 5. og Petrus, 1 Pet. 2, 6. og 2 Pet. 1, 20. 26. Af disse og andre Steder er det jo klart, at saa vel den Herre Jesus selv, som hans Apostler, have erkiendt de samme Skrifter for hellige og guddommelige, som Jøderne til den Tid have erkiendt derfor, hvilke, som tilforn er bleven erindret, ere de selv samme, som endnu af Jøderne antages, og vi tillige med dem erkiende og antage, og som befattes i den Deel af Bibelen, som vi kalde, det Gamle Testaments Canoniske Bøger.

§. 14. Til des stærkere Beviis herpaa at de samme af Christo og Apostlerne ere blevene erkiendte og antagne som guddommelige Skrifter, dem vi endnu holde for saadanne (nemlig saa viit det Gamle Testaments Bøger angaaer,) saa vil jeg endnu vise, at de allerfleste af disse Bøger citeres og anføres af Christo og Apostlerne, endskiont deels uden at nævne Bogen, dog saaledes, at man tydeligen kand see, hvad for en Bog der henvises til. Hvad de 5 Mose Bøger angaaer, saa er det allerede tilforn bleven viist, at Christus saa vel som Apostlerne ofte beraabe sig paa dem og henviser til dem, og kand efterlæses

§. 12. og 13. hvorfor jeg ikke vil nu opholde mig videre derved, men strax gaae videre frem til de følgende. Ligesom da Josva var den Mand, der blev umiddelbar udnævnet og kaldet af Gud selv til at være Guds Folkes Fyrste og Anfører i Mosés Sted, saa er og den Bog, som kaldes Josvæ, den første i Ordenen efter Mose Boger, som vi have at tale om, og agte paa. Jeg vil nu ikke tale meget om denne Bogs Vigtighed, som i sær de af kiendes, at i den samme vises Opfyldelsen af Guds Forjættelser til Fædrene og til Israel, i Besynderlighed angaaende Canaans Lands Besiddelse; (cf. Josv. 23, 14. 2c.) Men jeg vil alleneste vise, at de hellige Guds Mænd i det Nye Testamente adskillige gange henvise os til Josvæ Bog. Det gjør f. Ex. den hellige Stephanus i sin Forsvars-Tale, Ap. G. 7, 45. saa og Apostelen Paulus i sin Prædiken, Ap. G. 13, 19. item udi Epistelen til de Ebræer, Cap. 11, 30. 31. og Cap. 13, 5. og Jakobus i sin Epistel, Cap. 2, 25. Men i sær er det at merke, at Paulus, Ebr. 4, 8. tydeligen viser os, at Josva (som paa samme Sted i Grund-Texten kaldes Jesus, ligesom han og kaldes af Sirach, Cap. 46, 1.) har været et Forbillede paa den Herre Jesus, der skal indføre Guds Israel til den sande Hvile, ligesom Josva indfordte det Israel

efter Riødet til den Hvile i Canaans Land
 som dog ikke var den Rette. I den følgende
 Bog, som kaldes Dommernes, fortælles om
 Guds Folkes Skæbne efter Josvæ Dod un-
 der Dommernes Regiering, indtil Sam-
 els Tiid. At Apostlerne ogsaa have regnet
 samme Bog iblant de hellige Skrifter, sees
 deraf, at s. Ex. Paulus henviser os til den sam-
 me, ey allene i sin Prædiken, Ap. G. 13, 20.
 men fornemmeligen, Ebr. 11, 32. sgg. hvor
 hand regner de Dommere Gideon, Barak,
 Samson og Jephthah iblant de Troens
 Exempler, som det bør os at agte paa. Hvad
 Ruths Bog angaaer, som herpaa følger,
 saa kunde den synes at være af liden Betyden-
 hed. Alligevel da derudi ey allene indeholdes
 herlige Exempler paa Troe og Dyd, men
 ogsaa Messiaæ Slegt-Register, der skulde
 fødes af Juda Stamme, og i sær af Davids
 Slægt, derudi continueres og oplyses, (s. 1 M.
 B. 49, 10. coll. Ebr. 7, 14. it. 2 Eam. 7, 12.)
 saa henvises vi ey allene til den samme af Evan-
 gelisten Matthæo udi den Herres JEsu
 Slægt-Register; Matth. 1, 3, 6. Men det er
 i særdeleshed merkeligt, at de tvende hedske
 Qvinder, Rahab, som fortælles om, Josv.
 2, 1. sgg. Og Ruth, som tales om i denne
 Bog, udtrykkelig nævnes af Evangelisten
 i dette Slægt-Register, til et Bevis paa at den
 Herrer

Herre Jesus skulde og være Hedningernes Frelser og Ven. De 2 Bøger, som følge næst efter denne, og kaldes Samuels Bøger, (efter som en stor Deel af den første Bog handler om denne Prophete, og det er troeligt, at hand selv har været Autor til de 24 første Capitler af den samme, ligesom hand og formodentlig har skreven de 2 foregaaende, nemlig Dommernes og Ruths Bog,) ere ikke mindre vigtige og betydelige, end som de Forige. Thi udi de samme continueres ey allene Guds Folkes Historie, som er begyndt at beskrives udi de foregaaende Bøger, og vises, hvorledes Gud har fremdeles under de 2 sidste af Dommerne, Eli og Samuel, og de 2 første af Kongerne, Saul og David, opfyldt saavel sine Forjættelser som Truselset over dette Folk, saavel i Almindelighed, som i Beshynderlighed; men vi see i sær i de samme, hvorledes det har behaget Herren endnu tydeliger at forklare den Forjættelse om Messia, som nu lovedes at skulle komme af Davids Sæd. s. 2 Sam. 7, 12. sqq. 12. Vi finde derfor og, at der i det Nye Testamente meget ofte henvises til disse Bøger, og i sær til Davids Historie; ligesom og Samuel i sær navngives af Apostelen Petro, som den første af de Propheter, der efter Mosen har forkyndet om Messias Dage,

Ap. G. 3, 24. og Paulus regner ham iblant de
 Troendes Exempler af det Gamle Testamente,
 Ebr. 11, 32. Man kand ellers efterlæse
 Matth. 12, 3. Luc. 2, 4. Ap. G. 13, 21. 22.
 og Ebr. 11, 34. hvor der henvises til 1 Sa-
 muels Bog, og Joh. 7, 42. Cap. 12, 34.
 Ap. G. 2, 30. E. 7, 46. Rom. 15, 9. 2 Tim. 2, 8.
 Ebr. 1, 5. Cap. 11, 33. og Ab. 22, 16, hvor
 den Herre Jesus kalder sig selv den Davids
 Rod og Slægt, paa hvilke Steder der hen-
 vises til 2 Samuels Bog. De herpaa fol-
 gende 2 Kongernes Bøger, som fortælle os
 Guds Folkes Skæbne under de følgende
 Kongers Regiering, fra Davids sidste Tid
 af og indtil det Babyloniske Fængsels Tid,
 indeholde iligemaade mange vigtige Ting, som
 ere os fornødne og nyttige at vide, da en
 allene, ligesom i de forrige Bøger, Guds For-
 jættelser og Truselers Sandhed vises i al-
 mindelige og besynderlige Exempler, men og
 den Forjættelse om Messia ydermere stad-
 fæstes ved Forbilleder og Spaadomme. Vi
 finde derfor og, at Evangelisterne og Aposto-
 lerne ofte henviser os til disse Bøger, og i sær,
 Matth. 1, 7. sq. Cap. 12, 42. Cap. 23, 38.
 Luc. 4, 25. Cap. 10, 23. Cap. 11, 31. Ap. G. 7,
 47. sq. Rom. 11, 2. 4. Ebr. 11, 35. 37. Jak. 5,
 17. sq. Ab. 2, 20. Cap. 3, 12. Cap. 11, 6.
 og Cap. 15, 8. til Første Kongernes Bog.
 lige

ligesom vi Matth. 1, 9. sqq. Marc. 12, 41. Luc. 4, 27. Cap. 9, 54. Ebr. 11, 34. 37. og Ab. 11, 5. henvises til anden Kongernes Bog. Hvad de 2 Krøniskernes Bøger angaaer, saa er det samme at merke om dem, som nu er bleven sagt om Kongernes Bøger. Deres fornemmeste Indhold bestaaer derudi, at deri fortælles adskillige Ting om Guds Folkes Skæbne, og i sær Judæ Stammes, af hvilken Messias skulde komme, saavel under Sauls, Davids og Salomons, som de følgende Judæ Kongers Regiering, da der legges adskilligt til det, som derom er bleven fortalt udi Kongernes Bøger. Det, som i de første Capitler af 1 Krøniskernes Bog opregnes af Navne og Slægt-Registere, havde til den Tiid, da det er bleven optegnet sin store Nytte til adskillige Efterretninger for Folket, at ikke Stammerne eller deres Arvdeel skulde confunderes; men i sær tiener det og for os, at vi kand deraf see, hvorledes Guds Forsyn har baaret Omsoerg derfor, at Stammerne og Slægterne iblant dette Folk ey maatte blandes, paa det Guds Forjættelsers Sandhed og rigtige Opfyldelse om Messia, der skulde komme af Judæ Stamme, af Davids Slægt, kunde i sin Tiid med en fuld Vished legges for Dyne. Man kand imidlertid see, at Evangelisterne og

Apostlerne ogsaa have henviist til disse Bø-
 ger, og i sær, Matth. 1, 11. sq. Luc. 1, 5.
 Cap. 3, 3. item, Ap. G. 17, 8. og 1 Pet. 2, 11.
 til adskillige Steder af 1 Krøniskernes Bog,
 og Matth. 23, 35. Luc. 11, 51. Ap. G. 10, 34.
 Cap. 17, 24. 1 Cor. 15, 58. Jak. 2, 23. og
 Nab. 16, 16. til 2 Krøniskernes Bog. Hvad
 endeligen de 3 sidste af det Gamle Testaments
 Historiske Bøger angaaer, som ere **Esra**,
Nehemia og **Esthers** Bog, saa fortælle de
 os deels om Jødernes Tilbagekomst af det
 Babiloniske Fængsel, og deres Tilstand og
 Skæbne i de næst derpaa følgende Tider un-
 der de Persiske Kongers Regiering, deels de-
 res Skæbne i sær til Kong Artaxerxis og Drom-
 ning Esthers Tiid udi Persien. I alle disse
 Fortællelser see vi ligesom i de forrige **Gulds**
Sorjættelsers Opfyldelse, som vare tilførn-
 givne ved Mosen og Propheterne, og i sær
 hvorledes **Gulds** Forsyns Øyne til alle Tider
 have staaet aabne over dette Folk, og de kand
 i mange Maader tiene os til Lærdom. De ere
 vel ikke i sær udi det Nye Testamente bleven
 anførte af Christo eller Apostlerne, endstønt
 de ere med begrebne under det Navn af **Skrif-**
ten eller de hellige Skrifter. Dog vises
 paa adskillige Steder hen til de Historier,
Exempler og **Talemaader**, som forekomme
 i disse Bøger, som man kand see, naar man
 con-

confererer Efr. 5, 2. x. med Matth. 1, 12. Neh. 2, 20. med Eph. 2, 12. Cap. 3, 15. med Joh. 9, 7. Cap. 8, 1. med Ap. G. 15, 21. og Cap. 8, 10. med Luc. 14, 13. item, Esth. 5, 3. 6. med Marc. 6, 22. sq. og Cap. 8, 17. med Matth. 23, 15.

§. 15. Det jeg hidindtil har viist i Henseende til det Gamle Testaments Historiske Bøger, at deres Anseelse er bleven stadfæstet derved, at Christus og Apostlerne have flittig henviist til de samme og beraabt sig paa dem; det samme vil jeg nu og vise i Henseende til de saa kaldte Lære-Bøger, hvorunder i sær Jobs Bog, Davids Psalmer, og Salomons 3 Skrifter forstaaes. Hvad da i sær Jobs Bog angaaer, saa er denne Bog fuld af de vigtigste og helligste Lærdomme, som tiene i sær til et herligt Bidnesbyrd om Glds forunderlige Huusholdning med sine Troende i Verden; o. s. v. Der er ingen Tvivl paa, at jo denne Bog til alle Tider er bleven antagen af Jøderne som et af Glds Land indgiven, og altsaa helligt og Canonisk Skrift. Saa har og Gld selv vidnet for samme Bogs Historiske Sandhed, i det hand setter Job med Noah og Daniel udi een Classe, som Mænd, der have været høyt anskrevne hos ham, Ezech. 14, 14 16. 18. 20. som og stadfæstes ved Jakobs Bidnesbyrd om Jobs Lidelser og Saalmedighed,

dighed, Jak. 5, 11. Men des foruden finde vi, at de hellige Skribentere udi det Nye Testamente ofte henvise os til de Lærdomme og Talemaader, som i sær forekomme i denne Bog. For Ex. De Ord, som Paulus anfører af Skriften, at Herren griber de Vise i deres Trædskhed, 1 Cor. 3, 19. findes i Jobs Bog, Cap. 5, 13. og Eph. 3, 18. henvi ser Apostelen os til Job. 11, 7. 99. Jakobus i sin Epistel, Cap. 1, 10. sigter tydeligen til Job. 14, 2. og Christus selv udi Mat. 3, 19. vider os hen til de Ord, som læses, Job. 5, 17. og naar endeligen Dievelen, Ab. 12, 10. kaldes Guds Børns Anklagere, 2c. saa har vi i den gandske Hellige Skrift intet tydeligere Exempel derpaa, end som udi Jobs Historie, Cap. 1, 9. Cap. 2, 5. Vil nogen ydermere eftersee de Ord, som læses Luc. 1, 37. Cap. 8, 17. 25. c. 12, 24. c. 14, 11. c. 16, 22. c. 17, 37. Joh 3, 20. Rom. 7, 21. c. 11, 34. 1 Cor. 2, 16. Jak. 1, 27. c. 4, 10. og c. 5, 5. saa skal man der finde saadanne Lærdomme og Talemaader, som enten ere tagne af Jobs Bog, eller dog fuldkommeligen harmonere med den samme. Vi komme nu til een af de herligste og vigtigste Bøger iblant alle det Gamle Testamentes Skrifter, som ere Davids Psalmer. Der er ingen af alle det Gamle Testamentes Propheter eller Helgene, der har det Vidnesbyrd

byrd af GUD som David, om hvilken HERR
 ren selv siger: Ap. G. 13, 22. coll. 1 Sam. 16,
 13. 2. Jeg haver funden David Jessai
 Søn, en Mand efter mit Hjerte, der skal
 gjøre alle mine Villier. Der er og ingen
 Bog i det Gamle Testamente, som saa ofte
 anføres og henvises til af Christo og Apost-
 lerne, som Davids Psalmer. Da den HER-
 re JESUS udlagde for sine Discipler de Ting,
 som vare tilforn taledede og spaaede om ham,
 og hans Lidelse og Opstandelse, da begyndte
 hand fra Mose og Propheterne, og endte
 ved Psalmerne. f. Luc. 24, 44. Og hvor ofte
 anfører ikke den HERRE JESUS denne Bog i
 sine Taler, og beraaber sig paa dens Bidnes-
 byrd om sig selv, som man kand see f. Ex.
 Matth. 21, 16. 42. Cap. 22, 43. sgg. C. 23, 39.
 Marc. 12, 10. sgg. 36. sgg. Luc. 20, 17. 42. sgg.
 Joh. 10, 34. Cap. 13, 18. c. 15, 25. c. 17, 12.
 Men i sær vises af Evangelisterne, aller-
 meest i Christi Lidelses Historie, meget ofte
 hen til Psalmerne, som man kand see, f. Ex.
 Matth. 21, 9. c. 24, 35. c. 26, 4. c. 27, 1. 35.
 39. 43. 46. 48. Mar. 14, 49. sgg. c. 15, 24. 29.
 34. 36. 40. Luc. 1, 32. sgg. 49. sgg. 55. 73. c. 19,
 38. c. 20, 14. c. 21, 33. c. 22, 21. 66. c. 23, 34.
 Joh. 1, 3. 10. c. 2, 17. c. 6, 31. c. 8, 31. c. 12,
 13. 34. c. 19, 28. og Cap. 20, 17. Naar vi
 fremdeles agte paa Apostlernes Prædike-

ner og deres Breve, saa finde vi, at de ikke
 gemaade meget ofte anføre og beraabe sig paa
 denne Bog. Dette skeer f. Ex. af Petro,
 Ap. G. 1, 16. 20. Cap. 2, 25. 30. 34. c. 4, 11.
 af alle Apostlerne i deres fælles Bøn, Cap.
 4, 25. sq. af Stephano, Cap. 7, 46. af
 Paulo, Cap. 13, 22. 33. 35. Men allermest
 af denne Apostel udi hans Epistler, som man
 kand see f. Ex. Rom. 2, 21. Cap. 3, 4. 10. til
 18. c. 4, 7. 8. c. 8, 36. c. 9, 33. c. 10, 11. 18.
 c. 11, 9. 10. c. 15, 3. 11. 1 Cor. 3, 20. c. 10, 26.
 c. 15, 27. 2 Cor. 4, 13. c. 9, 9. Eph. 1, 22. c. 4, 8.
 Ebr. 1, 5. til 13. c. 2, 12. sq. c. 3, 7. sq. c. 4, 3.
 c. 5, 5. sq. c. 7, 17. 21. c. 10, 5. 9. 30. og Cap.
 13, 6. Det samme skeer og af Jakobs
 hans Epistel, Cap. 4, 6. af Petro, 1 Pet. 2, 7.
 og Cap. 3, 10. 11. Jeg kunde endnu anføre
 mange andre Steder, paa hvilke der tydelig
 gen henvises til de Lærdomme, Spaar-
 domme og Talemaader, som forekomme
 udi Psalme Bogen; men de allerede anfore-
 te Steder ere nok til at overbevise os derom,
 at den H. Erre J. Esus saa vel som Apostler-
 ne have erkiendt, og villet, at alle og
 hver skulde erkiende og antage denne Bog
 et helligt af Gud indgiven Skrift, og
 alle dens Lærdomme for guddommelige
 Sandheder. Hvad nu Salomons Skrif-
 ter angaaer, saa have vi desmindre Narsag-
 at

at sette det i Tvil, at de høre med til de af Gud indgivne Skrifter, da vi allerede have hørt, at Salomon havde sin ypperlige Viisdom umiddelbar ved Guds egen Gave og Oplysning. Men at og den H. Erre J. Esus og Apostlerne have erkjendt disse Skrifter for saadanne, som vare af Gud indgivne, og burde af alle antages som en vis Troens og Levnets Regel, det sees i sær deraf, at de ofte anføre Ord og Lærdomme af disse Bøger. Dette gior f. Ex. den H. Erre J. Esus selv i de Lignelser om den Kongelige Søns Bryllup, og om den store Nadvere, Matth. 22, 4. sgg. og Luc. 14, 16. sgg. hvormed vi henvises til Ordsprogs Bog, Cap. 9, 1. sgg. Saa sigtes og Luc. 14, 8. til Ords. 25, 6. 7. og v. 11. til Ords. 29, 23. item, v. 14. til Ords. 19, 17. Saa og Joh. 1, 2. til Ords. 8, 22. Vi finde og, at Apostlerne i deres Breve henwise os til denne Bog, som man fandt see f. Ex. Rom. 12, 16. 20. 2 Cor. 10, 18. Ebr. 12, 5. Jakobi c. 1, 5. 17. 19. Cap. 4, 14. og Cap. 5, 20. item, 1 Pet. 4, 8. og 2 Pet. 2, 22. Hvad Prædikerens Bog angaaer, saa sigter Paulus uden Tvil, 1 Tim. 1, 5. til Præd. 12, 13. 2 Cor. 5, 10. til Pr. 12, 14. og Ebr. 4, 12. til Præd. 12, 11. Ligesom og Jakobus, Cap. 1, 19. henviser os til Pr. 7, 9. og Cap. 5, 1. Endeligen saa henviser os og den

Herre Jesus til Høysangens Bogs Cap. 5, 2. med de Ord, som hand taler, Aab. 3, 20. Men endnu mere vises vi hen til den samme paa alle de Steder, hvor der tales om Christo som Brudgommen, og om Menigheden som hans Brud; thi derom tales egentligen i denne hele Bog.

§. 16. Vi komme nu endeligen til de Prophetiske Bøger, som ere de sidste iblant det Gamle Testaments Skrifter. At disse Bøger ere blevne af Christo og Apostlerne anseete som hellige og guddommelige Skrifter, og de ofte have beraabt sig paa de samme, have vi allerede tilforn talet noget om. Det skeer meget ofte, at vi henvises til de samme i Almindelighed, f. Ex. Matth. 5, 17. Luc. 1, 70. Cap. 16, 31. c. 18, 31. c. 24, 27. 44. Joh. 1, 46. Cap. 6, 45. Ap. G. 3, 24. c. 10, 43. c. 13, 27. c. 24, 14. c. 26, 22. 27. c. 28, 23. Rom. 1, 2. Cap. 3, 21. Eph. 2, 20. Ebr. 1, 1. c. 11, 32. Jak. 5, 10. 1 Pet 1, 10. c. 3, 2. Aab. 10, 7. c. 22, 6. 9. 10. Men jeg vil nu ogsaa vise, hvorledes vi henvises af Christo og Apostlerne til hver af de Propheter i særdeleshed, som have efterladt os deres Skrifter. Iblant alle disse Propheter er Esaias den første og fornemteste, om hvilken Jesus Sirach iblant andet siger, at hand saae de sidste Ting ved en stor Aand, og trøstede dem,

dem, som sørgede i Sion. Sir. 48, 32. Ingen af Propheterne har talet klarere og herligere om Messia og hans Rige, end som hand; der er og ingen af dem alle, som Christus og Apostlerne oftere henvise os til. At den H. Erre Jesus henviser os til Esaiæ Spaadomme, det see vi, f. Ex. Matth. 11, 5. c. 13, 14. sq. c. 15, 7. sqq. c. 21, 13. 42. 44. Mar. 4, 12. c. 7, 6. c. 9, 44. c. 12, 1. 10. Luc. 4, 18. sqq. c. 7, 22. c. 20, 17. c. 22, 37. Joh. 6, 45. og Cap. 7, 37. sq. Saa vise og Ev. angelisterne endnu paa andre Steder, hvorledes denne Prophetes Ord og Spaadomme er blevene opfyldte. For Ex. Matth. 1, 23. c. 3, 3. c. 4, 14. sqq. c. 8, 17. c. 12, 17. sqq. Mat. 1, 2. c. 15, 28. Luc. 3, 4. sqq. Joh. 12, 38, 40. Og Johannes den Døbere siger selv, at Esaias havde spaaet om ham. Joh. 1, 23. Fremdeles vise vi hen til denne Prophete af Stephano, Ap G. 7, 49. af Philippo, Cap 8, 30. 32. sqq. af Paulo, Cap. 13, 34. 47. item, c. 28, 26. Men i sær be- raaber hand sig ofte paa denne Prophete i sine Breve, f. Ex Rom. 2, 24. c. 8, 34. c. 9, 27. sqq. 33. c. 10, 11. 15. sq. 20. sq. c. 11, 8. 26. 34. c. 14, 11. c. 15, 12. 21. 1 Cor. 1, 19. sq. c. 2. 9. 16. c. 14, 21. c. 15, 3. 32. 54. 2 Cor. 6, 2. Gal. 4, 27. Eph. 5, 14. 2 Thess. 2, 8. Ebr. 2, 13. c. 4, 15. og Cap. 12, 12. Ligesom og Jakobus

gior, Cap. 1, 10. c. 2, 23. c. 4, 3. 14. og Petrus, 1 Pet. 1, 24. Cap. 2, 11. 22. 24. s. 9. og 2 Pet. 3, 13. Men i særdeleshed sigtes offt til denne Propheters Ord og Talemaader udi Aabenbaringens Bog, som man kand see f. Ex. Ab. 1, 16. 18. Cap. 3, 9. c. 4, 8. c. 5, 5. c. 6, 15. 17. c. 7, 15. s. 9. c. 9, 21. c. 14, 10. 20. c. 15, 4. 8. c. 16, 12. 19. c. 17, 15. c. 18, 2. 4. 8. 10. 20. c. 19, 3. 13. 15. 19. s. 9. c. 20, 3. 6. c. 21, 11. 19. 23. s. 9. 27. og c. 22, 5. 13. Dette maae i sær give os en ret Høragtelse for denne Bog, og opmuntre os til flittig at randsage derudi, allerhelst da næst David ingen saa tydelig har talet om Christo, og i sær om hans Lidelse og Død, 2c. som Esaias, som man kand see i sær Cap. 50, 6. og Cap. 53, 2. 3. s. 9. naar man holder Matth. 26, 67. Cap. 27, 30. 38. 60. 2c. derimod. Hvad Propheten Jeremias angaaer, saa har hand vel ikke saa meget talet om Messia og det Nye Testaments Tider, dog findes i hans Bog mange herlige Spaadomme og Lærdomme, som vi henvises til af Evangelisternes og Apostlerne, f. Ex. Matth. 2, 17. s. 9. c. 21, 13. c. 27, 9. s. 9. Luc. 19, 46. Ap. G. 7, 42. 51. Rom. 11, 27. 1 Cor. 1, 30. s. 9. 2 Cor. 6, 16. c. 10, 17. 1 Thess. 5, 3. Ebr. 8, 8. s. 9. Cap. 10, 16. Cap. 11, 36. Jak. 1, 18. Herved kand man og eftersee de Talemaader, som findes,

des, Aab. 9, 6. 9. c. 14, 8. 10. c. 17, 5. c. 18, 2-8. 16. 20. sqq. som synes at være tagne af dens
 ne Prophetes Ord; ligesom det og synes, at
 der allinderes til Begrædelsens Bog, og de
 deri forekommende Talemaader, 1 Cor. 4, 13.
 2 Cor. 3, 14. og Aab. 14, 10. Til Propheten
 Ezechiel henvises vi og adskillige gange i det
 Nye Testamente, i sær paa alle de Steder,
 hvor der tales om Christo som den gode
 Hyrde, f. ex. Luc. 15, 4. Joh. 10, 11. 16. c. 21,
 16. Ebr. 13, 20. og 1 Pet. 5, 4. thi dermed sig-
 tes i sær til Ezechiels Spaadom om denne
 samme gode Hyrde, Cap. 34. Men desfor-
 uden sigtes og til denne Prophetes Ord og Ta-
 lemaader paa mange andre Steder, som f. ex.
 Matth. 11, 21. c. 25, 33. Luc. 10, 28. Ap. G.
 7, 42. 51. Rom. 7, 10. 1 Tim. 2, 4. Tit. 3, 6.
 2 Petr. 3, 9. og i sær udi Aabenbaringens
 Bog, Cap. 4, 7. c. 5, 1. c. 6, 8. c. 10, 9. c. 18,
 12. sq. c. 19, 17. 20. sq. c. 20, 8 9 c. 21, 3. 12.
 og c. 22, 1. 2. At den H. Erre Jesus fremde-
 les og henviser os til Propheten Daniel, det
 see vi i sær af Matth. 24, 15. og Marc. 13, 14.
 og paa andre Steder sigtes tydeligen til adskil-
 lige Ord og Talemaader, som findes i hans
 Bog, som man kand see f. Ex. Matth. 13, 43.
 c. 24, 21. c. 25, 46. Marc. 14, 62. Luc. 20, 18.
 c. 21, 20. og Joh. 5, 29. Naar Paulus taler
 om Tidens Sylde, Gal. 4, 4. saa sigter hand
 uden

uden Tvivl til Daniels Spaadom om de LXX Uger. Dan. 9, 24. og naar hand taler Ebr. 11, 33 sq. om dem, som ved Troen have stoppet Lovers Munde, og udslukt Ildens Kraft, saa er det klart, at hand dermed sigter til den Historie om Daniel i Løver-Kulen, Dan. 6, 23. og om de 3 Mænd i den gloende Ovn, Dan. 3, 25. Det, som siges om Englenes mange 1000, Ebr. 12, 22. coll. Jud. v. 14. sigter til Dan. 7, 10. Men i sær kand man spore at i Aabenbaringens Bog ofte sigtes til Ord og Talemaader, som findes i Daniels Bog, f. ex. Ab. 1, 14. 17. Cap. 5, 11. Cap. 10, 4. Cap. 11, 7. Cap. 12, 7. 8. 14. Cap. 13, 1. Cap. 14, 14. Cap. 17, 12. Cap. 20, 4. 10. 12. og Cap. 22, 10. Til sidst maae vi endnu see, hvorledes den H. Erre Jesus og hans Apostler ogsaa i sær have henviist til de 12. saa kaldte Smaa Prophetes. Saa vises vi da hen til Hoseæ Spaadoms Bog, Matth. 2, 15. Cap. 9, 13. Cap. 12, 7. Rom. 9, 25. sq. og 1 Cor. 15, 54. og desforuden sigtes til samnte Prophetes Ord og Talemaader, Joh. 10, 16. Ap. G. 13, 22. 1 Petr. 2, 10. item, Ab. 6, 16. og Cap. 9, 6. Propheten Joels Bog henvises vi til, Luc. 21, 23. Ap. G. 1, 5. Cap. 2, 17. sq. og Rom. 10, 13. item, Ab. 9, 7. 8. og Cap. 14, 15. Til Propheten Amos henvises vi af Stephanos Ap. G. 7, 42. sq. og Jakobo, Cap. 15, 16. 17.

Obadiæ Spaadoms Opfyldelse, i sær i Hens
 seende til dens Slutning, v. 21. vises tydeli
 gen, Ab. 11, 15. 17. 19. At Jonas har væ
 ret et ypperligt Forbillede paa den H. Erres
 Jesu Død, Begravelse og Opstandelse,
 viser den H. Erre Jesus selv, Matth. 12,
 39. 12. hvor hand taler om Niniviternes
 Omvendelse udaf samme Bog, s. v. 41.
 Luc. 11, 32. Michæ Spaadom om Messiae
 Fødsel i Bethlehem beraabe de Jødiske Skrifts
 lærde sig paa, Matth. 2, 6. coll. Luc. 2, 4.
 it. Joh. 7, 42. Desforuden sigter den H. Erre
 Jesus selv til denne Prophetes Ord, Matth.
 10, 21. 35. item, Marc. 13, 12. Luc. 12, 53.
 og Sap. 21, 16. Saa og Joh. 10, 16. Na
 hums Spaadom om Evangelii Prædiken an
 fores af Paulo, Rom. 10, 15. Og Prophe
 ten Sabakubs Ord om Retfærdigjorelsen af
 Troen anføres af samme Apostel, Rom. 1, 17.
 og Gal. 3, 11. Saa sigter hand og til samme
 Prophetes Ord i sin Tale til Jøderne, Ap. 8.
 13, 41. Til Zephaniæ Ord, Sap. 1, 8. og
 Sap. 3, 8. viser Paulus os hen, Ebr. 10, 27.
 og i samme Capitel, v. 37. har hand sin Hen
 sigt til Prophetens Haggai Spaadom, Hagg.
 2, 6. til hvilket Vers hand og henviser, Ebr. 12,
 26. Men i sær henvises vi ofte til Prophetens
 Sachariæ Spaadomme udi det Nye Testa
 mente, S. Ex. Matth. 21, 4. 5. Cap. 26, 31.
 Marc.

Marc. 14, 27. Joh. 12, 15. Cap. 19, 37. Ebr. 8, 10. og Judæ. v. 9. og desforuden sigtes paa mange Steder til adskillige Spaadomme og Talemaader, som findes i denne Bog, som man kand see f. ex. Matth. 26, 15. Luc. 1, 78. c. 16, 24. c. 20, 18. Joh. 16, 32. Ap. G. 1, 12. 19. og i sær i Aabenbaringens Bog, Cap. 1, 7. c. 5, 6. c. 6, 4. sq. 8. c. 11, 4. c. 21, 23. 25. og c. 22, 1. 3. 5. Endeligen saa anføres ogsaa den sidste af Propheterne Malachias adskillige gange i det Nye Testaments Bøger, og i sær hans Spaadom om Johanne den Dobre, f. Ex. Matth. 11, 10. 14. Luc. 1, 17. 76. og c. 13, 29. Og Paulus Rom. 9, 13. viser os hen til Mal. 1, 2. 3. I Besynderlighed er dette merkeligt, da det Gamle Testaments Canoniske Bøger endes med Malachias Bog, og der ingen Prophete efter ham er opstanden i Jsrael, at Evangelisterne gjøre Begyndelse paa deres Fortællelser med det samme, som Malachias ender sin Spaadom med, nemlig, da hand under Elice Navn taler om Johanne den Dobre, som man kand see naar man holder Mal. 4, 5. 6. imod Marc. 1, 1. 2. sqq. og Luc. 1, 5. 17. 20.

§. 17. Dette, som hidindtil er bleven sagt, kunde være nok til Beviis paa, at de Bøger, som findes i vore Bibler, og kaldes det Gamle Testaments Canoniske Bøger, ere

ere, som Paulus taler, indblæste af GUD, og at de samme bør ansees og antages af os som GUDs Ord, og den sande Guddommelige Kundskabs og Viisdoms Kilde. Dog gielder dette Beviis allene hos saadanne, som troe, at Iesus af Nazareth er den af Mose og Propheterne omtalede, og af GUD selv lovede Messias og Verdens Frelser; og der er ingen Tvivl paa, at den, som troer dette af Hiertet, jo ogsaa troer, at dette Ord er GUDs Ord. Men usagtet at alle de, som kalde sig Christne, tilstaae det Første, og ikke heller vil ansees for at negte det Sidste, saa agter jeg dog, at det er fornøden, noget grundiger og udførliger at handle om denne Sag, da vi desverre! i vore Tider see for Dyne, at hele Christenheden er opfyldt med Vantro, og i sær med GUDs Ords Foragt og Ringesigtelse; og en stor Deel af dem, som vil ansees for Kloge og Lærde, ere endogsaa opfyldte, hvis ikke med atheistiske, saa dog med naturalistiske og indifferentistiske Principiis. Endskjønt det nu ikke er mit Forsæt, at igiendrive saadanne, saa vil jeg dog dem til Tieneste, som endnu have nogen Følelse tilovers i deres Samvittigheder, som troe, (som Paulus taler, Ebr. 11, 6.) at det er en GUD til, og at hand er deres Belønnere, som opsøge ham, handle noget videre om denne Sag, og søge ydermere at
 over

overbevise dem om, at den Hellige Skrift,
 som er besattet udi det Gamle og Nye Tes-
 tamentes Bøger, er det sande Guds
 Ord, og den eeneste sande Viisdoms Ril-
 de, hvorved vi kand og bør lade os oplyse, og
 vejlede til Liv og Salighed. For at naae
 dette mit Øyemerke, vil jeg begynde fra nye af-
 igien; for at bevise de Mosaiske Skrifteres
 Guddommelige Anseelse, efter som den, som
 derom er bleven overbevist, letteligen kand
 overbevises om de øvrige Bibelske Bøgers An-
 seelse og Rigtighed. Det er da klart af det,
 som hidindtil er bleven sagt, at der har været
 saadan en berømmelig Mand og Propheet
 til iblant Israels Folk, som har heedt Mo-
 ses, at hand er Autor til de Bøger, som
 vi endnu have under hans Navn, og ender-
 ligen, at hand er bleven af den H. Erre Jesu
 og hans Apostler erklæret for en Guds
 Mand og stor Propheet, der har været
 sendt, oplyst og underviist af Gud selv,
 og har skreven sine Bøger efter Guds egen
 Villie og Befalning, og at derfor hans
 Skrifter burde anses og antages, som
 Guddommelige eller af Guds Aand ind-
 givne Skrifter, og at alt det, som fremleg-
 ges derudi, burde antages som Guddom-
 melige Sandheder. Det er fremdeles klart
 af saa mange hellige Mænds, Kongers og
 Pro-

Propheters, og i sær af den Herres Jesu og hans Apostlers eenstemmige Vidnesbyrd, som de have aflagt om denne Mose udi fulde 1500 Aar efter hverandre, at alt det, som fortæles og skrives af Mose i disse hans Bøger, er bleven holden, og bør holdes for en Guddommelig og uryggelig Sandhed, som en af noget fornuftigt Menneske, der tilbørligen overvejer alt dette, fandt eller bør settes i Tvivl. Dette samme stadfæstes endnu ydermere paa en meget klar og overbevisende Maade, naar vi betragte det Folk, som Mose den Tiid har havt at bestille med, jeg mener det Jødiske Folk, der endnu efter mere end 3200 Aars Forløb, fra Moses Tiid af at regne, gaaer iblant os for hver Mands Døne. Vi see, at dette Folk ved Guds forunderlige Forsyn er bleven et fra alle andre Nationer og Folk paa Jorden affondret og distingveret Folk. Vi see, og ere fuldkommeliggen overbeviste om, at det er det selvsamme Folk, som Mose og Propheterne, Christus og Apostlerne i deres Tiid have havt at bestille med. Vi see og finde ogsaa, at dette Folk endnu indtil denne Dag hænger fast ved Moses Lærdom, og at de ligesom deres Fædre erkjende og antage Mose Bøger som Guddommelige og af Gud selv indgivne Skrifter; endskjønt Moses Skiul (som Paulus taler 2 Cor. 3, 15.) ligger paa deres

deres Hierte, naar Mose læses, og en forstaaes af dem. Hvor er vel et Folk, eller en eeneste Nation under Solen, som Guds Forsyn har saaledes sparet, opholder og distingveret fra alle andre Folk paa Jorden, foruden dette Folk? og det uanseet alle de store Forandringer, som ere skeete med de samme fra Tiid til Tiid i Henseende til deres udvortes Skæbne. Er dette ikke det allertydeligste og kraftigste Beviis derpaa, at alt det, som af Mose, saavel som de øvrige hellige Scribentere, er bleven fortalt og optegnet i Skriften samme Folk angaaende, er en upaatvilelig Sandhed. Men endnu langt mere maae vi blive overbeviiste, en allene om Moses, men og om Propheternes, saavel som Christi og hans Apostlers Fortællers, Spaadømmes og Lærdømmes Sandhed og Rigtighed, naar vi agte paa, og see for Dyne, at det i alle Maader er gaaet dette Folk saaledes, som baade Mose og Propheterne, Christus og Apostlerne have forud forkyndet og talt om det samme.

S. 18. Dette, som jeg nu har sagt, leder os til de mange Prophetiers og Spaadømmes Betragtning, som findes saavel i Moses som i Propheternes Skrifter, saa og udi det Nye Testamente ere blevene udtalede af Christo selv og hans Apostler. Et hvert
for

fornuftigt Menneske maa tilstaae, at det er en
 Guddommelig Egenkab, at vide og sige
 det forud, hvad der skal skee herefter, al-
 lerhelst naar det dependerer af Menneskes
 nes egen fri Villie og Val, og det nogle
 100 ja 1000 Aar, førend det skal skee.
 Naar vi nu see, at Mose, David og andre
 Propheter, saa og den H. Erre Jesus og hans
 Apostler, have forud spaaet og forkundet
 mange Ting, og det saa tydeligen, saa noye
 og rigtig i Henseende til Personer, Tiid, Sted
 og Maade, som de havde været nærværende
 derhos, og seet derpaa, og at saadanne Ting
 i sin Tiid paa det nøyeste og rigtigste ere
 blevne opfyldte, saa at der ikke har feylet
 et Ord derudi, (som Josva i sin Tiid siger
 om de Ting, der vare forud sagte formedelst
 Mosen, angaaende Canaans Lands Eyedom,
 Josv. 23, 14. sq.) hvorledes kand vi da tvile
 paa, at jo GUD selv har aabenbaret dem
 saadant, og at de have talet og skreven det
 af GUDS Aands Indgivelse? Men tvile vi
 ikke derpaa, saa kand vi ikke heller tvile der-
 paa, at disse Mænd ere blevne kaldte og
 sendte af GUD selv, og ikke heller paa de-
 res øvrige Fortællelsers og Lærdommes
 Rigtighed og Sandhed. Naar vi nu des-
 foruden see, at alle disse Mænd, nemlig Mose
 og Propheterne, Kristus og Apostlerne,
 have

have beviist og stadfæstet deres Guddom-
 melige Kald og Sending, saavel som de-
 res Ord og Lærdomme med saadanne Mi-
 rakler og Gierninger, som intet Mennis-
 ke kand gjøre, uden GUD er med ham,
 (ligesom Nicodenus siger om JEsu Mirakler,
 Joh. 3, 2.) og som alleneste ere GUDs Al-
 magts Gierninger, og som Sandhedens
 bitterste Fiender ey have understaaet sig at neg-
 te, at være giorte af dem, i hvorvel de paa an-
 dre Maader have søgt at gjøre de samme mis-
 tænkte; saa burde vi jo ikke have mindste
 Tvivl deri, at de Mænd, som have giort
 slige Mirakler, have været sendte af GUD,
 og have været de, som de have givet sig ud for,
 og sagt sig at være. Da nu ingen med ringeste
 Skin kand negte de mange store Mirakler,
 som i sær Mose haver giort, saa og nogle af
 Propheterne, men frem for dem alle den
 Herte JEsus og hans Apostler, saa bør
 os derfor, ey heller sette mindste Tvivl udi de-
 res Guddommelige Kald, i deres Sandhed
 og Oprigtighed, eller i deres Lærdoms, Tæl-
 lers og Skrifers Rigtighed og Bigtighed.
 Med eet Ord: vi bør erkjende og antage en
 hver i sær af disse Mænd for det, som de have
 udgivet sig for at være, og som de ere bleome
 erkjendte for af alle dem, som til den Tid have
 seet, hørt og troet, at saadanne deres krafftige
 Gier-

Gierninger og Mirakler vare i Sandhed giorte af dem ved en Guddommelig Kraft. Da HERren sendte Mosen til at udføre Israels Born af Egypten, gav hand ham den Kraft, at giøre visse Tegn eller Mirakler, til at overbevise Folket om sit Guddommelige Rald dertil, som vi læse, 2 Mos. B. 4, 1 til 9. og vi see og, at de derved have ladet sig overbevise, og troet hans Ord, s. v. 29. sqq. Ja de Egyptiske Troldkarle, der søgte at giøre de Tegn og Mirakler til intet, som Mose gjorde, maatte dog omsider tilstaae, at det var Guds Singer, som gjorde saadant. Cap. 8, 18. Omendskiont nu ey allene Pharao og Egypterne ved alle disse Tegn til deres egen Ulykke forhærdede deres Hjerter i Bantroe, men og Israels Born selv, uagtet de saae alle disse Ting, dog mestendeel bleve i deres Bantroe, og snart troede, snart igien ikke troede, som der klages over af HERren selv, 4 Mos. 14, 11. og af Mose, 5 M. B. 29, 2. sqq. Saa lode dog derimod ey allene alle Fornuftige og Rettsindige iblant dem sig derved kraftig overbevise, og overtale til Troe og Lydighed, men endog det gandske Folk erkjendte herefter uden al Tvil og Modsigelse Mosen for en af Gud sendt Prophete og Lærere, ligesom de og erkjende ham derfor indtil denne Dag, og det især i Sænsende til de Tegn og Mirakler,

rakler, som hand havde gjort; som de da af denne Grund imodstode Christo og hans Apøstler, fordi de falskeligen meente, at de imodsaagde Mose, som vi kand see f. Ex. Joh. 6, 30. sqq. Cap. 9, 29. Ap. G. 6, 14. Cap. 21, 20. 21. 22. Da vor Frelser Jesus vilde overbevise saa vel sine Discipler, som alt Folket derom, at hand var den af Gud lovede Messias, saa søgte hand fornemmeligen at giøre det ved sine Mirakler, og hand paaftaaer det ogsaa, at de burde troe ham for disse hans Gierningers skyld, som f. Ex. naar hand siger: Joh. 5, 36. De Gierninger, som Faderen haver givet mig, at jeg dem skal fuldkomme, desamme Gierninger, som jeg gjør, de vidne om mig, at Faderen haver udsendt mig. Og da Jøderne begierede af ham, at hand frit skulde sige dem, om hand var Christus? da svarede hand dem saaledes: Joh. 10, 24. sq. Jeg haver sagt eder det, og I troe ikke; de Gierninger, som jeg gjør i min Faders Navn, disse vidne om mig. Og atter siger hand: v. 37. sq. Dersom jeg ikke gjør min Faders Gierninger, troer mig ikke. Men dersom jeg gjør dem, om I end ikke ville troe mig, da troer Gierningerne, paa det I kand kiende og troe, at Faderen er i mig, og jeg i ham. Ja hand siger ydermere,

mere, at dette vilde i sær blive dem regnet til Synd, at hand havde giort saadanne Gierninger iblant dem, som ingen anden havde giort, og de dog ikke troede paa ham. Joh. 15, 24. Saa foreholder og JEsus sine egne Discipler det samme, at de burde troe ham, for hans Gierningers Skyld. Joh. 14, 10, 11. Vi see og, at de ey allene selv der ved have ladet sig overbevise, saasom der siges: Joh. 2, 11. at JEsus aabenbarede sin Herlighed, (nemlig ved sine Mirakler,) og hans Discipler troede paa ham. Men de have og paaستاet, at andre derved burde lade sig overbevise, som Johannes derfor skriver, at disse Tegn, (som JEsus havde giort for sine Disciplers Dyne,) vare derfor Krevne, at de (som hore og læse dette) skulle troe, at JEsus er Christus, Guds Søn, o. s. v. Joh. 20, 30, 31. Saa beraaber og Petrus sig derpaa i sin Tale til Joderne, at JEsus Nazaræus var klarligen beviist for dem at være en Mand af Guld, ved hans Mirakler, underlige Gierninger og Tegn, som hand havde giort iblant dem, saa som de selv vidste, Ap. G. 2, 22. Vi see og, at mange Mennsker ere blevne kraftig overtaledet til at troe og at antage Apostlernes Lærdom formedelst de Tegn og Mirakler, som de gjorde, hvorom man kand esterlæse,

Ap. G. 4. 16. 21. 22. Cap. 5, 12. sqq. Cap. 8, 6. 13. Cap. 14, 3. it. Rom. 15, 18. 19. Ebr. 2, 3. 4. &c. Saa bør da disse samme Mirakler og Tegn endnu have den samme Kraft til Overbeviisning hos os, som de fordem have havt; hvilket de ogsaa i Sandhed have hos alle dem, der ere overbeviste om den historiske Sandhed udi de hellige Scribenteres Fortællelser herom: thi hos saadanne bør og maae de jo nødvendig have den samme Kraft, som naar de selv havde staaet derhos, og seet derpaa.

§. 19. Dette, som jeg hidindtil haver anført til Beviis for de Skrifters guddommelige Anseelse, som findes udi Bibelen, angaaer vel fornemmeligen Moses og Propheternes, og i Almindelighed det Gamle Testamentes Bøger, om hvilke det ogsaa egentligen er, at Paulus siger: Den gamle Skrift er indblæst af Gud, &c. 2 Tim. 3, 16. Og Petrus siger, at der er ingen Prophetie i Skriften fremført af Menneskelig Villie, men de heilige Guds Mennesker have talt, i det de bleve drevne af den Hellig Aand. 2 Pet. 1, 21. Dog merker enhver letteligen, at detsamme tillige tiener til Beviis for den Evangeliske Histories og Lærdoms Rigtighed og Sandhed, som er befattet udi det Nye Testam.

Testamentes Skrifter. Men som vi ikke have handlet noget i sær om disse Bøgers guddommelige Anseelse, saa vil jeg nu vise det tydeligen, at ikke mindre Evangelisternes og Apostlernes Skrifter bør ansees for guddommelige eller af Guds Aand indgivne Skrifter, end som Mosis og Propheternes. Jeg har allerede vist, at den Hæere JEsus og hans Apostlers Læresdom, saasom den er bleven optegnet i Skrifter, aldeles er grundet paa Mosis og Propheternes Skrifter, og at de derfor bestandig dristeligen beraabe sig paa dem, og henvise os til desamme. Ja Apostelen Paulus tør frit sige udi sin Forsvars-Tale for Kong Agrippa, at hand intet andet sagde, end det baade Propheterne og i sær Mose havde sagt, at skulle skee. Ap. G. 26, 22. I Besynderlighed see vi, at det var Apostlernes Hoved-Sag, at forklare og bevise af samme Skrifter, at JEsus af Nazareth, den de forkyndte, var den af GUD ved Mosen, David og alle Propheterne lovede Messias, eller Christus, den Verdens Frelser, som der i sær siges om Paulo, Ap. G. 17, 2. 3. at hand taledede til Jøderne paa alle Sabbater af Skrifterne, og opod dem det, og forelagde dem, at det burde Christum at lide, og at opstaae

fra de Døde, og sagde: At denne **J**esu
 sus, som jeg forkynder eder, er den **C**hri-
 stus. Vil nu nogen med **F**liid og **A**gtsomhed
 med de **B**errhoenser randsage **S**krifterne,
 om det ogsaa haver sig saaledes, som
Apostlerne sige, (**A**p. **G.** 17, 11.) den skal
 snart blive overbevist om deres **L**ærdoms
Sandhed og **R**igtighed, og at i sær alt det,
 som tilforn er bleven sagt af **M**ose og
Propheterne om **M**essia, rigtig er bleven
 opfyldt i **J**esu af **N**azareth, den de og vi
 bekiende, at være den sande **M**essias og **B**er-
 dens **F**relser. Herved maae vi da nødven-
 dig blive overbeviste om de **A**postoliske **S**krif-
 ters **G**uddommelige **S**andhed og **R**igtighed.
 Betragte vi nu videre, og agte paa den fulde
 komne **H**armonie og **O**vereensstemmelse,
 der findes imellem det **G**amle og det **N**ye
Testamente, imellem **P**ropheternes og **A**post-
 lernes **S**krifter, ey allene i **H**enseende til
Spaadommene og deres **O**psyldelse, men
 og i **H**enseende til **L**ærdommen, ja og til **H**is-
 torien, o. s. v. hvorudi altid den ene af de
 hellige **S**cribentere beraaber sig paa den anden,
 og henviser til den anden; saa skal vi endnu
 fuldkommere blive overbeviste om, at alle
 disse **B**øger ere skrevne og indgivne for
 medelst een og den samme **A**and, og at,
 dersom vi bør antage **M**osis og **P**rophernes
Skrif-

Skrifter for Guddommelige, og af Guds Aand indgivne Skrifter, saa bør vi ikke mindre antage Evangelisternes og Apostlernes Skrifter for saadanne. Naar vi nu legge dette til Grund, og i sær af denne Harmonie imellem Spaadommene om Messia og deres Opfyldelse, kiende og troe at JEsus af Nazareth er den sande Messias og Verdens Frelser, saa kand vi ikke tvile paa, at de Mænd, som kaldes JEsu Apostler, og som hand har udnævnet og udvalgt til at være sine Vidner iblant alle Folk, jo have været sande, redlige og oprigtige Mænd, hvis Bidnesbyrd, Fortællelser og Lærdomme man i alle Maader kand forlade sig paa. Man har desforuden ingen Aarsag til, at sette deres Redlighed og Oprigtighed i mindste Tvivl, da det er aabenbart, at de ey allene havde den beste Leylighed til, at see og erfare alle Ting, og at aflegge et rigtigt og tilstrekkeligt Bidnesbyrd om JEsu og hans Lærdom og Gierninger, da de i nogle Aar bestandig vare hos og med den Hæere JEsu; Men vi kand og lettelig overbevises om, at de have været gandske uinteresserede Mænd, der hverken have søgt eller funden nogen timelig Ære, Nytte eller Fordeel hos den Hæere JEsu, og derfor ikke heller med noget Sandheds Skin kand beskyldes for, at have gjort, lært, talet

eller skrevet noget i nogen ureen Henseende, enten for Vres eller Gierigheds eller nogen anden rimelig Fordeels skyld. Heraf er det da klart, at de ikke kand have havt Sind eller Villie til at bedrage nogen med deres Taler eller Skrifter, og at de ogsaa have været i Stand til at berette os Sandheden om alle de Ting, som de selv have seet og hørt, saasom Johannes derfor og skriver om sig og sine Med-Apostler: 1 Joh. 1, 1. og 3. Det som var af Begyndelsen, det vi have hørt, det vi have seet med vore Øyne, det vi have beskuet, og vore Hænder følede paa, nemlig, det Livsens Ord. -- Det samme, som vi have seet og hørt, forkynde vi eder, o. s. v. Men at vi maae endnu mere blive overbeviste om, at vi tryggeligen kand forlade os til deres Lærdoms og Skrifters Oprigtighed og Sandhed, saa bør det os i sær at agte paa de Forjættelser, som den H. Erre Jesus selv har givet dem om infallibilitæt og en ubedragelig Vished udi deres Lærdom. Saaledes heder det f. ex. Matth. 10/19. 20. Naar de overantvorde eder, da sørger ikke, hvorledes eller hvad I skal tale; thi det skal gives eder i den samme Time, hvad I skal tale. Thi I ere ikke de, som tale, men det er eders Faders Røst, som taler i eder. Og Luc. 12, 12.

siger hand til dem: Den Hellig Aand skal
 lære eder paa den samme Time, hvad I
 bør at sige. Fremdeles gav hand dem og
 denne Forjættelse om sin Aands Oplysning og
 Bistand: Joh. 16, 13. Naar hand den
 Sandheds Aand kommer, skal hand led-
 sage eder til al Sandhed. Hvorledes den
 Herre Jesus har opfyldt disse sine Forjættel-
 ser paa dem, det see vi af det, som fortælles om
 den Hellig Aands Udgydelse over dem paa
 Pintes-Festen, kort efter den Herres Jesu
 Himmelfart. Thi da heder det, at de bleve
 fulde af den Hellig Aand, og udtalede i
 alle Slags Sprog og Tungemaal Glds
 store Ting, ja alt det, som Aanden gav
 dem at tale. Ap. G. 2, 4. og 11. Derfor
 vilde og den Herre Jesus, at Apostlernes
 Ord og Taler skulde høres og antages,
 ligesom hans egne Ord, som hand giver til-
 kiende, naar hand siger: Luc. 10, 16. Hvo
 som eder hører, hører mig, og hvo som
 eder foragter, foragter mig; men hvo
 mig foragter, foragter den, som mig ud-
 sendte. Og atter: Joh. 13, 20. Hvo som
 annammer, dersom jeg sender nogen, an-
 nammer mig; men hvo mig annammer,
 annammer den, som haver sendt mig.
 Og af deune Aarsag beder hand Joh. 17, 20.
 lige saavel for dem, der annammede Apostler-

nes Ord og Lærdom, og formedelst deres Ord troede paa ham, som for Apostlerne selv, der havde troet og annammet hans eget Ord. Saa gav hand og af samme Marsag sine Apostler Fuldmagt, at de skulde prædike i hans Navn, og i sær at de skulde lære alle Folk, og byde dem at holde alt det, som hand havde befaleet dem, som hand da og tillige lover, at ville være med dem alle Dage indtil Verdens Ende, hvilket en allene maa forstaaes om deres mundtlige Underviisning og Lærdom, som længe siden har holdt op, men i sær om deres skriftligen forfattede Lærdom, som endnu bestandig vedvarer, og skal vare efter Herrens Forjættelse indtil Verdens Ende. Matth. 28, 20. Vi see og derfor, at Apostlerne med stor Parrhesie og Frimodighed have paastaet, at deres Ord og Lærdom skulde og burde antages af alle og en hver som Guds og Christi eget Ord, saasom samme derfor ogsaa bestandig kaldes: Guds Ord, Herrens Ord, Christi Ord, det evige Livs Ord, o. s. v. Om de første Christne, der vare blevne omvendte ved Petri Prædiken, hedder det: Ap. G. 2, 42. at de vare varagtige i Apostlernes Lærdom. Spørge vi, hvad dette var for en Lærdom, saa siges os paa andre Steder, at det var Guds Ord, Livs Ord &c. Saaledes hedder det f. Ex. om Apostl

Apostlerne: Cap. 4, 31. De bleve alle foldte med den Hellig Aand, og taledes Guds Ord med Frimodighed; Ligesom de og bede forhen: v. 29. at HERRen vilde give dem, sine Tienere, at tale sit Ord med al Frimodighed. Cap. 5, 20. siger HERRens Engel til dem: Gaaer hen -- og taler i Templen til Folket alle dette Livs Ord. Cap. 6, 2. heder det: at de ikke vilde forlade Guds Ord, og da deres Lærdom udbredte sig, saa siges der: v. 7. at Guds Ord vorte, og Disciplenes Tal formeredes, 2c. Og da Samaritanerne havde antaget Philippi, den Diaconi, Prædiken og Lærdom, saa heder det: Cap. 8, 14. at Samaritanerne havde annammet Guds Ord. Ligesaa siges der om Cornelio og andre Hedninger, der havde hørt og troet Petri Prædiken, Ap. G. 10, 33. 34. saq. at Hedningerne havde annammet Guds Ord, Cap. 11, 1. Hvad i sær Apostelen Paulus angaaer, saa paastaer hand ey allene, at det Evangelium, som hand prædikede, var ikke Menniskeligt, og at hand hverken havde annammet eller lært det af noget Menniske, men formedst Jesu Christi Aabenbarelse, Gal. 1, 11. 12. og siger derfor med stor Dristighed, at hvis nogen, om det end var en Engel af Himmelen, prædikede et andet Evangelium, end det hand og hans Medarbeidere

dere havde prædiket, saa skulde hand
 være forbandet, v. 8. 9. Men der siges
 og om Paulo og Barnaba, at de vare ud-
 sendte af den Hellig Aand, Ap. G. 13, 4.
 og det Ord, som de prædikede, kaldes udtryk-
 keligen, Guds Ord, f. Ex. Cap. 13, 5. 7.
 44. 46. it. Cap. 17, 13. Cap. 18, 11. item:
 Saliggjorelsens Ord, Cap. 13, 26. Hæ-
 rrens Ord, v. 48. 49. Cap. 15, 35. sq.
 Cap. 16, 32. Guds Naades Ord, E. 14, 3.
 og Cap. 20, 32. item, den Hærrs JEsu
 Ord. Cap. 19, 10. Derfor og, naar no-
 gen foragtede og imødstod deres Ord og Læ-
 dom, saa forkyndte de dem Guds visse og
 svare Domme, som de der vare Guds Ords
 og Naades Foragtere, som man fandt see
 f. Ex. Ap. G. 13, 51. it. Cap. 28, 24. sqq. Og
 det var det, som den Hærr JEsus ogsaa have
 de sagt dem tilforn, at hvis nogen ikke vilde
 annamme dem, og ey høre deres Tale,
 da skulde de gaae ud fra dem, og ryste
 støvet af deres Fødder; og forsikrer der
 hos, at det skal gaae Sodomiternes og
 Gomorriternes Land taaleliger paa Dom-
 mens Dag, end som saadanne Folk.
 Matth. 10, 14. 15. Endskiont nu alt dette sy-
 nes egentligen at angaae Apostlernes munde-
 lige Lærdom og Prædikener, saa merker
 dog en hver lettelligen, at vi ikke mindre bør
 troe

troe og domme det samme om deres Bøger og Skrifter, hvormed de ogsaa fraværende have søgt at undervise Folk, og som indtil denne Dag ved Guds Forsyn ere blevne opholdne, og fra Corruption og Undergang bevarede til vores Nytte og Underviisning. Skulde de være Christi Bidner til alle Mennesker, og det indtil Verdens Ende, som vi tilforn have hørt af Matth. 28, 20. og der tales om, Luc. 24, 48. Ap. G. 1, 8. 20. saa maatte de ey allene være det ved mundtlig Lærdom, men og ved skriftlig Underviisning; saasom de og i Stjerneningen have beviist. Det samme som da Apostlerne mundtlig havde lært, det samme forklarede de siden videre udi deres Skrifter; ligesom Lucas siger: Luc. 1, 3. 4. at hand vilde skrive Theophilo det ene efter det andet til, paa det hand kunde kende en vis Grund paa den Lærdom, som hand mundtlig var bleven underviist udi. Saa skriver og Paulus til de Philipenser: Cap. 3, 1. at skrive eder de samme Ting til, er mig vel ikke fortrydeligt, men eder til Vished. Ligesom det nu var eet og det samme Guds Ord, som de mundtlig lærde, og skriftligen forfattede, saa paa staae de og, at det sidste saavel som det første burde med lige Lydighed antages og i agt tages, som Paulus derfor skriver til de Thessaloniker:

niker: 2Thess. 3, 14. Dersom nogen ikke er vort Ord ved Brevet lydigt, regner den, og haver intet at skaffe med ham, at hand kand blive bestømmet. Saa giver og Apostelen Petrus tydeligen tilkiende, at hand vilde, at hans Breve endogsaa efter hans Afgang skulde tiene de Troende til Opmuntring og Paamindelse. 2Pet. 1, 12:15. Og siden heder det i samme Brev: Cap. 3, 1. 2. Denne anden Epistel skriver jeg nu til eder, I Elskelige! i hvilke jeg opvækker formødelst Paamindelse eders rene Sind, at I skal tænke paa de Ord, som eder tilforn ere sagte af de hellige Propheter, og paa vort Bud, vi som ere vor Herres og Sælseres Apostler. Vi see ellers af disse Ord, at hand har villet, at hans Tilhørere skulde kiende den Overeensstemmelse, der var imellem Propheternes og Apostlernes Lærdom, og at de skulde antage baade hines og disse deres Ord, Lærdomme og Befalninger med lige Troe og Lydigheid. Paa samme Maade sammenføyer ogsaa Paulus Propheterne og Apostlerne, naar hand skriver til de troende Epheser, at de vare opbygte paa Apostlernes og Propheternes Grundvold, saa Jesus Christus selv var Hoved, Hjørnestenen, Eph. 2, 20. hvor det da er klart, at ved Propheternes
og

og Apostlernes Grundvold intet andet Kald forstaaes end deres Lærdom og Skrifter, som eenstemmigen vise os til Christum, og at derfor ogsaa de første saavel som de sidste bør af os læres, vandsages, antages og bevares, saa at vor Troe og Saligheds Haab Kald siges at være bygget paa denne Grundvold.

§. 20. Det Beviis, som jeg hidindtil haver anført, for at vise og stadfæste, at saa vel Mosis og Propheternes, som og Evangelisternes og Apostlernes Skrifter bør erkjendes og antages for et Guddoms meligt Ord og Bidnesbyrd, og som saadant et Skrift, der er indblæst af GUD, og skreven ved Guds Aands Indgivelse og Drift, kunde synes tilstrekkeligt nok, ja overflødigt for dem, der allerede i Forveien tilstaae, at den Hellige Skrift, befattet udi det Gamle og Nye Testaments Bøger, er Guds Ord. Da nu hver Mand iblant os bekiender og tilstaaer dette, at Bibelen (som vi kalde den Hellige Skriftes Bøger) er Guds Ord, hvorefter en hver bør rette sig i Troe og Levnet, o. s. v. saa synes der intet mere at fattes, end at en hver opmuntres og tilskyndes til, i Gierningen at rette sig efter dette Guds Ord. Men det er ikke endnu saa rigtigt med det Første, som det synes, og der findes alt for mange, som sette den Hellige Skriftes Gudsdom.

dommelige Anseelse i Tviil, ja, som ey undsee sig ved at tale foragteligen om dens Fortællelser og Lærdomme. Og om dette end ikke skeer, saa see vi dog dagligen for Dyne, at de fleste af dem, som bekiender, at disse Skrifter ere Glds Ord, og bør erkjendes og antages derfor af en hver, dog med Gierningen negte det samme, da de intet mindre bekymre sig om at kiende, vide og randsage, end som dette Ord, som de dog kalde Glds Ord, og ikke heller rette sig derefter enten i Troe eller Levnet videre, end som dem selv got synes. Dersom de i Sandhed vare overbeviiste om, at dette Ord var Glds Ord, og den eneste sande Viisdoms Kilde, og det rette Guddommelige Oplysnings-Middel, hvorved vi kand giores vise til Salighed, saa maatte de jo nødvendig ey allene have den største Høysagtelse derfor, saa at intet Skrift i Verden var dem vigtigere eller dyrebarere, end som dette, men de maatte da jo og med største Lyft og Flid randsage derudi, for at faae deraf den sande saliggjørende Glds Kundskab, ja i alle Maader rette sig derefter. Men da vi i des Sted finde hos de allerfleste, hvis ikke en aabenbar Foragt og Ringes Agtelse, saa dog en stor Lunkenhed, Rold-sindighed og Skisdesløshed i at høre, læse,

rands

vandsage, overveie og bevare den hellige Skriftes Lærdomme, og at rette sig derefter, saa er dette jo et klart Beviis derpaa, at man ikke i Sandhed eller af Hiertet troer og er overbevist om, at dette Ord er det, som man dog bekiender det at være, nemlig den levende Guds Ord. Da Petrus og de andre Apostler troede, at den Herre Jesus var den af Guld lovede Messias og Verdens Frelser, og at hand havde det evige Livs Ord, saa havde det den Kraft og Birkning hos dem, at de ikke vilde forlade ham, eller hans Ord og Lærdom, som vi læse, Joh. 6, 67. sgg. Saa skriver og Paulus om de troende Romere, Rom. 6, 17. at de vare blevne lydige af Hiertet til den Lærdoms Form, som de vare hengivne til, d. e. de rettede sig i alle Maader efter den Lærdom, som de havde hørt, og den de troede at være en Guddommelig Lærdom, og derfor vare gandske hengivne til. Tilgemaade siger Paulus om de troende Thessaloniker, at da de havde antaget det Ord, som de havde hørt af ham, som Guds Ord, som det og i Sandhed var, saa teede det samme sig og kraftig i dem, som troede det, nemlig til Troe og Lydighed, Haab og Taalmodighed. i Thess. 2, 13. coll. Cap. 1, 3. x. Saaledes maatte jo enhver Christen nødvendig forholde sig i

Henseende til Guds Ord eller den hellige Skriftes Værdom, hvis hand i Sandhed og af Hiertet troede, at det var Guds Ord, og at Gud selv derudi havde aabenbaret os sin Villie og sit Raad til vor Salighed. Men da vi see for Os, at dette ikke skeer af de allerfleeste, som dog kalde sig Christne, saa maatte vi spørge, hvad der da vel er Aarsag til saadan Skisdesløshed og letsindigt Forhold i en saa vigtig og meget Magt paa liggende Sag, der ey angaaer allene deres legemlige eller timelige Belsærd, men fornemmeligen deres aandelige og evige Lykfsalighed? Allerhelst da de dog bekiende, at den hellige Skrift er Guds Ord. Man maae jo med Rette slutte deraf, at de ikke have nogen ret Overbeviisning om denne Sandhed, endffiont de med Munden bekiende den samme. Men vi maatte videre spørge, hvorfor de da ikke søge efter, at faae en fuld og fast Overbeviisning om denne saa vigtige Sag? Thienten er det sandt, at dette Ord er Guds Ord, eller det er ikke sandt. Er det i Sandhed Guds Ord, hvi troer og antager man det da ikke, og hvi retter man sig ikke derefter? Men er det ikke Guds Ord, hvi bekiender man sig da dertil, og hvi hykler man da, og vil ansees for Christne, som man dog ikke er i Sandhed? Men tvivler man, og veed ikke, hvad

hvad man skal troe derom, hvi søger man da
 ikke, at komme til Bished, og at faae en fast
 Overbeviisning om en saa vigtig og Magt
 paaliggende Sag? Vi vide, at Mose og
 Propheterne, Evangelisterne og Apostler-
 ne, udgive deres Ord, Lærdom og Skrif-
 ter for et Guddommeligt Ord og Vidnes-
 byrd; Vi vide og, at baade Jøder og
 Christne i Almindelighed nu i nogle 1000 Aar
 efter hverandre have troet dette, hine saa vel
 som disse i Henseende til det Gamle Testamen-
 tes Bøger, men disse tillige i Henseende til det
 Nye Testaments Skrifter, ja at saa mange vi-
 se, gudsfrygtige, og for deres Sieles Frelse alvor-
 ligen bekymrede Personer have antaget dette
 Ord som Guds Ord, og troligen søgt at rette sig
 derefter, og at endogsaa mange 1000 hellige
 Mennsker have beseglet deres Troe med
 deres Blod og Død, i sær iblant de første
 Christne. Vi bekiende os ogsaa at være af deres
 Tal, som troe og antage det samme Guds Ord,
 den samme guddommelige Lærdom, som indehol-
 des i disse Skrifter. Bør det os da ikke ogsaa at
 see til, hvorledes vi troe og antage dette
 Ord, som vi med Munden bekiende at være
 Guds Ord? Bør det os da ikke at søge efter,
 at faae en ret fuld og fast Overbeviisning
 om denne Sag, hvis vi ikke allerede have den?
 Og dette er det, som jeg endnu vil søge noget
 nøyere at vise Bøynen til.

§. 21. Hvorledes kand og skal vi da komme til en fuld Vished om denne Sag, at vi fuldkommelige kand overtales til at troe og antage dette Ord som Guds Ord? Vi maae her først og for alle Ting merke, at det fornemmeligen kommer an paa een eneste Hoved-Punct, som er den gandske hellige Skriftes fornemmeste Grund-Værdom, ja det Hoved-Fundament, som den Christelige Religion alleneste er bygget paa; Jeg mener denne Værdom: At Iesus er Christus Guds Søn, og at alle de, som troe paa ham, skal faae Retfærdighed, Liv og Salighed i og formedelst ham. Dette er den Hoved-Sandhed, som Evangelisterne og Apostlerne søge at bevise af Moses og Propheternes Skrifter, og at overbevise os om. En anden Grundvold (siger Paulus, 1 Cor. 3, 11.) kand ingen legge, end den, som lagt er, som er Iesus Christus. Og Eph. 2, 20. skriver hand: I ere opbygte paa Apostlernes og Propheternes Grundvold, saa Iesus Christus selv er Hoved-Stenestenen. Saa siger og den Hæere Iesus selv: Joh. 17, 3. Dette er det evige Liv, at de kiende dig den eeneste sande Guld, og den du udsendte Iesum Christum. Om ham har Mose vidnet og skrevet, som den Hæere Iesus siger til Jøderne; Joh.

Joh. 5, 46. Sam give alle Propheterne Vidnesbyrd, at hver den, som troer paa ham, skal faae Syndernes Forladelse i hans Navn. Ap. G. 10, 43. Og for at overbevise os om det samme, have Evangelisterne optegnet deres Fortællelser og Skrifter om JEsu, som Johannes gir tilkiende, da hand siger: Joh. 20, 31. Disse Ting ere skrevne, at I skal troe, at JEsus er Christus, Guds Søn, og at I, som troe, skal have Livet i hans Navn. Og endeligen saa var det samme Apostlernes Hoved-Sag i deres Prædikener, at bevise af Skrifterne, (af Mose og Propheterne,) at den JEsus, som de forkyndte, var Christus, som der siges om Paulo, Ap. G. 17, 3. ligesom der og siges om hans Prædiken for Jøderne i Rom, Ap. G. 28, 23. at hand udlagde og vidnede for dem om Guds Rige, og vilde have overtalet dem til at troe de Ting om JEsu, baade af Mose Lov og af Propheterne. Da dette nu uimodsigeligen er Hoved-Sagen, som i de Prophetiske Skrifter er bleven henviist til og spaaet om, og i de Apostoliske Skrifter vises at være opfyldt efter Forjættelserne, saa merker en hver letteligen, at ogsaa Hoved-Sagen i Henseende til os kommer an derpaa, at vi kand blive overbeviste derom, at den JEsus, den Evangelisterne fortælle om, og

Apost.

Apostlerne forkynde om, er i Sandhed den, som hand gives ud for at være, nemlig, den af GUD lovede Messias, eller Christus, Guds Søn og Verdens Frelser; thi ere vi herom forvissede og tilfulde overbeviste, saa kand vi ikke længere tvile paa den Prophetiske og Apostoliske Lærdoms Rigtighed, og dens Guddommelige Sandhed. Er JESUS, den Apostlerne forkynde, den store Prophete, som GUD har lovet ved Mosen, at ville opreise af det Jødiske Folk, ligesom Mosen, og den hand vilde legge sine Ord i Munden, ja den vil skulle høre, som der tales om, 5 Mos. 18, 17. sqq. hvilket Apostlerne paa staae og bevise, som f. ex. Petrus gjør, Ap. G. 3, 22. sqq. saa følger jo det af uimodsigeligen, at det Ord og den Lærdom som hand har fremført for os baade selv og ved sine Apostler, maa af os antages, høres og bevares som GUDS Ord, der vi bør rette os efter i alle Maader, baade i Troe og Levnet, saa tier vore Sieles Frelse og Sælighed er os; thi hver den Siel, som ikke faaer hørt denne Prophete, skal udryddes fra Folket, siger Petrus, Ap. G. 3, 23. coll. 5 Mos. B. 18, 19. Saa som og den Herre JESUS selv siger til Jøderne: Joh. 12, 48. Hvo mig foragter, og annammer ikke mine Ord, haver den, ham dømmet, det Ord, som jeg haver talet, det skal dømmes ham

ham paa den yderste Dag. Vi see derfor
 og, at alle da, der have troet, at **JESUS** var
Christus, eller den Prophete, den Verdens
 Frelser, der var spaaet om, de have og anta-
 get, bevaret og efterfuldt **JESU** Ord og Lær-
 dom, og holdt det samme for det sande Livs-
 sens Ord, der man en burde vige fra, saasom
 vi før have hørt om Petro og Apostlerne, af
 Joh. 6, 68. sgg. Ligesaa de, der bleve om-
 vendte ved Petri Prædiken paa Pintsse-Festen,
 der de troede, at den **JESUS**, den de havde
 korsfæstet, den havde **GUD** gjort til en
Herre og **Christum**, lode de sig en allene
 døbe i den Herres **JESU** Navn, men de
 bleve og fra den Tid af varagtige i Apost-
 lernes Lærdom. Ap. G. 2, 36. til 42. Om
 de Thessaloniker, efter at Paulus havde
 forelagt dem af Skrifterne, at det burde **Chris-**
stum at lide og at opstaae fra de Døde, og be-
 viist, at den **JESUS**, som hand forkyndte
 dem, var **Christus**, og en Deel af dem der-
 ved havde ladet sig overtale til at troe, Ap. G.
 17, 3. sgg. skriver siden Paulus, at da de
 toge imod **GUDS** Ords Hørelse af dem, da
 havde de ey antaget det, som **Menneskens**
Ord, men som **GUDS** Ord, som det og
 var i Sandhed, og det havde ogsaa teet
 sig kraftig i dem, som troede. 1 Thess. 2, 13.
 Seer! saaledes have alle de, som have troet,

at **JEsus** var **Christus**, ogsaa antaget **JEsu** og hans **Apostlers** **Lærdom** som en **Guddommelig** **Lærdom**, ja som **Guds** **Ord**, uden al **Modsigelse** og **Evil**, og beviist al **Lydighed** imod det samme, som disse og andre **Exempler** udvise. s. **Rom. 6, 17. Phil. 2, 12. Col. 1, 4. sgg. 2c.** Da vi nu og alle bekiende det **Første**, nemlig at **JEsus** er **Christus**, den **Verdens** **Frelser**, saa skulde man tænke, at det og skulde faae og have sin **Rigtighed** med det **Sidste**, nemlig, at vi troede, antog og i alle **Maader** rettede os efter **JEsu** og hans **Apostlers** **Ord** og **Lærdom**. Men da vi desverre ikke finde det **Sidste** hos vore fleeste **Christne**, saa maae vi slutte, at de ikke heller endnu have nogen ret **Guddommelig** og **Kraftig** **Overbeviisning** om det **Første**, endskiont de med **Munden** bekiende saadant. Hvorledes kand og skal vi da komme til en ret **Klar** og **Kraftig** **Overbeviisning** om denne **Hoved-Sandhed**, at **JEsus** er **Christus**, den **sande** og **eeneste** **Verdens** **Frelser**? Dette skeer visseligen, dersom vi i **Herrens** **Frygt**, under hiertelig **Bøn** og **Glds** **Paakaldelse**, og med et redligt **Forsæt**, at ville give **Glds** **Alands** **Overbeviisning** og **Sandheden** **Rum**, med de **Berrhoensers** **randsage** **Skrifterne**, om det harer sig saaledes? **Ap. G. 17, 11.** Jeg vil sige det tydeliger: Man bør holde

holde det Gamle og Nye Testamente, Propheternes og Apostlernes Skrifter, Forjættelserne og Opfyldelsen imod hinanden, og see, om og hvorledes desamme komme overeens. Naar Apostlerne vilde overbevise Jøderne om, at JEsus af Nazareth var den sande Messias, saa viiste de dem ind i Mosis og Propheternes Skrifter, og viiste dem deraf, hvad der var forud lovet og sagt om Messia, og derpaa viiste de dem, hvorledes dette altsammen nu var bleven opfyldt i og ved den HErre JEsus. Og paa denne Maade overbeviste JEsus selv sine Discipler, da hand viiste dem af Mose, Propheterne og Psalmerne, hvad der var skreven om Christo, og hvorledes dette nu var opfyldt udi hans Person. Luc. 24, 44. sqa. Men foruden dette, saa kand og bor vi ogsaa lade os overbevise om den samme Sandhed formedelst de herlige Mirakler og kraftige Gierninger, som ey allene den HErre JEsus selv har gjort, for at vise, hvem hand var, men hand og siden har givet sine Apostler Kraft til at gjøre. Disse den HErres JEsus Mirakler, da hand, naar hand vilde, med eet Ord, nærværende og fraværende, helbredte og lægte, gjorde Blinde seende, Stumme talende, Døve hørende, Spedalske rene, Galte gaaende, ja Døde levende, o. s. v. havde

havde saadan en overbevisende Kraft med sig,
 at Nicodemus, der dog endnu ikke kiendte
 Jesus ret, bekiender og tilstaaer om sig og
 sine Medbrødre Pharisæerne: Joh. 3, 2. Vi
 vide, at du est en Lærere kommen af
 Guld, thi ingen fandt giste de Ting,
 som du gjør, uden Guld er med ham.
 Hvorfore og hiin Blindfødte, efterat Jesus
 havde aabnet hans Øyne, siger til Pharisæer-
 ne, da de sagde: at de ikke vidste, hvorfra
 hand var? at det var underligt, at de ikke
 vidste, hvorfra hand var, da hand havde
 aabnet hans Øyne, hvilket jo var saadan en
 Gierning, som aldrig var skeet af noget Menne-
 ske, og ikke heller kunde skee af nogen, hvis
 ikke Guld var med ham, eftersom Guld ikke
 horde Syndere, men de Gudfrygtige, og
 dem, som giordte hans Villie. Joh. 9, 29: 32.
 Af denne Aarsag beraaber den Hære Jesus
 sig og selv ideligen paa sine Gierninger,
 naar nogen begierede at vide af ham, om
 hand og i Sandhed var Christus? Da
 Johannes den Døberes Discipler spurde ham
 ad: Om hand var den, der skulde komme,
 eller de skulde vente en anden? Svarede
 Jesus dem intet andet, end at de skulde for-
 tælle Johannes om hans Mirakler, som
 hand nu gjorde, og som de selv saae og horte,
 nemlig, at hand gav Blinde deres Syn,
 gjorde,

Gjorde, at de Salte gik ret, rensede Spedalske, o. s. v. Thi dette var Bevlis nok for ham, at hand var den, som hand gav sig ud for, allerhelst da Propheterne havde spaaet saadant om Messia. s. Luc. 7, 21. 22. it. Esa. 35, 5. 6. Da Jøderne Joh. 10, 24. sq. omringede JEsu, og sagde til ham: Hvor længe opholder du vor Siel i Twiil? Dersom du est Christus, da siig os det frit; da svarede JEsus dem saaledes: Jeg haver sagt eder det, og I troe ikke; de Gierninger, som jeg gjør i min Faders Navn, de vidne om mig. s. v. 37. sq. c. 14, 8-11. 12. Men eftersom herom tilforn allerede er bleven talet noget, (s. S. 18.) saa vil jeg kun anføre dette eneste endnu, at Johannis udtryffeligen siger, at det som er bleven optegnet om JEsu Mirakler, det er derfor skreven, at vi deraf skulde troe, at JEsus var Christus Guds Sen, og vi saa formedelst Troen til ham maatte faae Liv og Salighed i hans Navn. Joh. 20, 31. Seer! saaledes kand vi deels ved Skriftens Randsagning, deels og i sær ved JEsu Gierningers Betragtning, blive overbeviste om, at JEsus er Christus, den sande Verdens Frelser; og tillige, at alt det, som Mose og Propheterne, Evangelisterne og Apostlerne have talet og skreven om ham og hans Lærdom, er Guds Ord,

og en upaatvilelig Sandhed, hvorfors vi ikke heller kand have Eviil i deres Oprigtighed og Sandhed i Henseende til alt det andet, som de fortælle, lære og fremsætte for os udi deres Skrifter.

§. 22. Endskiont nu dette kunde være nok sagt til Overbeviisning for dem, der søge og elske Sandheden, og begiere at faae Overbeviisning om Guds Ords Sandhed, saa er det dog fornøden for deres skyld, som enten af Modtvillighed eller og af Skrobelighed gjøre allehaande Indvendinger imod de hellige Skribentere, og saavel sette Eviil i deres Oprigtighed, som i de Ting, som fortælles, læres og fremsættes af dem, at tale og handle endnu noget videre herom, og i særdeleshed at vise og bevise saavel disse Skribenters Troeværdighed, som og at der aldeles intet findes i deres Fortællelse og Lærdom, som med nogen Grund kand bestyldes for ugrundet eller urigtigt. Jeg venter vel ikke hermed at udrette meget hos denne Værdens kloge Mennisker, eller saadanne, som ikke iholde det for got, at have Guld i Kundskaben, og ey annamme Sandhedens Kierlighed. Thi vor Frelser selv siger, at Guld haver stjult sine Zæmmelige heder for de Vise og Kloge, som hand aabenbarer for de Umyndige, Matth.

11, 25. Og Paulus siger os, at der ikke ere mange Vise efter Risdet iblant dem, som Guld har udvalt, 1 Cor. 1, 26. sq. og om Hedningene siger hand, at da de sagde sig at være vise, bleve de til Daarer, Rom. 1, 22. Og atter heder det: 1 Cor. 1, 19. Jeg vil forderve de Vises Viisdom, og til intet giøre de Forstandiges Forstand. 26. Saa siger og Paulus om dem, der ikke holde det for got, at have Guld i Kundskab, at Guld giver dem hen i deres eget Sind, som intet duer. Rom. 1, 28. Og om sanddanne, som ikke have Kierlighed til Sandhed, men have Lyst til Uretfærdighed, siger hand, at, fordi de ikke annammede Sandheds Kierlighed, at de maatte blive ve salige, derfor skulde Guld og sende dem krafrige Vldfarelser, at de skulde troe Løgnen; paa det de alle skulde blive fordømte, som ikke troede Sandheden, men havde Lyst til Uretfærdighed. 2 Thess. 2, 10. sqq. Dog for deres skyld, som elske Sandheden, og gierne vilde lade sig overbevise, vil jeg endnu fremlegge det, som ydermere kand tiene til Overbeviisning i denne Sag. Jeg vil da først tale noget om de hellige Scribenters Troeværdighed, og at man ingen Nar-sag har at sette samme i Tvil. Vi maae da allerførst overveye dette, at de Scribentere,

som have conciperet den Hellige Skriftes Bøger, have alle været saadanne, som kunde have en tilstrekkelig Efterretning og Kundskab om alt det, som de have skreven om, deels af det de selv have seet og hørt, da de mestendeel have levet i eller nær ved den Tid, som de tale om, ja selv fornemmeligen have havt Deel med i det, som de fortælle og skrive om; og om noget er skeet for deres Tid, saa har de dog formedelst vigtige og tilforladelige Traditioner kunde havt en vis Efterretning derom. Lader os for Ex. agte paa Mosen den første og Ældste af de Bibelske Scribenter. Jeg setter nu forud, at hand har levet til den Tid, som der siges af og om ham; og selv har været Autor til de Bøger, som tilskrives ham, som til deels tilforn er bleven viist og beviist. Hvo kunde vel bedregive Efterretning om de fleste af de Ting, som hand har skreven, end som hand, da hand selv har været med i og ved alle Ting, og er Hoved-Personen, som der tales om? Men hvad de Ting angaaer, som hand fortæller i den første og i Begyndelsen af den anden Bog, og som vare passerede fra Skabelsen af og indtil hans Tid i næsten 2500 Aar, saa kunde Mose dog ogsaa derom have en gandske sikker og tilforladelig Efterretning. Naar vi begynde bag fra, og see, hvad det er, som Mose fortæller om, at være skeet for hans Tid, saa angaaer

angaaer det allermeeeste det, som har tildraget sig med hans Forfædre Abraham, Izaak og Jakob indtil hans Tiid. Om alle disse Ting kunde hans egen Fader Amram give ham tilstreffelig Oplysning og Esterretning, der igien havde det af sin Fader Kahath og Sars fader Levi, hvilke begge vare komne med Jakob ned i Egypten. Som nu Jakob selv har givet dem Underretning om alle Ting, sig selv angaaende, saa har hand ikke mindre fortalt dem alt det, som er optegnet om hans Fader Izaak og Farsfader Abraham. Men hvad de Ting angaaer, som vare passerede paa Skabelsen af, og indtil Abrahams Tiid, saa kunde de samme jo meget let fortplantes ved mundtelige Traditioner ved nogle saa Personer. Vor første Fader Adam, der levede i 930 Aar, og har levet tillige med alle sine Efterkommere indtil Lamechs, Noahs Faders, Tiid, med hvilken hand endnu har levet i 56 Aar, kunde give disse sine Børn og Børnebørn indtil 9de Led fuldkommen Esterretning om Skabelsen, og hvad videre derpaa er skeet. Lamech kunde igien berette alle Ting for sin Son Noah, og hans Søner, Sem, Cham og Japhet. Nu maae vi videre merke, at Noah, der levede 350 Aar efter Syndfloden, næsten opnaaede Abrahams Fødsel. Hans Sen Sem levede ey allene endnu i Abrahams Tiid, men endog 50 Aar, efter at Izaak var født.

fodt. Saa har og Eber, som den Bibelste
 Tids-Regning udviser, levet indtil Jakob
 var bleven 19 Aar gammel. Hvo seer ikke
 heraf, hvor let al den Efterretning, som Mose
 giver om Skabelsen, Syndefaldet, Synde-
 floden, og andet mere, som er passeret for hans
 Tid, har kundet komme til ham. Overalt
 er det klart, at Mose hverken kand have havt
 Villie til at ville berette noget falskeligen, ikke
 heller, om hand end havde villet, havde vær-
 ret i Stand til at giøre det. At hand ey har
 havt Villie til at berette noget imod Sandhe-
 den, det sees klarligen af hans hele Forhold,
 hvorudi alle vegne den største Oprigtighed
 fremlyser, saa og i sær af hans mange Lidels-
 ser og Sienvordigheder, som hand maatte
 udstaae, endog af sit eget Folk, hvilke hand
 dog blev bestandig ved at elske, og at bevise al
 Omhyggelighed og Troskab imod. Hans Skri-
 vemaade vidner og om en besynderlig stor
 Redlighed og Oprigtighed, i det hand intet
 har skrevet nogen til Behag, og ey heller har
 fortiet noget af sine egne Fejl. o. s. v. Men
 hand har ikke heller kundet bedrage det
 Folk, som hand var iblant med falske Ber-
 retninger, da de selv lige saavel som hand
 kunde have Efterretning om alt det, som hand
 beretter og skriver om, ja de selv havde seet og
 erfaret det allermeeeste af de Ting, som hand
 har

har skreven sig selv og dem angaaende. Vi
 maae herhos endnu ogsaa betænke dette, at det
 Folk, som hand havde at bestille med, og for
 hvis Skyld hand fornemmeligen har skreven sine
 Bøger, ingenlunde fandt beskyltes for at
 have været lettroende, da det ofte holdt meget
 haardt, førend de vilde endog ved de tydeligste
 Tegn og Mirakler lade sig overtale til at troe.
 De vare ikke heller Mose saa bevaagne, eller
 havde saa stor en Credit for ham, at de derfor
 skulde have troet alt, hvad hand sagde eller skrev
 for dem; da de indtil det sidste ofte satte sig op
 imod ham, saa at de endog undertiden have vil-
 let stene ham. Da de nu des u-agtet alligevel til-
 sidst bleve fuldkommeligen overbeviste om, at
 det alt var Sandhed, som hand havde fortalt
 og lært dem, ja antog det altsammen som en
 Guddommelig Lærdom, hvorved de og deres
 Efterkommere bestandig ere blevne indtil denne
 Dag i mere end 3000 Aar efter hverandre, saa
 sees jo deraf, at de ey have funden mindste
 Aarsag til, at tvile enten paa Moses eller hans
 Skrifters Oprigtighed eller Sandhed. Dette
 er desmere at betænke, da dette Folk ellers al-
 tid har været et meget haardnakket og gien-
 stridigt Folk, som Mose siger dem i Dynene,
 endogsaa fort for sin Død. 5 M. B. 9, 6. s. 24.
 Saa er og dette vel at overveie, at de ingen-
 lunde have antaget Moses Lærdom for

dens Behageligheds Skyld, da det er aabensbar, at den var meget haard, og de havde Aarsag at ansee den, som en meget svar, ja næsten utaalelig Byrde. conf. Ap. G. 15, 10. Tilmed tilfordre denne Lærdoms Antagelse og Sagttagelse dem ikkun Fiendskab og Foragt af andre Nationer. Da de nu alligevel ey allene have antaget Mosés Lærdom, som Guddommelig, men endogsaa ere blevene faste og ubevægelige derved endog under de haardeste Forfølgelser, og ofte rovet Guds Liv og Blod derfor, (som i sær ffede udi Maccabæernes Tiid,) saa er det jo et klart Beviis derpaa, at de have fuldkommeligen været overbeviiste om, at den Lov og Lærdom, som Mosé havde overgivet dem, ey af ham var opdigtet, men var kommen fra Gud selv. Vil vi spørge, hvorfra de havde faaet saa fast og stærk en Overbeviisning herom? saa kunde de vel derved, at de saae Mosés Redlighed, Opriktighed, Gudsfrygt, og i sær hans store Kierlighed til dem og Sagtmodighed og Taalmodighed imod dem, overtale sig til at troe ham og hans Ord. Dog havde dette ikke gjort det, hvis ikke de mange store Mirakler vare komne dertil, som hand gjorde for deres Dyne, saa vel i Egypten og ved det røde Haf, som siden i Orken udi 40 Aar; saa og Guds egen besynderlige Majestætiske Aabenbarelse for dem,

dem, saavel i den Tid og Skye-Stotte, som fornemmeligen paa Sinai Bierg. conf. 5 Mos. B. 34, 10-12. Hvad for en Credit og Høysagtelse de følgende Tiders Skribentere have havt for Mose og hans Skrifter, som f. Ex. Josva, Samuel, David og alle Propheeterne, det er tilforn vidtlostigen bleven viist. Vi have derfor ogsaa hørt, at de en have fremført nogen nye eller anden Lærdom, (saa som det og var forbudet af H. Erren selv ved Mosen, 5 Mos. B. 4, 2. og Cap. 12, 32. coll. Ords. B. 30, 6. r.) Denne de hellige Scribenteres faste Vedhængelse ved Mosis Lærdom og Skrifter, som alle vegne lyser frem, og deres fuldkomne Harmonie med Mose, kand en allene tiene til et Beviis paa den Høysagtelse, som de alle have havt for Mose og hans Lærdom og Skrifter, men og paa deres egen Retsindighed og Oprigtighed. Vi maae desforuden sige det samme om de følgende hellige Scribentere, som vi have nu sagt om Mose, nemlig, at de hverken have viller eller kundet bedrage Folket, som de lærde iblant og skreve for, da de bestandig refererede sig til Mosis Skrifter, som vare bekiendte nok iblant Folket. Thi hvad de Historiske Fortællelser angaaer, som findes i de følgende Bøger, saa ere de grundede paa Mosis Fortællelser, og hænge dermed rigtig og nøye til-

sammen; og hvad deres Lærdom angaaer, saa viser Dyesynet, at derudi intet findes, som jo er fuldkommen overeensstemmende med Moses Lærdom og Skrifter. Ja de stadfæste endogsaa Moses Skrifter, i det de vise i deres Fortællelser, hvorledes det paa det nyeste er bleven opfyldt, som tilforn er sagt og skreven af Mose. s. Josv. 23, 14 sqq. Men hvad saa danne Spaadomme angaaer, som efter Moses Tiid ere blevene fremfordte, og ere opregnede i sær i de Prophetiske Skrifter, saa saa jo Folket til deels deres Opfyldelse for Dyne, hvorved de overbeviiistes om, at de samme vare blevene aabenbarede og indgivne af Gud selv, og tillige overtalede til at troe det, som de spaaede om tilkommende Ting og Tider, som de en oplevede, og hvoraf de derfor ikke heller kunde vente at see Opfyldelsen. Hvorledes den Herre JEsus og hans Apostler have stadfæstet saa vel Moses som Propheternes Skrifter og deres Troværdighed, ja Guddommelige Autoritet og Anseelse er tilforn vittløftigen bleven viist, saa at den, som troer, at JEsus er Christus, den Verdens Frelser, som er spaaet om af Mose og Propheterne, en kand have Tvil i Moses eller Propheternes Skrifters Sandhed og Oprigtighed, hvorfor jeg nu ikke vil læn gere opholde mig herved. De Indvendinger,

Ger, som gøres imod Moses og andre hellige
Skriventeres Fortællelser af de saa kaldte
Profan-Skriventere, ere en værd vittlofti-
gen at besvare, som dog tilstrekkeligen er skeet
af mange lærde Mænd, hvorfor jeg nu en
heller derved vil opholde mig; men jeg vil
gaae videre, og nu ogsaa vise det Nye Tes-
tamentes Skriventeres Troeværdighed.

§. 23. Hvad det Nye Testamentes
Skriventere angaaer, som ere Evangeli-
sterne og Apostlerne, saa vil jeg vise, at
de ikke mindre ere troeværdige, end som
Moses og Propheterne. Dette sees til Deels
af det, som allerede tilforn er blevet talet om
deres fuldkomne Harmonie med Mose og
Propheterne, hvorpaa de selv bestandig be-
raabe sig. Men jeg vil ydermere vise, at vi
hverken have Aarsag at tænke, at de have
villet, eller at de have kundet bedrage os
med deres Fortællelser eller Beretninger;
endskjønt jeg allerede (§. 19.) haver talet no-
get om denne Sag. At de ikke vare i Stand
til at kunde bedrage Folk, er i sær deraf
klart, at de Ting, som de fortalte, vare for-
fort Tid siden offentlig passerede, og hver
Mænd bekiendte, hvorfor og Paulus dristig
beraaber sig derpaa i sin Forsvars-Tale for
Kong Agrippa, at Kongen vidste disse
Ting, og at hand var vis paa, at intet
§ 7 deraf,

Deraf var skilt for ham, eftersom det
 ikke var sket i en Draa. Ap. G. 26, 26.
 Men at de ikke heller have fortalt noget, som
 er urigtigt, og ey passer sig paa den Tid,
 som de berette Tingene at være skete udi, det
 kunde endog bevijses af Jødernes og Hed-
 ningernes Skrifter, der have levet i de Ti-
 der, endskjønt de vare de Christnes og den
 Christelige Religions affagde Fiender, saa
 som det og tydeligen er bleven viist af adskilli-
 ge lærde Mænd udi deres Skrifter. Dog vi
 behove aldeles ikke deres Bidnesbyrd til
 Sandhedens Stadfæstelse, naar vi kun vil
 agte paa de hellige Mænds egne Skrifter, og
 deres Beskaffenhed, saa vel som deres Skrif-
 ters Indhold. Hvad i sær de hellige Ev-
 angelister angaaer, som give os en historisk
 Efterretning om Jesu og hans Discipler,
 paa hvilken deres Beretnings Sandhed den
 Christelige Religions Sandhed fornemmelst-
 gen er grundet, saa bør vi allerførst agte
 paa dem og deres Beskaffenhed. De 2 af
 dem, nemlig Matthæus og Johannes,
 vare 2 af den Herres Jesu egne Apost-
 ler, der i nogle Aar selv havde havt en nøye
 og fortroelig Dmgang med ham, og selv
 havde seet og hørt det meste af det, som de
 fortælle om hans Levnet, Lærdom, Siernin-
 ger og Lidelser, og i sær hans Død og Op-
 stans

standelse, og det, som de selv ikke havde været overværende hos, er dog altsammen af saadan Bestaaffenhed, at de kunde have den tydeligste og rigtigste Efterretning derom. Deraf er da klart, at de have været i Stand til at kunde berette os Sandheden. Men at de ikke heller have havt Sind til, at ville berette os noget, som var tvilagtigt eller ugrundet, og har skreven med største Oprigtighed, det sees klarligen, naar vi agte paa disse Mænds Bestaaffenhed, Forhold og hele Opførsel, deres Gudsfrugt, deres Selv-Fornegtelse, og i sær deres Taalmodighed og Frimodighed i deres Lidelser for den Sandheds skyld, som de troede og bekiendte. Hvad de andre 2 Evangelister Marcys og Lucas angaaer, saa have de vel ikke været af Jesu Apostlers Tal, (endskiont nogle af de Gamle regne dem iblant de LXX Discipler, som der tales om, Luc. 10, 1. og 17. som dog er uvist,) dog levede de til samme Tid, og havde en nøye og fortrolig Omgængelse med Apostlerne, og med dem, som selv havde seet og hørt de Ting, de fortælle os, og i sær med Petros og Paulo, saa at de havde fuldkommen Lejlighed til at erkjendige sig om alle Ting. Disse 4 Mænd have skreven deres Evangeliske Historier hver for sig, til adskillige Tider og paa adskillige Steder,

uden

uden at kunde overlegge Sagen med hverandre eller giøre nogen Aftale med hverandre derom. Og at de ikke ere blevne eenige om, hvad de vilde skrive, viser Dyeshnet, naar vi agte paa, at enhver af dem paa sin Maade, og med sine besynderlige Ord og Taalemaader fortælle os Sagen, som de skrive om. Den ene begynder sin Historie anderledes, end den anden, og den ene fortæller os mange Ting, som den anden haver forbigaaet. Alligevel harmonere de fuldkommeligen med hverandre, og der er intet i den eenes Fortællelse, som kand i Sandhed siges at være stridigt imod den andens, endskiont det kunde saa synes. Ligesom nu den Forskiel, der er imellem dem, er et klart Beviis paa, at de ikke have overlagt Sagen med hverandre; saa bestyrkes deres Fortællers Oprigtighed og Sandhed des mere, naar vi see, at de alligevel i deres Fortællelser saa herligen harmonere, og at endog det, som synes at være stridigt imod hinanden, dog gandske vel kand staae tilsammen, og lade sig conciliere med hinanden. Det, som jeg nu har sagt om de 4 Evangelister, og deres Oprigtighed og Troeværdighed, det samme maae siges om alle Apostlerne, og altsaa om alle de øvrige Skribentere, hvis Skrifter findes iblant det Nye Testaments Boger, som ere

(for-

(foruden Lucas, der og har skreven Apostlernes Gierninger, og Johannes, af hvilken vi foruden hans Evangeliske Historie have 3 Epistler og Aabenbaringens Bog,) Paulus, Jakobus, Petrus og Judas. At de Sidste lige saa lidet som de Første have havt Sind til, at ville bedrage nogen, kiendes da iligemaade af deres besynderlige Gudsfrygt, som har været forbunden med deres egen og alle jordiske Fordeles oprigtige Fornegtelse, som allevegne spores. Saa kiendes og deres Oprigtighed gandske tydeligen af deres Lære; og Skrive-Maade, som aldeles ikke er indrettet til at giøre dem selv eller deres Lærdom behagelig for de Folk, som de vare iblant, eller skreve for, være sig enten af Jøder eller Hedninger, hvilke de dog søgte at overtale til Troe og Endighed. Hvad dem selv angaaer, saa sees i sær deres Oprigtighed derudi, at de hverken fortie deres egne eller deres Medbrødres og Med-Disciplers Feyl, Vildfarelser eller Forseelser, ikke heller deres Bestraffelser og Tilrettesættelser derfor, hvoraf vi i sær finde ofte Exempler i de Evangeliske Historier. Saaledes finde vi, at de en allene fortælle om Apostelens Judæ skammelige Forhold, Gierighed, Euvagtighed og Forræderi, men og om Petro, at hand har villet afraade JE-

sum fra at lide, og derfor af ham er bleven kaldet
 det en Satan, item, hvorledes hand har for-
 negtet sin Mester og HErre; om alle Aposto-
 lernes Ergierighed, Bantroe, o. s. v. om
 Johannis og Jakobi utidige Midkierhed og
 Ergierighed. De give tilkiende, hvor van-
 vittige og uforstandige de ofte have beviist sig at
 være, og at de, i al den Tid de omgikkes med
 Jesu, havde et gandske urigtigt Begreb om
 Christo og hans Rige, hvorfor de ey kunde
 forstaae eller finde sig i det, som hand foresagde
 dem om sin Lidelse, Død og Opstandelse. Alt
 dette giver os et Bidnesbyrd om de hellige S-
 cri- b-nteres Oprigtighed; og vi see overalt, at
 de ikke have søgt, at gjøre sig selv eller deres
 Medbrødre behagelige hos Menniskene. De
 have og ikke søgt at flattere enten Jøder eller
 Hedninger i deres Taler eller Skrifter.
 De fortælle, hvorledes den HErre Jesus ide-
 ligen har bestraffet Jødernes Hykleri, Ond-
 skab og Bantroe, og forkyndet dem de haarde-
 ste Domme og Ulykker for deres Forhærdelses
 Skyld. Saa skaane ikke heller Apostlerne i der-
 res Taler og Breve enten Jøder eller Hednin-
 ger, men afmale og beskrive paa det tydeligste
 deres Blindhed og Ugudelighed, deres grove
 og skammelige Bildfarelser, og store Ondska-
 ber. Den Lærdom som de fremsætte i deres
 Skrifter, er ingenlunde indrettet efter
 Solkes

Folkets Gout, eller saaledes som enten Jøder eller Græker gierne vilde høre og have det; da Hoved-Sagen, som de meest drive paa i deres Lærdom, som er, at de skulde troe paa den forsfæste Jesum til Syndernes Forladelse, var for Jøderne en Forargelse og for Grækerne en Daarlighed. Naar Evangelisterne berette os, hvad Jesus har talet, svaret eller lært, saa findes derudi meget, som kunde synes anstødeligt, som er ubegribeligt for Fornustnen, og som var stridigt saavel med deres eget Begreb, som de hidindtil havde havt, som med Jødernes; alligevel fortælle de alt eenfoldigen og uden Omsvøb, saaledes som det var sagt af Jesus, uden at bekymre sig derom, enten det kunde synes Folk at være ret eller uret, troeligt eller utroeligt, rimeligt eller urimeligt, og det gjøre de med saadan Frimodighed og Parrhesie, som de der aldeles vidste med sig selv, at de intet skreve uden Sandheden, saaledes som de selv troede, og vare overbeviste derom. Er dette ikke altsammen det klareste Beviis paa disse Folkets Redlighed og Oprigtighed, og at de ingenlunde have havt Tanke eller Forsæt, Sind eller Villie til at berette noget falskt, eller at ville bedrage Folk? Og herom fandt vi endnu blive mere overbeviste, naar vi betænke, at de ved deres Lærdom og Skrifter hverken have søgt eller funden,

Vte,

Ære, Roes, Riigdom, Gums, eller
 nogen Jordist Fornøyselse eller Fordeel,
 men de tværtimod derover ere blevne forhad-
 te, bespottede, ja forfuldte indtil Døden,
 hvilket de og meget vel forud saae, og vidste at
 ville møde dem, saavel af det, som den H. Erre
 J. Esu selv havde sagt dem derom, som og af
 det de selv havde seet og erfaret, saavel udi den
 H. Erres J. Esu Lidelse og haanlige Død, som i
 det, som strax fra Begyndelsen af dem selv ve-
 derfores; og dog underkastede de sig alle saa-
 danne Lidelser med største Frimodighed og Res-
 debonhed, som de der troede og vidste, at de
 lidde alt saadant for Sandheds og Retfærdig-
 heds Skyld, og for den H. Erres J. Esu Skyld, den
 de af Hiertet troede paa, og inderligen elskte.
 Ligesom nu alt dette vidner om de hellige Scri-
 benteres redlige Sind og Hiertelag, og at de
 ey have villet bedrage nogen, saa vil jeg end-
 nu og erindre noget ydermere derom, at de
 ikke heller have kundet gjøre det. De
 Ting, som Evangelisterne fortælle, vare mes-
 stendeel skeet for hver Mands Øyne, og
 ikke i en Draa, som allerede før er bleven
 erindret. Det, som de sige os f. Ex. om Jos-
 hanne den Døbere, om J. Esu selv, om hans
 Slægt, Fødsels-Sted, Levnet, Lærdom,
 Mirakler, Lidelse, Korsfæstelse, Død og
 Begravelse, og hvad derved var passeret,
 vare

vare jo altsammen saadanne Ting, som en hver enten havde, eller til den Tiid letteligen kunde faae fuldkommen Efterretning om, og det havde været deres Fiender en let Sag, at vise det for den heele Verden, om der havde noget løgnagtigen været opdigtet af dem. Jeg vil ikke tale derom, at det, som de hellige Skribentere ved Leylighed skrive om andre Personer og Sager, som henhøre til de Tider, fuldkommeligen kommer overeens med det, som Jødiske og Hedenske Skribentere, der den Tiid have levet, berette os, og at der ikke findes noget i disse deres Skrifter, hvoraf man tydeligen kunde bevise, at de hellige Skribentere havde feylet i deres Fortællelser, da vi dog, om end saa var, havde mere Aarsag at troe Evangelisternes og Apostlernes Fortællelser, der have levet nærmere ved de Tider, og have kundet faae vissere og tilforladeligere Efterretning om alle Ting, og vare u-partiiske og uinteresserede i deres Beretninger, end som Jødiske eller Hedenske Skribentere, der ikke have haft alle disse Qualiteter. Naar vi nu ydermere betænke, at Jøder og Hedninger vare Christi og Apostlernes og den Christelige Religions Fiender og Forfolgere, der visseligen ikke have skrevet noget i Faveur af den Christelige Religion, og dog de samme have berettet os mange Ting udi deres

deres Skrifter, som tiene til Stadfæstelse af den Evangeliske Historie, saa tiener jo dette til et kraftigt Beviis for disse Skribenters Sandhed og Oprigtighed i deres Fortælleiser. Men besynderligen er dette endnu at agte, at hverken Jøder eller Hedninger, i hvorvel de vare den Christelige Religions bitterste Fiender, og med al Magt have søgt at bestride den, have understaaet sig at negte, at de Ting jo vare til den Tiid passerede, som fortælles om JEsu, og i sær om hans Mirakler, o. s. v. endskiont de foregive, at hand har gjort sine Mirakler ved Hielp af Magie og Trolddoms Kunst, eller ved Hielp af det Navn Jehova, og hvad andre saadanne daarlige Foregivender mere ere, som af dem ere opspundne og opdigtede af Had og Fiendskab imod den hErre JEsu. Saa er jo dette og et stærkt og kraftigt Beviis for den Evangeliske Histories saa vel som den Christelige Religions Sandhed, at uagtet al saadan Ondskab og Imodsettelse af de Fornemmeste og Fleste saa vel Jøder som Hedninger, og uagtet de sværeste Forfølgelser imod alle den Christelige Religions Tilhængere, alligevel i en kort Tiid, saa mange 1000 Mennesker af alle Slags Stand og Vilkaar, af Jøder og af Hedninger, saa snart og saa kraftig ere blevne overtalede til at troe og antage en

en Fortællelse og Lærdom, som var saagandfke imod deres forige Religions-Principia, hvori der fremsattes saa mange deels for Fornuften ubegribelige, deels for Kiød og Blod ubehagelige Lærdomme, hvoraf de saa aldeles ingen jordiske eller timelige Fordeele kunde vente sig, at de meget mere maatte vente de allerhaardeste Trængseler og Forfølgelser for saadan deres Religions-Forandrings Skyld. Det er jo bekiendt nok af Historierne, og uimodsigeligt, at den Christelige Religion i en gandske kort Tid haver udbredt sig, ey allene igiennem det hele store Romerske Rige, men endogsaa i alle andre Lande, indtil Verdens yderste Parter, uagtet de Christne af de hedenske Kysere og af andre paa det allergrummeste i samme Tid bleve forfulgte, forjagede, pinede, plagede, martrede og i 1000 Tal henrettede og aflivede. Vilde nogen herimod indvende, at ogsaa den Mahumedanske Religion, endskiont den er aabenbar falsk, har i en kort Tid viit udbredt sig, saa kand dog dette ingenlunde præjudicere den Christelige Religion, hvis uendelig store Ypperlighed og Troeværdighed strax lyser et hvert fornuftigt Menneske i Dyne, helst naar man derhos overvejer den store Forskiel der er og har været imellem begge disse Religioners Bestaaffenhed og Fortplantelses-
Maade.

Maade. Dog dette og andet mere, som Sandheds-Fiender hæve at indvende imod den christelige Lærdoms og Religions Sandhed, er ikke værd at opholde sig v tloftigen ved, efter som en hver, der har Sandheds-Kierlighed i sit Hierte, noksom kand blive overbevist af det, som hidindtil er bleven sagt, saavel om den Hellige Skriftes, som den Christelige Religions Sandhed. Jeg tilstaaer, at der findes her og der noget i de hellige Scribenteres Fortællelser, som en hver ikke strax kand finde sig i, som deels er uforstaaeligt for mange, deels synes contradictorisk, o. s. v. Men da paa saadanne Ting, ofte og grundig er bleven svaret af retsindige og lærde Mænd, og jeg desforuden agter, at den, som er overbevist om Lovets Sagen, ikke opholder sig over smaa Ting, eller een og anden Vanskelighed, som hand eller andre ikke strax kand læse eller besvare, saa vil jeg derved ikke opholde mig. Dog finder jeg at være fornøden og nyttigt, at tale noget udførliger om den Hellige Skriftes Indhold, for derved desmere at overbevise Læseren om, at vi ikke uden Narsag holde dens Indhold og Lærdomme for Guds aabenbarede Ord, og den eeneste rette og sande Guddommelige Vijsdoms Bilde.

§. 24. For at betragte denne Sag retteligen, og at skønne paa de hellige Skrifters

ters ypperlige og ret Guddommelige Lærdom og Indhold, saa vil det være fornøden, at overveje Sagen fra sin første Grund og Rod af, og at eftertænke, hvad der har bevæget den naadige, vise og trofaste GUD til at aabenbare sig for os udi sit Ord; og siden at see og agte paa, hvorledes og paa hvad Naade hand har gjort det samme? Da den gode GUD, der elsker sine Hænders Gjerninger, og i sær de efter hans eget Billede i Begyndelsen skabte, og med Viisdom, Hellighed og Retfærdighed begavede, men siden ved det ulykkelige Syndefald i Blindhed og Ondskab nedsenkede Mennisker, gierne vilde paa nye igien gjøre dem lykkelige i sig selv, hvortil de nu hverken vidste Bey eller Raad, saa var det jo først og for alle Ting fornøden, at hand formedelt en Guddommelig Aabenbarelse gav en tydelig, fuldkommen og tilstrækkelig Underviisning om den rette Vey, Orden og Naade, paa og ved hvilken de forblindede og fra GUD og hans salige Samfund afvigede Mennisker kunde igien komme til ham og i hans Samfund, og saaledes blive i Sandhed lykkelige baade i Tiid og Evighed. Denne Guddommelige Aabenbarelses Fornødenhed, og hvor stor en Velgierning den gode GUD har beviist Menniskene, i det hand har aabenbaret saadan

sin Vey, Villie og Raad for dem udi sit
 Ord, fand ingen ret kiende eller skionne paa,
 der ikke kiender sin egen naturlige Uvidenbed
 og Blindhed i Henseende til de Guddommelige
 Ting, men bilder sig ind, at hans egen Fornuft
 og den Menniskelig Forstand og Klogskab fand
 være tilstrekkelig nok, til at vejlede ham til
 den sande Lyksalighed. Men da saadan Selv
 Kundskab, som dog er saa høyt fornøden for
 os, ey findes hos os af Naturen, og vi ikke
 selv kiende, hvor blinde, fordervede og
 uduelige vi ere i sær i Henseende til de aam
 delige og Guddommelige Ting, saa er
 dette een af de første og fornemteste Sandhe
 der, som den gode Gld formedelt sit aaben
 baredde Ord har søgt at oplyse og undervise os
 om. Vel finde vi, at endogsaa Hedningers
 ne formedelt Naturens Lys have havt no
 get Begreb om den Menniskelige Fordere
 velse, om Synden, og den Menniskelige
 Forstands Ufuldkommenhed, Villies Gien
 stridighed, og Kræfters Uduelighed. Dog
 er det langt fra, at de have havt et ret tilstrek
 keligt Begreb om, enten hvorfra og hvorledes
 des Synden og det Onde er indkommen i
 Verden, eller om Syndens rette Art og
 Bestaaffenhed, eller hvorledes og hvor
 viit et hvert Menniske er besmitet og ber
 fanger dermed; og dog seer en hver letteligen
 at

at det er umueligt, at nogen enten skulde fiende, eller søge, eller tilbørligen bruge de rette Læge-Midler, hvis hand ikke fiender og føler sin Sygdoms og Skades Oprindelse, Grund og rette Beskaffenhed. Agter man Skadninge, saa agter man og den tilbudne Hielp og Frelse ringe, og enten aldeles foragter og forsommer den, eller man tager derimod, og bruger den med Skiodesløshed, og bliver derved over uhiulpen. Men om alt dette finde vi en tilstrækkelig og fuldkommen Underviisning og Oplysning i den Hellige Skrift, der forklarer os baade Syndens Oprindelse, Beskaffenhed, Fortplantelse, og Fordømmelighed, og tillige viser os de rette Læge- og Hielp-Midler derimod, tillige med deres rette Brug. Denne Betragtning leder os til en anden, der er lige saa vigtig, som denne: En hver der fiender noget til Synden og det Onde, som er indkommen i Verden, og at vi derved have forspørnet den gode Guld, og selv skilt os ved hans Naade og Ven-skab, den begriber og letteligen, at vor sande Lyksalighed bestaaer derudi, at vi kunde igien blive forsonede med Guld, vinde hans Naade og Ven-skab, og her-efter saaledes dyrke og ære ham, som det er ham behageligt, at vi ikke paa nye skulde falde ud af hans Naade igien.

Ment til alt dette vide vi af Naturen eller ved
 Fornuftens Lyst hverken Bey eller Raad.
 Det fattes os ey allene paa en ret Kundskab
 om GUD selv og hans Guddommelige
 Væsen og Egenfkaber, om hans Giernin-
 ger og Velgierninger, men i Besynderlige-
 hed om hans hellige Villie, hvorledes vi
 kand og bør søge at blive forsonede med
 ham, og hvorledes hand herefter vil dyrkes
 og æres af os. Jeg vil korteligen erindre
 noget om hver af disse Puncter i sær. Det
 er jo klart, at hvis vi ikke kiende GUD ret
 efter hans Væsen og Egenfkaber, saa
 kand vi ikke heller retteligen begribe, enten
 hvad vi skal troe, eller giøre. Hvor flerte og
 urigtige Tanker endog de viseste Philosophi-
 iblant Hedningerne have havt om det Gud-
 dommelige Væsen og Egenfkaber, er betiendt
 nok, og kand sees af deres Skrifter. Vel
 kand vi formedelst Naturens og Fornuftens
 Lys, og af de Guddommelige Gierninger no-
 genledes kiende, at der ey allene er en GUD
 til, men og at samme GUD nødvendig maat
 være et evigt, uendeligt, vüst, almægtigt,
 naadigt og retfærdigt, ja et gandske fuldkom-
 men og uforanderligt Væsen; alligevel begri-
 her Fornuften ikke retteligen disse Guddomme-
 lige Egenfkaber, eller deres Bestaffenhed og
 Beviisning, langt mindre forstaaer den sig
 paa

paa den store Hemmelighed om den hellige Treenhed, o. s. v. Men alt dette, baade hvad GULD er, og hvorledes hand er, er os saa tydeligen, tilstrekkeligen og fuldkommeligen aabenbaret udi den Hellige Skrift, at vi billigen bør agte det for den allerførste Begierning imod os, uden hvilken vi nødvendig maatte fare vild i al vor Gudsdyrkelse. Fremdeles begriber enhver og letteligen, hvor fornødent det er for os, at have et ret og rigtigt Begreb om GULDS Gierninger og Velgierninger imod os, uden hvilket vi ikke kand retteligen skionne paa, hvad vi ere GULD skyldige, eller hvorledes vi tilbørligen bør ære og dyrke ham. Det, som Hedningerne have vidst herom at sige, er meget slet, confus, fuldt af Fabeler og grove Bildfarelser, og endeligen gandske utilstrekkelig. Deres Begreb om Menniskenes saavel som alle Tings Skabelse er meget urigtigt; og om GULDS Forsyns Gierninger, have de itigenaaede et slet Begreb, hvis de ikke aldeles negte den. Allermindst forstaae de sig paa GULDS besynderlige Oeconomier og Veye, Velgierninger, Straffe og Domme. Derimod fortælles os alt dette i den Hellige Skriftes Boger paa det allertydeligste og herligste. Den allerførste og vigtigste af alle GULDS Gierninger og Velgierninger, i

at love og sende sin eenbaarne Søn til en Frelser og Saliggjørere for det Menneskelige Kiøn, veed Fornusten aldeles intet af at sige, hvorpaa dog alt vort Haab om Frelse og Salighed er grundet, og hvilket er at ansee, som Hoved-Centrum i den sande Guds Kundskab, og Hoved-Grunden til den sande Religion og Gudsdyrkelse. Da nu Skriften herom giver os den allertydeligste, tilstrækkeligste og herligste Oplysning og Underviisning, saa see vi i Besynderlighed deraf den Guddommelige Aabentbarheds høye Fornødenhed, store Vigtighed og Apperlighed, og herligste og saligste Nytt. Vi kand letteligen begribe, at der er intet vigtigere for os, end at kiende og vide, hvoreledes vi syndige Mennesker kand blive forsonede med Gud, og vinde hans Naade og Venstabs igien, efterat vi een gang ere afvigede fra ham. Da nu Fornusten ey har noget ret Begreb derom, saa var det fornødent, at Gud selv aabentbarrede og forklarede det for os udi sit Ord, hvorledes vi paa en ham behagelig Naade kunde søge og faae hos ham Naade og Syndernes Forladelse. Vi begribe vel nogenledes, formedelst Naturens og Fornustens Lys, at vi ere Syndere, og at vi ere afvigede fra den rette Vej og fra Gud, vi kand og kiende, at vi behøve en Forlønning

ning og en Renselse fra Synden, hvis vi skal komme i Naade og Benskab med den hellige og retfærdige GUD. Vi see derfor, at endogsaa Hedningene have søgt og opfundet adskillige Midler og Veye til at blive forsonede med deres formeente Guder, og til at renses og luttres, o. s. v. Men vi kand og letteligen kiende samme Midlers og Veyes Urimelighed og Utilstrekkelighed, og at derved hverken kand bringes nogen Forsoning til Beye med det Guddommelige Bæsen, eller nogen sand Reenhed eller Gud-behagelig Hellighed. Ja det er ikke vanskeligt for os at begribe, at ingen kand aabenbare os de rette Midler, eller den rette Vey til at forsones med GUD, eller til at tjene og tækkes GUD, uden GUD selv. Og dette har hand gjort udi den Hellige Skrift saaledes og paa saadan Naade, som det er det Guddommelige Bæsen anstændigt, og som det kunde komme overeens saa vel med hans Retfærdighed og Hellighed, som med hans Naade og Godhed. Og ligesom dette uden al Tvil er den vigtigste Punct i Religionen, saa see vi og, at det samme er Hoved-Sagen, som baade Mose og Propheterne, baade Evangelisterne og Apostlerne undervise os om, og det gandske eenstemmigen, i det de alle ligesom med een Mund give den HERRE JESU

Vidnesbyrd, at hver den, som troer paa ham, skal faae Syndernes Forladelse ved hans Navn. cf. Ap. G. 10, 42. sq. Men som det og var fornøden for os, at den gode Guld selv maatte aabenbare for os, hvoreledes hans hand fremdeles vilde aeres og dyrkes af os, og ved hvad for Midler vi kunde faae Naade og Kraft dertil, saa see vi og, at dette er en Hoved-Punct, som alle de hellige Skribentere undervise os om, opmuntre os til, og drive paa. Vel finde vi, at endog vise og fornuftige Hedninger have skreven og lært meget om Dyder og Guds frygt, og om de Pligter, som man er Guld sig selv og andre Mennesker skyldig, ja man finder mange Værdomme og Talemaader i deres Skrifter, som synes at ligne og komme overeens med den Christelige Moral, og endnu stærkere og accuratere moralisere vore saa kaldte Christelige Philosophi; men hvor utilstreffeligt Fornuftens Bys er til at berænke og begribe, hvad et Menneskes Skyldighed er, saavel i Henseende til Guld, som i Henseende til os selv og til andre Mennesker, det see vi først da, naar vi begynde ret at forstaae det, hvad den Hellige Skrift, og i sær den H. Erre Jesus og hans Apostler have lært os derom, at jeg nu ikke skal tale om, hvor utilstreffelige de Perivationer og Over-

talelser,

taelser, der skal bevæge os til Dyd og Gud-
 frygtighed, og de Hjelpe-Midler, som skal
 forfremme os derudi, ere, som Philosophien
 og Fornuftens Lys giver os Underviisning om,
 og veed at gribe til. En hver seer heraf, hvor
 fornøden en Guddommelig Nabenbarelse
 er for os, og tillige, at det er et kraftigt
 Beviis for den Hellige Skriftes Uper-
 lighed og ret Guddommelige Character,
 at den giver os om disse saa høyt fornødne og
 saa meget Magt paaliggende Ting, en saa her-
 lig, fuldkommen og nøhagtig Underviisning.
 Men merker endnu een Ting, hvorom de hel-
 lige Scribentere giver os en herlig og GUD an-
 stændig Underviisning frem for Fornuften, jeg
 mener den Lærdom om Straf og Beløn-
 ning baade i dette Liv og i Besynderlig-
 hed efter Døden i hiin Verden. Herom
 veed Fornuften intet ret eller ordentligt at sige,
 og det er bekiendt nok, hvor slet, urigtigt og
 utilstreffeligt et Begreb de Hedenske Philoso-
 phi, Poëter og klogeste Folk i Almindelighed
 have havt derom. Derimod finde vi i den
 Hellige Skrift en tydelig og tilstreffelig, og
 GUD-anstændig Underviisning herom. Saa
 ere og den Hellige Skriftes Boger fulde, en
 allene af Forjættelser og Truselers om Be-
 lønning og Straf, men ogsaa af de klareste
 Exempler saavel paa Troe, Dyd og Gud-

frygtighed, og deres Belønning, som paa Bantroer, Hylteri og Ugudelighed, og Guds Brede og Hevn derover. Det er bekiendt, hvor meget Exempler tiene til Opbyggelse, til Opmuntring til Efterfølgelse eller til Advarsel; saa begriber og en hver letteligen, hvor opvækkeligt og trøsteligt det er, at see og bemerke, hvorledes Guds Forsyns Øye stræer aaben over de Gudfrygtige til at styre alle Ting til deres Beste, og at opholde, forsørge, bevare og frelse dem, og derimod at see, hvorledes Hylteri, Stolthed, Ubarmhiertighed og i Almindelighed al Ugudelighed og Ondskab faaer sin rette Lon. Og herudaf sees og kiendes da ogsaa den Hellige Skriftes Uppetlighed, og store Nytte frem for alle Menneskelige Skrifter, da de hellige Scribentere have fremlagt for os saadan en Mængde af slige Exempler baade paa Gudfrygtighed og Ugudelighed, baade paa Belønning og Straf, paa Guds besynderlige Forsyn og Frelse, og paa hans besynderlige Domme, som ikke ellers findes i noget Skrift, og det saa visse og tilforladelige, at vi ey kand have mindste Marsag til at sette saadanne deres Fortællers Rigtighed og Sandhed i Tvivl. I Almindelighed vil jeg ved denne Lejlighed endnu erindre dette, at intet Skrift i Verden giver os en saa accurat og tilforladelig Efterretning,

retning om de Ting, der ere skeete i Verden fra dens første Begyndelse og Skabelse af og fremdeles, i sær i en Tiid af mere end 3000 Aar, som de hellige Scribentere, Mose, Josua og andre give os udi den Hellige Skriftes Bøger, ey allene i Henseende til Guds Kirke og Menighed, og det Israelitiske eller Jødiske Folk, som GUD i sær har aabenbaret sig iblant, og hvis Historie der ligger os meest Magt paa at vide, men og i Henseende til andre Folk og Nationer, og andre adskillige navnkundige Riger, dog meest dem, som have havt nogen Handel eller noget at bestille med Guds Folk. Det er bekiendt nok, at alle de Historiske Efterretninger, som vi ellers have for de saa kaldte Olympiades, hvilken Tiids-Regning tog sin Begyndelse 3228. Aar efter Skabelsen, ere blandede med idel Fabeler, og ere gandske uvisse og utilforladelige. Derimod finde vi i Mose Bøger en vel kort men gandske tilforladelig Forællelse om de Ting, som ere skeete i denne Tiid for de saa kaldte Olympiades, og det fra Skabelsen af, og vi finde tillige en temmelig tilstrekkelig og accurat Chronologie og Tiids-Regning i Skriften, saavel i Henseende til den Tiid, som vi slet ingen Tiids-Regning finde om udi Profan-Scribentere, som i Henseende til de efterfølgende Tider; hvilket altsammen er et Vidnesbyrd om den

Hellige Skriftes Uppetlighed og Prærogativ frem for alle andre Skrifter, som give os nogen Efterretning om de Tider.

§. 25. Dog her er endnu meere, som kand overbevise os om disse Skrifters Uppetlighed, og at de have havt en høyere end som blot Menniskelig Oprindelse. Naar vi agte paa den Hellige Skriftes Bøger, saa vel Mosis som Propheternes, saavel det Gamle, som Nye Testamente, saavel i Henseende til deres Indhold, og den Lærdom, som derudi fremsættes, som til Skrivemaaden og Stilen, som derudi bruges, saa finde vi derudi noget besynderligt, og at de have en ret Guddommelig Character frem for alle andre Skrifter i Verden. Der findes overalt intet Skrift, hvis Hovedsag det er saa aldeles og ligesom alleneste at handle om Guld og Guddommelige Ting, og at vise, hvorledes Menniskene skulle komme til Guld, og tiene og tæles Guld, saasom vi finde i alle de Bøger, der regnes til de af Gulds Aand indgivne Skrifter. De hellige Scribentere, og i sær Mose og Propheterne, tale som oftest i Guds eget Navn, og indføre ofte Guld selv talende til Folket, ja de beraabe sig allevegne gandske dristig paa Guld, og paa hans Befalninger til dem; ligesom Apostlerne i det Nye Testamente tale i den Herres Jesu Navn. De fremsætte og mange Spaadomme, og af Guld selv forud
aaben-

aabenbarede og forkyndte Ting, som overgaae al Menniskelig Vidskab og Klogskab; de tale og fortælle om saa mange store og forunderlige Gierninger og Mirakler, som ere aldeles Guddommelige, og langt overgaaer Menniskelige og naturlige Kræfter. Alt dette, hvis vi ikke vil kalde det puur Bog og Digt, viser og maa nødvendig overbevise os om disse Skrifters Guddommelighed. See vi videre til deres Lærdommes og Sormaningers Indhold, saa gaaer alt der ud paa, at de søge at gjøre Guld stor, og at give ham allene al Ære i alle Ting, og derimod at vise Menniskenes Ringhed, og deres fuldkomne Dependence af Guld, og tillige at vise, hvorledes det eeneste Guddommelige Væsen, af hvilken alting er, og alt, hvad got er, har sin Oprindelse, vil kiendes, dyrkes og æres af Menniskene, og at deraf Menniskenes sande Ulyksalighed allene de dependere, naar de rette sig derefter, men deres Ulyksalighed, naar de afvige derafra. Delære os, hvorledes vi skal kiende denne eeneste sande Guld, og den hand vilde udsende, og siden har udsendt til Menniskenes Frelse og Salighed, Jesum Christum, hvorledes vi skal troe paa ham, og aldeles hengive os til hans Tjeneste og Lydighed, hvorledes vi skal frygte, elste, adlyde, paa kalde, tilbe-

de, love og prise ham, ja hvorledes vi skal forlyste os i ham, og i ham allene søge al vor Lyksalighed baade i Tiid og Ewigheid. Vi finde og mange ypperlige og herlige Lærdomme i Skriften, som vi se os, hvorledes vi kand og skal leve viseligen, vel og lykkeligen her i Verden, hvorledes vi med hver andre indbyrdes kand og skal føre et fredeligt og fornøveligt Liv og Levnet; men fornemmeligen læres os derudi, hvorledes vi kand og skal søge og blive deelagtige udi den sande evig-varende Lyksalighed, og hvorudi den samme skal bestaae, hvorom de hellige Guds Mænd-tale saadanne store, herlige og forunderlige Ting, som Fornuften og den Menniskelige Forstand aldeles intet veed af at sige, og det altsammen paa en Maade, som er sømmelig og Guld vel-anstændig, saa at udi deres hele Lærdom og Læremaade hele Beyenigiennem sees og spores noget besynderligt, noget stort og herligt, ja noget ret Guddommeligt. De fremsætte derhos mange høye og for Fornuften ubegribelige Lærdomme om Guld og det Guddommelige Bæsen, om Guds Huusholdning med og iblant Menniskene, om hans Gierninger og Beye, med en gandske simpel og u-affectederet Stiil og Skrivemaade, og tillige med saadan Parrhesie og Vished, som de der vidste, hvad de sagde og troede,

troede, og fodrede, at det samme skulde kien-
des, antages, og troes af alle og enhver.
Dette altsammen maae da atter nødvendig
overbevise os om, at disse Mænd enten
have været de første Bedragere, der nogen
Tiid kunde findes paa Jorden, hvilket dog
neppe nogen skulde fordriste sig til at tænke eller
sige, eller at det, som de skrive, er en af
GUD dem aabenbaret Lærdom, og at
deres Skrifter bør af alle og enhver er-
kendes og antages som Guddommelige
og af GULDS Aand indgivne Skrifter.
Jeg vil i særdeleshed endnu erindre noget i
Henseende til Moses Skrifter, og besynder-
ligen til de Love og Anordninger, som
Mose haver fremlagt for Israël som Guddom-
melige og af GUD befalede. Hvo som ne-
re betragter desamme, den skal letteligen befin-
de, at desamme ere gandske retfærdige og
hellige, ja meget viseligen indrettede efter
dette Folkes Bestaaffenhed og Tilstand, og at
disse Love langt overgaae alle Menneskelige Love
i Viisdom og Fuldkommenhed. Ja vi maae
tilstaae, at desamme ere meget ypperligere
og viseligere indrettede, end at man kunde troe,
at de vare opdigtede af nogen. Ja vi maae
tilstaae, at der slet intet findes i dem, som
jo er det Guddommelige Væsen høyst an-
stændigt, og kommer fuldkommeligen over-
eens

eens med de Guddommelige Egenskaber. Da nu og Mose udgiver disse Love for Guddommelige, og hand ogsaa har stadfaestet sit Kald og Sending af Gld med de herligste Mirakler, saa bor os og at erkiende hans Vardomme og Love for Guddommelige; ligesom vi og have hort, at de ere saaledes blevne erkiendte og antagne af David og Propheterne, ja af Jesu selv og hans Apostler. Vel findes der mange af de Love, som Mose har forelagt Israet, i sær de, som vi kalde ceremonialiske, som angik den udvortes Gudsdyrkelse, med Ofringer, Renselser, Hoytider, o. s. v. hvilke Fornuften en kand finde Grund til, eller begribe, hvortil de tiene. Men da deels Mose selv og Prophetterne give tilkiende, at der laae noget andet skiu't derunder, og vise os, at de i sin Tid skulde affkaffes, deels og endnu tydeliger den H. Erre Jesus, og hans Apostler efter hans Opstandelse og Himmelfart, lære os, hvorledes alle disse Love have ifkun været Skygger og Forbilledte paa Christum og Christendommen, og paa de aandelige og himmelske gode Ting, og at de derfor nu havde naaet deres Maal og Ende, og burde affkaffes, efter at Christus var kommen og havde opfyldt og bestandig i Gierningen opfyldte alle de Ting, som derved vare betegnede; saa tiene disse Love os endnu dertil, at vi derudi kand spore Guds

Guds mangfoldige slags Viisdom, og vi
 fandt klarligen see, at det er saa langt fra, at
 der skulde være noget daarlige eller Guld u-
 anstændigt i de samme, at de meget mere have
 tient det Israelitiske Folk til største Nytte,
 til Lærdom og Underviisning, og at de, saa at
 tale, have, næst de herlige Forjættelser og
 Spaadomme om Messia og om det Nye Testa-
 mentes Tider og Christi Riges Oprettelse der-
 udi, været det Gamle Testaments Evan-
 gelium, og som en bestandig Evangelisk
 Prædiken for det Jødiske Folk om de Ting,
 der i sin Tid skulde opfyldes ved Christum.
 Vel maae vi tilstaae, at en stor Deel af Jo-
 derne ey have forstaaet disse Loves rette Hen-
 sigt, ligesom de endnu ikke forstaae den samme,
 saa længe Mose Skiul hænger dem for Øyne-
 ne; dog fandt vi tydeligen see, at David, og
 andre af Guld oplyste Mænd allerede i det
 Gamle Testaments Tider have havt en bedre
 Indsigt herudi. Og da vi nu langt tydeliger
 fandt lære at forstaae disse Mosaiske Loves rette
 Betydning og Hensigt af det Nye Testamen-
 tes Skrifter, saa er det saa langt fra, at Mose
 Lærdom om disse Ceremonier og Skikke skulde
 forvolde nogen Evil hos os om hans Skrifters
 og Lærdoms Guddommelige Inspiration og
 Oprindelse, at vi meget mere maae tilstaae, at
 disse Love ere saa herlige og saa viseligen
 indret:

indrettede til deres Dyemerke, at vi i sær, naar vi holde Opfyldelsen og Maalet derimod, som de have sigtet til, des kraftigere kand blive overbeviste om, at de samme ikke have været Mosi's eget Hierne Spind, eller nogen Menneskelig Digt og Paafund, og at den vise GUD selv haver været Autor til disse Love. Der findes endnu andre vigtige Lærdomme i den Hellige Skriftes Bøger, som vidne om deres Guddommelige Character, hvorhen alt det er at regne, som tilforn er bleven talet om, at de hellige Skribentere ligesom med een Mund vise os, hvorledes GUDS Ære er det Maa!, som Menneskene bør allene sigte til i alle Ting, at de eenstemmigen vidne om den Menneskelige Naturs Fordervelse, om Synden og dens Bestaaffenhed, om Menneskenes Uduelighed til at hielpe sig selv af med Synden og det Onde, om GUDS Helligbed og Retfærdighed, og at hand ey kand fordrage nogen Synd eller Uret, men vil straffe den baade timelig og evig; men fornemmeligen, at de alle paa een Maade vise os Vey og Middell til Forsoning med GUD, og til at igiensødes, fornyes, renses og helles allene ved Christi Naade og Kraft, og hvorledes vi derved skal undgaae GUDS Brede og Unaade, og blive evindeligen salige.

Saa og, at de lære om alt dette paa en det Høys-
 este Guddommelige Bæsen høyst-anstændig
 Maade, saa at der aldeles intet findes i deres
 Lærdom, som kand siges at være stridigt med
 de Guddommelige Egenskaber, enten med
 Guds Viisdom eller Almagt, med hans Naade
 og Godhed eller Retfærgighed og Hellighed.
 Men der er endnu een Ting, som besynderlig-
 gen er at agte paa, som er dette: at de hellige
 Scribentere allevegne gaae i særdeleshed løs
 paa det Menneskelige Hierte, og opdække
 Menneskenes inderste Grund, og deres
 Hiertes, Villies, Affecters og Tilbønelig-
 heders inderste Beskaffenhed, og vise os vore
 inderste Tanker, Anstæge, Begiertheder,
 og vore Hierters Bedragelighed og Skalkhed
 til vor Overbeviisning og Beskæmmelse, ja
 alt, hvad der boer i os, saasom Paulus siger:
 Ebr. 4, 12. sa. at det Glds Ord er levende
 og kraftigt, og skarper end noget tveeg-
 get Sverd, og trænger igiennem, indtil
 det adskiller baade Siel og Aand, baade
 Ledemod og Marve, og dommer over
 Hierters Tanker og Sinde; og intet Crea-
 tur er usynligt for hans Ansigt, men alle
 Ting ere blotte og ligesom Indvolle ud-
 spilede for hans Ansigt, om hvilken vi
 tale. Derimod vise og lære de os og saadan
 en Gudsdyrkelse, saadan en Renselse og
 Hellige

Hellighed, som iligemaade gaaer paa Men-
 niskenes Hierte og Jnderste, en Dyrkelse,
 som skeer i Aand og Sandhed, en ind-
 vortes Hiertes Renselse, og Fornyelse i
 deres Sinds Aand, en Renselse fra al
 Riids og Aands Besmittelse, og en Hel-
 lighed baade i Legeme, Siel og Aand,
 som man kand see, f. Ex. Joh. 4, 24. Matth. 5, 8.
 Eph. 4, 23. 1 Cor. 7, 1. 1 Thess. 5, 23. o. s. v.
 De vise os endeligen og til saadanne Tidler,
 som ere beqvemme og tilstreffelige til at opnaae
 dette Maal og Dyemerke. Og om alle disse Ting
 tale de med stor Parrhesie og Visshed, til
 Conviction og Overbeviisning for dem, som
 elske Sandheden, ikke med nogen Menniskelig
 Beltalenhed, eller med ziirlige og udstafferede
 Ord og Talemaader, men gandske simpel-
 tydeligen og lige frem, og dog med største Ef-
 tertryk, saa at deres Ord og Prædiken ikke
 var i Menniskelig Viisdoms overtalende
 Ord, men i Aands og Kraftes klare Be-
 viisning, som Paulus taler, 1 Cor. 2, 4.
 Hvor findes noget Skrift under Eplen, som
 lærer saadanne Ting, eller paa saadan en
 Maade? Og hvorledes kunde den Menniskeli-
 ge Fornuft opfinde eller sammensette saadanne
 Lærdomme, der ere saa fulde af Viisdom og
 Hellighed, der komme saavel overeens med det,
 som vi endog ved Naturens Lys nogenledes
 kiende

Kiende og vide om GUD og de Guddommelige
 Egenskaber, og dog langt overgaaer vor For-
 stands og Klogkabs Maade? Hvo kand vel
 tænke, at de, som have lært og skreven saa
 danne Ting, der selv mestendeel vare eenfoldi-
 ge, ustuderede og ulærde Folk, som Apost-
 lerne jo oprigtig bekiende om sig selv, og deres
 Fiender ogsaa vidste om dem, at de var ulær-
 de Mænd og Leegfolk, Ap. G. 4, 13. skul-
 de have opdigtet, eller kunde have optænkt saa-
 dan en viis, hellig, og saa vel sammenhængende
 Lærdom af deres eget Hoved; eller at saa man-
 ge Mænd, der have levet og skreven paa saa
 gandske adskillige Steder og Tider, (som der
 da ere forløbne over 1500 Aar imellem de for-
 ste og sidste Bibelske Scribentere,) og have
 været af saa meget ulige Stand, Vilkaar og
 Bestaaffenhed, skulde saa fuldkommeligen og
 vel harmonere i saadan en Lærdoms Fremset-
 telse uden Guddommeligt Lys og Aabenbarels-
 se, og uden GUDS Aands besynderlige Besty-
 relse? Ligesom og de hellige Scribentere selv be-
 standig sig og bekiende, at deres Lærdom
 ikke var deres, eller noget Menniskes
 Paafund, men havde sin Oprindelse af
 GUD selv, og hans Søn vor Frelser JESU,
 og var dem indgivet af GUDS egen Aand.
 Men vilde nogen endnu frygte for et slags Bes-
 dragerie og falskt Foregivende hos eller af dem,
 som

som have efterladt os disse Skrifter; den maa betænke, hvor ubilligt det er, at sette saadanne Mænds Redlighed og Oprigtighed i Tvivl, der intet andet kand sees eller spores ved, end som en oprigtig Gudsfrugt, en stor Erbødighed for Guld, en hellig og ustraffelig Omgængelse iblant Menneskene, en oprigtig ja heftig Kierlighed til Guld, til den Herre Jesum, til deres Næste, ja til alle Mennesker, Venner og Fiender, en redlig Hensigt til at ville undervise, lære, paaminde, advare, trøste, og til at raadføre og vejlede alle og en hver til alt det, som kunde være dem gavnligt baade legemlig og aandelig, baade i Tiid og Evighed, og det uden at søge derved enten Ære eller Rikdom, eller nogen egen Nytte, Fordeel eller kiødelig Bellyst og Fornøjelse, med en besynderlig stor Ydmyghed og Sagtmodighed, og en forunderlig Frimodighed og Taalmodighed i alle Sienvordigheder og de sværeste Lidelser, da de ofte forfuldtes for deres Lærdoms Skyld indtil Døden. At jeg nu ikke skal tale om, hvor ofte de selv correctere og bevidne deres Oprigtighed og Sandhed, som for Gulds Udsyn i det, som de tale eller skrive, saasom f. Ex. Paulus gjør, Rom. 9, 1. Gal. 1, 20. 1 Tim. 2, 7. 2c.

§. 26. Dette, som nu er bleven sagt, angaaer deels det Gamle Testaments Skrif-
ter

ter og i sær Moses, deels alle de hellige
 Scribentere i Almindelighed; men det er
 fornøden, at vi tale endnu noget i Besynder-
 lighed om det Nye Testaments Skrifter
 og deres Indhold og Læremaade, for at
 blive des fuldkomnere overbeviste om de sam-
 mes høiere og Guddommelige Oprindels-
 se. Merker da og agter med mig paa det, som
 jeg nu vil sige og fremsætte derom. Det er
 klart, at Hoved-Indholden af det Nye
 Testaments Skrifter er, at fortælle os om
 den Hætte Jesu, at beskrive os hans Per-
 son, hans Levnet, Lærdom, Gierninger, Li-
 delser, Død og Opstandelse, tillige med des-
 res herlige Frugter og Virkninger, o. s. v.
 Saa er det og klart, at det er deres Hoved-
 Bemærke ved denne Fortællelse, at vise og
 bevise, at denne Jesus, om hvilken de tale,
 er Kristus, Guds Son, den af Gud selv
 lovede og af Mose og Propheterne omtal-
 te Verdens Frelser, paa hvilken alle bur-
 de troe, den alle burde efterfølge og ad-
 lyde, og ved hvilken vi allene kunde frel-
 ses fra Synden og Døden, og blive evin-
 deligen salige. Heraf see vi, at Hoved-
 Sagen for os til vores Overbevisning kom-
 mer der an paa, at vi kand see og kiende, at det
 Beviis, som de føre derom, er rigtigt og vel-
 grundet. Det er derfor fornøden, at vi no-
 get

get nøyere agte paa de Ting, som de fortælle og sige os om denne JEsu, og siden holde det samme imod det, som Mose og Propheterne tilforn have forkyndet om den Messia og Verdens Frelser, der i sin Tid skulde komme til Verden. Det som Evangelistene fortælle os om JEsu, angaaer enten hans Person, eller hans Lærdom, hans Levnet, hans Gierninger og Mirakler, hans Lidelser, hans Død og derpaa følgende Opstandelse og Himmelfart. Jeg vil da vise, at alt det, som herom af dem fortælles, gandske vel harmonerer med det, som Mose, David og andre Propheter tilforn have forkyndet om Messia. Dog vil jeg tale noget først i Besynderlighed om hans Lærdom, og om hans Gierninger og Mirakler. Hvad JEsu Lærdom angaaer, saa bestod den deels i Troens Lærdomme, deels i Levnets Regler, deels i Spaadomme om tilkommende Ting. I Almindelighed merke vi, at den Herres JEsu Lærdom og Læremaade havde noget besynderligt og ret Guddommeligt hos sig. Han talte og lærte, som den der havde Myndighed, Matth. 7, 28. sq. og Marc. 1, 22. og alt Folket forundrede sig ey allene faare over hans Lærdom, men de maatte tilstaae, at det aldrig noget Menneske havde talt saaledes

saaledes, som hand. cf. Luc. 2, 47. Cap. 4, 22. Joh. 7, 46. ic. Ja hans Ord havde en besynderlig giennemtrængende og overbevisende Kraft i sig, som de erfarede paa sig, der ikke modtvilligen imodstode, ligesom der siges i Henseende til hans Gierninger, at der gik en Kraft af ham, og helbredde alle, Luc. 6, 19. Saa gik der og en Kraft fra ham, der ledsagede hans Ord og Lærdomme, saa at de teede sig kraftige paa Menneskenes Hierter og Samvitighed. Vi kand see dette for Exempel paa hine Samaritaner, der, da de havde hørt den H. Erre Jesum, bleve derved overbeviste om, at hand var Christus, Verdens Frelser, og selv bekiende, at de havde erfaret hans Ords Kraft paa sig, hvorom de sige til Qvinden: Joh. 4, 42. Vi troe nu ikke længer for din Tales skyld; thi vi have selv hørt og vide, at denne er sandeligen den Verdens Frelser, den Christus. Hvad ellers hans Lærdoms Indhold angaaer, saa finde vi den i alle Maader overeensstemmende med Mosis og Propheternes Lærdom, hvorføre hand og selv siger til Folket: Matth. 7, 17. I skal ikke meene, at jeg er kommen at opløse Loven eller Propheterne, o. s. v. Hand viser og derfor korteligen, hvad Hoved-Meningen var af Mosis Lov og Propheternes Lærdom, f. Ex. Matth.

7, 12. og Cap. 22, 37-40. I det øvrige for-
 klarer hand Lovens Lærdomme, og viser
 dens rette Forstand imod Pharisæernes falske
 Fortolkelser. Matth. 5. 20. 21. sqq. I sær
 viser hand Lovens aandelige Forstand;
 ligesom hand ellers lærer, at Guld, som er
 en Aand, vil tilbedes i Aand og Sand-
 hed. Joh. 4, 24. Agte vi videre paa hans
 Lærdoms fornemteste Indhold, saa finde
 vi, at hand i sær formaner til Omvendelse,
 til Troe og Kierlighed, Barmhiertig-
 hed, Sagtmodighed og Admygthed, til
 at fornegre sig selv og alle Ting for hans
 Skyld, at være villig til at lide for Retsfær-
 digheds Skyld, til Bøn og Narvaagenhed,
 o. s. v. Derhos driver hand overalt paa en
 ret Alvorlighed og Oprigtighed, og at
 man skal lade det være sin Hovedsag, at
 søge Guds Rige og Retsfærdighed. Hand
 lærer, at alle Mennesker af Naturen ere
 Kjødelige og Onde, og at derfor behoves en
 Nye Fødsel af Guds Aand. Hand taler
 og ofte om den tilkommende Dom, om
 Opstandelsen, om Himmel og Helvede,
 om det evige Liv, o. s. v. I alt dette lærer
 hand ikke noget Nyt, som jo tilforn er lært
 af Mose og Propheterne, med hvis Bidness-
 byrd hand og som oftest beviser og stadfæster
 sin Lærdoms Rigtighed. Dog maae vi til-
 staae,

staae, at den H. Erre JEsus taler langt tydeliger om disse Ting, end som Mose og Propheterne have gjort; og i sær forklarer hand og hans Apostler den Lærdom om GUD og den Hellige Treenhed langt klarere, end som tilforn var skeet, endskiont der og findes tydelige Spor af denne Lærdom i det Gamle Testamentes Skrifter. Men der er endnu en Hoved-Punct i JEsu Lærdom, hvorpaa det fornemmeligen kommer an, og hvis Sandhed og Rigtighed hele Resten grunder sig paa, nemlig, at hand var den af GUD lovede og af Mose og Propheterne forud forkyndte Messias, eller Christus, Verdens Støttesten. Paa denne Sandhed grunder sig al hans Lærdom og Læremaaade, hvorudi hand har noget besynderligt frem for Mose og Propheterne, f. Ex. at hand kalder alle Syndere til sig, og lærer, at de ved Troen paa ham skulde faae Naade og Syndernes Forladelse, at hand vilde give dem Høile for deres Siede, at hand var det rette Livs fødsels Brød, det Livsens Vand, den gode Syrde, hos hvilken de skulde finde Liv og Høilighed, item, det Verdens Lys, hvis Lærdom og Exempel de burde følge; at hand vilde give dem, som troede paa ham, den Hellige Ånd, bede for dem, ja give dem Liv og Salighed; at hand var det sande Vintertræ,

paa hvilket de, som levende Grene, skulde bære megen Frugt; hand var Veyen, Sandheden og Livet, uden hvilken ingen kunde komme til Faderen. Dette og andet mere, som er besynderligt i Jesu Lærdom, grunder sig alt sammen paa denne Hoved-Sandhed, at hand, som sagt er, var den sande Messias og Verdens Frelser. Og dette var egentligen den Sandhed, som hand beviste med sine Mirakler og Guddommelige Gierninger, som hand gjorde for sine Disciplers og alt Folkes Dyne, da hand f. Ex. gjorde Blinde seende, Døve hørende, Spedalske rene, og Døde levende, saa som vi tilforn have hørt, af Matth. II, 3. sgg. Joh. 5, 36. Cap. 10, 25. Cap. 14, 10. II. 20. Ved saadanne Jesu Gierninger lode og ey allene hans Discipler, men ogsaa mange andre, sig overbevise, og overtale til at troe paa Jesum, som vi fandt see, f. Ex. Joh. 2, 11. 23. Cap. 11, 45. 20. Dog vare det ey allene Jesu Mirakler, som kunde overbevise Folk derom, at hand var Christus; men der vare endnu mange andre Ting, som tiende til Beviis herpaa: For Ex. De Himmelste Aabenbareelser og Tegn, som skede for, ved, og efter Jesu Sødsei, som Sacharias, Maria Jesu Moder, Syrderne, de Vise, Simeon og Anna kunde bære Vidnesbyrd om. Fremdeles, Johans
nis

nis den Døberes herlige og kraftige Vidnesbyrde, som hand aflagde for Folket om Jesu Person og Embede, og at hand var Guds Son, det Guds Lam, o. s. v. hvorved ey allene adskillige af hans Discipler bleve overbeviiste, og overtalede til at troe paa Jesum, cf. Joh. 1, 15:37. saq. men og mange andre, som maatte bekiende, at det alt var Sandhed, som Johannes havde sagt om Jesu. Joh. 10, 41. 42. Saa tiende og den Herres Jesu Evangeliske Lærdom og Læremaade, hvorom Propheterne havde spaaet, og forud forkyndet adskilligt, saa og hans Ords og Prædikeners giennemtrængende Kraft hos mange til en Overbeviisning om denne samme Sandhed, som vi til forn have seet paa Samaritanernes Exempel, Joh. 4, 42. cf. Matth. 11, 5. 16:22. E. 13, 35. Joh. 6, 6. 8. sa. Cap. 7, 46. 20. Dertil komme endnu i Besynderlighed Jesu Spaadomme, og at hand har forud sagt mange Ting, som intet blot Menneske kunde vide, hvis Rigtighed og rigtige Opfyldelse bærer Vidnesbyrd om Jesu Alvidenhed, og at hand, som Petrus siger, vidste alle Ting. Joh. 21, 17. Vi have mange Exempler og Beviis herpaa i den Evangeliske Historie, hvoraf man kand see, at end ikke de nderste og skulteste Tænker have været skulte for ham. Det heder

herom, s. Ex. Matth. 9, 2. Hand saae deres Troe, og v. 4. Hand saae og vidste deres Tanker, s. og Cap. 12, 25. x. Og Joh. 2, 25. siges der om ham, at hand havde ikke behov, at nogen skulde vidne om et Menneske; thi hand vidste selv, hvad der var i et Menneske. Item, Cap. 6, 64. Hand vidste af Begyndelsen, hvilke de vare, som ikke troede, og hvo den var, som ham vilde forraade. Hand kunde sige Petro forud om den Gist, hand skulde fange, der havde en Stater i Munden. Matth. 17, 27. Hand sagde forud, hvad der skulde skee med Afseninden og Søllet, som hand besoeft 2 af sine Discipler at hente, Cap. 21, 1. s. q. item, om den Sted, hvor de skulde berede Paaste-Lammet, Luc. 22, 8. s. q. Men der ere i sær nogle vigtige og betydelige Ting, som den H. Erre JESUS har spaaet om, og hvis accurate Opfyldelse mange af Apostlerne og andre have oplevet og seet. Derhen regner jeg først det, som hand forud har sagt om sin Lidelse, Korsfæstelse, Død og Opstandelse, om Petri Fornægtelse, om Jnda, den Forrædere, o. s. v. hvilket alt sammen til punct og prikke er skeet, ligesom hand forud havde sagt det. Dernæst det, som hand har sagt forud om Jødernes Forkastelse og Hedningernes Omvendelse, og i sær om den

den Jødiske Stats Undergang, om Jerusalems og Templens Ødeleggelse, og det Jødiske Folkes Adspredelse, hvilke Tings Opfyldelse mange af Apostlerne og andre, som levede, da JESUS taledes disse Ting, have oplevet. cf. Matth. 16, 28. Naar vi nu tage alt dette tilsammen, saa er det mægtigt nok til at overbevise os om denne Hovedsandhed, at JESUS er Kristus, GUDS Søn, ja, (som Johannes kalder ham, 1 Joh. 5, 20.) Den sande GUD og det evige Liv. Betragte vi nu derhos den HERRES JESU Liv og Levnet, saa finde vi, at det har været saa helligt og saa ustraffeligt, at endogsaa hans bitterste Fiender ikke have kunnet finde noget at sette ud derpaa, uden ugrundede Bespottelser, hvorfor JESUS dristig siger til saadanne sine Fiender og Bespottere: Joh. 8, 46. Hvo af eder kand overbevise mig om nogen Synd? Saa at vi derfor ingen Aarsag have til at setie den HERRES JESU Sandhed i Tvivl. Men jeg vil ikke opholde mig længere ved disse eller andre slige Argumenter og Beviisligheder, men nu gaae til Hovedsagen, som jeg har begyndt at tale om, nemlig, at vise, at alt det, som er forud sagt om Messia af Propheterne, tilfulde passer sig paa denne JESU af Nazareth, den Evangelisterne fortælle os om, og den de, saavel som alle

Apostlerne have paastaet, at hand var
 den, der forðum var taler og spaaet om;
 thi naar dette er beviist, saa fand vi jo ikke have
 mindste Marsag mere, at sette denne Hoveds
 Sandhed i Tvil, og altsaa, (som før er viist,)
 ikke heller til at sette den Evangeliske og Aposto-
 listiske Lærdoms Sandhed i mindste Maader i
 Tvil. At den H. Erre JESUS selv haver paa
 den Maade søgt at overbevise Folket, saavel
 som sine Discipler derom, at hand var Chri-
 stus, sees af mange Steder, hvor hand viser,
 at Mosis, Davids og Propheternes Ord
 og Taler om Messia enten skulde opfyldes
 eller allerede vare opfyldte i ham. Dette
 gjør hand f. Ex. i sin Samtale med Nicodemo,
 Joh. 3, 14. 15. saa og i sin Tale til Jøderne,
 Cap. 6, 31. sgg. item, Cap. 5, 46. Matth. 21, 16.
 Cap. 22, 42. sgg. men fornemmeligen i sin Tale
 til de 2 Discipler, der gik til Emmaus, og
 siden til alle Apostlerne, Luc. 22, 25. it. 44. sgg.
 hvor hand viser, at det alt var opfyldt i ham,
 som var sagt om Messia af Mose og Prophe-
 terne og udi Psalmerne. Det findes vel ikke
 her optegnet, hvad JESUS har viist dem af disse
 Skrifter at være opfyldt i hans Person, men
 hvad det har været, fand vi see og slutte af det,
 som deels i de Evangeliske Historier, og i Apost-
 lernes Gierninger, deels i Apostlernes Breve
 vises at være opfyldt i JESU af det, som Mose,
 David

David og Propheterne have sagt om Messia, naar de henvise os til de Skriftens Steder af det Gamle Testamente, i hvilke der tales om Christo, og applicere dem paa den HErre Jesum. Jeg har tilforn anført de fleste Steder af det Nye Testaments Skrifter, i hvilke der henvises til Mosen og Propheterne. Vil nu nogen gjøre sig den Umage, at opslaae de samme, og derhos efterlæse de Steder, som der vises hen til, den skal en allene klarligen see den Harmonie og Overeensstemmelse der er imellem det Gamle og Nye Testamente, men og befinde, at alt det, som tilforn er spaaet om Messia, fuldkommen passer sig paa den HErre Jesum, og er bleven opfyldt i og formedelst ham. Jeg vil nu kun anføre nogle af de fornemteste Steder af det Gamle Testaments Skrifter, som handle om Messia, og hvilke det Nye Testaments Scribentere hensigte til, og saa overlade til den Sandhedselkende Læsere, at conferere det ene med det andet, og at see, om der er noget af det, som Mose, David og andre Propheter have sagt om Messia, der ey tilfulde passer sig paa Jesum, og jo kand bevises af Evangelisternes og Apostlernes Skrifter at være opfyldt i og ved ham. Mose taler allerførst om Messia, som den Qvinde-Sæd, der skulde knuse Slangens Hoved, eller betage Dievelen hans

Magt, og forstyrre hans Rige. 1 M. B. 3, 15. Siden taler hand om ham, som den Abrahams Sæd, i hvilken alle Folk paa Jorden skulde velsignes. Cap. 12, 3. E. 18, 18. Cap. 22, 18. Hand viser, at denne velsignede Sæd skulde komme af Isaac, Cap. 26, 4. og af Jakob. Cap. 27, 14. Fremdeles viser hand os, at Messias skulde komme af Judæ Stamme, og det sørend Scepteret vige fra Juda, og Læremesteren fra hans Fodder, og at Folkene skulde hænge ved ham, o. s. v. Cap. 49, 10. I særdeleshed forestilles hand af Mose, som en stor Prophete, der skulde komme hid af Jøderne, den de skulde høre i alt det, som hand talede til dem. 5 Mos. B. 18, 15-18. Siden lovede Gud formedelst Propheten Nathan, at Messias skulde komme af Davids Sæd, og at hand vilde stadfæste hans Riges Stoel evindeligen, 2 Sam. 7, 12. sgg. Men endnu tydeliger taler David om Messia, om hans Lidelser, hans Død og Opstandelse, hans Himmelfart, at hand skulde være en Præst efter Melchisedeks Orden, og oprette som en Konge sit Rige i den hele Verden, som skulde være evindeligen, o. s. v. Man kand finde disse og andre Spaadomme om Messia, i den 2. 8. 16. 22. 23. 24. 35. 40. 45. 68. 69. 72. 89. 95. til 100. 109. 110. 118. og i mange andre Psal-

Psalm. Det vilde falde for viltloftigt, at anføre her alt det, som i disse og andre Psalmer siges om Messia, hvorføre jeg vil drage det fort tilsammen. Vi finde her, at Messias beskrives os som en Guddommelig Person, der kaldes **GUD**, Jehova, **Guds Søn**, **Davids Herre og Søn**, der har Guddommelige saavel som Menniskelige Egenskaber, der kaldes **Menniskens Søn**, der skulde lide og døe, der skulde oprette et Kongerige iblant all: Folk paa Jorden, der skulde være en Herde og Lærere, &c. Men i sær tales tydeligen om Messia mange og svære indvortes og udvortes Lidelser, om Jødernes Had og Siendskab imod ham, om hans Siel-Ångest, at hand skulde fanges, bespottes, hudstringes, forsfæstes, flage over Torst, skenkes med Veddike og Galde; saa tales og om, at hand skulde døe, dog ikke see Forraadnelsen, opstaae, fare op i det Høye og faae Gaver til Menniskene, sette sig hos Guds høre Haand, &c. &c. Gaae vi nu videre til Propheternes Skrifter, saa finde vi, at de paa mangfoldige Steder tale om Messia og hans Rige. Jeg vil bar opregne de fornemteste Capitler og Steder, som aller tydeligst tale herom, som ere disse: Esa. 2, 2. sqa. Cap. 5, 1. sqa. Cap. 6. 1. sqa. Cap. 7, 14. Cap. 9, 1-7. Cap. 11. og 12. Cap. 40. 42. 44.

49. 50. Cap. 52, 13. sqa. Cap. 53. 55. 60. 61. og 63. Jer. 23, 5. 6. Cap. 31. Cap. 33, 15. 16. Ezech. 34. Cap. 36, 24. sqa. Cap. 37, 23. 24. sqa. Dan. 2, 44. Cap. 9, 24. sqa. Hof. 3, 4. 5. Joel. 3. I. sqa. Am. 9, 11. sqa. Mich. 4, 1. sqa. Cap. 5, 1. sqa. Hagg. 2, 6. 7. sqa. Sach. 3, 8. sqa. Cap. 6, 12. sq. Cap. 9, 9. Cap. 11, 12. sq. Cap. 12, 8. sqa. Cap. 13, 1. 7. Mal. 3, 1. sqa. og Cap. 4, 1. sqa. Giver man nu agt paa, hvad paa disse anførte Steder siges om Messia, saa finde vi, at det er i alle Maader. overeensstemmende med det, som er bleven sagt af Mose og af David. Propheterne tale da og om Messia som en Guddommelig Person, den de kalde GUD, Jehova, Herren vor Retsfærdighed, hvis Udgangs ere af Evighed, der er alvidende, almægtig, fuldkommen retsfærdig og hellig, der bør tilbedes, &c. Saa tale de og om ham, som et Menneske og Menneskes Søn, der skulde fødes af en Jomfru. De sige, at hand skulde komme hid af Davids Sæd, af Jesse Stub, at hand skulde fødes i Bethlehem udi Judæa, og betegne og Tiden, naar hand skulde komme og lide. De beskrive ham som Konge, Præst, Prophet og Zyrde; de tale om hans Mirakler og underlige Gierninger. I Besynderlighed tale de om hans Lidelser, hans Indridelse paa et Ufsen, hans Bespottelse, Hudstrygelse, Død

Død og Begravelse, Fornedrelse, Fattigdom og Ringhed, Ophøvelse og Herlighed; hans Aands Udgydelse, hans Evangelii Prædiken og Riges Oprettelse iblant alle Folk; saa og om Messia's Forløbere og om hans Embede, og endnu mange andre Ting, som vilde falde for vittløstigt at opregne. Naar vi nu have bemærket os disse Steder og deres Indhold, og saa læse, hvad Evangelisterne og Apostlerne deels udtrykkelig heraf anføre og applicere paa den Hærrer JEsu, deels ellers sige os om ham, saa skal vi finde, at alt det, som er sagt om Messia, hans Person, Egenskaber, Gierninger, Lidelser, Embede, Rige og dets Beskaffenhed, o. s. v. tilfulde passer sig paa den Hærrer JEsu, ja at det hverken har eller kand nogen Tiid passe sig paa nogen anden; saa at enhver, som ikke modvilligen vil imodstaae Sandheden, maae, efter at han noye har overvejet alle Ting, sige med Philip: Joh. 1, 46. Jeg haver funden den, om hvilken Moses har skreven i Loven, og Propheterne, JEsu, Josephs Søn, af Nazareth; og med Nathanael: v. 50. Rabbi! du est Guds Søn, du est den Israels Konge. Dog een Ting vil jeg endnu anføre, som i særdeleshed tiener til Beviss paa, at denne JEsus, den Evangelisterne

og Apostlerne have forkyndet os, er den sande Messias og Verdens Frelser, som er, hans Opstandelse fra de Døde. Jøderne sigte hifset til Jesum, da hand taledede om sin forrestaaende Død: Joh. 12, 32. sqq. Vi have hørt af Loven, at Christus bliver evindeligen, hvorledes siger du da, at det bør Menniskens Søn at ophøyes? 2c. De havde aldeles ret deri, at Christus skulde blive evindeligen; thi hans Rige skulde være et evigt Rige, og ey overlades til et andet Folk. Dan. 2, 44. coll. Luc. 1, 33. 2c. Alligevel havde David og Propheterne tydeligen spaaet om hans Lidelse og Død; men de havde lige saa tydeligen talet om hans ærefulde Opstandelse. David taler i Messias Person her om saaledes: Psal. 16, 10. sq. Du skalt ikke forlade min Siel i Helvede; du skalt ikke lade din Hellige see Forraadnelse. Du skalt kundgiøre mig Livsens Sti, o. s. v. Og hos Esaia hedder det: Esa. 53, 10. Naar hand har givet sit Liv til et Skyldoffer, skal hand see Sæd, og forlænge sine Dage, og Herrens Behagelighed skal lykkes ved hans Haand. 2c. Derfor, da den Herre Jesus sagde sine Discipler forud, at hand skulde lide og doe, saa sagde hand dem altid tillige derhos, at hand skulde opstaae fra de Døde paa den 3 Dag; hvilken Tale Apostlerne

lerne dog til den Tiid ikke forstode. s. Mar. 9, 10. Luc. 18, 34. Ja da JESUS virkeligen var opstanden, og havde ladet sig see af Qvinderne, og siden af de 2 Discipler, der gik til Emmaus, vilde de endog ikke troe det, førend hand aabenbarede sig ogsaa for dem selv. Marc. 16, 10-14. s. Luc. 24, 13-35. s. Imidlertid aabenbarede hand sig ey allene for Qvinderne og for Apostlerne saa ofte og klarligen, og for mange andre af sine Discipler, men endog for flere end 500 Brødre paa eengang, 1 Cor. 15, 3-7. ic. saa at de bleve fuldkommeligen overbeviste om hans Opstandelse fra de Døde, hvorom de og med største Bished og Frimodighed siden vidnede for alle og enhver. I Besynderlighed aabenbarede sig den HERRE JESUS for den imod ham fnyssende Paulum saa klarligen og saa krafteligen paa Benen til Damascus, Ap. G. 9, 1. s. at hand ey allene blev afstreffet fra sit onde Forset, men endog strax derpaa med største Frimodighed prædikede for andre om JESU og hans Opstandelse, og at hand var Christus. Seer! saaledes er den HERRES JESU Opstandelse fra de Døde paa det tydeligste og kraftigste bleven bevist for og af saa mange troværdige og uforfæstelige Vidner, at aldrig nogen Sandhed, der er af Bigtighed, og angaaer res facti, enten

enten ved flere, eller troværdigere Dyesynlige Bidner, eller paa en tydeliger eller kraftigere Maade er bleven beviist og stadfæstet, end som just denne. Derfor finde vi og, at den allerførste Prædiken, som Apostlerne og i sær Petrus holdt for Jøderne, i hvilken de aflagde Bidnesbyrd om Jesu Opstandelse fra de Døde, var saa overbeviislig og kraftig, at der ved densamme bleve paa eengang heved 3000 Personer omvendte, og overtalede til at troe paa Jesum, da dog en stor Deel af de samme fort tilforn havde været iblant dem, der havde raabt imod ham: Korsfæste! Bort med denne! s. Ap. G. 2, 32. sgg. 41. Men her var endnu et andet meget herligt Beviis paa den Herres Jesu Opstandelses Sandhed, som hjalp meget med til, at disse Folk saa snart og kraftig bleve overbeviste om denne Sag, nemlig, at de saae og hørde, hvorledes den Hellig Aand var bleven udøst over disse, som de vidste, at de havde været Jesu Discipler og Tilhængere, saa at de ingen anden kunde tilskrive denne Guddommelige Gierning, end den Herre Jesu, den disse Folk holdte sig til, bekiendte og troede paa. s. v. 7. sgg. Hertil komme siden de mange og store Mirakler, som Apostlerne gjorde for alt Folkets Øyne, og der alleneste i den Herres Jesu Navn, hvorved endnu mange

mange 1000 bleve overbeviiiste, og fuldkom-
meligen overtalede til at antage al Apostler-
nes Lærdom om den H. Erre Jesu, hvorom
en hver selv fandt efterlæse Apostlernes Gier-
ninger, og i sær Cap. 3. sgg. Naar vi nu
ikke ville være seende Blinde, saa maae vi jo
og ved dette altsammen ey allene blive kraftelis-
gen overbeviiiste om, at Jesus er Christus,
Gulds Søn og Verdens Frelser, men og
om Jesu og hans Apostlers Lærdoms Ubetræ-
gelighed, og alle de hellige Evangelisters og
Apostlers deres Skrifers Guddommelige
Sandhed og ubetrægelige Visdom; hvilk-
ket er det, som jeg havde taget mig for at vise
og bevise.

§. 27. Af dette altsammen, som hid-
indtil viitløstigen er bleven sagt og forhandlet,
følger nu endeligen denne Slutning: At vi
bør antage saavel Mosis og Propheter-
nes, som Evangelisternes og Apostler-
nes Skrifter, som Guddommelige, som
af Gulds Aand indgivne Skrifter. Vi
maae heraf kiende og troe, at alle de Mænd,
som have besattet desamme, have været af
Guld selv lærde og oplyste, og tillige opvakte
og drevne af Guld selv og hans Aand, ey
allene til at tale og lære, men og til at
skrive, og saaledes saa vel mundtlig som
skriftlig at kundgiøre Menniskene alt Guds
Raad

Raad om deres Salighed. Heraf følger da
 ydermere, at deres Skrifter, (efter at vi en
 känd nyde deres mundtlige Underviisning,)
 bør anses og antages af os, som den
 æcneste rette Guddommelige Viisdoms
 Kilde, hvorved vi, efter Pauli Ord: 2 Tim.
 3, 15. sqa. känd gøres vise til Salighed for
 medelst Troen til Christum, og som känd
 tiene os til Lærdom, Overbeviisning,
 Rettelse, og Optugtelse i Retfærdighed,
 at vi som Guds Mennsker kunde blive
 færdige, og tilberedte til al god Gierning.
 Heraf känd vi da videre forstaae og slutte,
 at vi udi disse hellige Skrifter have en fuld-
 kommen og gandske tilstrækkelig Under-
 viisning om alle de Ting, som vi behøve at
 vide til vor Salighed, og at vi derfor hverken
 behøve nogen anden Underviisning derom,
 eller bør søge saadan, men alleneste bør søge
 at opbygges paa Apostlernes og Prophe-
 ternes Grundvold, hvor Jesus Chris-
 tus selv er Hoved: Hjørnestenen. Eph. 2,
 20. coll. 1 Cor 3, 11. Ligesom vi efter Apost-
 lernes Tider ikke heller have saadant et Bid-
 nesbyrd om noget Menniske, om nogen Pro-
 phete eller Lærere, der kunde, ligesom hine,
 overbevise os om, at de vare sendte af Gud,
 til at give os nogen nyere Underviisning om
 Saliggjorelsens Bey. Vi känd derfor og
 bør

bør med al Rette applicere de Ord paa den
 gandske Hellige Skrift, saa som vi nu have
 den udi de Prophetiske og Apostoliske Skrif-
 ter, som Johannes skriver til Slutning af
 Aabenbaringens Bog, (som er den sidste baade
 i Henseende til Tiden og Ordenen iblant alle
 Bibelens og i sær det Nye Testaments Bø-
 ger:) Aab. 22, 18. sq. Jeg vidner for hver,
 som hører denne Bogs Propheties Ord:
 Dersom nogen tilfætter noget til disse
 Ting, da skal Gld tilfætte paa ham de
 Plager, som ere skrevne i denne Bog.
 Og dersom nogen fratager noget fra dens
 ne Propheties Bogs Ord, da skal Gld
 borttage hans Deel af Livsens Bog, og
 af den hellige Stad, og fra de Ting, som
 ere skrevne i denne Bog. Og heraf kand
 vi fremdeles let slutte, hvad vi bør holde af
 de enten af Jøderne eller Papisterne, eller af
 andre fremsatte, og som Guddommelige an-
 seete Traditioner og Lærdomme, som hver-
 ken efter deres Ord eller Meening indeholdes
 udi de hidindtil omtalte Prophetiske og
 Apostoliske Skrifter, hvis Guddommelige
 Anseelse allene er upaatvilelig, og at vi ingen-
 lunde maae eller bør antage slige puur
 Menniskelige Lærdomme eller Tradi-
 tioner, som en Troens eller Levnets Re-
 gel, hvilken Ære allene tilkommer den Skrift,
 hvorum

hvorom vi med en fuld og fast Overbeviisning
 fand vide, at den er indblæst af Gld, og
 altsaa fand giøre os vise til Salighed. Det
 samme maae vi og sige og meene om de saa
 kaldte Apocryphiske Bøger, der findes i
 vore Bibles. Thi omendskönt der udi disse
 Bøger findes mange herlige og hellige Lær-
 domme, som fuldkommeligen komme overeens
 med det, som læres i de Canoniske Bøger,
 og derfor og billigen bør tiene os til Lærdom
 og Underviisning, ligesom der og findes en
 Deel rigtige historiske Fortællelser i de sam-
 me, der fand tiene til Oplysning i det Gamle
 Testaments Historier, og til at vise os visse
 Spaadommers Opfyldelse, som fand sees, naar
 man holder Maccabæernes Bøger imod
 Daniels Spaadomme; saa findes der dog i de
 samme Bøger, deels Ord og Lærdomme, som
 ey komme vel overeens med den Lærdom, der
 fremsættes af Propheterne og Apostlerne, deels
 historiske Fortællelser, hvis Rigtighed man
 har Aarsag at sette i Tvil. Vi finde og ikke,
 at Jøderne nogen Tiid have erkjendt eller an-
 taget dem som Guddommelige Skrifter, lige-
 som de ikke heller ere skrevne udi det Ebraiske
 Sprog, (i hvilket ellers alle det Gamle Testa-
 mentes Canoniske Bøger ere skrevne, undta-
 gen nogle saa Steder, som ere skrevne i det
 Chaldaiske Sprog,) men i det Græenske.

Saa

Saa finde vi ikke heller, at enten den Herre Jesus eller Apostlerne nogen Tiid have besværet sig paa disse Bøger, eller henviist til de samme; saasom ikke heller den første og ældste Christen-Kirke haver antaget de samme eller holden dem for Guddommelige, eller i lige Bærdighed med de Prophetiske og Apostoliske Skrifter. Endskjønt nu dette, som hidindtil er bleven anført, til at bevise disse Skrifternes Guddommelige Anseelse, kunde synes at være mere end tilstrekkeligt nok til Overbeviisning for dem, der søge og elske Sandheden; saa er der dog endnu een Punct tilbage, som bør i agt tages af alle dem, som begiere at faae en ret Guddommelig og Kraftig Overbeviisning om den Hellige Skriftes Sandhed, og at det Ord, som indeholdes derudi er den levende Guds Ord. Denne bestaaer derudi, at en hver, som søger at faae saadan Guddommelig Overbeviisning for alle Ting selv bør randsage Skriften, og det under hiertelig Bøn og Guds Paakaldelse, i Herrens Frygt, og med et oprigtigt Forsæt at ville give Sandheden Rum. Dette er høyst fornødent, hvorfore jeg og vil søge noget nyere at forklare denne Sag. Merker da og agter vel paa det, som jeg nu vil sige: Ligesom det er en klar Sandhed, som Paulus siger: 1 Cor. 2, 11. at ingen veed de Ting,

som

som ere i GUD, uden GUDS Aand, og at
 det derfor har været fornøden for os, at den
 gode GUD selv har maatt aabenbare og
 forklare sig selv for os, saavel som sine Gier-
 ninger, sit Raad, sin Villie og sine Beye,
 saasom hand har gjort ved sine Propheter og
 Apostler, der have talet og skreven, drevne
 af den Hellig Aand. 2 Petr. 1, 21. Saa
 fand vi og letteligen begribe, at ingen kand
 oplyse eller tilfulde overbevise os om, at
 den Lærdom, som fremsættes i de Prophe-
 tiske og Apostoliske Skrifter, er af GUD
 og hans Aand, uden den samme Aand,
 som har talet ved og formedelst dem. Det
 er Aanden, (siger Johannes, 1 Joh. 5, 8.)
 som vidner, at Aand er Sandhed; d. e.
 GUDS Aand maa vidne i og for os, at den
 Aand, som har talet formedelst Propheterne
 og Apostlerne, er Sandheds Aand, og at det
 Ord, som de have talet eller skreven, er af
 ham, og er Sandheds Ord og Lærdom. Men
 hvis vi begiere at blive deelagtige i denne Naar-
 de, og, som David taler: Psal. 36, 10. at see
 Lyset i GUDS Lys, saa maae vi visseligen
 komme frem for den store GUD i hans sande
 Frygt, med hiertelig og alvorlig Bøn og
 GUDS Paakaldelse, ligesom David gior,
 naar hand beder: Psal. 143, 8. Kundgior
 mig den Vey, som jeg skal gaae paa; thi
 jeg

jeg haver oplestet min Siel til dig. Og
 atter: v. 10. Lær mig at gjøre din Velbes
 bagelighed, thi du est min Guld; din
 Aand er god, lad ham føre mig i det jævn
 ne Land. Og paa en anden Sted beder hand:
 Psal. 119, 18. Aabne mine Øyne, at jeg
 maa see de underlige Ting af din Lov.
 Naar samme David, saavel som Salomon,
 nogle gange (s. Ex. Ps. 111, 10. Ords. 1, 7.
 og Cap. 9, 10.) sige: at Hærens Frygt er
 Viisdommens Begyndelse, saa viis os
 derved, at, hvis vi begiere at blive deelagtige
 i den sande himmelske og Guddommelige Viis
 dom, saa maae vi komme frem til at søge den
 med et Herte, som frygter Guld, det er,
 med et oprigtigt og alvorligt Forsæt til at
 ville kiende, ære og tiene Guld i Sandhed, og
 altsaa med en sand Begiærlighed efter at
 ville vide og gjøre Gulds Villie, hvilket
 Paulus kalder: at annamme Sandheds
 Kierlighed. 2 Thess. 2, 10. Og saadanne
 ere det ogsaa, som den Hærræ Jesus lover,
 at de skal faae Forstand derpaa, og altsaa
 Overbeviisning derom, om hans Lær
 dom er af Guld eller ikke? naar hand siger:
 Joh. 7, 17. Dersom nogen vil (d. e. har
 Lyst, Begiærlighed og Forsæt dertil, og altsaa af
 Hiertet og alvorligen vil) gjøre hans Villie,
 (nemlig, Faderens, som mig udsendte,) hand
 skal

skal kiende, om Lærdommen er af Guld,
 eller jeg taler af mig selv. Det ere efter
 tænkelige Ord, som herom læses udi Viisdoms
 mens Bog: Viisdommen kommer ikke ind
 i en arrig Siel, ey heller boer den i et Les
 geme, som er Synden undergivet. Tug
 tens Hellige Aand flyer Svig, og viger
 fra de Uforstandiges Tanker, og overbes
 viser, naar Uretfærdighed kommer der
 til. Thi Viisdom er en Aand, som elsker
 Menniskene, dog skal den ikke holde den
 uskyldig som bespotter, o. s. v. Viisd. 1,
 4. sgg. **H**Erren er vel god og oprigtig,
 og underviser derfor Syndere paa Vey
 en, som David siger, Ps. 25, 8. Men ders
 om vi ville blive i vore Synder, og elske mere
 Mørket end Lyset, (Joh. 3, 20.) saa blive
 vi og i Mørket. Og dersom vi hade Kund
 skab, og udvælle ikke **H**Errens Frygt, vi
 ikke samtykke hans Raad, og foragte hans
 Straf, saa komme vi og til at æde af vore
 Veyes Frugt, og at mættes af vort Raad,
 som Salomon siger, Ords. 1, 29. sgg. Der
 imod siger hand strax derefter: Cap. 2, 1-12.
Min Son! dersom du wilt anrage mine
 Taler, og giemme mine Bud hos dig, at
 lade dit Øre give agt paa Viisdommen,
 saa du bøyer dit Hierte til Forstand: Der
 som du søger efter den, som efter Solv,
 og

og trandsøget efter den, som efter skulte
 Liggendefæ: Da skal du forstaae **S**Er-
 rens Frygt, og finde Guds Kundskab.
 Thi **S**Erren giver Viisdom, af hans
 Mund er Kundskab og Forstand, o. s. v.
 Er det os da om en sand Overbeviisning at
 gjøre, og vi have Sandheds Kierlighed, og
 komme saaledes til den Hellige Skriftes Rand-
 sagning med hiertelig Bøn og Paakaldelse, og
 med et oprigtigt og alvorligt Forset, at ville
 give Sandheden Rum, og ey imodstaae Guds
 Aands Tugt og Overbeviisning, saa skal vi
 og visseligen erfare, at Sandhedens Aand
 skal ledsage os til al Sandhed, vidne for
 os, og overbevise os om, at Aandet
 Sandhed, det er, at den gandske Skrift
 er indblæst af Guld, og at den Lærdom, som
 derudi indeholdes, er en Guddommelig Lær-
 dom, og at der er ingen Prophetie i Skrif-
 ten fremsført af Menniskelig Villie, men
 at de hellige Guds Mennister have
 talet drevne af den Hellig
 Aand.

Det II. Capitel.

Hvorledes det bør os at omgaaes med den Hellige Skrift, for deraf at søge og faae den sande saliggjørende Viisdom.

§. I.

Naar vi nu sette det forud, at den Hellige Skrift er Guds Ord, og at alt det, som derudi fortællles, fremsættes og læres, bør antages, som en Guddommelig Aabenbarelse, som Guds eget Ord og Lærdom, som et Guddommeligt Bidnesbyrd om alt det, som vi bør troe og gjøre, om den sande Guddommelige Viisdom, hvorved vi skal gøres vise og veyledes til Liv og Salighed; saa følger det af sig selv deraf, at enhver, der begierer at kiende GUD og hans Raad og Villie til Menniskenes Salighed, og derefter at rette sig, for at blive deelagtig i den Salighed, som loves i Guds Ord til alle dem, som gjøre Guds Villie, ogsaa bør med al Glid at læse og randsage derudi. Den naadige og gode GUD har jo ikke aabenbaret sit Ord og sin Villie for een eller anden, eller for et vist Folkes Skyld allene, men for alle Menniskers Skyld. Det var den Herres Jesu Befaling, at hans Lærdom og Evangelium skulde prædiktes i den gandske Verden, og for-
kyndes

Kyndes for alle Mennisker, som vi see Matth.
 28, 19. Marc. 16, 15. sq. Luc. 24, 47. 2c. Vi
 vide og, at de hellige Apostler have giort efter
 deres Instrux, og have allevegne i alle Lande
 og for alle og enhver søgt at kundgiøre Evan-
 gelium, saa at det kunde hede allerede i Apost-
 lernes Tid: Rom. 10, 18. Deres Lyd er ud-
 gangen over al Jorden, og deres Ord
 indtil Jorderiges Ender. Og Paulus
 kunde sige: Col. 1, 6. at Evangelii Sand-
 heds Ord var udkommen i den gandske
 Verden, hvor det ogsaa beviiste sig frugt-
 bart. Saa vist som nu dette er, at den Her-
 re Jesus ikke vilde, at hans Lærdom skulde
 dølges eller skjules for noget Menniske, men
 prædiktes i den gandske Verden, for alle og
 enhver, saa vist og klart er det og, at alle
 Mennisker, som have Leyslighed dertil, bør
 læse og randsage udi den Hellige Skrift,
 som er det Bidnesbyrd, som derom efter
 Guds og Frelserens eget Raad og hellige Vil-
 lie er bleven optegnet, og ved hans Forsyn er
 kommen ogsaa indtil os. GUD vil jo, som
 Paulus siger, 1 Tim. 2, 4. sqq. at alle Mens-
 nisker skulle blive salige, og til den Ende vil
 hand ogsaa, at de skal komme til Sandheds
 Erkiendelse. Thi, siger hand, der er kun
 een GUD, og een Midlere imellem GUD
 og Menniskene, nemlig, det Menniske

Christus **J**esus, som gav sig selv til en
 Gienløffelsens Betalning for alle. Der-
 for har hand og villet, at dette skulde være
 til et Vidnesbyrd i sine egne beleylige Ti-
 der, hvortil og i sær Paulus, (ligesom alle de
 12 Apostler,) var bestikket til at være en
 Prædiker og Apostel, en Hedningenes
 Lærere i Troe og Sandhed. I den Hen-
 seende siger hand og til Kong Agrippa: Ap. G.
 26, 22. at hand havde vidnet baade for
 Liden og Stor. Og Col. 1, 28. siger hand,
 at hand forkyndte Christum saaledes, at
 hand paamindte og lærde hvert Mænni-
 ske i al Viisdom, at hand kunde fremstille
 hvert Menniske fuldkommen i Christo
Jesu. Men skulde Apostlerne aflegge saa-
 dant Vidnesbyrd om Christo den almindelige
 Verdens Frelser, for alle og enhver uden
 Forskiel, saa er det jo klart deraf, at deres
 Kristelige Underviisning og Lærdom, som
 er af lige Mening og Indhold med deres
 mundtlige Lærdom, iligemaade angaaer
 alle og enhver, og bør høres, læses og
 randsages af alle og enhver uden Forskiel.
 Og dette er des mere fornøden, efter at vi
 ikke kand nyde saadanne Mænds mundtlige
 Underviisning, der ligesom Apostlerne umid-
 delbar ere salvede og sendte af GUD og Frel-
 seren selv, til at kundgiøre Menniskene GUDS
 Raad

Raad og Billie om deres Salighed. Det er
 jo derfor, at den gode GUD ey allene har la-
 det disse hellige Mænd optegne i Skrifter deres
 Lærdoms Mening og Hoved-Indhold, men
 at hand og ved sin forunderlige Forsyn har
 ladet alle disse Guddommelige Skrifter ufor-
 andrede og uforfalskede komme indtil os, i
 hvor megen Umage end Dievelen og hans
 Redskabe have gjort sig til adskillige Tider for
 at faae dem udryddede, eller i det mindste
 forandrede og forfalskede. Vi have vel end-
 nu ved GUDS naadige Direction og Forsyn
 Lærere og Sandheds Vidner, der kand
 forkynde os GUDS Billie og Raad om Men-
 niskenes Salighed; men da deres Lærdom og
 Vidnesbyrd ikke kommer umiddelbar fra
 GUD, saa bør det samme ikke heller antages
 for gyldigt, uden saa er, at det fuldkomne-
 ligen kommer overeens med den hellige
 Skriftes Lærdom, og det Guddommelige
 Vidnesbyrd, som derudi er befattet. Og heraf
 er det da ydermere klart, at enhver af os,
 der begierer at være vis i sin Sag, og
 at vide, om hans Læreres Ord og Vid-
 nesbyrd er grundet paa den hellige
 Skrift, og kommer dermed overeens,
 bør selv læse og betragte dette Ord og
 Vidnesbyrd, hvorpaa vore Lærere beraabe
 sig, helst naar os gives Lejlighed dertil. Vi

læse om de Berrhoensiske Jøder, at de ikke engang antog Apostelens Pauli Lærdom uden saadan Undersøgning, men at de randsagede de dagligen i Skrifterne, om det havde sig saaledes, som Paulus foresagde dem; hvilket fortælles til deres Berømmelse. Ap. G. 17, 11. Dersom dette var fornøden til Overbeviisning for dem, da Paulus dog var en Apostel, og en af den Herre Jesu selv oplyst Lærere, der kunde stadfæste sin Lærdom med Mirakler og kraftige Gierninger, og hvis Ord og Prædiken ey var i Menniskelig Viisdoms overtalende Ord, men i Aands og Kraftes (d. e. i kraftige Gierningers og Miraklers) klare Beviisning, 1 Cor. 2, 4. Da samme Apostel bestandig beraabte sig paa Mosen og Propheterne, som vi see, Ap. G. 17, 2. c. 24, 14. c. 26, 22. 20. Saa fandt vi let begribe, at det er langt mere fornøden for os, at eftersee og randsage, ey allene i Mosis og Propheternes, men og i Evangelisternes og Apostlernes Skrifter, om det haver sig saaledes, som vore Lærere og Prædikantere foresige os.

§. 2. Men at vi maae desmere overbevises om denne vores Pligt, saa lader os endnu noget nøyere agte paa, hvad Guds Villie og Befalning herom fra Begyndelsen af haver været. Allerede strax i Begyndelsen af

af det Gamle Testaments Tider, efter at Mose, den første og ældste af de hellige Scribentere efter Guds egen Befalning skriftligen havde befattet alle Ting, som vare fornødne at vide, troe og gjøre for Guds Folk, saa blev det en allene det gandske Israelitiske Folk udtrykkelig befalet, at de skulde høre og bevare det, som HERren havde budet Mose at lære dem, og at disse Ord, som dem vare forsagte af Mose, skulde være paa deres Hjerte, item, at de skulde igientage dem for deres Børn, og tale om dem alle: g-
ne og til alle Tider; 5 Mos. B. 6, 1. 3. 6. sgg. Ligesom det blev og dem befalet at høre og lære af Præsterne og Leviterne, hvad ret var, da de samme skulde lære dem efter Lovens Lydelse, Cap. 17, 9. sgg. Men det var og Guds Villie, at en hver, som kunde, skulde selv læse og randsage i Mose Lov. Saaledes: f. Ex. befoel HERren i sær, at Kongerne, naar de sadde paa deres Riges Throne, skulde skrive sig en Udskrift af Loven i en Bog, efter det Original, som Præsterne og Leviterne havde i Forvaring, og at den skulde være hos dem, og de skulde læse i den alle deres Livs Dage, paa det de deraf maatte lære at frygte HERren deres Guld, og at holde alle denne Lovs Ord og de Skikke, som derudi vare paabudne, at gjøre efter dem.

dem. Cap. 17, 18. sq. Saa befoel og H^{er}ren Josva, som var Guds Folkes Fyrste og Anførere efter Mosen, ey allene at hand skulde tage vare paa at gjøre efter al den Lov, som Mose havde budet ham, og ey vige derfra til høyre eller venstre Side; men hand siger ydermere, at denne Lovs Bog skulde ikke vige fra hans Mund, (det er, hand skulde ey lade af at læse i den,) men hand skulde grunde derpaa Dag og Nat, paa det hand kunde tage vare paa, at gjøre efter alt det, som var skrevet i den. Josv. 1, 7. 8. Siden lod Josva, efter H^{er}rens Befalning ved Mose, skrive en Udskrift af Mose Lov paa Stenene af det Altare, som hand lod bygge paa Ebals Bierg, for Israels Børns Ansigt, nemlig, at alle skulde see og læse det. Josv. 8, 30. sqq. coll. 5 Mos. 27, 3-8. Og derefter lod hand udraabe for det gandske Folk, endog for Qvinder og smaa Børn, og for de Fremmede, som vare iblant dem, alle Lovens Ord, tillige med Belsigvelsen og Forbandelsen, efter alt det, som var skrevet i Lov-Bogen, saa at der ikke var et Ord af alt det, som Mose havde budet, som jo Josva lod udraabe for dem allesammen. Josv. 8, 34. 35. Hvor flittig den Guds Mand David har læst og randsaget Guds Ord, som var optegnet i de hellige Skrifs

Skrifter, det giver hand paa mange Steder tilkiende i sine Psalmer, hvoraf en Deel tilforn er bleven anført. Strax i Begyndelsen af sin Psalme-Bog priser hand dem salige, hvis Lyst er til HErrens Lov, og som grunde paa hans Lov Dag og Nat. Psal. 1, 1. 2. sgg. Ligesaa priser hand dem salige, som vandre i HErrens Lov, og som bevare hans Vidnesbyrd. Psal. 119, 1. 2. Og i samme Psalme setter hand sig selv herudi os til et herligt Exempel, naar hand siger: v. 11. Jeg gienste dit Ord i mit Hjerter, paa det jeg skal ikke synde imod dig. it. v. 24. Jeg forlyster mig i dine Vidnesbyrd; de ere mine Raadsmænd. Dette kunde jo ikke skee, uden slittig at læse og vandsage i de hellige Skrifter. Men at hand taler om det skrevne Glds Ord, det sees i sær deraf tydelig, at hand v. 126. klager derover, at de Ugudelige havde sønderrevet HErrens Lov. Men lader os endnu noget nøyere see og agte paa, paa hvor mange Maader og med hvor mange Ord David udi denne Psalme giver sin Lyst og Længsel, sin Begierlighed og Attraa, sin Kierlighed, sin Glæde og inderlige Fornøyselse tilkiende, som hand havde i sin Siel og Hjerter til og over dette Glds Ord, og sin store Søygatelse for det samme. Herom heder det, f. Ex. v. 14. Jeg

glædde mig i dine Vidnesbyrds Vey, som
 over alt Guds. v. 16. Jeg vil forlyste mig
 i dine Skikke, 2c. v. 20. Min Siel er knus
 set af Længsel efter dine Rette altid. v. 31.
 Jeg hengde ved dine Vidnesbyrd, 2c.
 v. 40. Jeg havde Begierlighed til dine Be-
 falinge, 2c. v. 47. sq. Jeg vil forlyste mig
 i dine Bud, hvilke jeg elsker. Og jeg vil
 opløste mine Hænder til dine Bud, hvilke
 jeg elsker, og tale om dine Skikke. v. 72.
 Din Munds Lov er mig bedre, end 1000
 Stykker Guld og Sølv. v. 77. Din Lov
 er min store Lyst. v. 97. Hvad haver jeg
 din Lov tier, den er min Betænkning
 den gandske Dag. v. 103. Hvad vare dine
 Ord sødere for min Gane, end Honning
 for min Mund. v. 123. Mine Øyne læn-
 ges efter din Salighed, og efter din Ret-
 færdigheds Ord. v. 127. Derfor elsker jeg
 dine Bud mere end Guld og mere end
 fint Guld. v. 140. Dit Ord er saare lue-
 tret, og din Tienere elsker det. v. 143.
 Angest og Trængsel ramte mig, men dine
 Bud vare min store Lyst. v. 159. See, at
 jeg haver elsker dine Befalinger, 2c.
 v. 162. sq. Jeg glædde mig over dit Ord,
 som den der finder et stort Bytte. Jeg ha-
 dede Logn, og havde Vederstyggelighed
 dertil; men jeg elskte din Lov. v. 167.

Min

Min Siel holdt dine Vidnesbyrd, og jeg elskte dem saare. Og v. 174. Herre! jeg haver Begierlighed til din Salighed, og din Lov er min store Lyst. Og af denne Aarsag var det, at David saa inderligen og uafsladeligen lovede og takkede GUD for den store Belgierning, som hand havde beviist derudi, at hand havde givet ham sit Ord; som hand gjør, f. Ex. v. 7. Jeg vil takke dig af et oprigtigt Hierte, i det jeg lærer din Retfærdigheds Domme. v. 62. Jeg staaer op om Midnat, at takke dig for din Retfærdigheds Domme. Og v. 164. Jeg lovede dig 7 gange om Dagen for din Retfærdigheds Dommers skyld. Men lader os os og give agt paa, hvorledes hand derfor omgiktes med dette GUDS Ord, hvor flittig ja uafsladelig hand tænkte derpaa og talte derom, randsagede derudi, og søgte at bevare og giemme det samme, for i alle Maader at faae den rette Nytte, Trost, Lærdom og Opbyggelse deraf, og derefter at rette sig. Jeg vil bar anføre hans egne Ord derom, (som jeg til deels allerede har gjort, af v. 14. og 24.) og saa overlade til en hver selv videre at eftertænke dem. Hand siger f. Ex. her om: v. 13. Jeg fortalde med mine Læber alle din Munds Rette. v. 15. Jeg vil tale om dine Befalninger, og see til dine Stier.

v. 16. Jeg vil forlyste mig i dine Skikke,
 og jeg vil ikke glemme dit Ord. v. 22. --
 Jeg har bevaret dine Vidnesbyrd. v. 23. --
 Din Tjener taler om dine Skikke. v. 30.
 Jeg udvalde Sandheds Vey, jeg satte
 dine Rette for mig. v. 54. Dine Skikke
 have været mine Psalmer i al min Udæn-
 digheds Huus. v. 55. Herre! jeg kom om
 Natten dit Navn ihu, og holdt din Lov.
 v. 61. -- Jeg glemte ikke din Lov. v. 83.
 Jeg var ligesom en Læderflaske i Røg;
 dog glemte jeg ikke dine Skikke. v. 87. --
 Jeg forlod ikke dine Befalninger. v. 93.
 Jeg vil i Evighed ikke forglemme dine
 Befalninger. v. 95. -- Jeg vil give agt
 paa dine Vidnesbyrd. v. 97. Hvad haver
 jeg din Lov tier! den er min Betænkning
 den gandske Dag. v. 98. -- Hver af dem
 (af dine Bud) er for mig evindelig. v. 99.
 -- Dine Vidnesbyrd have været min Be-
 tænkning. v. 100. Jeg haver bevaret dine
 Befalninger. v. 109. Mit Liv er altid i
 min Haand; dog haver jeg ikke glemt din
 Lov. v. 112. Jeg bøiede mit Hierte, at
 gjøre efter dine Skikke evindeligen indtil
 Enden. v. 141. Jeg er liden og foragter,
 men jeg glemmer ikke dine Befalninger.
 v. 148. Mine Øyne ere vaagne for Nattes
 Vagterne, for at tale om dit Ord. v. 153.
 Jeg

Jeg haver ikke glemt din Lov. Og endelig
 gen slutter hand denne hele Psalme med de
 Ord: v. 176. Jeg haver ikke glemt dine Bud.
 Seer! dette og andet mere, som forekommer i
 denne Psalme, viser os ey allene, hvorledes
 David har agtet det for sin Pligt, at randsa-
 ge Guds Ord, for at lære deraf, hvad hand
 skulde troe og giøre, og alleneste at rette sig
 derefter; men det fand og vise og overbevise
 os om vor Pligt, i at randsage og værdes
 ligen at omgaaes med den gandske Helli-
 ge Skrift, som vi tilforn have hørt, at være
 Guds eget Ord og Vidnesbyrd til Menneske-
 ne, hvorudi hand har kundgiort dem sine Beye
 og sin Billie, og sit gandske Raad til Menni-
 skenes Salighed.

§. 3. Til ydermere Stadfæstelse paa
 denne Sandhed, at det er en hver Chris-
 tens Pligt, at læse og randsage Skrif-
 terne, vil vi endnu agte paa, hvad paa an-
 dre Steder tales herom, saavel i det Gamle
 som Nye Testaments Bøger. Vi have
 tilforn hørt, at Salomon, ligesom hans Fa-
 der David, har anset Guds Ord og Lov,
 som den rette Viisdoms Kilde; hvilket
 hand gir tilkiende, naar hand siger: Ords. 6, 23.
 at Budet er en Lygte, og Loven er et Lys,
 og Tugtens idelige Overbeviisning er Liv-
 vets Vey. Item. Cap. 30, 5. 6. Alt Guds

Ord er luttret, det er en Skiold for dem, som forlade sig paa ham. Leg intet til hans Ord, at hand ikke skal straffe dig, og du skal findes løgnagtig. Naar derfor Salomon saa ofte og eftertryffeligen opmuntret alle og en hver til at randsage, give agt paa, og bevare Viisdommens Bud og Lærdomme, saa er det Meningen, at de bør randsage, estertænke og bevare Guds aabenbarede Ord, som til den Tiid af Mose og andre Guds Mænd (f. Ex. Samuel og David,) var besattet udi de hellige Skrifter. Herhen hører Salomons Formaning: Ords. 2, 1. saq. at man skal give agt paa hans Taler, og giemme hans Bud hos sig; man skal lade sit Øre give agt paa Viisdommen, og bøye sit Hjerter til Forstand. Og v. 4. at man skal søge efter den, som efter Sølv, og randsage efter den, som efter skjulte Liggendefæ, o s. v. Men jeg vil gaae disse og andre slige Formaninger forbi, og heller vende mig til saadanne Steder, hvor endnu tydeliger tales om den Hellige Skriftes Læsning og Randsagning. Vi læse da f. Ex. udi Kong Afsæ Historie, 2 Kron. 14, 4. at hand sagde til Juda, (og altsaa til det gandske Folk,) at de skulde søge Herren deres Fædres Gud, og NB. at de skulde gjøre Loven og Budet.

Men

Men hvorledes kunde dette skee, uden at de maatte flittig læse og randsage i HErrrens Lov, og saa estertænke og bevare hans Bud? Derfor da den gudfrygtige Konge Josaphat, som selv søgte sine Fædres Guld, og vandrede i hans Bud, 1 Kr. 17, 4. søgte at føre alt Folket paa den samme Wiisdoms og Lyksaligheds Bey, da skikkede hand sine Fyrster og nypperste Mænd, med Præsterne og Leviterne, ud i Landet, for at lære i Judæ Stæder; og de lærde i Juda, og de havde HErrrens Lovs Bog i Haanden, og droge omkring i alle Judæ Stæder, og lærde iblant Folket. v. 7. 9. Heraf sees jo tydeligen, at denne gudfrygtige Konge, saavel som hans Fyrster, en allene have holden det for deres, men og det gandske Folkes Pligt, at høre, læse og randsage HErrrens Ord, og deraf at lære, hvorledes de skulde kiende, ære og dyrke HErrren deres Guld. Da i Kong Josia's Tid Lovs Bogen var bleven funden i Templen, og deri var bleven læst for Kongen, blev denne gudfrygtige Konge derover inderligen bedrøvet, at hand saae, hvorledes hand saa vel som Folket hidindtil havde i mange Maader forsyndet sig imod HErrrens Lov. Hand lod derfor adspørge HErrren for sig og for det overblevne i Israel om Bogens Ord, som var funden; thi, siger hand, 2 Kr. 34, 21. HErrrens Hæstige

stighed er stor, som er udøst over os; Hvor-
 for? Fordi vore Fædre have ikke holdt
 Gættens Ord, at gjøre efter alt det, som
 er skrevet i denne Bog. Vi see deraf atter,
 at denne retsindige Konge iligemaade haver
 kiendt, at det var saa vel hans egen som
 det gandske Folkets Pligt, nøye at rette sig
 efter alt det, som var skreven udi Lov-
 Bogen, d. e. i Mose Skrifter, og altsaa og
 at læse og trandsage derudi, og at høre og
 bevare alt det, som derudi var lært og
 befaleet. I Estræ og Nehemia's Tid, efter
 at Folket var kommen tilbage af Fængselet;
 bare disse Mænd med andre flere Omsorg der-
 for, at Lov-Bogen blev fremført, og at
 derudi blev læst hver Dag for hele For-
 samlingen, for Mænd og Qvinder, og
 hver, som kunde forstaae det, og der siges til
 Folkets Berømmelse, at alt Folkets Øren
 vare vendte til Lov-Bogen. Neh. 8, 1. sqq.
 Siden fortælles, hvorledes Præsterne og
 Leviterne underviiste Folket om Loven, og
 de fortolkede den for dem, og gave Folket For-
 stand derpaa, saa at de forstode sig paa Læs-
 ningen, v. 7. sq. og at alt Folket græd, der de
 hørte Lovens Ord, og siden igien glædde sig,
 fordi de havde faaet Forstand derpaa. v. 9:12.
 Alt dette, og hvad mere derom fortælles, viser
 os atter, hvorledes det bør os at omgaaes
 med

med Herrens Ord, og at det er en hvers Pligt, at høre, læse og agte derpaa, at søge at faae Forstand derpaa, og at tage det til Hierte, for i alle Maader at rette sig derefter. Jeg vil forbigaae alle de øvrige Bidnesbyrd, som herom endnu kunde anføres af det Gamle Testamentes Skrifter, og allene anføre een og anden Sted af det Nye Testamentes Skrifter til ydermere Stadfæstelse herpaa, og i sær for at vise, at det ogsaa er vor Pligt at randsage i Mosis og Propheternes Skrifter. Vor Frelser selv siger i sin Bierg-Prædiken til sine Discipler og Folket, Matth. 5, 17. sq. at de ey skulde mene, at hand var kommen til at opløse (eller afskaffe) Loven eller Propheterne; hand var ikke kommen til at opløse, men at fuldkomme. Thi (siger hand) sandelig jeg siger eder: indtil Himmelen og Jorden forgaae, skal ikke end een den mindste Bogstav eller een Tøddel forgaae af Loven, førend de Ting ske allesammen. Hermed giver hand jo tydeligen tilkiende, at de noye burde agte paa, og tage til Hierte alt, hvad derudi var lært og befalet. Og dette viser hand endnu tydeliger, naar hand strax derefter, v. 20. sqq. begynder at forklare for dem Lovens rette Mening imod Pharisæernes falske Fortolkelser, og saa til Slutning af denne hele

Præ-

Prædiken, fodrer, at de skulde høre og gøre saavel efter det, som hand havde forklaret for dem af Loven, som efter alle hans Ord og Lærdomme. Cap. 7, 24. sqq. Saa fodrer og den Hæere Jesus ofte af Folket og af sine Discipler, at de skulde læse og estertænke den Hellige Skriftes Ord, Lærdomme og Spaadomme, saa vel af Mose Bøger, som af Psalmerne og Propheterne. For Ex. naar hand siger til Pharisæerne: Matth. 9, 13. at de skulde gaae hen, og lære, hvad det var, (som Hoseas siger, Cap. 6, 6.) Jeg haver Villie til Miskundhed, og ikke til Offer. Naar hand foreholder Folket, hvad Propheten (Malachias, Cap. 3, 1. og Cap. 4, 5.) havde skreven om Johanne den Døbere, og derpaa siger til dem: Hvo som haver Øren at høre med, hand høre. Matth. 11, 10. 14. sq. Naar hand spørger dem: Matth. 12, 3. Om de havde ikke læst, (nemlig i Sam. 21, 6.) hvad David gjorde? item, v. 5. Om de ikke havde læst i Loven? Naar hand spørger Pharisæerne: Cap. 19, 4. Om de ikke havde læst, (nemlig i Mos. 1, 27.) at GUD af Begyndelsen havde kun gjort een Mand og een Kvinde? item: Om de aldrig havde læst, (nemlig Ps. 8, 3.) at GUD skulde berede Lof af de Umyndiges og Diendes Mund? v. 42. Om de aldrig havde læst i

Skrif

Skrifterne (Ps. 118, 22. 23. it. Esa. 8, 14.)
 at den Steen, som Bygnings-Mændene for-
 skode, var bleven til en Hoved-Hjørnesteen, ic.
 Naar hand spørger Sadducæerne: Om de
 ikke havde læst (2 Mos. 3, 6. 15. sq.) om de
 Dødes Opstandelse? o. s. v. Naar hand fores-
 holder dem Davids Ord om Messia, (af Ps.
 110, 1.) Matth. 22, 43. sqq. Naar hand by-
 der dem, som læse Daniels Spaadom, (Dan.
 9, 26. sq.) at give agt derpaa, og at søge
 at faae Forstand derpaa. Matth. 24, 15.
 coll. Marc. 13, 14. Naar hand spørger hiin
 Lovkyndige, Luc. 10, 26. Hvad der var skre-
 vet i Loven, og hvorledes hand læste?
 Og i sær, naar hand: Joh. 5, 39. befaler
 Jøderne, at randsage Skrifterne, saa som
 Lutherus og de fleste Fortolkere ansee det Ord
 Εὐαγγέλιον her for et Befalnings-Ord. Men
 om vi og vil antage dette Ord, (som vore Bi-
 bel-Fortolkere have giort,) i Indicativo, at
 det skal hede: **I randsage Skrifterne;** saa
 ligger dog heri et klart Bidnesbyrd, ey allene
 derom, at Jøderne i Almindelighed holdte det
 for deres Pligt, at randsage Skrifterne,
 men og, at den H. Erre J. Jesus selv aldeles ap-
 proberer det samme, men klager alleneste der-
 over, at de ey gjorde efter det, som dem derudi
 blev lært; ligesom hand og strax derefter
 v. 46. sq. klager derover, at de ikke troede
 Mose

Mose Skrifter. Det er desforuden bekiendt, at **Mosis** saa vel som **Propheternes Skrifter** ogsaa i **Christi** og **Apostlernes Tider**, (lige som det skeer indtil denne Dag,) bleve offentlig læste og forklarede i **Jødernes Synagoger**. Vi have et Exempel herpaa, **Luc. 4/16. sgg.** Og et andet Exempel paa det samme fortælles os, **Ap. G. 13, 15.** hvor der siges, at de **Øverste** for **Synagogen** i **Antiochia**, efter **Lovens** og **Propheternes Læsning**, spurdte **Paulum** og **Barnabam**, om de havde nogen **Formanelses Tale** til **Folket**, hvorpaa og **Paulus** forelagde dem adskillige **Steder** af **Mose**, **Propheterne** og **Psalmene** om **Christo**. s. v. **26. sgg.** Saa siger og **Apostelen Jakobus**: **Ap. G. 5, 21.** at **Moses** havde dem fra **gammel Tid**, som han prædikede; og at hand læstes hver **Sabbat** i **Synagogerne**. Herhen hør og det, som **Paulus** skriver om **Mosis Læsning**, **2 Cor. 3, 14. 15.** De **Berthoensers Exempel**, **Ap. G. 17, 11.** er tilforn bleven talet om. Men i **Beslynderlighed** er **Timorhei Exempel** meget merkvoerdigt i denne **Sag**, da **Paulus** siger os om ham, at hand havde vidst den **Sellige Skrift** endogsaa fra sin **Barndom** af; **2 Tim. 3, 15.** thi deraf kand vi see, at hand fra sin spæde **Barndom** af er af sin **Gudfrygtige Moder Eunike**, og **Oldemoder Lois** bleven
hol-

holden og anført til den Hellige Skriftes Læsning; Hvilket Exempel i sær alle Christelige Forældre saa vel som Børn og Unge Mennesker bør tage sig til Eftertanke, og søge at efterfølge. Og hvortil skulde det ellers have tiend, at saavel den H. Erre J. Esus selv som hans Apostler og andre Lærere beviiste al deres Lærdom af Skrifterne, hvis ikke saa vel de som Folket havde troet og antaget disse Skrifter, som et Guddommeligt Vidnesbyrd om det, som enhver burde troe og giøre, og hvis ikke ogsaa Folket selv havde randsaget i disse Skrifter, om det og var saaledes sagt og skreven af de hellige Mænd, som dem nu blev foresagt. Men at den H. Erre J. Esus og hans Apostler have ideligen be-
 raabt sig paa Skrifterne, have vi allerede tilforn hørt. Det heder jo ideligen: Det staaer skrevet, eller, det er saa skrevet, eller, ligesom skrevet er, o. s. v. s. Matth. 4, 4. 7. 10. Cap. 21, 13. c. 26, 31. Marc. 1, 2. c. 7, 6. Luc. 2, 23. c. 3, 4. c. 7, 27. Joh. 6, 45. c. 8, 17. item, Ap. G. 1, 20. c. 13, 33. c. 15, 15. Rom. 12, 19. c. 14, 11. og paa mangfoldige andre Steder. Vi have og tilforn hørt, at vor Scelsere i sær indviiste sine Discipler i Mosiis, Davids og Propheternes Skrifter. Luc. 24, 27. 32. 45. 2c. Det samme gjorde siden Apostlerne ved deres Tilhørere, som
 f. Ex.

f. Ex. Paulus udi Thessalonika, Ap. G. 17, 2. Apollos i Corintho, Cap. 18, 28. Saa finde vi og, at Apostlerne udi alle deres Breve til de første Christne, som vare omvendte til Christum saa vel af Hedninger som Joder, ideligen henviise dem til Skrifterne. Det gior f. Ex. Paulus i sit Brev til de Romere, Rom. 1, 2. c. 4, 3. c. 9, 17. c. 10, 11. c. 11, 2. c. 15, 4. og c. 16, 26. til de Corinthier, 1 Cor. 9, 10. c. 10, 11. c. 15, 3. 5. 45. 54. og 2 Cor. 4, 13. til de Galater, Gal. 3, 8. 22. c. 4, 30. o. s. v. Det samme gior Jakobus i sin Epistel, Cap. 2, 8. 23. og Cap. 4, 5. item, Petrus, 1 Pet. 1, 16. og Cap. 2, 6. Men dette kand være nok til at bevise, at det er en hver Christens Pligt flittig at læse, høre og randsage i Mosis og Propheternes, ja i alle de hellige og af Guds Aand indgivne Skrifter.

§. 4. Endskiont nu dette, som hidindtil er sagt, synes egentligen kun at angaae det Gamle Testaments Skrifter, og at vise os vor Pligt i Henseende til desamme, saa er det dog klart, at da den Herre JESUS og hans Apostler have beviist deres Lærdoms Rigtighed af desamme, saa bør os og først og for alle Ting at læse Evangelisternes og Apostlernes Skrifter, som de der i særdeleshed skal tiene os til at forstaae Mosis og
Pro:

Propheternes Skrifter retteligen. Men at vi des tydeliger maae see og kiende vor Pligt herudi, saa maae vi atter ailerførst vel betænke den Hoved- og Grund-Sandhed i vor Religion, som tilførn er bleven talet om, nemlig, at **JESUS** er den af **Mose** og **Propheterne** omtalte **Messias**. Sette vi nu dette forud, som en fast og afgjort Sag og Sandhed, (saasom det og tilførn er bleven beviist,) saa følger det af sig selv, at vi og bør høre ham, som den store **Prophete**, i alt, hvad hand enten selv eller ved andre har talet til os. Dette er det, som **Mose** siger til **Israel**: 5 Mos. 18, 15. En **Prophete** midt udaf dig, af dine **Brødre**, ligesom mig, skal **HERREN** din **GUD** opreise dig; ham skalt du høre. Da nu den **Herre JESUS** havde tydeligen beviist for **Jøderne**, at hand var den **Prophete**, som **Mose** havde talet om, saa siger hand dem og, at **Mose** skulde anklage dem, efter som de ikke troede **Mosen**, der havde skreven om ham, og derfor ikke heller troede ham. Joh. 5, 45. 599. Det samme anfører og **Petrus** i sin Tale til **Jøderne**, efter at hand havde beviist, at den **Herre JESUS** var den, som **Mose** havde talet om. Ap. G. 3, 22. 23. Skal vi da høre denne store **Prophete** i alle Ting, hvis vi ikke ville udryddes, og **GUD** ikke skal straffe os for **Ulydighed**, som der trues paa

de anfordte Steder, saa maae vi spørge: Hvor
 kand og skal vi da høre ham? Jeg svarer:
 Udi Evangelisternes og Apostlernes
 Skrifter, i hvilke Christi Ord og Lærdom
 ere optegnede for os, at de skal læses og hø-
 res, bevares og i agt tages af alle og enhver,
 som begiere at frelses ved den H. Erre J. Esu.
 Naar jeg siger, at Evangelisterne og Apostler-
 ne have optegnet Christi Ord, saa meenes der-
 med ey allene de Ord, som umiddelbar ere
 blevne talte af den H. Erre J. Esu selv, og
 til deels findes optegnede af de 4 Evangelister;
 men tillige alt det, som baade Evange-
 listerne og Apostlerne ellers have skreven,
 talet og lært i den H. Erres J. Esu Navn,
 og paa hans vegne. De vare Sendebud
 i Christi Sted, og Gud selv formanede
 formedelst dem, som Paulus siger: 2 Cor.
 5, 20. Det var derfor og den H. Erres J. Esu
 udtrykkelige Befalning, at Folk skulde høre
 dem, og antage de Ord og den Lærdom, som
 de forkyndte i hans Navn. Za hand siger ud-
 trykkeligen: Luc. 10, 16. Hvo eder hører,
 hører mig, og hvo som eder foragter, for-
 agter mig, &c. Item: Joh. 13, 20. Hvo
 som annammer, dersom jeg sender no-
 gen, den annammer mig; men hvo mig
 annammer, annammer den, som haver
 sendt mig. Za hand forkynder Guds haarde
 Domme

Domme over dem, som ikke vilde antage Apostlerne, og en høre og følge deres Lærdom, og siger, at det skal gaae Sodomiternes og Gomorriternes Land taaleliger paa Dommens Dag, end den Sæd eller de Folk, som ikke antog dem. Matth. 10, 12: 15. 20. Vi see derfor og, at Apostlerne selv paastode, at det Ord, som de taledede, og den Lærdom, som de fremførde, ikke var deres, men Guds Ord, **H**Errens Ord, Christi Ord, som det da og udtrykkelig saaledes kaldes af dem. Saaledes siges der f. Ex. Ap. G. 8, 25. der de (nemlig Apostlerne Petrus og Johannes, v. 14.) havde vidnet og tallet **H**Errens Ord, vendte de til Jerusalem igien. 20. Om Hedningerne siges der Cap. 11, 1. at de havde annammet Guds Ord, da de havde troet og antaget Petri Prædiken. Saa siges der og om Paulo og Barnaba, at de forkyndte Guds Ord, Cap. 13, 5. s. og v. 7. 44. 46. c. 17, 13. c. 18, 11. Fremdeles Cap. 13, 48. sqq. kaldes Apostlernes Lærdom, **H**Errens Ord. it. c. 15, 35. sq. c. 16, 32. item Guds Naades Ord, hvilket hand selv gav Bidnesbyrd, Cap. 14, 3. coll. Cap. 20, 32. Men i sær kaldes det og den **H**Erres **J**esu Ord, Cap. 19, 10. item, den **H**Erres **J**esu Christi sunde Ord, 1 Tim. 6, 3. it. Guds Ord og **J**esu Christi Vidnesbyrd, Aab. 1, 9. cf. c. 3, 8. 10. 20. item,

Christi Lærdom, 2 Joh. 9. it. Guds vor
 Sælvers Lærdom Tit. 2, 10. Og dette er
 det Christi Ord, som Paulus skriver om til
 til de troende Colossenser, at de skulde lade
 boe rigeligen iblant sig i al Visdom,
 Col. 3, 16. Dette Ord, som Apostlerne lær-
 de og prædikede, antog de derfor alle de, som
 troede, som Guds og Jesu eget Ord og
 Lærdom, og de bleve varagtrige i Apost-
 lernes Lærdom, hvilken de troede, at være
 Guds og Sælvers eget Ord og Lær-
 dom, som vi kand see f. Ex. Ap. G. 2, 41. sq.
 Cap. 8, 14. Cap. 11, 1. Cap. 17, 11. item,
 1 Thess. 1, 5. 6. Og i sær siges der om de troen-
 de Thessaloniker, at da de toge imod Guds
 Sælvers Ord, som de hørde af Paulo, ic. da
 antog de ikke Menniskenes Ord, men
 som det var i Sandhed, Guds Ord. 1 Thess.
 2, 13. Naar derimod Apostlernes Lærdom
 blev af nogen foragtet, saa paastaae de, at
 det var ikke dem, eller deres Ord som de
 foragtede, men det var Guds Ord, hvore-
 fore de og vilde blive straffede af Gud selv.
 Saaledes tale derfor Paulus og Barnabas til
 Jøderne i Antiochia, da de imodsaagde og bes-
 spottede deres Lærdom: Ap. G. 13, 45. sqq.
 Det var fornødent, at det Guds Ord skul-
 de først tales til eder; men efterat I for-
 skyde det, og agte eder selv ikke værdige til
 det

det evige Liv, see, saa vende vi os til Hed-
 mingerne, o. s. v. Og til de Thessaloniker skri-
 ver Paulus om sit Ord og Lærdom: i Thess.
 4, 8. Hvo som foragter det, hand forag-
 ter ikke et Menneske, men Gud, som og
 gav sin Hellig Aand i os. Enhver merker
 letteligen, at dette altsammen maa forstaaes
 saa vel om Apostlernes skriftlige som mundt-
 lige Lærdom, eftersom det var een og den sam-
 me Lærdom; men paa denne sidst anfordte
 Sted, taler Apostelen egentlig om den Lærdom,
 som hand havde forelagt dem i dette sit Brev.
 Det var jo ikke nogen nye eller anden Lærdom,
 som de fremlagde i deres Boger og Breve, end
 den, som de mundtliggen havde prædiket, hvor-
 fore det er jo klart, at deres Skrifter bør ansees
 og antages, ligesom deres mundtlige Prædike-
 ner. Og dersom det var enhver's Pligt, at
 høre og antage Christi og hans Apostlers
 mundtlige Prædikener og Lærdom, saa er det
 iligemaade enhver's Pligt, at læse og rand-
 sage det, som de hellige Evangelister og Apost-
 lerne derom skriftligen have efterladt; lige
 saa vel som det var deres Pligt, til hvilke Apost-
 lerne sendte deres Breve, at læse desamme, og
 at bevare det, som var skreven derudi. Dette
 fodrede og Apostlerne med stor Alvorlighed af
 dem, som de skreve til, ja og af andre, som vi see
 f. Ex. Col. 4, 16. hvor Paulus begierer af de

Colossenser, at naar denne Epistel var læst hos dem, de da skulde gjøre, at den og blev læst i de Laodicensers Menighed, til hvilke dog dette Brev egentlig ikke var skrevet. Og endnu eftertryffeliger skriver samme Apostel til de Thessaloniker i samme Meening: 1 Thess. 5, 27. Jeg besværer eder ved Herren, at I lade læse denne Epistel for alle hellige Brødre. Og 2 Thess. 3, 14. begierer hand, at de skulde antegne og intet have at skaffe med den, som ikke var hans Ord ved Brevet lydig. Og om Aabenbarings Bog heder det i Besynderlighed: Aab. 1, 3. Salig er den, som læser, og de, som høre Prophetiens Ord, og bevare de Ting, som ere skrevne i den. Dog dette er nok talt om en Sag, som ingen kand have Tvil udi, der først kiender og troer, at Jesus er Christus Guds Son, vores og den gandske Verdens Frelser, og at de hellige Apostler have været hans troe Tienere og Sendebud, hvilket tilforn er bleven tydeligen beviist.

§. 5. Naar vi nu betænke denne vores og alle Christnes Pligt, at høre, læse og randsage Guds Ord saasom hidindtil tydeligen er bleven viist, og iblant os gierne pleyer at tilstaaes, saa maae vi saare forundre os over, at der findes saa gandske saa iblant desamme, som bekiende, at dette Ord er Guds Ord, og

og at det er og bør være vor Troes eeneste Grund, vor eeneste Lærdoms og Levnets Regel, som have Lyst til at læse og randsage det udi. Jeg vil ikke tale om dem, som det er forbuden at læse i den Hellige Skrift, saasom det skeer i Pavedømmet med den menige Mand; men jeg taler nu i sær om vore Christne, hvilke det ey allene er tilladt at læse den, men som have overflødig Leylighed baade til at høre og at læse derudi, ja som ideligen dertil formanæs, opmuntres og tilskyndes. Det fattes vel en Deel af ringe og gemeene Folk iblant os ogsaa paa Leylighed eller Tynde til at læse Guds Ord, i det de enten ikke have nogen Bibel eller Nye Testamente, eller ikke kand læse derudi; som kommer deels af deres fattige Billaar, deels og mere af deres store Skjodesløshed, og undertiden er det og deres Skyld, der ere pligtige dertil, og dog ey i den Fald bære den tilbørlige Omfarg for dem. Undertiden og som oftest er det og Lærernes Skyld, at Folk ikke have Lyst til at læse Guds Ord, endskiont de kunde være i Stand til at gjøre det, i det de ikke tydelig eller eftertryffeligt nok forestille deres Tilhøvere denne Sags Fornødenhed og store Vigtighed, ikke heller den store Nytte og herlige Frugt, som de kunde have deraf, eller, hvorledes de burde at læse og omgaaes med Guds Ord. Men gaae vi end fra saadanne Folk, og til dem,

som det hverken fattes paa Lejlighed eller Evne til at læse og randsage i Guds Ord, eller paa Underviisning om den Sags Bigtighed, ey heller paa Opmuntring og Tilskyndelse til at i agttage denne deres Pligt; saa skal vi desverre! endog iblant saadanne finde gandske faa, som ere alvorligen bekymrede for, at tage denne deres Pligt i agt. Den største Hob iblant os af dem, der læse og gider læst noget, viser liden eller ingen Lyst til at anvende endogsaa kun en liden Tid paa at læse udi den Hellige Skrift, da de derimod anvende alt for megen Tid paa at læse i andre enten heel unyttige ja skadelige Bøger, eller i saadanne, som dog kun have en ringe Nytte, naar de ligned med det dyrebare Guds Ord. Og da Berden i vore Tider er, og mere og mere bliver opshidt med unyttige, ja forargelige, forføriske og skadelige Skrifter, saa finde vi desverre! at de fleeste have langt mere Lyst til at læse derudi, og at divertere sig dermed, end at læse Guds Ord, som dog er, som hidindtil er bleven viist og beviist, den eeneste sande og salige Gudsdommelige Vidensdoms Kilde. Vi finde vel, at en Deel iblant os af dem, som ere noget klogere og fornuftigere, ogsaa gierne læse gode og nyttige Skrifter, hvoraf man kand lære nyttige Videnskaber, der høre s. Ex. til Philosophien, Mathematiken, Politiken, Oeconomien,

Histo-

Historien, eller til Sprog, Poësie, Litteratur, o. s. v. hvilke ikke kand negtes, at de jo kand have deres Nytte i adskillige Henseender; Dog da Tyrten deraf er kun timelig og forgængelig, at jeg skal ikke tale om, at saadanne Videnskaber kand endog ved deres Misbrug blive meget faerlige og skadelige for deres Elskere, saa kand en hver let begribe, at der maa ligge langt mere Magt paa, at læse og betragte Herrens Ord, som alle- neste er det evige Livs Ord, og fører os til de aandelige, himmelske og Guddommelige Tings Kundskab, hvoraf Frugten varer i al Evighed. Derfor da de fleeste lade det være deres Hoved-Sag, at læse og studere i det Ting, som kun høre til denne Verdens Visdom, og derimod enten sette den Hellige Skriftes Læsning reent til Side, eller dog tractere densamme med Letsindighed, Koldsindighed og Skiodesløshed, saa sees deraf deres Blindhed og Ubesindighed, i det de sette det ringere for det største og vigtigste. Mange ville undskyldte sig dermed, at man ey altid kunde læse i Bibelen, det kunde ikke heller være Guds Billie, da hand jo og havde givet os et legemligt og jordiskt Kald, som vi burde tage vare paa, og anvende den fornødne Tiid til. Men det er aabenbart, at saadan Undskyldning kommer mestendeel af et letsindigt og forsængeligt

Gemytte, der ingen Lyst har til det Aandelige og Himmelske, og derfor ikke heller til saadanne Tings Betragtning, som dertil høre. Man seer derfor og, at saadanne Folk have Tiid nok baade til at læse og ellers at tage vare paa andre Ting, som dog ikke vedkomme deres timelige Kald, og som oftest løber ud paa daarlige Forsættelser og forsængelig ja syndig Tiids-Fordriv. Menom nogen vilde formedelst sit legemlige Kald lade sig hindre fra Guds Ords Læsning, og de aandelige og Guddommelige Tings Betragtning, den vil jeg bede at betænke, hvor meget ædlere og vigtigere vort aandelige og himmelske Kald, som vi som Christne ere kaldte med, er for os, end som det legemlige og jordiske, i hvilken Henseende og Paulus siger: 1 Tim. 4, 8. at den legemlige Øvelse er kun nyttig til lidet, men Guds frygtighed er nyttig til alle Ting, og har Sorjættelse baade om det Liv, som nu er, og det Tilkommende. Betænkte vi dette vel, og lagde det paa Hierte, saa fulgte vi nok ogsaa Frelserens Raad og Befalning, som siger: Matth. 6, 33. at vi først og fremst for alle Ting skal søge Guds Rige og hans Retfærdighed. Hvor megen Tiid, som sagt er, spildes ikke aldeles unyttig af de allerfleeste Mennesker, da den anvendes paa forsængelig ja syndig Tiids-Fordriv, eller og paa saadan Læsning,
 eller

eller saadanne Forretninger, som ere nyttige
 til lidet, og gierne kunde undværes. Der
 som da den Tiid, som anvendes paa unyttige,
 daarlige, syndige Ting, eller og paa saadanne,
 som have ikkun liden Nytte, blev af enhver an-
 vendt paa det, som er det beste og vigtigste i
 Verden, og tiener til Sielenes Frelse, saa skul-
 de enhver finde Tiid nok, til den saa høyt for-
 nødne, nyttige og salige Bibel-Læsning og Be-
 tragting; at jeg nu ikke skal tale om, at vi end-
 og burde være rede og villige til, at sette de aller-
 nyttigste og vigtigste Forretninger, som høre
 kun til denne Verden, og hvis Nytte og Frugt
 forgaaer med Verden, til side for saadanne
 Forretninger og Gudsfrygtigheds Øvelser, hvis
 Frugt og Nytte langt overgaaer de allerstørste
 og vigtigste Fordele, som kand søges eller ventes
 i Verden, da den ikke forgaaer med Verden,
 men varer i al Evighed, som Johannes siger:
 1 Joh. 2, 17. Verden forgaaer og dens Be-
 giering; men den, som gjør Guds Villie,
 bliver til evig Tiid. Dog Forsfarenheden
 lærer os, at det fattes de fleste iblant os ikke
 saa vel paa Tiid og Leylighed til at høre,
 læse og betragte Guds Ord, som paa Lyst,
 Sind og Villie dertil, i det de hverken finde
 Smag eller Behag deri, og der er ingen Tiid
 eller Time, som synes dem at være længere eller
 mere fiedsommelig, end den, som derpaa anven-

des. Men at endogsaa de, som staae i de aller-
 vigtigste Embeder og Forretninger i Ber-
 den, og derudi paa det nøyeste og flittigste søge
 at tage deres Pligt i. agt, endog kand faae og
 finde Tiid nok, til at læse og randsage udi den
 Hellige Skrift, og at betragte aandelige og gu-
 delige Ting, og at øve sig i Bøn, Sang og an-
 dre Gudfrygtigheds Øvelser, det kand vi ikke
 bedre see, end som af Davids Exempel.
 Forend David kom til Regieringen, var hand
 en Saare-Hyrde, der havde derhos sine bestan-
 dige og meget besværlige Forretninger. Siden
 blev hand kaldet til Hove af Kong Saul, og
 sat i adskillige vigtige Betieninger, i sær som
 Øverste og Krigsmand, der skulde føre
 HErrens Krige, hvorpaa hand i nogle Aar blev
 drevnen omkring i Landsflygtighed fra een
 Sted til den anden, og fra eet Land til det andet.
 Endelligen blev hand efter HErrens eget Kald
 og Billie sat som Konge og Regentere, først
 over Judæ Stamme allene, og siden over det
 gandske Jsrael. Dette sit Kongelige Embede
 forestod David med største Omhyggelighed og
 Troskab; hand førde næsten den hele Tiid igien-
 nem de sværeste Krige, og imidlertid skaffede
 hand dog Ret og Retfærdighed for alt sit Folk,
 at jeg ikke skal tale om hans Bygninger, og an-
 dre vigtige og nyttige Foretagender. Men alt
 dette u. agtet finde vi, at hand sin hele Livs
 Tiid

Tiid igiennem ey allene har søgt og funden sin største Lyst og Fornøvelse i at randsage Herrens Ord, men at hand og dagligen og ved alle Lejligheder har anvendt en heel Deel af sin Tiid paa, at læse og randsage derudi, at tænke og grunde derpaa, at tale derom, at love og takke Gud derfor, ja og paa selv at skrive til sin egen og andres Underviisning og Opmuntring en stor Mængde af herlige og opbyggelige Psalmer og Sange, som vi endnu have, og hvoraf vi allerbest kand see, hvorledes hand har omgaaeds med Guds Ord, og hvor megen Tiid og Flid hand har anvendt paa det sammes nyttige og opbyggelige Betragtning, da hand des foruden anvendte megen Tiid paa Bøn, Sang og andre aandelige og hellige Gudsfrygtigheds Øvelser. Jeg har vel allerede tilførn anført en Deel af Davids egne Ord, i sær af den 119 Psalme, hvori hand tilkiendegiver sit Sind, Lyst og Fornøvelse, som hand havde og søgte i denne Sag, som og tillige kand vise os, at hand ikke har anvendt liden Tiid paa at omgaaes med Guds Ord. Dog vil jeg til en Bestæmmelse for dem, der foregive, at de ingen Tiid kand finde til slige Forretninger, og til en Opmuntring for troende Siele, anføre noget herom endnu. Hand priser da ey allene saadanne salige, som grunde paa Herrens Lov Dag og Nat, Psal. 1, 2. men hand siger

og om sig selv: Psal. 119, 97. at Herrens Lov var hans Betænkning den gandske Dag, (eller, som det og kand hede: hver Dag.) Og v. 164. siger hand, at hand lovede Gud 7 gange om Dagen for hans Retfærdigheds Dommers Skyld. Ligesaa taler hand og om andre Gudsfrygtigheds Dveller, f. Ex. Psal. 71, 8. Lad min Mund fyldes med din Lof, ja den gandske Dag (eller hver Dag) med din Prais. it. v. 15. Min Mund skal fortælle din Retfærdighed, den gandske Dag din Salighed; thi jeg veed ikke Tal derpaa. f. og v. 24. Psal. 86, 3. siger hand: Til dig raaber jeg den gandske Dag. Og Ps. 88, 2. Jeg haver raabt om Dagen, ja om Natten for dig. Og v. 10. Jeg haver raabt til dig den gandske Dag. Og Ps. 145, 2. siger hand: Den gandske Dag vil jeg love dig, og prise dit Navn evindeligen og altid. Men kunde hand end ikke bestandig have i Gierningen at bestille med Guds Ord, eller med andre Gudsfrygtigheds Dveller, saa stod dog hans Sind, hans Lyst og Længsel usafadeligen dertil, som hand siger f. Ex. Ps. 119, 20. Min Siel er knuset for Længsel efter dine Rette altid. Og v. 117. siger hand: at hand vilde altid forlyste sig i Herrens Skikke. o. f. v. Seer! Dette er et Exempel ey allene for Gudsfrygtige Konger og Syrster,

ster, men for en hver, i hvad Stand og Embede hand kand være sat udi i Verden; som vi da ikke finde noget Forskiel paa Davids Sind og Forhold i denne Sag, enten i hans Ungdom eller Alderdom, eller hvad Stand og Vilkaar hand end haver staaet udi til adskillige Tider, saasom tilforn er bleven erindret.

§. 6. Da vi saaledes have seet, at det er enhver Christens Pligt, flittig at randsage i Guds Ord, som er befattet udi de Prophetiske og Apostoliske Skrifter, saa kand deraf letteligen slutttes, at det meget mere og frem for alle andre, er alle retsindige Læreres Pligt, efter som de ey allene bør, som alle andre Mennesker, erkiende disse Guddommelige Skrifter for deres eeneste Troens og Levnets Regel, men og ere satte og beskikkede til at under vise andre om og af Guds Ord. Men hvorledes kand dette tilbørligen skee, hvis de ikke selv med største Gliid og Agtsomhed randsage derudi, og søge deraf at faae en grundig, tydelig og tilstrekkelig Kundskab om alle de Guddommelige Sandheder, som derudi fremsættes, og ere nyttige til Lærdom, Overbeviisning, Rettelse og Optugtelse i Retfærdighed, at de saa, som rette Guds Mennesker, maae blive færdige og tilberedte til al god Gierning, som Paulus skriver til Timotheum, en Biskop og Lærere til den Tiid udi Epheso. 2 Tim. 3, 16. sq. Udi det gamle Testaments

mentes Tider vare Præsterne og Leviterne i sær dertil udnævnedes og beskikkede af Gud selv, at de skulde lære og undervise Folket af Loven om alt det, som ret var for Gud, og hvad de i alle Tilfælde burde troe, gjøre eller lade. Herom taler Herren selv saaledes formedelst Mo- sen: 5 Mos. B. 17, 8. Iqq. Naar en Sag for Retten er for underlig for dig, -- da skalt du gjøre dig rede, og gaae op til den Sted, som Herren din Gud skal udvæle. Og du skalt komme til Præsterne, Leviterne, og til den Dommere, som mon være i de samme Dage; Og du skalt randsage, saa skal de give dig Rettens Ord tilkiende. Og du skal gjøre efter det Ords Lydelse, som de give dig tilkiende paa den samme Sted, 2c. Og du skalt tage vare paa, at du gjør efter alt det, som de skulle lære dig. Efter Lovens Lydelse, som de skulle lære dig, og efter den Ret, som de skulle sige dig, skalt du gjøre; du skalt ikke vige fra det Ord, som de skal tilkiendegive dig, til høyre eller venstre Side. 2c. Derfor da Kong Josaphat vilde føre Folket til en sand Guds Kundskab og Gudsfrugt, og derom lade dem undervise, da brugte hand i sær dertil Præsterne og Leviterne, som vi tilforn have seet, af 2 Kron. 17, 7. Iqq. Og siden siges der, at hand
 beskik

beskikkede Leviter og Præster til HErrrens
 Dom og til Tvistighederne, 2. Cap. 19, 8-11.
 Derfor siger HErrren i almindelighed om Levi
 Stamme: Mal. 2, 4-6, Min Pagt er med
 Levi, sagde den HErrre Zebaoth. Thi
 min Pagt var med ham, ja Livets og Fre-
 dens Pagt, o. s. v. Sandheds Lov var i
 hans Mund, og der blev ikke Uret funden
 i hans Læber; hand vandrede med mig
 fredsommeligen og i Oprigtighed, og
 omvendte mange fra Misgierning. Thi
 en Præstes Læber skal bevare Kundskab,
 og de skal søge Lov af hans Mund; thi
 hand er den HErrre Zebaoths Engel.
 Skulde da Folket undervises af Præsterne og
 Leviterne af HErrrens Lov, og de skulde, som
 her siges, søge Loven af hans Mund, saa bur-
 de de jo og have en grundig og nøyagtig Kund-
 skab om alle de ting, som derudi vare befalede,
 og de vare derfor frem for andre forbundne til
 at randsage Skrifterne; ligesom der siges om
 Esra, den Præst og Skriftlærde, som kaldes
 en snar Skrivere i HErrrens Lov, Esr. 7, 6. at
 Esra havde beredt sit Hierte til at søge
 HErrrens Lov, og NB. at gjøre og at
 lære i Israel Skik og Ret. Vi see derfor og,
 at de Jødiske Lærere i Christi Tiid søgte at
 legge sig efter Skriftens Læsning, at de
 kunde blive Skriftekloge og Lov-Lærde;

endskiont de des uagtet kaldes af Christo Blinde
 og Blindes Ledere, fordi de ikke omgikkes der-
 med, som det sig burde, og deels forklarede den
 falskeligen, deels bandt svære Byrder for an-
 dre, som de selv ikke begierede at være med deres
 Fingre. cf. Matth. 23, 1-3. it. cap. 15, 14.
 og Joh. 5, 39. Da de nu ikke forstode eller for-
 klarede Skriften retteligen, saa kunde de ikke
 heller have den rette Nytte deraf, enten for sig
 eller andre; men det heedte ved al saadan
 Skrifteklogskab om dem, som Christus siger til
 dem: Matth. 22, 29. *J* fare vild, i det *J*
 vide ikke Skrifterne, eller Guds Kraft;
 Og som Paulus skriver om saadanne: 1 Tim.
 1, 7. at de vilde være Lov-Lærere, og for-
 stode dog hverken de Ting, de sagde, el-
 ler om hvilke de stadfæstede noget. Og
 Rom. 2, 17. saq. taler hand i ligemaade derom,
 at de vel vidste Guds Villie, og da de vare
 underviiste af Loven, prøvede de de adstil-
 lige Ting, og fordristede sig selv til at væ-
 re Blindes Vejledere, deres Lys, som
 ere i Mørke, Uforstandiges Tugtemeste-
 re, Ænsfoldiges Lærere, der havde den
 visse Maade paa Kundskab og Sandhed
 i Loven; og dog, naar de lærde andre,
 ikke lærde sig selv, o. s. v. Endskiont nu saa-
 dan deres Omgang med Guds Ord eller den
 Hellige Skrift var høyst lastværdig, saa see vi
 dog

dog deraf, at de have erkjendt det for deres
 Pligt, at søge at faae Kundskab deraf om Guds
 Villie, for at undervise andre derom; hvilket i
 sig selv var roesværdigt, endskjont det lastes af
 Christo og Apostlerne, at de saa lide omgiktes
 dermed. Imidlertid fand vi af alt dette slutte,
 hvad en Christelig Læreres Pligt er, og at
 saadanne frem for andre bør søge, at faae en
 tydelig, grundig og nøyagtig Kundskab
 om Guds Villie og Veye udaf hans Ord,
 for ey allene selv at rette sig derefter, men og at
 kunde undervise andre derom. Vi see, at end-
 ogsaa Apostlerne, uagtet at de vare umiddelbar
 lærde af Gud, og oplyste til at forstaae HEr-
 rens Raad og Veye, dog bestandig have
 havt Mose og Prophetens Skrif-
 ter for Øyne, i det de bestandig udi deres
 Prædikener og Skrifter henviiste Folket til
 Mose og Propheterne, ja beraabte sig dri-
 steligen paa, at de intet andet sagde, end
 det baade Propheterne havde sagt at
 skulle see, og Moses, som Paulus siger om
 sig. Ap. G. 26, 22. Men lader os ogsaa agte
 paa andre Lærere, der ey havde saadan umid-
 delbar Oplysning af Gud, saa skal vi finde, at
 de meget mere have agtet det for deres Pligt, at
 læse og randsage udi de Hellige Skrifter, og at
 Apostlerne ogsaa have dertil opmuntret dem,
 som det ordentlige Lære-Embedet var betroet til.

Vi

Vi læse, f. Ex. om Apollo, en berømt Lærere,
 at der siges om ham: Ap. G. 18, 24. at hand
 var en veltalende Mand og NB. mægtig i
 Skrifterne. Alligevel, da hand kun no-
 genledes var undervist om Hærens
 Vey, udlagde Aquilas og Priscilla Guds
 Vey endnu nøyere for ham. Og derpaa
 siges der, at hand siden udi Corintho overbe-
 viiste Joderne krafteligen, og NB. beviiste
 med Skrifterne, at JESUS var Christus.
 v. 25. sqq. Om Timotheo, een af Pauli troe-
 ste og retsindigste Medarbeidere, heder det, som
 vi før have hørt, at hand vidste den Hellige
 Skrift fra sin Barndom af; alligevel for-
 maner Paulus ham, at hand ey allene for sig
 selv derudi skulde søge den rette saliggjørende
 Wiisdom, men erindrer ham og derom, hvor
 nyttig den Hellige Skriftes Læsning var
 for et hvert Guds Menneske, at hand kunde
 blive færdig til at lære og overbevise, rette og
 formane andre. 2 Tim. 3, 15. sqq. Og kort til-
 forn formaner Paulus ham, at hand skulde
 blive i de Ting, som hand havde lært, og
 ham vare betroede. Og i det første Brev til
 ham, Cap. 4, 13. skriver hand, at hand skulde
 blive hart ved Læsningen, hvorved hand
 intet andet forstaaer, end som den Hellige
 Skriftes Læsning, hvorpaa hans Lærdom
 og Formanelse, som hand tillige skriver, at
 hand

hand skulde blive ved, jo allene maatte være grundet, hvorefter hand tydeliger taler paa den forhen anførte Sted. Thi om dem, som lærde anderledes, og ikke holdte sig til vor Herres Jesu Christi Ord, og til den Lærdom, som hører til Gudsfrygtighed, skriver hand, at de vare opblæste, og vidste intet. 1. Tim. 6, 3. sq. Fremdeles fordrer Paulus, i Brevet til Titum, af en Eldste og Biskop, det er, af enhver Lærere, at hand skulde holde fast ved det Ord, som var trofast til Lærdommen, at hand kunde være mægtig til, baade at formane formedelst den sunde Lærdom, og at overbevise dem, som sige imod. Tit. 1, 9. Dog hvad behoves det saa vittløst at bevise en Sag, som i sig selv er saa klar og uimodsige- lig. En Lærere bør jo være Christi Tiener, og en Huusholdere over Guds hemmelige Ting, 1 Cor. 4, 1. hand er og bør være et Sendebud i Christi Sted, ved hvilken Gud selv formaner, 2 Cor. 5, 20. hand bør intet andet vide iblant sine Tilhørere, end som Jesum Christum den Korsfæste, 1 Cor. 2, 2. hand bør ikke prædike sig selv, men Jesum Christum Herren, 2 Cor. 4, 6. hand er besticket til de Helliges fulde Beredning, til Embedets Gierning, til Christi Legemes Opbyggelse, Eph.

Eph. 4, 12. hand bør med Paulo forkynde Christum, og paaminde hvert Menneske, og lære hvert Menneske i al Viisdom, for at fremstille hvert Menneske fuldkommen i Christo Iesu, Col. 1, 27. sa. hand bør lære Folk at holde alt det, som Christus har befaleet. Matth. 28, 20. o. s. v. Men hvorledes kand hand agtes for Christi Tiener og Huusholdere, eller i agt tage sit Embede og disse sine Pligter derudi, uden at kiende og vide og med største Flid til den Ende at læse, randsage, betragte og bevare denne sin Herres og Mesters Iesu Ord og Lærdom, som indeholdes (saa som tilforn er bleven viist og beviist) i Mosiis og Propheternes, Evangelisternes og Apostlernes Skrifter. Den der skal være en god Iesu Christi Tiener, den bør og være opfødt i Troens og god Lærdoms Ord, og efterfølge den samme, som Paulus skriver til Timotheum. 1 Tim. 4, 6. Hand bør være flittig, at fremstille sig retskaffen for Gud, som en Arbeider, der ikke skammer sig, og der NB. retteligen deler Sandheds Ord. 2 Tim. 2, 15. Ja alt det, som hand taler, som en god Huusholdere over Guds adskillige Naade, det bør hand tale som Guds Ord, som Petrus taler. 1 Pet. 4, 10. 11. O! gid enhver Lærere vilde legge sig att dette paa Hjertet!

§. 7. Da det nu nødvendig maa lyse enhver klartigen i Dyne, med hvor megen Slind og Alvorlighed enhver, der prætenderer at ville være en Christi Tienere og Evangelii Lærere, bør læse og betragte Guds Ord; saa kand man ikke noksom forundre sig derover, at saadanne ey allene understaae sig at være Lærere og Beyledere for andre paa Christendommens Bey, men og at give sig ud for Guds og Christi Tienere, og Guds Mænd, som dog hverken have en ret Lyst til at randsage i den Hellige Skrift, eller ere duelige og velstikkede dertil, og derfor ikke heller have en ret grundig og tilstrækkelig Kundskab om Guds Veye, Raad og Villie, og hans Huusholdning med Menneskene, langt mindre ere mægtige i Skrifterne, eller i Stand til, saasom det sig bør, baade at formane formedelst den sunde Lærdom, og at overbevise dem, som sige imod, saasom Paulus fordrer af enhver Lærere. Tit. 1, 9. Man kand vel ikke negte, at det fattes mange af dem, som tænke i sin Tiid at lade sig bruge i det offentlige Lære-Embedet, paa den saa høyt fornødne grundige Underviisning om at læse og randsage i den Hellige Skrift, og alvorlige Opmuntring dertil, som burde gives dem saa vel i Skolerne, som ved Academierne, og at dette er en Hoved-Aarsag med,

med, hvorfor der findes saa faa Lærere, om hvilke det kand siges, at de vide den Hellige Skrift af deres Ungdom, (jeg vil ikke tale om deres Barndom, som Paulus siger om Timotheo,) og langt mindre, at de ere mægtige i Skrifterne, som Apollo, eller mægtige til at formane formedelst den sunde Lærdom, og at overbevise de Modsigende. Det kand jo ikke negtes, at den Hellige Skriftes Læsning i mange Skoler settes enten næsten gandske til Side, eller dog drives med stor Koldsindighed og Skjødsløshed, ikke som en Hoved-Sag, men som noget, der ikke laae synderligen Magt paa. Læses end undertiden et Capitel i Bibelen, saa bliver det derved, og man seerielden, at Ungdommen i Skolerne anføres til en ordentlig, grundig og opbyggelig Kundskab om de Guddommelige Lærdomme og Sandheder, som i den Hellige Skrift fremsættes. Der tales ikke med tilbørlig Flid og Eftertryk om den Hellige Skriftes høje Værdighed og store Vigtighed, og man søger ikke med saadan Alvortlighed, som det sig burde, at indprente Ungdommen en ret Høytættelse for de Guddommelige Skrifter. Siges der end undertiden eet eller andet, som skal være som en Forklaring oder det, som er bleven læst, og der uddrages een eller anden Lærdom eller et saa kaldet Morale deraf, saa pleyer detielden at

at være af Betydning, eller tilstrekkeligt til at give Ungdommen et ret Begreb om den Hellige Skriftes Hoved-Sadhold og Dyemerke. Hvor langt anderledes det burde være, og med hvilken Flid og Alvorlighed Ungdommen burde undervises saa vel om som af den Hellige Skrift, kand enhver let skionne paa, der betænker, at udi Skolerne en allene bør legges Grund til den sande Christendoms Kundskab, saaledes at siden igiennem vor hele Lives Tid kand bygges derpaa, men at og de, som i sin Tid skal bruges til det offentlige Lære-Embed, der skal tilbørligen præpareres dertil, hvilket jo ikke kand eller bør skee ved andet Middel, end som ved en grundig Anførsel til den Hellige Skriftes Læsning og Betragtning, eftersom denne allene, som tilforn er bleven viist, er den sande Guddommelige Viisdoms Kilde, hvorfra de for sig selv og for andre bør søge den sande Guds-Kundskab, og saliggjørende Viisdom. Man vil vel sige, at jo Ungdommen i Skolerne anføres til deres Christendoms Kundskab formedelt Catechismum og atechistisk Underviisning, o. s. v. Jeg vil nu lade det staae derhen, hvor grundig, alvorlig og tilstrekkelig dette skeer; men dette maa jeg sige, at om det end skeer med tilbørlig Flid og Alvorlighed, hvorpaa det dog alt for tiit og for meget fattes, saa burde jo dog Bibel-Læsningen ingenlunde

Der-

derover settes til Side, eftersom vor hele Christendoms Lærdom og Theologie derpaa allene bør være grundet, og deraf fattes. Men jeg vil nu lade Skolerne fare, og tale noget om Academierne, eftersom desamme egentligen ere den Sted, hvor de, som i sin Tid skulle beskikkes til Lære-Embedet, skal ved grundig Underviisning ydermere tilberedes til Embedets Gierning. Jeg tilstaaer, at det i vore Tider ikke fattes paa duelige Lærere i alle Slags Sprog og Videnskaber, og at der ogsaa gives den studerende Ungdom Lejlighed til at faae Underviisning i de Ting, som i sær høre til det Hellige Skriftes Læsning og rette Forstand. Man kand jo faae den fornødne Underviisning i de saa kaldte Grund-Sprog, i Theologien, i Kirke-Historien, og undertiden gives Forklaringer over een og anden Bibelsk Bog. o. s. v. Men i hvordan det end dermed er beskaffen, eller ikke, saa kand det vel ikke negtes, at jo Studiosi Theologiae, hvis Hoved-Berk, naar de engang komme i Lære-Embedet, hvor efter de stunde, skal være, at undervise og overbevise Folk, og at paaminde, advare, straffe og trøste af Guds Ord, bør med største Flid og Omhyggelighed anføres til den Hellige Skriftes rette, nyttige, grundige og opbyggelige Læsning og Betragtning, og at dem derfor og i sær bør gives en grundig og tilstrækkelig Anviisning til

det

det saa høyt-fornødne Studium Exegeticum;
 hvorpaa det dog undertiden alt for meget fattes.
 Men vi bør dog ikke allene sette Skylden paa
 Skoler og Academier, naar man finder saa
 faae Studiosos Theologiae, og saa kaldte Can-
 didatos SS. Ministerii, der ere vel grundede
 udi den Hellige Skriftes Kundskab; thi end
 ogsaa de, som have havt Lejlighed nok til at faae
 en god og grundig Underviisning til det, som
 hertil hører, ere som oftest selv allene skyld-
 deri, at det staaer slet til med dem i denne
 Punct. De fleste have ved deres Studeringer
 et falskt, ureent og gandske kiødeligt Øye-
 merke. Det er dem kun derom at giøre, som
 de pleye selv at tale, at de kand faae Brød, eller
 og vel, at de kand komme til at leve vel og ma-
 gelig, og have gode og rige Indkomster, kom-
 me til Ære og Anseelse, o. s. v. Hvad er det
 Under, at saadanne lidet bekymre sig om det,
 som dog er Hoved-Sagen i dette saa hellige som
 vigtige Embede, da de kun søge at føde sig
 selv, og ikke Saarene, som hine falske Pro-
 pheter, over hvilke Herren klager ved Prophe-
 ten, Ezech. 34, 8. sa. Man seer derfor og,
 hvor let de tage sig denne Sag, og hvor ilde de
 stikke og berede sig til dette saa høye og vigtige
 Embede. Kand de fatte saa meget af deres
 Theologie, og af de bibelske Historier, icke
 som de kand slippe vel igiennem med ved de sæd-
 vanlige

vanlige Examina, saa mæene de, at de have staaet sig ret vel, og ingen kunde have noget videre at sette ud paa dem; i særdeleshed om de tillige faae øvet sig udi at holde en Prædiken, i hvordan den end kand være sammenskrevet, naar det kun kand synes, at de prædike Guds Ord, omendskiont de tiit stiele det, den ene fra den anden, som der siges, Jer. 23, 30. Der findes vel nogle iblant, som synes, at tage sig denne Sag noget mere til Hierte: De studere flittig, læse gode og opbyggelige Bøger, legge sig efter Grund-Sprogene, læse gode Commentarier, o. s. v. Men som deres Taler lidet, saa fattes det dog ogsaa som oftest dem paa den behørigte Gliid og Beqvemhed til at randsage selv i den Hellige Skrift, og at anvende alting til sin egen eller andres Nytte. De fleste lade sig nøye med det, som de finde og læse hos andre, uden selv videre at eftertænke eller undersøge det, hvortil de ikke heller ere vel udførte. Overalt finder man at de, som vil anvende noget mere Gliid paa deres Prædikener og Underviisninger, anvende mere Tiid og Gliid paa at læse andre Bøger, end som den Hellige Skrift selv. Men hvad værre er, saa anvende de fleste af dem, som kalde sig Studiosi Theologiae, og ville være Lærere med Tiden, deres meste og beste Tiid paa gandske andre Læres Embedet uvedkommende Ting, ja ofte paa

paa unyttige, daarlige og forfængelige Ting, i Steden for at randsage i den Hellige Skrift, hvormed de og siden continuere, naar de ere komne i Lære-Embedet. Hvad er det da at undre paa, at saadanne ere og blive Blinde og Blindes Beyledere, og lede sig selv tillige med deres Tilhørere i Fordervelsen? En retskaffen Læreres Pligt er jo, at lære og undervise de Bantfunde, at overbevise de Bantroee og Bildfarende, at formane og paamine de Ustikkelige, at trøste de Bedrøvede og Kleinmodige, og at føre alle deres Tilhørere paa Sandheds og Saligheds Ben, og det alleneste ved og formedelst Guds Ord. Dette er og blir det eeneste Ord, som kand giøre os vise til Salighed, som er nyttigt til Lærdom, Overbeviisning, Rettelse og Opbyggelse i Retfærdighed, 2 Tim. 3, 15. saq. hvor paa alt sandt Haab og Trøst er grundet, Rom. 15, 4. som er trofast til Lærdom, Tit. 1, 9. Hvorfore og Paulus siger, at den, som ikke bliver ved vor Herres Jesu Christi sunde Ord, og den Lærdom om Guds frygt, den veed intet. 1 Tim. 6, 3. Hvor høyt fornødent er det ikke derfor, at de, som enten tænke at komme i Lære-Embedet, eller allerede staae derudi, uafsladeligen randsage Guds Ord, for at samle sig deraf en rigtig, grundig og tilstrekkelig Kundskab og Forfarenhed i alle Guddommelige Sandheder, som kand tiene til

dette Maal og til at naae det Dyemerke, som den gode Gud har havt med sit Ord, og hvortil ogsaa Lære-Embedet af Gud og vor Frelser selv er bleven indstiftet. Og hvor skammeligt og uforsvarligt er det ikke da, at være efterladt og skidsløs i denne saa vigtige og meget Magt paa liggende Sag, hvorpaa en allene deres egen, men saa mange Hundrede ja Tusinde Sielers evige Frelse, som betroes deres Underviisning og Beyledelse, fornemmeligen berøer. Blive ikke saadanne i Guds Ord og Beye uforfarne Lærere skyld deri, at mange Sieler, der kunde have bleven frelst, maae omkomme og doe i deres Synder? Det maa jo siges om saadanne Lærere, som H. Erren fordem har sagt om de falske Propheter: Jer. 23, 21. 22. Jeg sendte ikke Propheterne, og de løb, jeg taledede ikke til dem, og de spaaede. Og dersom de havde staaet i mit hemmelige Raad, og ladet mit Folk høre mine Ord, da havde de omvendt dem fra deres onde Vey, og fra deres Jdræters Ondskab. Dog agtes det des verre! ikke, og det maa siges om de fleste af vore Tidens Lærere, hvad H. Erren paa samme Sted siger om de Tidens Propheter og Lærere: v. 18. Hvo stod i H. Errens hemmelige Raad, og haver seet og hørt hans Ord? Hvo gav agt paa hans Ord, og hørde det? Og atter, som der siges: Cap.

10, 21. Hyrderne ere ufornuftige, og søgte ikke Hæren; derfor forstode de ikke, at al deres Hiord er adspredt. Item: Cap. 23, 15. Af Propheterne i Jerusalem er Øyenskalkhed udkommen i det gandske Land. Saadanne Lærere ere jo ikke i Stand til, at prædike og tale Guds Ord i Sandhed, men de fortælle deres egne Drømme, og blande Nøner iblant Hveden; da dog Guds Ord allene er kraftigt til at oplyse og omvende Menneskene, da det er som en Ild, og som en Hammer, der kand sønderlaae en Klippe, som der siges paa samme Sted. v. 28. sq. Hvorledes ville da saadanne Lærere gjøre den store Gud og vor Frelser en gang Regnskab for det vigtige Embede, som de have formastet sig at løbe og hige efter, og at paatage sig til deres egen og saa mange andre Sieles Fordervelse? Paulus formaner de troende Ebræer, at de skulle adlyde deres Ledere, og være dem underdanige, fordi de vaage over deres Siele, som de det skulle gjøre Regnskab. Ebr. 13, 17. Men hvorledes kunde saadanne Lærere, der selv ikke have nogen rigtig eller grundig Kundskab om Guds Bøye og Villie af hans Ord, være andres Beyledere, vaage over andres Siele, eller fodre Lydighed og Underdanighed af dem; og hvad for et Regnskab vil de vel gjøre Gud for deres

Embedes Førelse, som de have været saa uskik-
 fede. og uduelige til? Da H. Erren forduim satte
 Propheten Ezechiel til en Vægter over Is-
 rael's Huus, da fodrede hand af ham, at
 hand skulde høre Ord af hans Mund, og
 saa paaminde Folket paa hans Vegne.
 Men naar hand ikke tog denne sin Pligt i agt,
 saa vilde H. Erren kræve deres Blod af
 hans Haand, hvis de for hans Forsømmelses
 og Esterladenheds skyld i at undervise og advar-
 te dem, omkomme i deres Synder. Ezech. 3,
 37. sqq. Dersom dette blev lagt paa Hierte af
 dem, som enten staae i Lære-Embedet, eller stund-
 de derefter, saa maatte det jo sette dem i en hellig
 Frygt, og gjøre dem ret omhyggelige for, at
 trægte efter at faae en grundig og tilstræk-
 kelig Kundskab om Guds Villie og Veye,
 og om alt Guds Raad til Menniskenes
 Salighed udaf den Hellige Skrift. De
 fleste Studiosi Theologiae og Candidati SS.
 Ministerii, (at jeg endnu skal tale lidet derom,)
 mene, at de have gjort deres Sag meget godt,
 naar de have fattet deres Theologie saaledes,
 at de kand bestaae i det sædvanlige Examine
 Theologico, allerhelst naar de derudi kand
 obinere en god Character; men hvor lidet
 deraf endnu kand dommes om saadanne deres
 Dueligheid til Lære-Embedet, kand enhver For-
 standig letteligen see og kiende. De fleste af saaa-
 danne

Danne Candidater tractere derhos den Hellige
 Skriftes Læsning og Randsagning meget løse-
 ligen, og bekymre sig neppe om noget videre,
 end at kunde hvor det behøv gøres anføre de
 saa kaldte Dieta probantia, som de finde an-
 førte i deres Compendiis Theologicis og i
 et Systemate; at jeg nu ikke skal tale om, at de
 fleste hverken bekymre sig om den saa kaldte
 Moral eller practiske Theologie, som dog ikke
 er af mindre Bigtighed, end som Theologia
 Thetica eller Dogmatica. Dog jeg vil ikke
 opholde mig herved, men kun erindre noget end-
 nu om den Hellige Skriftes Læsning og Rands-
 sagning, som jeg nu egentlig har foretaget mig
 at tale om, og hvor slet de fleste af disse Folkes
 Forhold er i Henseende til den samme. Er det
 kommen saa viit med dem, at de nu for Alvor
 begynde at legge sig efter at prædike, og der-
 udi at øve sig, hvilket de holde for Hoved. Sa-
 gen i Lære-Embedet, saa nodes de vel derved til
 at læse noget i Bibelen, for at have noget at sige
 over den foresatte eller selv-udvalgte Text; dog
 holde de sig ordinære mere til Commentarier,
 eller og til Postiller og andre slige Prædike-Bo-
 ger, end som til den Hellige Skrift selv. Og
 man maa tilstaae, at der findes kun ganske
 saa, der selv ere i Stand til, at kunde estertænke
 og forklare en bibelsk Text, og deraf at ud-
 drage de Lærdomme, som ligge derudi, og at

fremfette de samme til Tilhørernes Underviisning og Overbeviisning, og til den saa høyt fornødne Opbyggelse, uden Hielp af sliige Skrifter. Langt mindre ere de skiftede til, som de dog burde være, i alle forekommende Tilfælde at undervise og overbevise andre af Guds eget Ord, om alle de Guddommelige Sandheder, som ere fornødne at vide, og at oplyses og overbevises om for enhver, der vil og skal føre sin Christendom saaledes, som det kand være Gud og vor Frelseres takkeligt, og dem selv saligt. Men dette maa være nok sagt om denne Sag, og jeg vil overlade det til enhver selv videre at eftertænke, hvor høyt fornøden den Hellige Skriftes flittige og grundige Randsagning er, som for enhver sand Christen i Almindelighed, saa og for en Lærere i Særdeleshed.

§. 8. Da vi nu hidindtil have hørt, at det er enhver Christens og i sær en Læreres Pligt, at læse, randsage og betragte Guds Ord, som er befattet udi de Hellige Skrifter; saa er det fremdeles fornøden, at vi ogsaa lære og agte paa, hvorledes vi bør læse og randsage dette Guds Ord? Enhver begriber letteltigen, at det ikke kand være lige meget, hvorledes det skeer? Og at man ingentunde med Letsindighed, meget mindre med et stolt, frekt og fiodeligt Sind bør begive sig til saadan Guds Ords Læsning og Randsagning, hvis man ellers

ellers vil vente en ret saltg Nytte og Frugt deraf, og ikke større Skade, eller en haardere Dom. Hellige Ting bør man med Hellighed omgaaes med, og ikke røre ved Hærens Helligdom med urene Hænder, og altsaa ikke komme til Guds Ords Læsning og Betragtning med et fiodeligt, ureent og forfængeligt Hierte. Men da dette Ord er den levende Guds Ord, og vi maae ansee det, ligesom Gud og hans Aand derved selv taledede til os, saa bør vi fremkomme for hans hellige Ansigt til at høre hans Røst med allerstørste Ydmyghed og Erbødighed; ligesom for dum Israel, da de skulde høre Guds Røst af Sinai Bierg, maatte først toe, rense og hellige sig, og saa gaae frem med en hellig Frygt og stor Erbødighed, for at høre det, som skulde tales til dem. 2 Mos. B. 19. og 20. Omendskiont nu Hæren taler meget mildere og venligere til os udi Evangelii Naades-Ord, end som hand den Tiid taledede til Israel; saa bør det dog ingenlunde formindske vor Erbødighed for Gud, men des mere nedbøye os for ham i vor store Uværdigheds Erkiendelse. Da Gud taledede med Abraham om den Naade-Pagt, hand vilde gjøre med ham, faldt hand ned paa sit Ansigt, for at høre hvad hand fremdeles vilde sige. 1 Mos. B. 17, 2. 3. sqa. Og da Hæren taledede til Mose udaf den gloende Tornebusk, skulde

Mose sit Ansigt af Frygt og Verbødighed, hvilken og skulde betegnes derved, at H^Erren selv bod ham, at drage Skoene af sine Fødder, *2 Mos. 3. 3, 4. sgg.* Saa læse vi og om Propheten Ezechiel, at hand faldt paa sit Ansigt, da H^Erren aabenbarede sig for ham, og ikke reyste sig op, for H^Erren selv besøel ham at staae, og stillede ham paa sine Fødder. *Ezech. 1, 28. og Cap. 2, 1. 2.* Ligesaa Propheten Daniel, da H^Errens Engel talde til ham, og hand hørde hans Røst, da faldt hand paa sit Ansigt, og laae med Ansigtet vendt mod Jorden. Og da hand vorde ved ham, ravede hand paa sine Knæ og flade Hænder, og omsider efter at hand havde trøstet ham, og talet venligen til ham, stod hand for ham og bevede. *Dan. 10, 9, 11.* Saa læse vi og om Johanne, der selv kalder sig den Discipel, den J^Esus elskte, at hand, da hand saae ham, der præsenterede sig for ham i en Majestætisk Skikkelse, faldt ned for hans Fødder som en Død. *Mat. 1, 16. 17.* Af disse og andre saadanne Exempler kand vi lære, med hvilken hellig Frygt og Verbødighed det bør os at høre Gud og Frelseren tale til os udi sit Ord; allerhelst naar vi begynde at kiende noget til vor store Uværdighed og Strafværdighed for Gud. Ligesom vi og læse om Paulo, at hand, da den H^Erre J^Esus talde første gang til ham, faldt ned

ned paa Jorden, og hørte baade skelvende og bevende paa den Herrens Jesu Tale. Ap. G. 9, 6. sgg. Med hvilken Ydmyghed og Erbødighed kom ikke Cornelius frem til Apostelen Petrum, da hand kom for at tale Herrens Ord til ham. Ap. G. 10, 25. sgg. Saa giver og Paulus de Galater det Vidnesbyrd, at da hand havde prædiket Evangelium for dem, endskiont med Risdets Skrobelighed, da havde de annammet ham som en Guds Engel, ja som Jesum Christum selv. Gal. 4, 14. Og om de Thessaloniker siges der, at de antog Apostelens Pauli Prædiken ikke som Menneskens, men som Guds eget Ord, som det ogsaa var. 1 Thess. 2, 13. Her til fand vi og seye det, som David taler om sin Frygt og Erbødighed for Herrens Ord og Domme, s. Ex. naar hand siger: Ps. 119, 120. Saaret paa mit Risd styrkede af Frygt for dig, og jeg frygtede for dine Domme. Og atter: v. 161. Mit Sierte frygtede for dit Ord. Thi endskiont David ofte gir tilkiende, hvor saare hand glædde sig over Herrens Ord, og forlystede sig derudi, saa var dog denne hans Glæde altid forbunden med en hellig Frygt; ligesom hand og siger til dem, der begiere at blive Christo velbehagelige, og at undgaae hans retfærdige Bredes Domme, at de skal tiene Herren med Frygt, og glæde sig

sig med Bevælse. Ps. 2, 11. Saadan en hellig Frygt fodrer endeligen og Hærrer selv af os i Henseende til sit Gudsdommelige Ord; hvorom hand siger ved Esaiam: Esa. 66, 2. Til denne vil jeg see, til den Elendige, og til den, som haver en sønderbrudt Aand, og som er forferdet for mine Ord. Men hvor langt saadant Sind og Forhold er fra de fleste af dem, som enten komme frem for at høre Guds Ords Prædiken, eller, at læse og betragte det, det sees dagligen for Dydne, da det letteligen merkes, at de allerfleste komme dertil med stor Letsindighed og Særlighed, med et stolt Mod og et søfængeligt Sind, uden al Erbødighed, og med lige saadant et Sind og Mod gaae bort derfra igien; hvorføre det ikke heller er at undre paa, at da den store og hellige Gud saa skammelige af dem forhaanes og vanæres, de ikke heller have nogen sand Frugt eller Nytte af deres Kirkegang eller Bibel-Læsning.

J. 9. Næst den Ydmyghed og Erbødighed, med hvilken man bør høre, læse og betragte Guds Ord, udkræves der først og for alle Ting et reent og redeligt Øyemerke og Forsæt til at kunde, fatte, forstaae og bevare Guds Raad og Villie, som hand har givet os tilkiende udi sit Ord, og i alle Maader at ville rette sig derefter. Den,
sont

som kommer dertil uden saadant reent og oprigtigt Ønemærke og Forsæt, den fand ingen sand Nytte eller Frugt vente sig deraf. Det skeer vel undertiden, at de, som komme frem tit at høre og læse Guds Ord med Letsindighed og Frekthed, eller i en ureen og falsk Hensigt, dog ved HErrens Barmhertighed røres og overbevises derved, og saaledes erfare Ordets Kraft paa deres Hjertes, til deres Omvendelse og Frelse; Ligesom vi see, at mange af de Jøder, som af bar Nysgierighed, og uden at have noget reent eller redeligt Ønemærke dermed, komme frem for at høre og see det Under, som var skeet med Apostlerne paa Pintsse-Festen, bleve kraftig rørt i deres Samvittigheder formedelst det Guds Ord, som Petrus prædikede for dem. Det samme skeer og endnu ofte, at Folk, der med Letsindighed ere komne ind i Kirken, gaae bedrøvede og for deres Salighed alvorligen bekyndede der ud af igien, naar de have hørt en opbyggelig Prædiken; hvorfor man ikke heller bør formene nogen, endog de letsindigste, frekteste og ugudeligste Mennesker, at høre Guds Ords Prædiken. Alligevel er og bliver det sandt, at den som med Letsindighed, og uden redeligt Forsæt, uden at elske og søge Sandheden, giver sig til at læse og betragte Guds Ord, ikke fand ordentligviis vente sig nogen retskaffen Frugt eller Nytte deraf; thi det som under-

tiden extraordinaire skeer, dependerer af Herrens fri Raade, og derom have saadanne Mennsker hverken Lofte eller Forjættelse, hvorfore de maae vente, at det Ord, som de høre eller læse, i Steden for at blive dem en Livsens Lugt til Livet maa blive dem en Dødsens Lugt til Døden, som Paulus taler. 2 Cor. 2, 16. Vi have for hørt, at efter Davids og Salomons Ord og Lærdom, Herrens Frygt er Viisdommens Begyndelse. Ps. 111, 10. Ords. 1, 7. hvormed og Sirach stemmer overeens, naar han siger: Cap. 1, 12. at frygte Herren er Viisdommens Begyndelse, item: v. 18. Viisdommens Raad er at frygte Herren. Ligesom og David siger: Psal. 25, 14. at Herrens Lørdom bør til dem, som han frygte, og hans Pagt at lade dem vide den. Heraf er det klart, at hvor der ingen sand Guds frygt er i Hjertet, der er ikke heller nogen sand Viisdom, ja ikke engang nogen sand Begyndelse dertil, og der forstaaes ikke heller Herrens Lørdom, en heller vides hans Pagt. Derimod hvor Herrens Frygt er, der er og Begierlighed til at lære, der er Lyst, Villie og Forset til at antage Guds Ords Lærdom, og at gjøre hans Villie. Og dette er det, som den Herre Jesus selv fodrer af dem, som begiere, at faae Forstand paa hans Lærdom

Lærdom, og Overbeviisning om dens Gudsdommelighed, naar hand siger: Joh. 7, 17. Dersom nogen vil gjøre hans Villie, (nemlig, Faderens, som mig udsendte, v. 16.) hand skal kiende, om Lærdommen er af Gud, eller jeg taler af mig selv. Dog herom er allerede tilforn bleven erindret. Men merker og betænk ndermere dette: Den Lærdom, som indeholdes i den Hellige Skrift, er, som vi have hørt, en Guddommelig Lærdom, der er indblæst af Gud, og som de Hellige Guds Mænd have talt og skreven, drevne af den Hellig Aand. Derfor er jo dette Ord, som vi og før have hørt, ikke Moosis, Davids, Petri eller Pauli Ord, men det er, som det og kaldes, Guds Ord, Christi Ord, den Hellig Aands Tale og Vidnesbyrd. Hvorledes ville vi da tænke, at vi kunde retteligen forstaae os derpaa, hvis ikke Gud selv, og den H. Erre Iesus og hans Aand oplyser os, og forklarer os det, og viser os, hvad Aandens Sands er, da vi af Naturen ere kiodelige, og derfor kun sandse de kiodelige Ting. Rom. 8, 5. Derfor siger Paulus: 1 Cor. 2, 7. sqa. Vi tale Guds Wiisdom i Hemmeligheden, hvilken ingen af denne Verdens Overster kiendte. 2c. Men, siger hand, v. 10. sqa. Gud aabenbarede os det formedelst sin Aand. o. s. v. Vort

Kisde

Riøds Sands er, som samme Apostel siger,
 er Fiendskab imod Gud, og hverken er,
 eller kand være Guds Lov underdanig.
 Rom. 8, 6. 7. Ja hand siger os ydermere reent
 og tydeligen, at det naturlige Menneske ik-
 ke fatter de Ting, som høre Guds Aand
 til; de ere ham en Daarlighed, og hand
 kand ikke kiende dem, thi de dømmes aan-
 deligen. 1 Cor. 2, 14. Derfor siger og Da-
 vid, at vi allene i Guds Lys skal see Lysen,
 Ps. 36, 10. og at Guds gode Aand skal fø-
 re os i det jævne Land. Ps. 143, 10. Men
 hvorledes vil den vente sig Guds Aands Lys og
 Ledfagning, der endnu er gandske fiodelig?
 Guds Aand boer ikke i en Siel, som elsker
 Synden, og altsaa ingen Lyst eller Billie har,
 til at kiende og følge Guds Ord og Billie, som
 paa mange Steder i Skriften tilkiendegives.
 Vor Frelser selv siger, at Verden ikke kand
 annamme den Sandheds Aand, hvilken den
 hverken seer eller kiender. Joh. 14, 17. Ligesom
 derimod Petrus siger: Ap. G. 5, 32. at Gud
 har givet den Hellig Aand dem, som ham
 lyde. Herom tales og meget eftertryffeligen i
 Wijsdommens Bog: Wiisd. B. 1, 1. Elsker
 Retsfærdighed I, som dømme paa Jor-
 den, gjører eder Tanker om Herren med
 Godhed, og søger ham med Siertens Len-
 foldighed. Thi hand findes af dem, som
 ikke

ikke friste ham, og aabenbares for dem, som ikke vantroe ham. Thi forvendte Tanker affille fra Gud, og hans Naagt, som er prøvet, overbevise Daarer. Thi Viisdom kommer ikke ind i en arrig Siel, ey heller boer den i et Legeme, som er Synden uddergivet. Thi Tugtens hellige Aand flyer Sviig, og viger fra de uforstandige Tanker, og overbevise, naar Uretfærdighed kommer dertil. Naar nu den Hellige Aand flyer og viger fra saadanne, hvorledes skulle de da kunde fatte de Ting, som hore Guds Aand til, eller forstaae det Guddommelige Ord og Rædsons rette aandelige Mening og Øyemerke? Jeg siger med Glid dets rette aandelige Mening og Øyemerke; thi dette siges ikke i den Mening, at Guds Ord var saa uforstaaeligt, at ingen kunde forstaae Ordens rette Mening, uden Guddommelig Oplysning, thi det er mueligt end og for den Ugudeligste, at forstaae Skriftens Ord og Mening, hvis hand med Glid legger sig derefter, hvad dens bogstavelige Forstand angaaer. En Ugudelig kandeligesaa vel som en Gudfrygtig lære de Sprog, i hvilke den Hellige Skrift er først skreven, og folgeligen at forstaae sig paa Ordene og Talemaaderne, som derudi bruges. Hand kandel og ved Fornustens rette Brug fatte alt det, som kandel tiene til en god Exegelin, og altsaa
forklare

forklare Skriften for sig selv og for andre efter Ordens rette Mening, saasom de ligge der for ham. Men des uagtet kand hand derfor ikke siges, at have fattet Skriftens rette aandelige Mening og Forstand, hvilken og Skriften selv paa mange Steder negter dem at have, da det heder s. Ex. om saadanne, at de ikke vide Skriften, Matth. 22, 29. i hvor vel de end vidste og forstode den efter Bogstaven. Og Johannes siger om den, der siger, at hand kiender Gud, og holder ikke hans Bud, den er en Løgnere, og i ham er ikke Sandhed. 1 Joh. 2, 4. Des foruden findes der mange og store Forhindringer, som forhindre ugudelige, og kiødelig sindede Menister fra, at fatte Skriftens rette Mening. Deres kiødelige Sind, deres Affeter og Lyster, deres Præjudicia og forud fattede Meninger, de for i Beyen hos dem fastsatte Hypotheses og Meninger giøre, at de tiit ikke kand fatte de allerklareste og tydeligste Lærdomme og Sandheder, som fremsættes i Skriften, ligesom Petrus siger, at det gik med Pauli Epistler, hvorom hand siger: 2 Pet. 3, 16. at der vare nogle Ting derudi, som vare svære at forstaae, hvilke de Ukyndige og Ubefæstede forvendte, ligesom og de andre Skrifter, til deres egen Fordervelse. Vi have et Exempel derpaa i den Herres Jesu egne Discipler, der ikke kunde forstaae de allertydeligste Ord, som den

den Herre Jesus foresagde dem om sin Lidelse, Dod og Opstandelse, Marc. 8, 31. 32. og Luc. 24, 31. 34. hvorfor ikke? For deres forud satte falske og urigtige Meningers skyld, som de havde om Messia og hans Rige. Fremdeles forekomme der og i den Hellige Skrift saadanne høye, hellige og Hemmelighedsfulde Lærdomme, som Fornustren deels en begriber, deels forarger sig over, og holder for urimelige, hvilke derfor af selv-kloge Mennisker, der en vil holde noget for sandt, som overgaaer Fornustens Begreb, forkastes eller og vrangeligen forstaaes og fortolkes. Overalt saa ere de helligste Lærdomme, som høre til Troens og Christendommens Hoved-Grund, efter Pauli Ord, for alle kiødelige og naturlige Mennisker, ligesom fordem for Jøder og Hedninger, deels en forargelse, deels en Daarlighed, og det er dem umueligt, uden et høyere Lysets Glands og Kraft, at indsee den Guds Blisdom og Guds Kraft, som er derudi, hvorom man kand efterlæse Apostelens Ord, 1 Cor. 1, 17. til 24. c. Ja endogsaa udi den Guddommelige Moral, som fremsættes i den Hellige Skrift, og handler om de Ting, som høre til et gudeligt og helligt Liv og Levnet, findes mange Lærdomme, som deels den selv-kloge Fornust, deels det kiødelig-sindede Hierte en kand finde sig i, eller holde for gode og rigtige; hvorfor saadanne Mennisker gierne

gierne vil forklare, eller rettere at sige fortorke og fordrene dem efter deres Fornuftes Kiødelige Begreb. Af dette og andet mere, som herom kunde siges, sees det da klarligen, hvor høyt fornødent det er for enhver, der begierer at høre, læse og betragte den Hellige Skrift med Nytte og for at faae den rette Forstand deraf til sin Underviisning og Opbyggelse, at hand ey allene maa være begavet med Guddommelig Lys i Forstanden, til at kunde fatte og kiende de aandelige Ting, og de høye, hellige og himmelske Lærdomme, som derudi fremsættes, men og være rensset fra alle forudfattede Meninger, eller saa kaldte Præjudicier, saa at hand udi sine Skriftens Fortolkninger, hverken følger andres Meninger, der kunde staae i nogen Anseelse hos ham, uden tilstrækkelig Grund og Overbeviisning om deres Rigtighed, ey heller sine egne forud antagne og fastsatte Tanker og Meninger, og altsaa maa være befriet fra al Selv-Klogskab, og Indbildning om sin egen Forstand og Viisdom; hvilket altsammen ellers hindrer i at kiende, fatte og antage de af Gud udi Ordet aabenbarede Sandheder i Eenfoldighed, saasom det sig bør. Men for alle Ting maa hand og være rensset og helliget i sit Sind og Affecter fra alle falske og urene Begierligheder og Hensigter, saa at hand
 hverken

hverken søger eller ser paa sin egen Nytte, Fordeel eller, hvad der kand fornøye Kiødet, eller begierer at ville tælfes andre udi sine Skriftens Fortolkelser, men er af Ziertet be- gierlig efter at søge og finde Sandheden, og rede til at antage det, som Guddom- melige Sandheder, og at blive fast og stas- dig derved i Ord, Tale, Lærdom og Bes- kiendelse, i Troe og Gierning, og i alt sit Forhold, ja baade i Medgang og i Mod- gang, baade i Liv og i Død, hvad hand kand blive overbevist om, at være den Hellige Skriftes eenfoldige og rette Me- ning. Vi kand herudi tage os det til Exempel og Estertanke, som Paulus skriver om sig selv, og om sin Omgang med Guds Ord, og sit For- hold i samnes Behandling, udi disse Ord: 2Cor. 4, 2. Vi have affagt de skjulte Ting, som ere skammelige, og omgaaes ikke i Trædskehed, forfalske og ikke Guds Ord; men bevise os selv mod alle Menniskers Samvittighed i Sandheds Aabenbarelse for Guds Aasyn. Thi lige samme Sind og Oprigtighed, som Paulus beviste i Guds Ords Behandling, naar hand fremsatte det for andre, maa og bør jo og enhver have og bevise i samme Guds Ords Læsning og Betragtning, enten vi anstille den for os selv og til vor egen Nytte, eller tillige i Henseende til at undervise

og opbygge andre deraf; saa at det ikke maa være os om andet at gjøre, end som den pure rene Guddommelige Sandheds Erkiendelse og Antagelse, saa som den er bleven fremlagt for os af Sandheds Aand udi Sandheds Ord. Fremdeles skriver Apostelen Paulus om sig selv og sit Forhold i Henseende til Guds Ords Prædiken og Lærdom: 1 Thess. 2, 2. sgg. Som vi havde tilforn lidt og vare forhaanede, - - da vare vi alligevel frimodige i vor Gud, at tale Guds Evangelium hos eder i megen Kamp. Thi vor Formanelse haver ikke været af Vildfarelse, ikke heller af Ureenhed, og udi List. Men ligesom vi ere prøvede af Gud, at Evangelium er os betroet at prædike, saaledes tale vi, ikke som vi ville behage Menneskene, men Gud, som prøver vore Hierter. Thi vi omgiktes aldrig med smigrende Ord, saasom I vide, og ey gave noget Skin af Hierighed, Gud er Vidne. Vi søgte og ikke Ære af Menneskene, hverken af eder, ikke heller af andre, 2c. Disse Pauli Ord bør atter en allene tiene dem i sær til et helligt Exempel, som uindervise andre af Guds Ord, at de og søge at rense sig fra alle fiodelige Affecter og urene Hensigter i deres Lære-Embedes Forretninger; men de bør og i almindelighed tiene alle og enhver

hver til Lærdom og Exempel, som omgaaes med Guds Ord, at de for alle Ting søge at befries fra saadanne lidelige Lyster og Affeeter, som kand hindre dem i at omgaaes værdeligen dermed. og at antage de hellige og Gudvommelige Sandheder, som fremlegges for dem i Guds Ord, og altsaa være i Stand til, ey allene at fatte Skriftens rette Mening, men og at anvende alle Ting til en sand Nytte og Opbyggelse for deres Siele.

§. 10. Da nu heraf klarligen kand sees og slutes, hvor høyt fornøden det er for os, at vi maae være deelagtige i Guds Aands Lys og Raade, til at oplyse vor Forstand, og at hellige vor Sind og Villie fra alle Præjudicier og urene Affeeter og Hensigter, paa det vi maae komme til Guds Ords Hørelse eller Læsning og Betragtning med et reent, helligt, og til Gud og Sandheden henvendt Sind, saa sees deraf, hvor fornøden det i ligemaade er, at man først og for alle Ting vender sig til Gud selv med ydmyg og inderlig Bøn om hans Lys, om hans Aand og Raade, og at hand vil ved Sandheds Aand lede os til al Sandhed. Dette er det Middel, som Jacobus viser og raader dem til, som fattes Viisdom, naar hand siger: Jak. 1, 5. Dersom nogen af eder fattes Viisdom, hand bede af Gud, som giver alle eenfoldigen, og bebrei-

der

der ikke, saa skal den gives ham. Dette er det Middel, som Frelseren selv raader sine Discipler til, naar hand formaner dem til at bede i hans Navn, og derpaa lover, at hand vilde bede Faderen for dem, at hand skulde give dem en anden Talsmand, der skulde blive hos dem evindeligen, den Sandheds Aand, som skulde ledsage dem til al Sandhed. Joh. 14, 13-17. 20. Og hvorom hand siger: Luc. 11, 13. Efterdi I, som ere onde, vide at give eders Børn gode Gaver, hvor meget mere skal Faderen, som er af Himmelen, give dem den Hellig Aand, som ham bede. Bed dette Middel var det, at Salomon fik den besynderlige store og herlige Wiisdom af Gud, som tilforn er bleven talet om. Men intet Exempel er i denne Sag klarere eller herligere, end som den Guds Mand Davids, som vi i sær Kænd see af den 119 Psalme, i hvilken hand des foruden fra først og til sidst taler og vidner om sin Hønhagelse for Guds Ord, og sin Lyst og Langsel efter at omgaaes værdeligen dermed, saasom tilforn er bleven viist. Thi deraf see vi, at det fornemmeste Middel, som David har greben til, for at faae derved det Forstand paa Guds Ord, at have den rette Frugt og Nytte deraf, og i alle Maader at kunde gjøre og rette sig derefter, har været Bønnen. Hører og merker da,
 hvor

hvorledes hand beder og sukker til Gud herom
 ideligen og med saa mange estertænkkelige Ord:
 S. Ex. Ps. 119, 5. Ach! at mine Veye
 maatte stadfæstes, at holde dine Skikke.
 v. 10. Jeg søgte dig af mit gandske Hjerter;
 lad mig ikke fare vild fra dine Skikke.
 v. 12. Lær mig dine Skikke. Hvilke Ord
 hand igientager, v. 26. 64. 68. og 124. Frem-
 deles v. 17. sgg. Gjør vel imod din Tiener,
 at jeg maa leve, og holde dit Ord. Aab-
 ne mine Øyne, at jeg maa see de underli-
 ge Ting af din Lov. Jeg er fremmed paa
 Jorden, skul ikke dine Bud for mig. v. 27.
 Lad mig forstaae dine Befalningers Vey,
 saa vil jeg tale om dine underlige Gier-
 ninger. v. 29. Vend fra mig en falsk Vey,
 og stenk mig din Lov. v. 33. sgg. Herre!
 lær mig dine Skikkes Vey, og jeg vil be-
 vare den indtil Enden. Underviis mig,
 saa vil jeg bevare din Lov, og holde den
 af gandske Hjerter. Gjør, at jeg frem-
 gaaer paa dine Buds Sti; thi jeg havet
 Lyst dertil. Bøy mit Hjerter til dine Vid-
 nesbyrd, og ikke til Gierighed. Bort-
 vend mine Øyne, at de ikke see til Forsæn-
 gelighed; hold mig i Live paa din Vey.
 Befæst dit Ord for din Tiener, som tiener
 til din Frygt. v. 58. Jeg bad ydmygeli-
 gen for dit Ansigt af gandske Hjerter; vær
 mig

mig naadig efter dit Ord. v. 66. Lær mig
 en god Sands og Forstand; thi jeg troer
 dine Bud. v. 73. - - Underviis mig, saa
 vil jeg lære dine Bud. v. 80. Lad mit
 Hjerre være fuldkommen i dine Stikke, at
 jeg ikke skal bestæmmes. v. 108. - - Lær
 mig dine Domme. v. 125. Jeg er din Tie-
 ner, underviis mig, at jeg maa kiende
 dine Vidnesbyrd. v. 133 sqq. Befæst mine
 Trin i dit Ord, og lad ingen Uret herske
 over mig. Forløs mig fra Menniskers
 Vold, saa vil jeg holde dine Befalninger.
 Lad dit Ansigt lyse for din Tiener, og lær
 mig dine Stikke. v. 144. - - Underviis
 mig, saa lever jeg. v. 145. sqq. Jeg har
 været raabt af gandske Hjerter; hør
 mig, Hærrer! jeg vil bevare dine Stikke.
 Jeg haver raabt til dig: Srels mig, saa
 vil jeg holde dine Vidnesbyrd. Jeg kom
 aarle i Tusmørket, og raabte: Jeg har
 været haabet paa dit Ord. v. 169. sq. Hærrer!
 lad mit Raab komme nær for dit An-
 sight; underviis mig efter dit Ord. Lad
 min ydmyge Begiering komme for dit An-
 sight; srie mig efter dit Ord. Og v. 173:
 Lad din Haand være mig til Hielp; thi
 jeg haver udvalt dine Befalninger. Hvo
 som læser disse Davids Ord med tilbørlig Agt-
 somhed og Estertanke, den seer deraf en allene,
 at Herren har været det vigtigste og for-
 nem

nemmeste Middel, som hand har holden sig til, men merker og, hvorledes og hvorom hand allermeest har bedet, og tillige, hvad hans Attraa, Forsæt og Øyemerke derved har været, og hvor meget det har ligget ham paa Hierte, baade at faae en ret Forstand paa Hærens Ord, Domme og Bøye, og at faae den rette salige Frugt, Kraft og Nytte deraf; hvilket attsammen enhver bør tage sig til Estertanke og Exempel, som begierer værdeligen og med Nytte og Betsignelse at omgaaes med Guds Ord. Man kand hertil endnu føye den vise Salomons Raad og Formaning til alle dem, som traagte efter den sande Wiisdom, hvilken, som vi før have hørt, alleneste er at finde i Guds Ord. Hand siger iblant andet saaledes: Ords. B. 2, 1. 199. Min Søn! dersom du wilt antage mine Taler, og giemme mine Bud hos dig, at lade dit Øre give agt paa Wiisdommen, saa du bøyer dit Hierte til Forstand: Ja dersom du raaber efter Forstand, udgiver din Røst om Forstand: Dersom du søger efter den, som efter Sølv, &c. Da skalt du forstaae Hærens Frygt, o. s. v. Her see vi atter, at Salomon holder Bønnen for det beste Middel, til at søge og faae den sande Wiisdom; men at hand tillige raader til, ey allene at have et got og redeligt Forsæt til at ville antage og bevare Wiisdommens Lærdomme, men og at give

agt paa Viisdommen, og at søge og randsage efter den.

S. II. Dette sidste er det nu fornøden, at tale og handle noget nyere og udførligere om. Thi omendskiont vi, efter det som hidindtil er bleven sagt, bør søge og vente den sande Oplysning og Forstand paa den Hellige Skrift og dens Guddommelige Lærdomme fra oven af, og af Gud selv, og vi i hans Lys allene kand see Lyset; saa maae vi dog ikke vente paa nogen umiddelbar Aabenbaring, der uden al vor Eftertanke, Betragtning og Bemøielse skulde ligesom indgive os det. Vi have tilforn hørt, at den sande Viisdom bør søges i og af Guds Ord og dets Læsning og Betragtning, saa er det jo derfor og fornøden, at vi anstille saadan vor Bibel-Læsning og Betragtning saaledes, at vi kand vente at naae det rette Dyemerke deraf til vor Oplysning, Opbyggelse og Frelse. Dertil behøves da for alle Ting, at man læser Guds Ord med al tilbørlig Agtsomhed og Eftertanke, saa at man nøye overvejer hvert Ord, og søger at finde og fatte deraf den rette og rigtige Mening af alt det, som os fortælles og foresiges udi den Hellige Skrift. Det er fornøden ved et hvert Skrift, som man vil læse for at forstaae, og fatte dets rette Mening, at man med en nøye Agtsomhed og Eftertanke
over

overvejer hvert Ord derudi i deres rigt-
 tige Connexion og Sammenhæng, og om
 noget synes uforstaaeligt, at man da bruger
 fornøstige Udleggelses- og Fortolknings-
 Regler, til at udfinde den rette Mening deraf,
 som Autor til samme Skrift har intenderet.
 Detsamme er og fornøden at i agttage ved den
 Hellige Skriftes Læsning, og det des mere og
 forsigtiger, jo vigtiger den Lærdom er, som der-
 udi fremsettes, og det Dyemerke, som dermed
 sigtes til; da det jo ikke kand være os lige meget,
 om vi fatte den rette og rigtige Mening deraf,
 eller ikke, eftersom alt det, som derudi siges og
 læres, bør være en ubedragelig Grund og Re-
 gel for os, baade udi vor Troe og Levnet. End-
 skiont det nu ikke er mit Forset, at jeg vilde her
 udførligen handle om de hermeneutiske Regler,
 som ved den Hellige Skriftes Læsning bør i
 agttages; saa vil jeg dog i mueligste Korthed
 erindre noget om det, som er meest fornøden
 at i agttage, for at faae en ret og rigtig For-
 stand paa det, som man læser. Jeg vil nu ikke
 tale om, hvor got og gavnligt det kunde være,
 hvis enhver kunde læse og forstaae den Helli-
 ge Skrift udi de Original- eller Grunds-
 Sprog, i hvilke den af de hellige Mænd først
 er skreven, som ere det Ebraiske og til deels
 Chaldaiske i det Gamle, og det Grækske
 Sprog udi det Nye Testamente. Men da de

fleste Bibel-Læsere ikke ere i Stand til, at kunde
 legge sig efter disse Sprog, saa er derimod
 enhver, der har Leyslighed og Beqvemhed til at
 lære og fatte desamme, og i sær Studioli Theo-
 logiæ, og de, som enten stunde efter eller allere-
 de virkeligen staae i Lære-Embedet, og hvis
 Pligt det er, at forklare Skriftens rette Me-
 ning for andre, ogsaa skyldig, at anvende al
 Tiid og Gliid derpaa, som mueligt er, for
 at fatte disse Sprog, paa det de ikke skal være
 nødt til at see allene med fremmede Dyne, men
 selv kunde være i Stand til at undersøge
 Textens rette Mening. Vi have vel, Gud
 være lovet! gandske gode Versioner af den
 Hellige Skriftes Bøger, næsten i alle Sprog,
 som enhver kand læse og forstaae; men man
 maa dog tilstaae, at ingen Version er eller
 kand være saa accurat, at man sikkert kunde
 forlade sig til, at den allevegne havde tydelig og
 rigtig nok exprimeret Textens rette Mening,
 og at tilmed ikke er mueligt, at den Em-
 phasis og Estertryk, som der sois oftest findes
 i Grund-Texten, kand noksom exprimeres
 i nogen Version, at jeg ey skal tale om, hvad
 for Mangel og Fejl der af adskillige Aarsa-
 ger findes udi de fleste Versioner. Enhver be-
 griber derfor let, hvor fornødent det er for dem,
 der begiere selv at indsee i Textens rette Mening,
 allerhelst om de tillige vil og skal forklare den
 samme

samme for andre, at forstaae sig paa Grund-
 Sprogene, og hvor stor Nytte saadanne kunde
 have deraf. Men i hvor stor og herlig end den
 Nytte kunde være, som man kunde vente sig
 heraf, saa kand man dog ikke sige, at det er ab-
 solute fornødent for enhver til at faae en rig-
 tig Kundskab om de Guddommelige Sandhe-
 der, i sær de, som ere meest fornødne at vide til
 vor Opbyggelse og Saligheds Forfremmelse,
 at hand nødvendig skulde forstaae Grund-
 Sprogene, hvortil des foruden, som sagt er, de
 fleste Mennesker hverken have Lejlighed eller
 Duellighed nok. Thi omendskönt, som sagt
 er, enhver Version har sine Fejl og Ufuldkom-
 menheder, saa er dog vist og uimodsigeligt, at
 ligesom den Hellige Skrift, i sær i de Ting, som
 ere meest fornødne at vide og fatte for enhver,
 der vil bruge den til sin Beyledere til Salig-
 hed, jeg mener i de Ting, som høre til Troens
 Grund og til et helligt Levnet, taler med
 Gandste eenfoldige og tydelige Ord, som
 af enhver letteligen kand forstaaes, saa seer
 man og, at alle Versioner i Henseende til saa-
 danne Skriftens Steder ere gandste overeens-
 stemmende, saa at man neppe finder nogen For-
 skiel derudi, som kunde være af nogen Bety-
 denhed, hvilket man har Aarsag en allene at
 beundre, men ogsaa derfor høyligen at ære og
 prise den Guddommelige Wijsdom, Naade og

Trofasthed, som derudi saa hertigen haver baaret
 ret Omsorg for det, som er fornøden til Sieles
 nes Opbyggelse og Frelse. Ere der da end mange
 foldige Steder i den Hellige Skrift, hvis rette
 og rigtige Mening ey tilfulde kand indsees,
 som der da endog for de Allerkløgeste og Værdeste
 er og bliver meget skjult, saa bør vi des mere
 holde os til saadanne Skriftens Steder,
 som ere saa tydelige og forstaaelige, at det
 neppe kand være nogen Dispute eller Tvivls-
 Maal om Ordnes rette Mening og Bemerkelse,
 og deraf søge at faae Forstand paa den him-
 meliske Værdom, og paa det, som i Guds Ord
 befales os at troe og at gjøre. Men som
 Grund: Sprogenes grundige Kundskab in-
 genlunde er det eeneste, ikke heller det vig-
 tigste Middel, til at forstaae og fatte den
 rette Mening af den Hellige Skrift, saa
 bør os og at agte paa, hvad der ellers kand være
 fornødent til at naae dette Dyemerke. Men
 førend jeg taler videre derom, vil jeg først erin-
 dre noget i Almindelighed om det, som er og
 kaldes Skriftens rette Mening. Det
 kand endnu ikke siges, at have fattet den rette
 Mening af en Tale, der forstaaer Ordene og
 Talemaaderne, og veed, hvad de sædvanligen
 pleje at betyde; men da først kand hand siges,
 at have fattet den andens Mening retteligen,
 naar hand i alle Maader gjør sig det samme Be-
 greb

greb af og om den andens Ord, som hand har
 havt, der har udtalet eller skrevet Ordene.
 Saaledes kand og den allene siges, at have
 fattet den rette og rigtige Mening af den
 Hellige Skrift, som har faaet og fattet
 det Begreb om og af Ordene, Talemaa-
 derne og Tingene, som derudi forestilles,
 og har den Mening og de Tanker derom,
 som den Hellig Aand formedelst samme
 Ord eller Ting har intenderet og villet
 give tilkiende. Herved maa man vel mer-
 ke, at det samme er at agte paa ved den Hellige
 Skriftes Ord og Talemaader, som ved andre
 Skrifter, nemlig at desamme ikke altid kand
 eller bør forstaaes efter Bogstaven, eller
 efter Ordenes egentlige Mening og Bemerkel-
 ser, eftersom der ofte tales figurate og tropice,
 eller, med forblommede Talemaader, hvor-
 ved noget andet tilkiendegives. Vel er det saa,
 at man uden Fornødenhed ey bør afsøige
 fra Bogstaven eller fra Ordenes og Tale-
 maadernes naturlige og sædvanlige Be-
 merkelse; dog bør man ofte giøre dette af et
 Slags Fornødenhed, som deraf kiendes,
 naar saadan Fortolkelse og Udleggelse, der skeer
 efter Ordenes ordinaire Bemerkelse, fører no-
 gen Umuelighed, eller Urimelighed med sig, eller,
 naar den støder an imod andre klare og tydelige
 Troens Lærdomme eller Levnets Regler, eller

nogen Sandhed og Ærdom, som paa andre Steder i Skriften fremsættes med tydelige og uforblommede Ord; eller og, naar det samme, som er talet med mørke og forblommede Ord, strax derpaa, eller paa andre Steder i Skriften ved tydelige og uforblommede Ord udtrykkes og forklares. Saa er da det først at agte og holde for den Hellige Skriftes rette Mening, naar man fatter og forstaaer Ordene saaledes, som de bør fattes efter den Hellig Aands og de hellige Skribenters egentlige Intention og Øyemærke. Men skal man være i Stand til at fattedensamme ret, saa bør man i Særdeleshed tage sig i agt for alle forud-fattede Meninger, og ikke fastsætte nogen Mening eller Forklaring hos sig selv for i Beyen, og saaledes føre sin egen eller andres Meninger og Tanker ind i Skriften, i Steden for at søge og finde Guds Aands Mening og de af Gud selv aabenbarede Meninger og Sandheder ud af Skriften. Fremdeles er dette herved endna vel at merke, at den Hellige Skrift paa mange Steder, foruden den Mening, som Ordene og deres rigtige Fortolkelse fører med sig, har ofte tillige en anden høyere og Hemmelighedsfuld Mening og Zensigt, som ikke saa vel ved Ordene, som ved Sagen og Personerne, om hvilke der tales, betegnes

og

og tilkiendegives; hvilket dog ikke bør sluttet eller dømmes om efter eget Tykke og Indfald, men efter den Anledning og de Kjendetegn, som den Hellige Skrift selv giver os tilkiende, eller naar vi bemerke saadanne besynderlige og eftertrykkelige Talemaader, eller saadanne merkelige Omstændigheder udi en Histo- ries Fortællelse, eller en Tings Beskrivelse, hvoraf vi kand slutte, at der nok maa ligge noget mere i Texten, end det, som Ordes- ne synes at føre med sig. Om mange Per- soner, saa vel som Sager og Hændelser, giver Guds Aand selv tydeligen tilkiende, at de have Hensigt til noget andet, som er høyere og vigtigere, end det, som efter første Anseelse ikkun tales om, og at de ere at ansee som Forbilleder og Lignelser paa desamme. Saaledes vises os f. Ex. tydeligen af de hellige Skribentere selv, at Melchizedek, Mose, Aaron, David, Salomon, Jonas, og andre, tillige med det, der fortælles om dem, have været Forbille- der paa Christum. Saa lære og sige de os ogsaa tydeligen, at det, der tales om Ufringer, Manna, Klippen, som gav Vand af sig, Himmelstien, som Jakob saae, den Raab- bet-Slange, der blev opreist af Mose i Or- den, ic. haver altsammen havt sin Hensigt til Christum. Fremdeles gir Paulus tilkiende, at Hagar og Sara, Abrahams tvende Hu-
 M 6 struer,

struer, bør ansees som Billeder, hvorved Guds adskillige Oeconomier og Huusholdnings Maader i det gamle og nye Testamente ere blevne betegnede. o. s. v. Den, som nu læser om alle disse Personer og Ting, uden at søge noget videre derhos eller derudi, end det, som Bogstaven og Ordene vise os paa, den kand ikke siges, at have fattet Skriftens rette Mening herom; hvilken den allene fatter retteligen, som indseer de Ting, som Guds Aand ved disse Personer og Sager har villet forestille os. Den beste og rigtigste Anledning til at forstaae og forklare saadanne Forbilleder retteligen, giver os den HERRE JESUS selv og hans Apostler, da de ey allene i almindelighed give tilkiende, at ved det gamle Testamentes Historier, Skikke og Anordninger noget andet, som er høiere og vigtigere, noget aandeligt og himmelsk, og som henhører til Christum og til det nye Testamentes Oeconomie, er bleven betegnet, men og undertiden tydeligen vise og forklare, hvilket der har været den rette Hensigt og Dyemerke og den aandelige Betydning af saadanne Historier, Love, Skikke og Anordninger. Saaledes siger f. Ex. Apostelen Paulus os i almindelighed: 1 Cor. 10, 11. at de Ting, som forudum skede Israel, de skede dem, som Forbilleder, men ere skrevne os til Advarsel.

v. s. v. Fremdeles siger hand udtrykkeligen: Col. 2, 16. at de Love om Mad og Drikke, om Høytider, Nye Maaneder og Sab- bater, ere en Skygge paa de tilkommende gode Ting, men at Legemet (som betegnes ved denne Skygge) er Christi. Isærdeleshed ta- ler og handler hand vittloftigen om saadanne Forbilleder og Betegnelser udi Epistelen til de Ebræer. Iblant andet siger hand os i almin- delighed: Ebr. 9, 9. at det, som siges om Tabernakelet, icke var en Lignelse paa den nærværende Tiid. Og v. 24. viser hand, at det Hellige, som var gjort med Hænder, var det Sandes modsatte Billede. Frem- deles siger hand: Cap. 10, 1. at Loven haver ikkun en Skygge om de tilkommende gode Ting, og ikke de Tings sande Billede selv. v. s. v. Dette og andet mere viser os tydeligen, at alle disse Ting have en anden Hensigt, en høiere og aandelig Bemerkel- se og Betydning, og at det bør os at efter- tænke, hvad det da er, som ved enhver af disse Ting er bleven betydet og betegnet. Lige vi nu andre Steder udi det Nye Testamente til Hielp, i hvilken den HERRÉ JESUS og hans Apostler udtrykkeligen viser os, saa vel, at der ved det Gamle Testaments Historier, Love og Anordninger andre Ting ere blevne betegne- de, som og hvad derved er bleven betegnet, saa bliver

bliver denne Sag endnu klarere og mere overbevisselig for os. Jeg vil endnu anføre nogle af de klareste Steder til et Exempel og Beviis herpaa: Saaledes viser den H. Erre Jesus f. Ex. at Propheten Elias haver været et Forbilledet paa Johannes den Døbere. Matth. 11, 14. Cap. 17, 12. 2c. Hvilket samme og stadfæstes ved Engelens Ord til Sachariam, Luc. 1, 17. og ved Evangelisternes Fortællelser om ham. Matth. 3, 4. 2c. Fremdeles viser Christus, at Propheten Jonas har været et Forbilledet paa ham, og i sær paa hans Død, Begravelse og Opstandelse. Matth. 12, 39. sqq. coll. cap. 16, 4. 2c. item, at Salomon har været hans Forbilledet. Matth. 12, 42. I sin Tale til Nathanael viser hand, at det, som fortælles om Zimmel Stien, 1 Mos. 28, 12. var et Forbilledet paa ham. Det samme viser hand og om Raabber Slangen, Joh. 3, 14. og om Mannæ, Cap. 6, 32. sqq. Men ingen har givet os mere eller tydeligere Anledning til at forstaae os paa disse Ting, og at see, hvor mange herlige Forbilleder der findes i det Gamle Testamente, ved hvilke Christus og hans Menighed, og det Nye Testaments Oeconomie er bleven betegnet, end som den høy-oplyste Apostel Paulus, som jeg til deels allerede har erindret. Hand viser os f. Ex. at Paaske Lammet, og hvad derved skede, har været et For-

Forbilledede paa Christum. 1 Cor. 5, 6. sgg. I
 samme Brev viser hand viitloftigen, hvorle-
 des de Ting, der skede af Israel og vedersfoes
 dem, vare at ansee som Forbilleder og Lignel-
 ser for os. Cap. 10, 1. sgg. it. v. 6. 11. I Bre-
 vet til de Galater Cap. 4, 21. sgg. viser hand,
 hvad for Ting der ere blevne betegnede ved Abra-
 ham's tvende Sønner, IsaaK og Imael,
 saa vel som ved deres Modre, Sara og Ha-
 gar. Fremdeles viser hand Col. 2, 11. at den
 legemlige **Omstørelse** har skullet betegne den
 aandelige, som skeer ved Christum. Udi Epi-
 stelen til de Ebræer forestiller hand os Mosen,
 Ebr. 3, 2. sgg. Josva, Cap. 4, 8. sq. Aaron,
 Cap. 5, 4. Melchizedek, Cap. 5, 6. og Cap.
 7, 1. sgg. IsaaK, Cap. 11, 19. og Abel,
 Cap. 12, 24. som Forbilleder paa Christum.
 Men i besynderlighed viser hand viitloftigen i
 dette Brev, hvorledes Tabernakelet og
Templen, med deres Tilbehør, item Ofrin-
 gerne, og andet mere, som hordte til det Gamle
 Testamentes Gudstieneste, ja det hele Levi-
 tiske **Præstedømme** haver været idel Skygger
 og Forbilleder, hvorved Christus og de aandeli-
 ge Ting ere blevne betegnede, hvilket bliver klart
 for enhver, der vil læse og agte paa det, som
 Apostelen skriver derom, Ebr. 7, 8. og følgen-
 de Capitter, saavel som paa andre Steder. Saa
 give og de andre Apostler os Anledning til videre
 Efter-

Eftertanke i denne Sag. S. Ex. Petrus, naar hand ligner Daaben med Syndflodens Vand. 1 Pet. 3, 20. 21. Saa og, naar hand forestiller os Guds Domme over den første Verden formædelsk Syndfloden, item over Sodoma og Gomorra. 2c. 2 Pet. 3, 5. sqq. coll. Judæ Ex. v. 7. 11. Saa giver os i lige maade Johannes udi Aabenbaringens Bog paa mange andre Steder Anledning til at ansee mange af det Gamle Testaments Historier som Forbilleder paa det Tilkommende, S. Ex. naar hand taler om Balaams Lærdom, 2c. Nab. 2, 14. om den Qvinde Jesabel, v. 20. sqq. om det skiulte Manna. v. 17. om Davids Nøgel, Cap. 3, 7. om Pillerne i Guds Huus, og om det nye Jerusalem, v. 12. om det slagtede Lam, Cap. 5, 6. 2c. om de 12000 Beseglede af de 12 Israels Stammer, Cap. 7, 4. sqq. om Røgelsen, der blev given til de Helliges Bonner paa det Guld-Altare, Cap. 8, 3. om Templet, Altaret og Forgaarden, Cap. 11, 1. 2. om det aandelige Sodom og Egypten, Cap. 11, 8. om Pagtens Ark i Templet, v. 19. om det Bierg Zion 2c. Cap. 14, 1. om Babylon og dens Fald, Cap. 14, 8. c. 16, 19. c. 18, 2. sqq. om det Glar-Saf, Mosi Sang, og Vidnesbyrdets Tabernakels Tempel, Cap. 15, 2. 3. 5. sq. og endeligen om den

Guds

Guds Stad og det Nye Jerusalem, Cap. 21, 2. 10. sgg. og om det Livsens Vand og Livsens Træ, Cap. 22, 1. 2. o. s. v. Hvo der betragter disse og andre slige Tale-Maader og Lignelses-Taler noget nøyere, den kand noksom blive overbevist om, at det, der er bleven sagt om disse og andre slige Ting udi det Gamle Testamente, har havt en høyere Bemertelse og Hensigt, og bør ansees som Forbilleder paa Christum og hans Menighed, paa det Nye Testaments Oeconomie, og paa den Christen Kirkes Skæbne udi de sidste Tider. Iadette, som saaledes udtrykkeligen vises, at have været Forbilleder og Betegnelser paa de aandelige og himmelske Ting, giver os Aarsag og Anledning til at tænke, at det med andre Historier og Ting, der ere af samme Art, maa have den samme Besskaffenhed, endskiont det ikke saa udtrykkeligen gives os tilkiende. Undertiden giver Skriften os Anledning til videre Estertanke med et eeneste Ord, og undertiden ved sine besynderlige, eftertrykkelige og eftertænkkelige Talemaader, naar f. Ex. om visse Personer bruges saadanne høye, herlige og estertænkkelige Talemaader, som ikke vel passe sig paa de samme, naar de betragtes efter den besynderlige Emphasin, som Ordene føyer med sig, hvorhen jeg vil regne det, som siges om Eliakim, Esa. 22, 20. sgg. om Serubabel,

Hagg.

Hagg. 2, 23. o. s. v. Tydeliger er det endnu for os, naar visse Personer kaldes med andres Navne, som f. Ex. Naar Messias kaldes David, item, den anden Adam, naar Johannes den Døbere kaldes Elias, naar det Antichristiske Rige kaldes Babel, Ægypten, Sodom, o. s. v. Saa sees jo tydeligen, at David og Adam har været Forbilleder paa Christum, Elias paa Johannem, og Babel, Ægypten og Sodom paa det Antichristiske Rige. Naar David om sin Mense fra Synden bruger saadanne Talemaader, som ellers bruges om de Spedalskes Mense, Psal. 51, 9. 17. saa merker man, at det første er bleven betegnet ved det sidste. Dog maae vi ved dette alt see vel til at vi ikke gaae for viit, og søge Forbilleder eller Mystiske Forklaringer, hvor aldeles ingen Grund eller Marsag eller Anledning i Skriften gives dertil, i Særdeleshed hvor desforuden Textens bogstavelige Forstand er reen, klar og eftertrykkelig, og kand uden slige Fortolkelser tiene os til Lærdom og Opbyggelse. Men derimod maae vi igien tage os vel i agt, at vi ikke negte Historiers, Loves og Stikkes aandelige og høiere Betydning og Hensigt, da de hellige Skribentere give os saa tydelig Anledning til at søge den, saasom nu er viist, i sær i Henseende til den hele Levitiske Gudstjeneste, og til de Ting, som for-

dum

dum ere Guds Folk vederfarne. Hvad fremdeles Spaadommene angaaer, som forekomme i det Gamle Testamente, og hvoraf en heel Deel synes temmelig mørke og uforstaaelige, saa maae vi derved i Almindelighed merke, at de fleste af de gamle Propheters Spaadomme gaae paa Christum og paa det Nye Testaments Tider, saasom den H. Erre J. E. sus selv giver tilkiende, da hand begyndte fra Mose og alle Propheterne, at udlegge for sine Discipler i alle Skrifter det, som var skrevet om ham. Luc. 24, 27. Item, naar hand fremdeles siger: at de Ting burde fuldkommes, som vare skrevne om ham i Mose Lov og Propheterne og Psalmerne, og derpaa setter dertil: Saaledes er skrevet, og saaledes burde Christum at lide, ic. v. 44 sgg. Det samme giver og Petrus tilkiende, naar hand siger, at alle Propheter, fra Samuel og derefter, saa mange, som havde talet, de havde forkyndet tilforn disse Dage, Ap. G. 3, 24. Item: Denne (nemlig den H. Erre J. E. su) give alle Propheterne Vidnesbyrd, ic. Item, naar hand siger: 1 Pet. 1, 10. sgg. at Propheterne udsogte og udrandsagede om den Saliggjorelse, der skulde forhverves ved Christum, og at de propheterede om den Naade til os, og randsagede paa hvilken og hvordan en

Tiid

Tiid Christi Aand, som var i dem, gav til-
 kiende, som vidnede tilforn om de Lidel-
 ser, som høre til Christum, og de Herlige
 heder efter dem, &c. Men at Propheterne
 ogsaa have spaaet om de sidste Tider, og hvad
 deri skulde skee, det giver samme Apostel tilkien-
 de, naar hand formaner sine Tilhørere til at
 tænke paa de Ord, som vare dem tilforn
 sagte af de hellige Propheter, &c. og straf-
 derpaa taler om det, der skulde skee i de sidste
 Tider. 2 Pet. 3, 2. Hermed stemmer og Apo-
 stelen Paulus overeens, der paa adskillige Stæ-
 der siger os, at Propheterne i Almindeligh-
 hed have spaaet om Christo, om hans Li-
 delse, Opstandelse, o. s. f. Hvorom man
 kand efterlæse hans Ord, Ap. G. 13, 27. Cap.
 24, 14. sq. Cap. 26, 22. 23. Cap. 28, 23. Rom.
 1, 2. Cap. 3, 21. item, Eph. 2, 20. og Cap.
 3, 5. Herhen hører og det, som hand siger om
 den gandske Hellige Skrift, (thi dertil høre
 jo og Propheternes Skrifter,) at den kand
 giøre os viis til Salighed, formedelst Troen til
 Christum. 2 Tim. 3, 15. At jeg nu ikke skal
 tale om, hvor ofte saa vel Christus selv, som
 Evangelisterne og Apostlerne, (som tilforn viit-
 løstigen er bleven viist,) henviser os snart til
 Propheterne i Almindelighed, snart til een
 eller anden af dem i Særdeleshed. Herved
 er endnu dette i sær at merke, at Propheterne
 meget

meget ofte tale om Ting, som høre til det Nye Testaments Tider, under saadanne Navne, som ere tagne af det Gamle Testaments Historier. Saaledes tale de f. Ex. om Christi Menighed i det Nye Testamente under Navn af Israel, Juda, Jerusalem, Zion, &c. Og om den Christen Kirkes Siender, under Navn af Egypten, Edom, Moab, Tyrus, Assur eller Assyrien, Babylon, &c. hvilket tillige viser os, at disse Folk og Stæder, og deres Fata, ere at ansee som Forbilleder paa tilkommende Ting. Den, som ikke tager det i agt, vilde meget tage Fejl, om hand vilde forklare alle de Ting, der ere spaaede om forbenaevnte Folk og Stæder, om dem, som have fordum baaret disse Navne, da de dog ofte sigte til langt andre og endnu til deels tilkommende Ting, hvorpaa hine have været Forbilleder og Lignelser.

§. 12. Da jeg nu haver erindret noget i Almindelighed derom, hvorledes man bør søge at fatte Skriftens rette Mening, som er bleven intenderet af Guds Aand, saa vil jeg endnu i besynderligbed fremsætte nogle af de fornemmeste Observationer eller Regler, som en efter Sandheden begierlig Bibel-Læser bør tage i agt, naar hand vil søge at finde og fatte den rette Mening af alt det, som hand læser i Skriften. Den allerførste
og

og vigtigste Regel, som vi fremdeles bør i agt
 tage ved den Hellige Skriftes Ueſning og Ud-
 leggelse, er uden Tvivl denne, at man bør for-
 klare Skrift med Skrift, og i sær det,
 som er mørkt og uforſtaeligt med det,
 ſomet klart og tydeligt; thi ligesom enhver
 er ſine egne Ords beſte Fortolkere, ſaa er og
 den Hellig Aand den, ſom allerbeſt og rigtigſt
 forklarer os den rette Mening af ſine egne Ord.
 For at forſtaae dette ret, ſaa maae vi merke og
 vel betænke, at det er een og den ſamme
 Aand, ſom har talet formedelſt alle de
 hellige Skribentere, og at den aadſte
 Skrift, ſom Paulus taler, er indblæſt af
 Gud. Den Aand, der har talet ved Moſe,
 den ſamme Aand har og talet ved Samuel,
 David, Salomon, Elias, Jeremias og
 alle Propheterne, den ſamme har og talet ved
 Petrum og Paulum, og ved alle Evange-
 liſter og Apoſtler. Heraf følger jo nødven-
 dig, at de hellige Skribentere ikke kand els-
 ler maa ſige enten ſig ſelv eller hverandre
 imod, og at der maa findes en fuldkom-
 men Harmonie og Overeensſtemmeſe
 igiennem den hele Hellige Skrift udi alle
 de Lærdomme, Spaadomme og Sandhe-
 der, ſom derudi fremføres. Om det da end ſyn-
 nes for vore Øyne, at der ſkulde undertiden findes
 nogen Contradiction eller Modſigelse udi eller
 imellem

imellem de hellige Skribentere, saa maa det dog
 ingenlunde være saa i sig selv, og vi kand være
 visse derpaa, at os bør at tilskrive det vor egen
 Uvidenhed og Bankundighed, at det os saales-
 des synes. Naar vi nu sette det forud, som en
 afgjort Sag, som det og er og maa være hos
 os, hvis vi ellers troe, at dette Ord er Guds
 Ord, saa maae vi endnu videre merke, at de
 hellige Skribentere tale paa een Sted ty-
 deliger og tillige udførliger om en Sag,
 end paa den anden, allerhelst naar og hvor
 det er deres rette Forset og Hoved. Dnemerke at
 fortælle, forhandle eller forklare een og anden
 Sag eller Sandhed. Paa saadanne Ste-
 der i Skriften, hoor da en Lærdom, eller
 en anden Sag og Sandhed fremettes med ty-
 delige og uforblommede Ord, og helst hoor
 samme udførliger og ligesom à dessein forhand-
 les, bør det os i særdeleshed at give agt, og
 nøye at betragte de samme, for deraf at søge at
 faae et ret og rigtigt Begreb, og at fatte den ret-
 te Mening om den Sag eller Lærdom, som der
 handles om. Og til den Ende bør det os udi vor
 Bibel-Læsning i sær at bemerke saadanne
 Steder, hvor enhver Historie, enhver
 Lærdom, Spaadom eller Sag tydeligst
 og udførligst forestilles, paa det vi af de
 samme kand søge at faae et tydeligt og rigtigt
 Begreb om alle de guddommelige Sandheder,

som

som fremsettes i Skriften, hvorved vi meest bør agte paa de Steder, hvor der tales og handles om det, som vi bør troe og giøre, og i almindelighed det, som nødvendigst hører til vor Saligheds Sag. Naar vi nu af saadanne Skriftens Steder have forstaaet og lært, hvad den Hellige Skrift lærer os om enhver af disse Ting i sær, saa maae vi lægge det samme til Grund i alle andre besynderligen svære og vanskelige Steders Fortolkelse, saaledes at vi ikke antage nogen Fortolkelse for rigtig, som strider imod de Sandheder, som vi have fattet af de klare Steder i Skriften, eftersom Skriften ikke kand feyle, (Joh. 10, 35.) og ey kand sige sig selv imod. Dog bør en Forklaring ikke derfor endnu antages for rigtig, fordi den er overensstemmende med det, som paa andre Steder siges om samme Sag, og altsaa just ikke har noget Urigtigt eller nogen Bildfarelse udi sig; thi der kunde findes flere Forklaringer af een eller anden Sted i Skriften, som alle kunde synes rigtige, og ikke at have noget anstødeligt eller med andre Steder stridigt udi sig, og hvoraf dog kun een, ja maa skee ingen endnu er den rette eller rigtige. For da at udfinde i en hver Text den rette, rigtige og af Guds Mand intendede Mening, maae endnu andre Regler tillige i agt tages, hvoriblant i sær denne er, at man skal give nøye agt

agte paa alle Omstændigheder, som forekomme udi en hver Text, eller derved kand tages i Betænkning. For Ex. Vi maae agte paa, hvem den talende Person er? efter, som i sær udi de Prophetiske Skrifter snart een, snart en anden Person indføres talende. Fremdeles maae vi agte paa, til hvem det tales, item, om hvem eller hvad det tales? Saa maae vi og give agt paa Tiden, saa vel naar noget er bleven talet, som og om hvilken Tiid der tales. Saa bør man og agte paa Stedet, hvor noget er sagt eller skeet, eller skal skee. Tilgemaade maa man give agt paa, ved hvad Lejlighed og Anledning en Bog eller Psalm og Spaadom kand være skreven, eller en Tale er bleven holden, og en Gierning er bleven gjort, eller en Lov er bleven given, o. s. v. Thi alle disse og andre Omstændigheders Betragtning, naar den ret anstilles, kand hielpe meget til, saa vel at forklare alle Ting retteligen, som til at indsee den rette Hensigt og det Byemerke, som haves dermed. Den samme Nytte kand man og have deraf, naar man nøye agter paa deres Affecter, Sindelag, og Gemyts-Bestaaenhed, saa vel som have talet eller gjort noget, som og om og til hvilke det tales; thi deraf kand des lettere og rigtigere dommes om, hvad den, som har talet eller gjort noget, har havt for et Byemerke dermed. Saa

bør man og agte paa de Affecter som i Skriften tilleges Gud selv og vor Frelser **JESU** eller vise sig udi deres Ord eller Gierninger, hvis Betragtning kand have største Nytte, til at forstaae alt des bedre, og at anvende det til det, som dermed sigtes til. Dog bør man ved denne Sag tage sig vel vare for, at man ikke tilskriver de hellige Mænd saadanne Affecter, som ey sømmer dem, i hvorvel de, som Menneisker ikke aldeles kand dømmes fri for alle syndige Ufuldkommenheder i deres Sinds-Berøgelser; men i sær maa man vogte sig, at man ikke tillegger den store og hellige Gud nogen Affect eller Sinds-Berøgelse, som fører nogen Ureenhed eller Ufuldkommenhed med sig, og som jo kand rime sig med de Guds dommelige Egenskabers høieste Fuldkommenhed.

§. 13. Men merker endnu en anden Regel, som ikke er mindre vigtig end som den foregaaende, og derfor vel bør tages i agt af en forstandig Bibel-Læser, der gierne vil indsee og udfinde den rette Mening af alt det, som handlæser udi den Hellige Skrift. Det er da denne, at man bør nøye undersøge og agte paa, hvad de hellige Skribenters Øyemerke og Hensigt har været udi deres Taler og Skrifter, saa vel i almindelighed, som i særdeleshed; thi ligesom et hvert fornuftigt Men-

Menneske, i hvad hand enten taler, gjør, skrives, eller i andre Maader foretager sig, altid har et vist Øyemerke, hvortil hand sigter med saadan sin Tale, Ord eller Gierning; saa kand vi meget mere være forsikrede derom, at de hellige Skribentere, eller rettere at sige, Gud selv og hans Aand, som har talet for medelst dem, og har dreven dem til at tale og at skrive, har altid havt sit visse Øyemerke og sin visse Hensigt i og med alt det som hand har dreven dem til at skrive og optegne udi deres Bøger. Denne Sag kand vi betragte saa vel i Almindelighed, som i særdeleshed. Betragte vi i Almindelighed, hvad der er Hoved-Øyemerket af den gandske Hellige Skrift, eller, hvorfor og i hvilken Henseende den gode og vise Gud har ladet sit Ord og sin Billie optegne i Skrifter af de hellige Mænd, saa siger Paulus os det korteligen udi disse Ord: Rom. 15, 4. Svadsomhelst tilforn er skrevet, er tilforn skrevet os til Lærdom, at vi skulle have Haab formedelst Taalmodigheden og Skrifternes Trøst. Og dernæst, naar hand siger: 2 Tim. 3, 15. saq. at den Hellige Skrift kand gjøre os vise til Salighed formedelst Troen til Christum, item, at den er nyttig til Lærdom, Overbevisning, Rettelse og Optugtelse i Retfærdighed, &c. I Almindelighed see vi heraf,

at det er den Hellige Skriftes Dyemerke, at lære og undervise os om alle de Ting, som høre til vor Saliggjørelse. Og da Saligheden ikke er at finde i nogen anden, end som i Christo allene, som Petrus siger, Ap. G. 4, 12. og hand er Veyen, Sandheden og Livet, uden hvilken ingen Kand komme til Faderen, Joh. 14, 6. og altsaa ikke heller til Liv og Salighed; saa er det den gandske Hellige Skriftes Hoved-Dyemerke, at undervise os om Christo, og at vejlede os til Christum, og formedelst ham til Liv og Salighed, i hvilken Henseende Paulus siger, at den Hellige Skrift gjør os vise til Salighed formedelst Troen til Christum. At dette ogsaa er Dymerket af Moses og Propheternes Skrifter, det vises os af den H. Erre Christo selv, naar hand siger, Joh. 5, 46. at Moses har skreven om ham, item, v. 40. at Skrifterne vidne om ham, saa og naar hand af Mose og alle Propheterne og af Psalmerne, det er, af alle det Gamle Testaments Skrifter, forklarer for sine Discipler, hvad af dem var skreven om ham. Luc. 24, 27. 44. sgg. Hvad Dymerket af Evangelisternes Skrifter er, det siger Johannes os paa deres alles vegne, naar hand siger: Joh. 20, 31. Disse Ting (nemlig, som hand hidindtil skriftligen havde optegnet i sin Evangeliske Historie om den H. Erre

Herre Jesu,) ere skrevne, at I skal troe, at Jesus er Christus Guds Søn, og at I, som troe, skal have Livet i hans Navn. Vil vi endeligen vide, hvad Hoved-Øyemerke er af alle de øvrige Apostoliske Skrifter, saa svarer Paulus atter for sig og for dem alle, naar hand skriver om de troende Epheser, Eph. 2, 20. at de vare opbygte paa Propheternes og Apostlernes Grundvold, saa Jesus Christus selv var Hoved-Øymerkestenen. Thi det er klart, at her ved Propheternes og Apostlernes Grundvold intet andet forståes, end som Propheternes og Apostlernes saa vel mundtligen som skriftligen fremsatte Lærdom, hvorudi den Lærdom om Christo var ligesom Centrum og Hoved-Puncten. Det kand og med al Rette siges om dem alle, hvad Paulus siger om sig, 1 Cor. 2, 2. at hand intet andet vidste iblant sine Tilhørere, (nemlig, udi sin Lærdom, i sine Prædikener og Skrifter,) end som Jesum Christum den Korsfæste. Det samme viser ogsaa Øyeshynet for enhver, som med Agtsomhed læser og betragter hans saa vel som de andre Apostlers Skrifter. Men naar vi sige, at den gandske Hellige Skriftes Hoved-Øyemerke er, at undervise os om Christo, og at vise os til Christum, saa er det ikke Meningen, at alt det, som er skreven af alle de hel-

lige Skribentere, taler og handler allene om Christo, efter som enhver selv nok merker, at der findes mange Ting i deres Skrifter, som ikke lige til handle om ham. Alligevel er det vist, at de hellige Mænd ikke allene ved alle Lejligheder tale og handle om Christo, deels med klare Ord, deels udi Forbilleder, og Skygger, eller og i Spaadomme, og dernæst, at alt det, som de ellers tale og lære, intet undtagen, i visse Maader har sin Hensigt til Christum, og hører med til den saliggjørende Lærdom om Christo, hvilket tydeligen og i Stykkeviis kunde vises og bevises, om dette nu var mit Forset. Men jeg vil nu nøjes med at have vist, at den gandske Helige Skriftes Hoved Øyemerke er Christus, og at gjøre os vise til Salighed for medelst Troen til Christum, og at den der for ikke læser eller forstaaer Skriften ret, der ey alle vegne kiender og merker dette, og ey lærer og begriber deraf, hvorledes hand ved Skriften skal vejledes til Christum, og hans saliggjørende Kundskab, og derudi tiltage og vove. 2 Pet. 3, 18. Næst dette Skriftens almindelige og Hoved Øyemerke, maae vi og lære at kiende og forstaae, hvad for et besynderligt Øyemerke enhver af de hellige Skribentere har havt med en hver Bog i sær, som hand haver skreven, hvilket besynderlige Øyemerke

merke snart bestaaer i een, snart i flere Ting,
 som de fornemmeligen have havt deres Hensigt
 til, hvorudi dog altid endeligen sigtes til So-
 ved-Oyemerket, det vi tilforn have talet om.
 Men ydermere er at merke, at ligesom hver
 Bog i den Hellige Skrift har sit eget besyn-
 derlige Oyemerke, saa har og hvert Stykke,
 hver Deel derudi, hver Text, hver Tale, hver
 Historie, hver Gierning og Handling, der
 fortælles om, ja endogsaa et hvert Ord og en
 hver Talemaade, sin Hensigt og sit besyn-
 derlige Oyemerke, eftersom intet Ord i
 Skriften er forgieves sat, eller siges uden Aars-
 sag. Til at kiennde saadant besynderlige Oye-
 merke, og ret at bemerke og at indsee detsamme,
 er det fornøden, at vi udi vor Bibel-Læsning
 give noye agt paa, om ikke de hellige Mænd
 paa een eller anden Maade give dette deres
 Oyemerke selv tilkiende, som de ofte giøre.
 Men da dette ikke altid eller allevegne skeer, saa
 maae vi under hiertelig Bøn og Guds Naakal-
 delse noye give agt paa og overveie alt det, der
 tales og siges, efter alle sine Omstaendigheder,
 og saa deraf giøre Slutning, saa viit H. Erren
 giver Lys og Indsigt dertil, hvad saa vel Oye-
 merket af en hver Bog maatte være, som
 og siden ved noyere Overveelse, hvad et hvert
 Stykke derudi haver for et Oyemerke, og tilli-
 ge hvorledes dette specielle Oyemerke er

forbunden med det almindelige Hoved-
 Øyemerke, til hvilket alt endeligen bør og skal
 henføres. Hvor stort et Lys saadan Betragt-
 ning kand give os, i at søge og udfinde Skrif-
 tens rette og rigtige Mening, og hvor stor Fors-
 deel vi kand have deraf, til at anvende alting saar-
 ledes til vor Underviisning og Opbyggelse, som
 det er HErrens Billie og Øyemerke, det kand
 letteltigen sees og erfares af enhver, der tilbørlig-
 gen setter Proeve herpaa. For at udfinde det
 rette Øyemerke af det som bliver sagt, og i Al-
 mindelighed til at faae en ret Forstand paa det,
 som man læser, er det ey allene, som sagt er, for-
 noden, at man nøye betragter hvert Ord
 og Talemaade for sig selv, men og at man
 tillige nøye confererer dermed det Fore-
 gaaende og Efterfølgende i samme Tale,
 Historie eller Fortællelse, hvis det ellers
 haver nogen Connexion og Sammenhæng
 dermed; thi hvis man ikke det gjør, saa kand
 man let tage Ordene i en anden Mening, end
 som de kand og bør tages, naar man overvejer
 hele Textens eller Talens og Fortællenss Ind-
 hold og Øyemerke. Det er derfor ofte ey allene
 nyttigt, men fornøden, at man ikke allene agter
 paa det næst Foregaaende eller Efterfølgende i
 Texten, men at man endog igiennemlæser
 med Attention og Agtsomhed den hele Tale,
 den hele Text, ja undertiden den hele Bog,
 Psalme

Psalmen eller Epistel, hvoraf samme Stykke er tagen, og betragter den efter sin Indhold og Bemærke, for at finde de Ords rette Mening og Hensigt, som vi nu i Besynderlighed have foretaget os at betragte, eller at forklare. Til den Ende er det fornøden, at man giver nøje agt paa, hvor en Tale eller Fortællelse begynder, og hvor den endes. I undertiden, i sær udi Historiske og Prophetiske Fortællelser og Taler, maae man, for at forstaae alting retteligen, tage det til Hielp, som tilforn er bleven sagt, eller siden bliver sagt om samme Sag, en allene i samme Bog, men endog i andre Skriftens Bøger, hvor noget forekommer eller forhandles samme Sag angaaende.

§. 14. For desbedre at kunde giøre dette, som nu er bleven sagt, saa vel om at finde, hvilket Hoved-Indholden og Bemærket er af alt det, der siges i Skriften, som om at betragte alt i sin rigtige Connexion og Sammenhæng, og at holde det tilsammen med det Foregaaende og Efterfølgende, er det fornøden for den Gud og Sandheden elskende Bibel-Læser, at handgaaer ordentlig frem udi sin Bibel-Læsning. Den bedste og rigtigste Orden, som man fandt holde derudi, er denne, at man begynder dermed for fra, og allerførst læser og betragter Mosi's Skrifter, eftersom desamme en alene ere de allerældste og allerførste Skrifter, der

have det Vidnesbyrd, at de ere skrevne af Guds
 Lands Drift og Indgivelse, men ogsaa ere li-
 gesom Grunden til alt det, som herefter er bleven
 sagt eller skreven af alle de øvrige Propheter og
 Guds Mænd. Ja i Henseende til Historien
 i sær undervise de os om alle Tings første Op-
 vindelse, og hvorledes det i sær er gaaen til
 med Guds Folk og Menighed fra den al-
 lerførste Tid af, da Gud satte Mennesker i
 Verden, og om deres Guds-Dyrkelses Maas-
 de og Beskaffenhed. Siden fortælle de os,
 hvorledes det har behaget Gud, at udvælle
 Abraham og hans Afkom til sit besynder-
 lige Eyedoms Folk, og at gjøre Pagt med
 dem; hvorledes hand siden har opfyldt sine For-
 jættelser til Fædrene Abraham, Isaaq og Ja-
 kob, og har udført Israels Børn af Ægyp-
 ten, og igiennem Orken, indtil det forjættede
 Lands Grendser. I Henseende til Lærdom-
 men og Guds-Dyrkelsen fremlegges udi Moses
 Skrifter for os den hele Religions og Guds-
 Dyrkelses eeneste rette Grundvold i den
 forjættelse om Messia, og os vises derudi,
 hvorledes den samme Tid efter anden er bleven
 igientagen, og tydeliger forklaret. Ydermere
 undervise Moses Skrifter os tydeligen, deels
 ved Ord og Lærdomme, deels og ved Exempler,
 om den sande Religions rette Beskaffen-
 hed og Bevissning, saa vel som om Guds
 Maas

des Beviisninger over dem, der have beviist sig troe og lydige imod ham, og om den Straf og de Domme, som hand har ladet komme over de Bantroe og Ugudelige; ligesom vi i Almindelighed finde derudi de tydeligste Exempler og Beviis paa Guds Forsyn, og paa hans vise, naadige og retfærdige Huusholdning med Menneskens Børn. Fremdeles vise Moses Boger os, hvorledes det har behaget Gud fra Abrahams Tiid af, men i sær efter det Israeltiske Folkes Udførelse af Egypten, at oprette en besynderlig Oeconomie og Huusholdnings Naade iblant dette sit udvalte Folk, der skulde vedvare, indtil den forjættede Messias kom, da denne store Prophete nøjere skulde forklare Guds Naades Naad og Bittelse for Menneskene, som alle og enhver skulde høre og følge. Enhver der noget nøjere overvejer denne Indhold af Moses Skrifter, den begriber letteligen, hvor fornødent og tillige nyttigt det er, at man herudaf faaer et tydeligt og ordentligt Begreb om alle disse Ting, saa vel i Henseende til Historien, som til Lærdommen og Guds Huusholdning, allerhelst da dette, som sagt er, er Grundvolden, paa hvilken alle de andre hellige Skribentere, saa vel Propheterne i det Gamle, som Evangelisterne og Apostlerne i det Nye Testamente, have grundet deres Lærdom og Skrifter, og hvorpaa de ideli-

gen beraabe sig, ligesom de og bestandig henviser os til Mosen og hans Skrifter, saasom tilførn ofte er erindret. Ja, jeg maae sige, at det er plat umueligt, at man kand retteligen fatte og forstaae de følgende Skrifter, enten i Henseende til Historierne, eller til Lærdommen, eller til Guds Oeconomie og Huusholdnings-Maade iblant Jsrael saa vel som andre Folk, hvis man ikke i Forveien med retskaffen Agtsomhed og Estertanke haver læst Mosi's Skrifter, og deraf faaet et rigtigt og ordentlig Begreb saa vel om det ene som om det andet. Har man nu herudi lagt en god Grundvold udi sin Bibel-Læsning, saa kand man med Nytte gaae videre frem, og da gjør man best, naar man gaaer fremdeles ordentligen frem, og læser de øvrige historiske Bøger i det Gamle Testamente, saasom de findes i vore Bibles efter hverandre, fra Josvas Bog af og indtil Esthers Bog, som er den sidste af dette Slags. Thi udi disse Bøger fortælles os ydermere ordentligen, hvorledes det er gaaen til med Guds Folk Jsrael, og hvordan Guds Menigheds Tilstand og Skæbne har været fra den Tid af, da de strax efter Mosi's Dod bleve af Josva indførte i Canaans Land, og indtil at de efter det Babyloniske Fængsel vare komne tilbage til deres Land igien, og der paa nye havde oprettet og indrettet Templet og Gudstienesten. o. s. v.

Af disse Skrifter seer man da i Besynderlighed
 de Guddommelige Forjættelsers nøye
 Opfyldelse, og hvorledes Guds Huushold-
 ning fremdeles har været med sit Folk i al den-
 ne Tid. Man finder derudi mange herlige
 Troens og Gudfrygtigheds Exempler,
 og i Besynderlighed seer man mangfoldige
 Exempler saa vel paa Guds Naades som
 hans Retfærdigheds Beviisning, saa vel
 iblant Israels Folk, som og undertiden iblant
 andre Folk og Nationer. Der findes og ad-
 skillige herlige Spaadomme i disse Bøger
 om Messia og hans Rige, som tiene til ydermere
 Oplysning i det, som derom var bleven sagt af
 Mose, ligesom de i Almindelighed tiene til en
 Stadfæstelse paa Moses Skrifters Sandhed og
 Oprigtighed. Har man saaledes med tilbø-
 lig Gliid, Agtsomhed og Estertanke læst disse
 saa kaldte Historiske Bøger, og fattet Me-
 ningen og Indholden deraf, saa som nu er viist,
 saa kand man med Nytte fare videre fort i at læse
 de øvrige Bøger udi det Gamle Testamente,
 som kaldes Lære- og Prophetiske Bøger.
 Udi Jobs Bog, Psalmerne og Salomons
 Skrifter finder man i Særdeleshed herlige
 Lærdomme og Underviisninger om alt
 det, der hør til Troe og Gudfrygtighed,
 til en nyere Forklaring paa det, som derom er
 bleven fremsat i Moses Skrifter. Man finder

og deri opbyggelige Exempler, i sær af de store Guds Mand, Job og David. Man finder fremdeles i desamme de herligste og trostefuldeste Sorjættelser, og Underviisninger om Guds naadige, vise og trofaste Huusholdning med sine Troende, og i almindelighed med Onde og Gode. Ja man finder og i de samme, men allermest i Davids Psalmer, de allerherligste og tydeligste Spaadomme om Messias og hans Rige, som tiene til Oplysning og Forklaring paa det, som i de forrige Bøger korteligen derom her og der er bleven talet. De Prophetiske Bøgers Læsning spares billigen til sidst, eftersom Skrivemaaden derudi er mere høy, og undertiden mørkere og uforstaaeligere, end som i de andre Bøger, og de des foruden ikke kand forstaaes, hvis man ikke til forn har faaet en god Indsigt saa vel i Historien, som i Lærdommene og Spaadommene, som til forn ere fremsatte. Dog skal man ingeniunde lade sig afskrække fra deres Læsning og Betragtning; thi endskiont vel i Begyndelsen i sær, saa vel som siden, en deel deraf maatte blive os temmelig uforstaaeligt, saa skal man dog befinde, at ved den Kundskab man allerede har faaet af de foregaaende Skrifter, mange Ting blive os temmelig klare og begribelige, som de endnu mere skal blive ved det Nye Testaments Læsning.

ning. Det ere heller ikke bar Spaadomme, som forekomme i disse Bøger, men der findes og i de samme opbyggelige Historier og Ex-
 empler, herlige og tydelige Lærdomme, trostefulde og klare Forjættelser, som vi med stor Nytte kunde læse og benytte os af til vor Underviisning og Opbyggelse. Og da de fleste og fornemmeste Spaadomme, som de have fremført, handle om Christo og hans Rige, og om det Nye Testaments Tider, saa som til forn er bleven viist, saa have vi des mere Anarsag at læse og give agt paa de samme, efter som deres Betragtning og rigtige Forstand i sær skal tiene os til Overbeviisning om, at Jesus er den sande af Gud lovede Messias, og i almindelighed om Evangelisternes og Apostlernes Lærdoms Rigtighed. Hvad de Apocryphiske Bøger angaaer, som derpaa følge i vore Bibler, saa vil jeg ingensunde afraade fra deres Læsning, endskiont de ey kand settes i Parallel med de saa kaldte Canoniske Bøger, der have det Bidnesbyrd, at de ere indgivne af Gud selv, hvilket hine ikke have. Alligevel findes der mange opbyggelige Exempler derudi, saa vel som herlige Lærdomme, og Historiske Efterretninger. I besynderlighed vil jeg recommendere en Gudfrygtig Bibel-Læseren Viisdommens Bog, Jesu Sirachs Bog, og Macabæernes Bøger, i sær den Første

Første af dem. Thi som hine give os skionne
 og nyttige Lærdomme, saa give disse os en god
 Historisk Efterretning om Guds Folkes Skæb-
 ne i de Tider, af hvilke vi i sær kand see, hvorle-
 des Daniels og andre Propheters Spaa-
 domme om samme Tider ere blevne opfyldte.
 Endeligen maa det Nye Testaments Læs-
 ning herpaa følge, hvor man i ligemaade gjør
 best, at man læser dyn ene Bog efter den anden,
 i den Orden som de findes udi, i vore Bibler;
 da man saaledes gaaer frem fra des tydeligere
 og lettere til det svare og vanskeligere, hvor-
 ved alting bliver os des forstaaeligere og nytti-
 gere. Thi udi Evangelisternes Skrifter
 vises os Grunden til den Evangeliske og Aposto-
 listke Lærdom om Christo vor Frelser, og
 hvorledes alt det, som er spaaet om Messias af
 Mose og Propheterne, er bleven opfyldt i den
 HErre Jesu; ligesom udi Apostlernes
 Gierninger vises os, hvorledes den Christen-
 Kirke og Menighed allerførst er bleven plantet
 og oprettet, o. s. v. og udi de Apostoliske Bre-
 ve finde vi en nøyere Forklaring paa den HEr-
 res Jesu og hans Apostlers Lærdom, saa vel
 som en Beskrivelse paa den Christen-Kirkes Til-
 stand og Forhold i de første Tider. Og ende-
 ligen finde vi udi Aabenbaringens Bog vig-
 tige og herlige Spaadomme om Christi Kirkes
 Skæbne indtil Verdens Ende. Har nu en
 Gud

Gud-elskende Bibel-Læsere een eller anden gang saaledes med Agtksomhed og estertanke, igiennemlæst den gandske Hellige Skrift ordentligen og fra først og til sidst, og fattet dens Indhold i almindelighed, saa kand hand siden med langt større Nytte læse her og der udi de samme, hvad hand finder meest fornøden til sin Underviisning og Opbyggelse, og vente at alting skal blive ham langt klarere og forstaaeligere, end som det ellers kunde have været.

§. 15. Vil da nu nogen udvælle sig i sær eet eller andet Stykke af Guds Ord at betragte, for des nøyere og grundigere at indsee Meningen deraf, og i sær at anvende det samme til sin Underviisning og Opbyggelse, saa kand det vel, som sagt er, skee med større Nytte, som tilforu, da hand endnu intet ordendtlig Begreb havde om de Guddommelige Sandheder som fornemmeligen fremsættes i Skriften; dog skal hand derfor ikke sette den ordentlige Bibel-Læsning, som nu er bleven omtalt, aldeles til Side, eftersom det kand behøves, at man ved flittig og idelig Igientagelse meer og meer befæstes i den Kundskab, som man har faaet om de Guddommelige Sandheder i almindelighed. Det kand og være til større Nytte, om den, som vil anstille en nyve Betragtning over eet eller andet Capitel eller Stykke af den Hellige Skrift i besynderlighed, for i Bøgen paa nye

nye igiennemlæser den hele Bog eller Epistel, hvoraf samme Stykke er tagen; thi det re tiener til, at man des bedre kand erindre sig samme Bogs Hoved-Indhold og Nyemærke, og have den for Øyne, hvilket, som tilforn er viist, kand hielppe meget til, at faae en ret og rigtig Forstand paa det Stykke, som man i sær tager sig for at betragte. Denne Erindring behøver man at tage i agt, ey allene naar man læser Historierne, hvoraf man ey kand fatte noget ret, uden man har i det mindste et almindeligt Begreb om alt det, der hør til samme Historie fra først og til sidst, men i særdeleshed udi en Deel af de saa kaldte Lære-Bøger. For Exempel, naar man vil læse i Jobs Bog, Prædikereus eller Høysangens Bog, eller i de Apostoliske Breve, og i alle de Bøger, som udi een Connexion næsten fra først og til sidst handle om een og den samme Sag. Undertiden kand det være nok, naar man efterlæser saa meget i en Bog eller Capitel, som egentligen hør til den Materie, som man i sær har taget sig for at betragte. Saaledes maa man f. Ex. i de Historiske Bøger tage det tilsammen, som egentligen hør til den Historie, som man nu i sær har for sig. Det samme er at mærke i henseende til de Drophetiske Bøger, helst naar de ere viitløstigere, og bestaae af mange Stykker og Afdelinger, af mange Spaadomme, som just ikke have nogen Sammenhæng med

med hinanden, og ere udtalte til adskillige Tider, ved adskillige Lejligheder, og om adskillige Folk eller Personer. Hvad Psalmerne er angaaende, saa seer enhver af sig selv, at de kand og bør betragtes hver for sig, efter som den ene egentlig at tale ikke har nogen Connexion med den anden, men enhver Psalme er at ansee, ligesom en Bog for sig selv. Hvad Salomons Ordsprog-Bog angaaer, saa ere vel de første 9. Capitler i den samme skrevne i en ordentlig Connexion, og som en sammenhængende Tale og Lærdom, hvilket og i visse Maader kand siges om de 2. sidste Capitler af samme Bog; men udi alle de øvrige Capitler, fra det 10. og indtil Enden af det 29. Capitel, findes ikkun idel korte Sprog og Lærdomme, saaledes at mestendeel et hvert Vers maa betragtes for sig selv, og sielden 2. 3. eller 4. Vers hænge noget nøyere tilsammen med hverandre. Dette, som nu er bleven sagt om visse Bøger, kand enhver letteligen applicere paa alle de øvrige. Naar nu dette i agt tages, og man saa tager sig for at betragte een eller anden Text, Stykke, Capitel eller Vers i sær, saa maa man efter den Anledning, som nu er given, give nøyere agt paa, om og hvor vidt det har Sammenhæng med det foregaaende eller efterfølgende, eller ikke, og dermed holde det tilsammen. Man maa videre agte paa samme Stykkes Indhold, og dets besyn.

besynderlige Zensigt og Øyemerke,
 og saa erindre sig og i agt tage i almindelighed
 alle de Regler og Erindringer, som til forn ere
 givne i henseende til Bibel-Læsningen i alminde-
 lighed. Jeg kunde vel endnu give en deel an-
 dre nyttige Regler og Erindringer for dem, der
 begiere at randsage Skrifterne til deres egen
 og andres Oplysning og Opbyggelse; men da
 mit Øyemerke med dette lidet Skrift fornemmel-
 ligen ikkun er, at opmuntre andre til en flit-
 tig og opbyggelig Bibel-Læsning, og det
 des foruden ikke fattes paa saadanne Skrifter,
 hvoraf i sær de Studerende kand søge og faae
 en nøyagtigere og grundigere Underviisning
 herom, saa vil jeg allene erindre noget i en
 Korthed om det, som kand være meest fornøden
 og nyttig at i agt tage for en hver Bibel-Læser.
 Jeg vil da endnu erindre noget i henseende til de
 saa kaldte Paralleler og deres rette Brug.
 Det er bekiendt nok, at ved Paralleler forståes
 saadanne Steder i Skriften, som ere
 overeens stemmende med hverandre, en-
 ten i Ord og Talemaaderne allene, eller
 og i henseende til Sagen allene, eller og i
 henseende saa vel til Ordene og Talemaa-
 derne, som til Sagen. Det er uimodsiges-
 ligt, at saadanne Steders Sammenhob-
 delse og Sammenlignelse jo kand have en
 stor Nytte, til at forståe alting des be-
 dre

dre og rigtigere, eftersom den ene Sted undertiden i mange Maader oplyser den anden. Dog er dette fornemmeligen at forstaae om saadanne Paralleler, hvor der findes en Overeensstemmelse i Sagen, eller og i Sagen og Ordene tillige, og ikke om saadanne, der ere alleneste overeens stemmende i Ord og Talemaader, men ikke i Sagen. Thi hvad dette sidste Slags Paralleler er angaaende, saa maa man tilstaae, at det ikke er aldeles uden Nytte, naar man, helst udi Grund-Texten, confererer lige lydende Ord og Talemaader med hverandre, hvilket kand ofte tiene til at forstaae de samme des bedre; dog haver, som sagt er, de Parallelers Sammenlignelse en langt større Nytte, som stemme overeens i Sagen, endskiont Ordene og Talemaaderne kand være adskillige, eller og i Sagen og i Talemaaderne tillige. Det skeer ofte, f. Ex. at en Historie fortælles paa een Sted udforliger, end som paa en anden, og med flere Omstændigheder, og undertiden fortælles den næsten med selv samme Ord, uden noget synderligt Forskiel. Hvilket det da er, saa har det dog sin gode Nytte, at conferere saadanne Steder med hverandre; thi dersom der aldeles intet Forskiel findes der imellem, saa tiener det til des større Bished, da man deraf kand see de hellige Skribenters fuldkomne Harmonie i deres Fortællelser,

tællelser; men er der end noget Forskiel, saa tie-
 ner den ene sted til at oplyse den anden, og at
 man kand faae des fuldkommere et Begreb om
 samme Sag. Dog maa man herved see vel
 til, om det og er samme Historie, der paa begge
 eller flere Steder tales om, eller ikke? thi ofte
 kunde Omstændighederne saa vel som Navnene
 være og synes lige, og dog i sig selv være gandske
 differente og adskillige, da f. Ex. 2 ja 10 og
 20 differente Personer kand have eet og det
 samme Navn, 2 og flere Steder og Byer i lige-
 maade kand nævnes eens, endskiont de dog ere
 adskillige; ligesom derimod een og den samme
 Person, eller Stad kand kaldes med adskillige
 Navne. Hvad freundeles saadanne Steder i
 Skriften angaaer, som henhøre til Lærdoms-
 men, og undervise os enten om visse Troens
 Artikler, eller om en Christens Pligter,
 om Naade Midlerne, om Sorjættelser el-
 ler Truseler, o. s. f. saa er det og meget nyttigt,
 at man confererer de Steder med hverandre,
 som tale og handle om samme Troens-Artikler,
 samme Pligter, &c. eftersom den ene Sted al-
 tid tiener til at oplyse eller og i det mindste at
 stadfæste den anden. Men i besynderlighed er
 det meget nyttigt og fornøden, naar man be-
 tragter de Prophetiske Taler og Spaa-
 domme, at man ey allene confererer de ad-
 skillige Steder, hvor samme eller dermed over-

eens stemmende Taler og Spaadomme forekomme, men i besynderlighed saadanne Steder, hvor samme Spaadommers Opfyldelse vises. Det er i sær meget nyttigt ja fornødent i Henseende til de Spaadomme, som findes i det Gamle Testaments Skrifter om Christo og hans Rige og Menighed, og om det Nye Testaments Tider og dets Bestaenhed, hvis Opfyldelse vises udi det Nye Testamente. Ofte skeer det, at Christus selv og Apostlerne henvise til saadanne Spaadomme, og vise deres Opfyldelse med udtryffelige Ord, og undertiden sigte de til desamme med adskillige Talemaader, undertiden tale de kun generaliter derom, hvor paa man da bør agte, og i Særdeleshed conferere de Steder med hverandre, som af det Gamle Testamente anføres i det Nye, hvilken Collation ey allene tiener til at fatte samme Steders rette Hensigt og Mening, men og til Overbeviisning om den Hellige Skriftes Guddommelige Sandhed, og Stadfæstelse i Troen. Saaledes bør man og i sær holde de Steder, som forestille os adskillige Historier, Love og Skikke i det Gamle Testamente som Forebilleder og Beregninger paa Christum og de aandelige Ting, tilsammen med de Steder i det Nye Testamente, paa hvilke sigtes til desamme, eller hvor deres Betydning og Bemærkelse udtryffeligen vises. Til at finde saadanne

Paralleler, og enten i Ord og Talemaader, eller og i Sagen overeensstemmende Steder i Bibelen, tiene i Særdeleshed saadanne Bibel-Editioner, som ved lærde og forfarne Mænds Flid ere blevne forsynede med gode og rigtige Paralleler. Dog bør enhver forstandig Bibel-Læsere selv prøve saadanne Paralleler og, saa viit som gjørligt er, selv skionne paa deres Rigtighed eller Urigtighed, og om de paa nogen Maade kand agtes for rette og nyttige Paralleler eller ikke? Saa kand og bør og en flittig Bibel-Læsere selv ved Læsningen bemærke sig flere saadanne overeens stemmende Steder, og annotere dem for sig selv. Men i Særdeleshed gjør en god og vel-indrettet Concordantz herudi en stor Tjeneste, efter som man ved sammes Hielp letteligen kand finde et stort Forraad af saadanne Skriftens Steder, som enten i Ord og Talemaader allene, eller og i Sagen allene, elier i Henseende til begge Dele harmonere med hverandre. Men da jeg derom har gjort nogen tydeligere Erindring ved den af mig udgivne Bibelste Concordantz, saa vil jeg nu ikke tale videre derom.

§. 16. Men før jeg ender denne min Forestilling og Opmuntring til den saa høyt fornødne, nyttige og salige Bibel-Læsning, og Guds Ords Betragtning, finder jeg endnu
for

fornøden, at giøre Erindring i sær om et par Puncter, som ere af største Bigtighed, og hvorpaa det fornemmelig kommer an, hvis man begierer, at have en ret og salig Frugt af sin Bibel-Læsning. Den første er denne, at en gudsfrygtig Bibel-Læsere bør altid have det rette og rene Øyemerke for Øyne, som den vüise og naadige Gud selv har sigret til med dette sit Ord; og dernæst og for det andet, at hand bør allermeest udi sin Bibel-Læsning agte paa de Ting, som fornemmeligen tiene til at naae dette Øyemerke, og at hand saa og i Hierningen søger at opnaae det samme. Hvad da det Første angaaer, saa er det jo klart og uimodsigeligt, at enhver, der begierer med Nytte at læse i den Hellige Skrift, bør have det samme Øyemerke ved og med saadan sin Læsning, som den gode og vüise Gud og Frelser har havt med at aabenbare sit Ord og sin Villie for os udi den samme. Hvad dette er for et Øyemerke, og hvorfor, eller til hvad Ende den gode Gud har givet os sit Ord, er vel allerede bleven viist, men at vi desbedre kunde begribe, hvad vi bør have for et Øyemerke med vor Bibel-Læsning, saa vil jeg korteligen og i en Summa igien tage det samme. I Almindelighed er det da den Hellige Skriftes Hoved-Øyemerke,

merke, at vi derved, som Paulus taler, skal gøres vise til Salighed, 2 Tim. 3, 15. i hvilken Henseende det kaldes det evige Livs Ord. Joh. 6, 68. col. Ap. G. 5, 20. Ligesom der og siges, at Apostlerne vare den høieste Guds Tjenere, som forkyndte Saliggjørelsens Vey. Ap. G. 16, 17. Saa bør da og dette være vort Øyemerke i vor Bibel-Læsning, at vi derudaf søge at lære den Vey, som fører til Liv og Salighed, og det saaledes, som den derudi er bleven os viist og aabenbaret af Gud. Ja det bør ey allene være vort Øyemerke, at vi maae lære at kiende denne Vey, men og at vi maae vandre paa den samme, og det saaledes og saa længe, indtil vi have opnaaet dette foresatte Maal. Den som derfor haver et andet Øyemerke, ved sin Bibel-Læsning, som ikke hører eller fører til dette Maal, og f. Ex. ikkun søger, at blive derved lærd og Skrifteklog, eller, at hand kand raisonere derom med andre, og kritisere derover, eller, at hand kand fornøye og forlyste sig udi de Bibelske Historier, og bruge Bibelen ligesom til en Tiids Fordriv, eller og, at hand kand gjøre sig en Anseelse hos andre med sin Skrifteklogskab, eller og, at hand søger deraf kun at faae saa megen Kundskab, som hand behøver til at kunde prædike og tale for andre, for at bruge det samme som et andet

andet Haandverk til at fortiene sit Brød med, o. s. v. den feyles gandske fra det rette Maal, og det Ord, som skulde være ham et Livsens Ord, og en Livsens Lugt til Livet, bliver for ham et Dødsens og Fordømmelsens Ord, eller, en Dødsens Lugt til Døden, som Paulus taler. 2 Cor. 2, 16. Men vi maae endnu betragte denne Sag noget nøyere, og lære, hvorledes vi skal anstille vor Sag, for at naae til det rette Maal med vor Bibel-Læsning. Skal vi da ved Skriftens Læsning naae det rette Maal og Nyemærke, som Skriften endeligen sigter til, som er vor Sieles Frelse og Saliggjørelse, saa maae vi vel merke, hvorledes den Hellige Skrift kand og skal gjøre os vise til Salighed? Paulus siger os paa den ofte anfordte Sted, at den kand gjøre os vise til Salighed formedelst Troen til Christum. Heraf see vi da korteligen, at den, som vil søge den sande saliggjørende Wiisdom af Skriften, den maae for alting lære at kiende Christum, og saa troe paa Christum, og til begge Dele skal Skriftens Læsning være os behjelpelig. Det er klart af det, som tilforn er sagt, at Hoved-Sagen, hvorom den gandske Hellige Skrift handler, er at tale og handle om Christo, og at vise os, hvorledes den gode Gud ey allene udi sit evige Raad har besluttet, at frelse de ved Synden fortabte Mennesker

Her formedelst sin egen Søn, den hand til
 den Ende vilde sende til Verden, og gjøre til en
 H^Errer og Christum; (Ap. G. 2, 36.) men
 ogsaa i Tidens Fylde virkeligen haver sendt
 ham til Verden til at udrette alt det, som be-
 høvedes til vor Frelse og Salighed, og at derfor
 ellers ingen Salighed er at finde for noget Men-
 niske, eller, som Petrus taler, at Salighedens
 ikke er i nogen anden, og at der intet an-
 det Navn, (end som alleneste den H^Errers
 Jesu Navn,) er givet iblant Menneske-
 ne, ved hvilket det bør dem at blive salige
 giordte. Ap. G. 4, 12. Derfor er det da og
 den gandske Hellige Skriftes Hoved-Øyemer-
 ke, at undervise os om denne vor H^Errer
 og Frelserer Jesu, at lære os at kiende
 ham, og at overtale os til at troe paa
 ham, saasom tilforn er bleven viist. Er dette
 da den Hellige Skriftes Hoved-Øyemerke, saa
 bør jo det samme ogsaa at være vort Hoved-
 Øyemerke, naar vi læse i den Hellige Skrift,
 at vi en allene maae lære af den Hellige Skrift
 at kiende denne vor Frelserer, saa vel efter
 hans Person, som hans Embede og Gier-
 ninger, og hvorledes hand har udrettet det til
 Menneskenes Frelse og Salighed, som hand
 efter Guds Raad har været beskikket og er ble-
 ven sendt til. Det bør være vort Øyemerke, at
 vi maae altid mere og mere vore i denne vor
 H^Errer

Herres og Frelseres Jesu Christi Naade og Kundskab, 2 Pet. 3, 18. og at vi med Paulo maae vinde Christum, og findes i ham; ligesom vi og med ham bør agte alle Ting for Skade og Skarn imod hans Kundskabs Upperlighed, og være villige til at lide Skade paa alle andre Ting, for at vinde ham, 2. Phil. 3, 8. 9. Vi bør da ey allene med Joderne randsage Skrifterne, iden Mening, at vi skal have det evige Liv i dem, men vi skal og virkeligen og i Sandhed komme til Christum, den Skrifterne vidne om, paa det vi saa og i Sandhed maae faae og have Livet udi ham. Joh. 5, 39. 40. Det bør være vort Dyemerke, naar vi læse Skriften, at vi maae lære deraf, at kiende og at troe, at Jesus er Christus, Guds Søn, og at vi saa formedelst Troen til ham maae faae Livet i hans Navn. Joh. 20, 31. Det maae være vort Dyemerke og faste Forsæt, at, naar vi have lært at kiende ham, og ere blevne overbeviste om, at hand allene har det evige Livs Ord, og have troet, at hand er Christus, den levende Guds Søn og den Verdens Frelser, vi da ikke igien ville forlade ham, eller gaae bort fra ham, Joh. 6, 68. sq. coll. Cap. 4, 42. og at vi saaledes ikke vil hensnige os til Fordervelse, men troe til Sielens Befrielse, som Paulus taler,

Ebr. 10, 39. cf. c. 11, 1. Seer! paa denne
 Maade bør vort Øyemerke i vor Bibel-Læs-
 ning komme overeens med Guds eget Øyemer-
 ke i at give os sit Ord. Og da kand vi for-
 siges, at have naaet det rette Øyemerke af
 vor Læsning, naar vi derved have lært at
 kiende Christum, naar vi have vunden
 Christum, og findes i ham, naar vi ere komne
 til Christum, og troe paa ham, og saa be-
 standig og indtil Enden blive i og hos ham;
 thi saa naae vi og tillige det sidste og endelige
 Øyemerke af Skriftens Læsning, som er Livet
 og Saligheden, eftersom i ham allene er
 Livet, og de, som troe paa ham, skal have
 Livet i hans Navn. Joh. 1, 5. og Cap. 20,
 31. Ja hand er Veyen, Sandheden og
 Livet, uden hvilken ingen kommer til Sa-
 deren, Cap. 14, 6. og det er det evige Liv,
 at kiende den eeneste sande Gud, og den
 hand har udsendt, Jesum Christum. Cap.
 17, 3. Ja saaledes naae og faae vi Troens
 Ende, som er vore Sieles Saltgjørelse.
 1 Pet. 1, 9. Heraf er det nu atter klart, at
 den, som ved sin Bibel-Læsning ikke har fat
 sig dette Øyemerke for Øyne, at hand derved
 vil søge at kiende, finde og vinde Christum, og at
 troe paa ham, o. s. v. den feyler gandske fra det
 rette Maal og Øyemerke, som hand allene burde
 sigte til; ligesom Jøderne, der vel randsagede
 Skrif-

Skrifterne, men dog ikke vilde komme til Christum, for at have Livet. Joh. 5, 39. s. Vi fand heraf ydermere tydeligen see og slutte, at vor Salighed ikke bestaaer derudi, eller at Saligheden ikke erlanges derved, at vi af Skriftens Læsning faae en god og rigtig Kundskab om disse Ting, ja at vi endog fand tale, prædike, lære og skrive derom, giøre Udleggesser og Commentarier derover, og disputere derom med andre, o. s. v. Men at vi af Ziertet bør og skal troe og antage, bevare og giøre alt det, som os læres og befales udi den Hellige Skrift. Guds Rige bestaaer ikke i Ord, men i Kraft, som Paulus siger; hvorforsom hand og, (naar hand kom til de Corinthier, til hvilke hand dette skriver,) ikke vilde forfare de Opblæstes Ord, men Kraften. 1 Cor. 4, 19. 20. Derfor undervises vi og overalt i Skriften, saa vel om det, som vi skal troe, som det, vi skal giøre, og hvorledes vi i alle Maader skal omgaaes og tækkes Gud. s. 1 Thess. 4, 1. I Særdeleshed har den HERRE JESUS, som den store Prophet, efter Guds Forjættelse formedelst Moses, skullet tale til os alt det, som Gud vilde befale ham, som derfor lover at legge sine Ord i hans Mund. Og HERREN selv truer og, at hand vilde udkræve det af den, som ikke vilde høre paa hans Ord, som hand skulde tale i

hans Navn. 5 Mos. B. 18, 18, 19. coll. Ap. G. 3, 22. sq. Derfor byder og den H. Erre J. E. sus sine Apostler, at de skulde lære alle Folk, at holde alt det, som hand havde befaleet dem. Matth. 28, 20. Vi see derfor og, at Apostlerne have fodret Lydighed af alle dem, som antogede deres Prædiken og Lærdom om Christo, og at de skulde blive Evangelio lydige. Rom. 10, 16. Ligesom og Paulus derfor roser de troende Romere, at de, som tilforn havde været Syndens Tjenere, nu vare blevne lydige af Zierrtet efter den Lærdoms Form, til hvilken de vare hengivne. Rom. 6, 17. Saaledes roser hand og de troende de Philippenser derfor, at de havde altid været lydige, og formaner dem freindeles til det samme, og at de skulde give agt paa Livsens Ord, ham til en Roes paa Christi Dag, at hand ikke skulde have løbet eller arbeidet forgieves. Phil. 2, 12. 16. Og om de troende Colossenser skriver hand, at Evangelii Sandheds Ord, som var kommen til dem, var frugtbar i dem, fra den Dag af, at de havde hørt, og kiendt den Guds Raade i Sandhed. Col. 1, 6. Saa skriver hand og til de Thessaloniker: 1 Thess. 1, 4. sq. at hand vidste deres Udvalte, fordi (siger hand) vort Evangelium har været hos eder, ikke i Ord allene, men baade i Kraft og i den Hellig

Hellig Aand, og i stor Vished. Og siden
 igien, Cap. 2, 13. siger hand, at det Guds
 Ord, som de havde antaget, havde veet sig
 kraftig i dem, som troede. Alle disse Exem-
 pler vise os, hvorledes vi bør omgaaes med
 Guds Ord? og især, at vi bør bevise Ly-
 dighed imod det samme i alle Maader, og en-
 høyes med den bare Kundskab, ligesom og den
 HErre Jesus siger til sine Discipler: Joh.
 13, 17. Dersom I vide disse Ting, da ere
 I salige, om I giøste dem. Og Luc. 11, 28.
 priser hand dem salige, som høre Guds Ord
 og bevare det. Saadan en Lydighed har
 den store Gud til alle Tider fodret af alle Men-
 nsker i Heeseende til sit Ord og sine Befalnin-
 ger; efterat vore første Forældre formedelst
 Ulydighed imod Guds Ord havde styrtet
 sig selv med alle deres Efterkommere i den stør-
 ste Ulyksalighed. Noah berømmes derfor for
 sin Lydighed imod Guds Ord, at hand giør-
 de efter alt det, som Gud havde befalet
 ham. 1 Mos. B. 6, 22. Cap. 7, 5. Og om
 Abraham heder det: Formedelst Troen
 blev Abraham lydig, 2c. Ebr. 11, 18. Den-
 ne hans Lydighed strakte sig endog saa viit, at
 hand var rede til at ofre sin eeneste Søn
 Isaak, da HErren havde befalet ham det.
 1 Mos. B. 22, 1. sqa. 15. sqa. coll. Ebr. 11,
 17. sqa. Den Tiid HErren lod Israel høre
 D 5 sin

sin Røst og sit Ord af Sinai Bierg, da lovede de, at de vilde bevise en fuldkommen Lydighed, og at de vilde høre og gjøre alt det, som H^Erreren formedelst Mosen vilde tale til dem, hvorpaa H^Erreren siger til Mose: Gid de havde saadant et H^Eerte til at frygte mig, og til at holde alle mine Bud alle Dage, at det maatte gaae dem vel, og deres Børn evindeligen. 5 M. B. 5, 27-29. coll. 2 M. B. 20, 19. 20. Derfor igientager Mose det ogsaa meget ofte, at de skulde en allene høre, men ogsaa gjøre og nøye rette sig efter alle H^Errrens Bud og Befalninger. For Ex. 5 M. B. 6, 1. sgg. heder det: Dette er det Bud, de Skikke og de Rette, som H^Erreren eders Gud haver budet at lære eder, for at gjøre dem, 11. v. 3. Og Israael, du skal høre og bevare dette, for at gjøre derefter, at det maae gaae dig vel, 11. v. 6. sgg. Disse Ord, som jeg byder dig i Dag, skal være paa dit H^Eerte, og du skal igientage dem for dine Børn, og tale om dem, naar du sidder i dit Huus, og naar du gaaer paa Veyen, naar du legger dig, og naar du opstaaer, v. s. v. Og v. 17. I skal slitteligen holde H^Errrens eders Guds Bud. 11. v. 24. sgg. H^Erreren haver budet os, at gjøre alle disse Skikke, at frygte H^Erreren vor Gud, at det maae gaae

gaae os vel alle Dage, at holde os ved Live, som det sees paa denne Dag. Og det skal være os Retfærdighed, naar vi tage vare paa, at gjøre alt dette Bud for Hærens vor Guds Ansigt, saasom hand haver budet os. Paa samme Maade tales der endnu paa mange andre Steder, og vi merke i sær, at alle de Forjættelser, som gaves Israæl, de bleve dem alleneste givne med de Bilskaar, saa fremt de holdte Hærens Bud, 2c. hvorom det heder s. Ex. Cap. 7, 9. sgg. Saa skal du vide, at Hæren din Gud, hand er den Gud, den trofaste Gud, som holder Pagten og Mistundheden mod dem, som ham elske, og mod dem, som holde hans Bud, i 1000 Led. Og hand betaler hver af dem, som ham hade, synligen, at lade ham omkomme, 2c. Saa hold de Bud og de Stikke og de Rette, som jeg byder dig i Dag, for at gjøre dem. Og det skal see, fordi at I saae hørt disse Rette, og holdt dem og gjort dem, da skal Hæren din Gud holde dig den Pakt og den Mistundhed, som hand har soret dine Fædre. Og hand skal elske dig, og velsigne dig. o. s. v. Man kand her ved endnu efterlæse: Cap. 8, 1. sgg. Cap. 11, 1. 18. sgg. 27. sgg. og andre Steder, som ere af lige Mening. Jeg vil her endnu kun legge

dette dertil, at ligesom H^Errren fodrer en op-
 rigtig Lydighed i Henseende til sit aabnbarede
 Ord, saa forbyder hand og paa adskillige Stæ-
 der alvorligen, at legge noget til eller tage
 fra hans Ord, og altsaa og, at rette sig efter
 sit eget Tykke eller andres, som man kand see,
 f. Ex. Cap. 4, 1. 2. og Cap. 12, 32. Til dette,
 som nu Moses har sagt os herom, vil jeg endnu
 føye Davids Ord og Vidnesbyrd om det sam-
 me, saa vel som hans Exempel. Strax i Be-
 gyndelsen af sine Psalmer, Ps. 1, 2 sgg. pre-
 ser hand dem salige, hvis Lyst er til H^Err-
 rens Lov, og som grunde paa hans Lov
 Dag og Nat, da hand visseligen ikke mener
 saadanne, som allene læste og randsagede
 Guds Ord, for at faae Kundskab deraf, re-
 men saadanne, som tillige rettede sig derefter,
 og lode det bære Frugt hos sig, som de deraf
 havde læret, hvilket hand kalder de Retfær-
 diges Vey. s. v. 3. 6. Endnu tydeliger læ-
 rer hand os, hvorledes Guds Ord bør tee sin
 Kraft hos dem, som omgaaes dermed, naar
 hand siger: Ps. 19, 8. at H^Errrens Lov om-
 vander Sielen, og at hans Vidnesbyrd
 gjør den Vankundige viis, item, v. 9. at
 H^Errrens Befalninger glæde Hiertet, og
 at hans Bud oplyser Synene. Men i sær-
 siger hand: v. 12. om H^Errrens Bud og Be-
 falninger, at naar man holder dem, da er
 det

der stor Løn. Men endnu vittloftiger giver hand, saasom vi nogle gange have hørt, sit Sind og Mening, Vnske og Forset i Henseende til denne Sag tilkiende udi den 119 Psalme. Strax i Begyndelsen af den samme: v. 1. sgg. priser hand dem salige, som vandre fuld- kommeligen paa Veyen, som vandre i HÆrtens Lov, som bevare hans Vidnesbyrd, som ikke gjøre Uretfærdighed, men vandre paa hans Veye. Siden siger hand v. 4. Du haver budet, at holde saare flittig dine Befalninger. Og derpaa ønsker og beder hand: v. 5. Ach! at mine Veye maatte stadfæstes, at holde dine Skikke. item: v. 17. Gjør vel imod din Tiener, at jeg maae leve og holde dit Ord. Og v. 33. sgg. HÆrre! lær mig dine Skikkes Vey, og jeg vil bevare den indtil Enden. Underviis mig, saa vil jeg bevare din Lov, og holde den af gandske Hierte. Gjør, at jeg fremgaaer paa dine Budssti, thi jeg haver Lyst dertil. Item: v. 134. Forløs mig fra Menniskenes Vold, saa vil jeg holde dine Befalninger. Og v. 145. sgg. Jeg haver raabt af gandske Hierte, hør mig, HÆrre! jeg vil bevare dine Skikke. Jeg haver raabt til dig: Frels mig, saa vil jeg holde dine Vidnesbyrd. Ligesom David nu med disse

og andre Ord giver sit Ønske og Forsæt tilkiende, til at bevare, holde og rette sig efter alt Guds Ord, saa viser hand os og, at det ikke blev ved et blot Ønske eller Forsæt, men at hand i Sierningen gjorde det, som hand havde sat sig for. Herom siger hand i samme Psalm: v. 8. Jeg vil holde dine Skikke, v. 11. Jeg glemte dit Ord i mit Hierte, paa det jeg skal ikke synde imod dig. v. 44. Jeg vil stedsse holde din Lov evindeligen og altid. v. 55. Jeg holdt din Lov. v. 56. -- Jeg holdt dine Befalninger. v. 57. -- Jeg vil holde dine Ord. v. 60. Jeg hastede og tøvede ikke at holde dine Bud. v. 61. -- Nu holder jeg dit Ord. v. 69. -- Jeg vil holde dine Befalninger af gandske Hierte. v. 87. -- Jeg forlod ikke dine Befalninger. v. 100. -- Jeg haver bevaret dine Befalninger. v. 110. De Ugudelige lagde en Strikke for mig; dog foer jeg ikke vild fra dine Befalninger. v. 112. Jeg bøvede mit Hierte, at gjøre efter dine Skikke evindeligen indtil Enden. v. 115. Viger fra mig, I Onde! og jeg vil bevare min Guds Bud. v. 157. Mine Forsølgere og Modstandere ere mange; men jeg haver ikke bøyet mig af Deyen fra dine Vidnesbyrd. v. 166. -- Jeg gjorde
 efter

efter dine Bud. v. 167. Min Siel holdt
 dine Vidnesbyrd, og jeg elsker dem saare.
 Og v. 168. Jeg holdt dine Befalninger
 og dine Vidnesbyrd. o. s. v. Naar Salo-
 mon i sine Ordsproges Bog formaner alle og
 enhver til at søge den sande Wiisdom, saa viser
 hand, at det var ikke bar for at faae en god
 Kundskab, men at den Kundskab skulde og be-
 vises i Gierningen. Hand indfører derfor
 Wiisdommen saaledes talende: Ords. 1, 33.
 Hvo mig lyder, skal boe tryggeligen.
 Cap. 4, 4. Lad dit Hierte holde ved mit
 Ord, bevar mine Bud, saa skalt du leve.
 v. 20. sgg. Min Søn! giv agt paa mine
 Ord, høyr dit Øre til mine Taler. Lad
 dem ikke vige fra dine Øyne, bevar dem
 midt i dit Hierte. Og v. 27. Høyr dig
 ikke til høyre eller venstre Haand; vend
 din Sod fra det Onde. Og atter: Cap. 7,
 1. sgg. Min Søn! bevar mine Tale, og
 giem mine Bud hos dig. Hold mine
 Bud, saa skalt du leve, og min Lov som
 dine Øynes Steen, ic. Og Cap. 8, 32.
 Og nu, Børn! hører mig; thi salige ere
 de, som holde mine Veye. o. s. f. Jeg
 kunde endnu herom anføre mangfoldige andre
 Vidnesbyrd af Skriften; men da enhver, af
 det som sagt er, nok kand see, at ingen kand
 vente at faae Liv og Salighed formædelst Guds
 Ord,

Ord, uden den, som søger i alle Maader og af gandske Hierte at rette sig derefter, saa vel i Ord som Gierning, i Giøren og Læden, i Troe og Levnet; saa vil jeg slutte denne Erindring med Jakobi Ord og Formaning: Jak. 1, 21, 25. Derfor aflegger al Skidenhed og Ondskabs Overflødighed, og med Sagtmodighed annammer Ordet, som er indplantet i eder, som er magtig til, at gjøre eders Siele salige. Men vorder Ordets Giørere, og ikke alleneste Hørere, med hvilket I bedrage eder selv. Thi dersom nogen er Ordets Hørere og ikke Giørere, hand er liig en Mand, der betragter sit naturlige Ansigt i et Speyl. Thi hand betragtede sig selv, og gik bort, og glemte strax, hvorledes hand var. Men den, som indtigger i Frihedens fuldkomne Lov, og bliver ved, denne er ikke bleven en forglemmelig Tilhørere, men Giernings Giørere, denne skal være salig i sin Gierning.

§. 17. Endskiont nu dette, som hidindtil er bleven sagt, kunde synes at være nok til at vise os saa vel den Hellige Skriftes Dyemerke, som og det Dyemerke, som enhver bør have ved den sammes Læsning og Betragtning, og enhver deraf klarlig kand see, hvorledes hand bør søge at anvende alt det, som hand læser derudi og lærer der
af

af til sin sande Nytte og Opbyggelse; saa vil jeg dog endnu søge at forklare noget nøyere, hvorledes en Gud-elskende Bibel-Læser skal søge at benytte sig af alt det, som han læser i den Hellige Skrift, for at opnaae det rette Øyemerke deraf. Naar vi hidindtil i almindelighed have hørt, at alt det, som os læres, siges og bydes i den Hellige Skrift, skal være vor Troes og Levnets Grund og Regel, saa maa det forståes efter enhver Lærdoms Bestaaffenhed, som os gives, og efter dens besynderlige Indhold og Øyemerke. For at forståe dette ret, saa maa vi merke, at alt det, som siges og læres os i den Hellige Skrift, er enten en Troens Lærdom, eller en Forjættelse, som vi skal sette vort Haab og Trøst til, eller og en Lærdom om det vi skal gjøre og lade, eller og som vi skal bære og lide. Paulus siger i almindelighed, Rom. 15, 4. at hvad som helst tilføret er skrevet, er skrevet os til Lærdom. Heraf kand vi gjøre den Slutning, at der slet intet er optegnet i Skriften, som jo kand og bør paa een eller anden Maade tiene os til Lærdom, og altsaa til Underviisning og Opbyggelse. Men han forklarer dette, saa vel paa denne, som paa andre Steder, endnu noget nøyere for os, og viser, hvorledes Skriften snart paa een snart paa en anden Maade kand og bør tiene os til

Lærdom

Lærdom og Opbyggelse. Paa den nu nyligen anfordte Sted siger hand videre, at Skriftens Lærdom skal tiene os dertil, at vi skal have Haab formedelst Taalmodigheden og Skrifretnes Trøst. Fremdeles siger hand: 2 Tim. 3, 16. sa. at den gandske Skrift er nyttig til Lærdom, til Overbeviisning, til Rettelse, og til Optugtelse i Retfærdighed, &c. Læser vi nu dette tilsammen, saa see vi deraf, at Skriften skal tiene os paa mange Maader, eftersom vi kand behøve det. Snart skal den tiene os til Lærdom og Underviisning om alt det, som vi skal troe og gjøre, haabe og lide; snart til Overbeviisning om alle Guddommelige Sandheder, for at bevare og affore os fra alle Bildfarelser; snart til Rettelse og Forbedring, hvor vi have været afvigede; snart til Optugtelse, Formaning og Eilskyndelse til Retfærdighed, at vi maae forsage al Ugudelighed og de verdslige Begieringer, og leve maadeligen, retfærdeligen og gudeligen i denne Verden; snart til Trøst og Opmuntring udi alle Fristelser, Lidelser og Sienvordigheder, og til Forsikring om det salige Haab, som er os given i Christo Jesu, og at Herren skal engang frelse os fra alt Ont, og udfrie os til sit evige Himmelske Rige. Seer! til saadant altsammen kand og skal den Hellige Skrift tiene os, og dertil skal vi anvende alt det som

som vi høre deraf, eller læse derudi. Og dersom vi dette gjøre, saa kand vi derved blive rette Guds Mennisker, der ere færdige og tilberedte til al god Gierning. 2 Tim. 3, 17. Og om dem, som saledes høre eller læse Guds Ord og bevare det, saa at et hvert Ord i Skriften, som et godt Sæde-Korn, bærer hos dem sin rette Frugt i Taalmødighed, kand det allene siges i Sandhed, at den Hellige Skrift har gjort dem vise til Salighed. Naar vi derfor læse noget udi den Hellige Skrift, eller høre noget deraf, saa bør det os at see vel til, og give agt paa, hvortil det samme i sær kand og bør tiene os? Om det er noget, som skal tiene enten til Troe eller Gierning, til Underviisning og Oplysning, eller til Overbeviisning, til Rettelse eller Paamindelse, til Formaning eller Trost. For at have et Exempel derpaa til Stadfæstelse og Opmuntring, vil vi atter agte paa, hvad den Guds Mand David i den henseende taler om sig selv, og hvorledes hand har benyttet sig af Guds Ord, snart paa een snart paa en anden Maade. Hand viser os da for Exempel, hvorledes Guds Ord har tient ham til Underviisning og Oplysning, naar hand siger: Ps. 119, 98. sgg. Du skal gjøre mig visere, end mine Fiender, ved dine Bud; thi hvert af dem er for mig evindelig. Jeg er bleven klogere, end alle
de,

de, som lærde mig; thi dine Vidnesbyrd have været min Betænkning. Jeg er bleven forstandigere end de Gamle; thi jeg haver bevaret dine Befalninger. Og v. 16. Dit Ord er en Lygte for min Gud, og et Lys paa min Sti. v. s. v. Hvorledes samme Guds Ord har tient ham til Overbeviisning, til Rettelse og til Oprugtelse i Retfærdighed, det giver hand og paa adskillige Maader til Kiende, f. Ex. naar hand siger: v. 6. Da skal jeg ikke bestæmmes, naar jeg seer hen til alle dine Bud. v. 11. Jeg gienste dit Ord i mit Hjerte, paa det jeg skal ikke synde imod dig. v. 24. Jeg forlyster mig i dine Vidnesbyrd; de ere mine Raads-Mænd. v. 30. Jeg udvalde Sandheds Vey; jeg satte dine Rette for mig. v. 59. Jeg betænkte mine Veye, og jeg vil vende mine Fødder til dine Vidnesbyrd. v. 101. Jeg holdt mine Fødder tilbage fra al ond Sti, at jeg kunde holde dit Ord. v. 104. Jeg er bleven forstandig af dine Befalninger; derfor hader jeg al falsk Sti. v. 120. Haaret paa mit Kisd styrlede af Frygt for dig, og jeg frygtede for dine Domme. v. 128. Derfor holder jeg alle dine Befalninger om alting ret at være, jeg hader al falsk Vey. v. 133. Befæst mine Trin i dit Ord,
og

og lad ingen Uret herste over mig. v. 163. Jeg hadede Løgn, og havde vederskyg-
 gelighed dertil; men jeg elskte din Lov.
 v. s. v. Men i besynderlighed see vi, at David
 har brugt Guds Ord til sin Trøst, og til sin
 Troes og Haabes Bestyrkning og Bekræftelse,
 hvorom hand ofte taler i denne samme Psalme.
 §. Ex. naar hand siger: Ps. 119, 28. Min
 Siel flyder hen for Bedrøvelse, opreis
 mig efter dit Ord. v. 41. Herre lad
 din megen Mistundhed komme over mig,
 din Grelse efter dit Ord. v. 50. Denne er
 min Trøst i min Elendighed, at dit Ord
 holder mig i Live. v. 52. Herre! jeg
 kom dine Domme af Eviighed ihu, og
 blev trøstet. v. 54. Dine Skikke have
 været mine Psalmer i al min Udlandig-
 heds Huus. v. 81. Min Siel længes
 efter din Salighed! jeg haaber paa dit
 Ord. v. 92. Dersom din Lov ikke havde
 været min store Lyst, da havde jeg om-
 kommet i min Elendighed. v. 93. Jeg
 vil i Eviighed ikke glemme dine Befalnin-
 ger; thi du holdt mig i Live ved dem.
 v. 107. Jeg er saare plaget, Herre! hold
 mig i Live efter dit Ord. v. 114. Du
 est mit Skiul og min Skiold, jeg haaber
 paa dit Ord. v. 116. Ophold mig efter
 dit Ord, at jeg maa leve; og lad mig
 ikke

ikke bestemmes over mit Haab. v. 143. Angest og Trængsel ramte mig; men dine Bud var min store Lyst. v. 147. -- Jeg haver haabet paa dit Ord. v. 153. s. See min Elendighed og udfrie mig; thi jeg haver ikke glemt din Lov. Udfør min Sag, og gienløs mig; hold mig i Live for dit Ords Skyld. v. 165. Der er stor Fred for dem, som elske din Lov, og der skal ikke være Anstød for dem. o. s. v. Saa siger hand og: Ps. 19, 9. at Herrens Befalninger glæde Siertet, og v. 12. siger hand, at naar man holder dem, da er der stor Løn. Hertil fand vi endnu føye den Trøst, som Salomon giver dem, der søge og finde den sande Viisdom, naar hand siger: Ords. 2, 13. s. Saligt er det Menneske, som finder Viisdom, &c. Item: v. 16. s. I dens høyre Haand er et langt Liv, i dens venstre Haand er Rigdom og Ere. Dens Veye ere liflige Veye, og alle dens Stier ere Fred. Den er Livsens Træ for dem, som tage fat paa den, og hver af dem, som holde den, skal prises salig. Seer! saaledes bør en hver anvende alt det, som hand læser i Guds Ord, eller hører deraf enten til Lærdom, Overbeviisning, Rettelse, Naamindelse eller Trøst, og i Almindelighed til sin sande Opbyggelse, eftersom der ikke fin-

des

des noget Ord i Skriften, som er sat der for-
gives, og, som Paulus siger, den gandske
Skrift er nyttig til Lærdom.

§. 18. Da jeg nu haver efter mit For-
set forklaret den første Punct, som jeg love-
de at giøre Erindring om, som var denne,
at en gudfrygtig Bibel-Læsere bør altid
have det rette Øyemerke for Øyne, som
Gud selv har sigtet til med sit Ord, og
viist, hvorudi det samme bestaaer, og hvad
derved er at agte paa; saa vil jeg nu vende
mig til den anden Punct, som var denne,
at hand bør allermeest at agte paa de
Ting i sin Bibel-Læsning, som meest
tiene til at naae dette Øyemerke, og saa
endeligen ogsaa i Gierningen søge at op-
naae det samme. Hvad ere det da for Ting,
som man udi sin Bibel-Læsning allermeest bør
agte paa, for at naae det rette Øyemerke af
den samme? Det er vel en uimodsigelig Sand-
hed, at det, som nyligen blev erindret, ikke
er noget Ord i den hele Hellige Skrift, som
er sat forgives, og lige saa sandt som det
er, at den gandske Skrift er indblæst af
Gud, lige saa vist og sandt er det og, at den
gandske Skrift er nyttig til Lærdom, ic.
Alligevel er det ogsaa sandt, at ikke alt det,
som staaer i Skriften, er lige nyttigt dertil,
ja at der findes mangfoldige Ting i Skriften,
som

som den allermindste Part af dem, der læse den Hellige Skrift, er i Stand til, at anvende til Lærdom, eller at bruge til sin Nytte og Opbyggelse. Derhen høre f. Ex. de fleste af det Gamle Testaments Slægt: Registrere, og alle saadanne Steder i Skriften, som taler om visse Personer, Stæder og Byer, hvor intet videre siges om, end hvad de have heedt, eller hvad for en Slægt eller Stamme de have hørt til, og utallige andre saadanne Ting. Herhen høre og i visse Maader alle saadanne mørke Taler, og Prophetier, og andre enten paraboliske eller typiske Taler, som af de allerfleste ikke ret forstaaes, og derfor ikke heller af dem kand anvendes til Lærdom eller til Opbyggelse. Det er derfor for det Første en fornøden Erindring for en hver, der begierer at læse den Hellige Skrift til sin sande Nytte, at hand ikke opholder sig ved saadanne Skriftens Steder, som hand enten ikke forstaaer, eller dog ikke veed at anvende til sin egen eller andres Nytte og Opbyggelse. Der findes mange, i sær af de Studerende og saa kaldte lærde Folk, som i deres Bibel-Læsning anvende megen Tid paa Historiske, Chronologiske, Genealogiske, Geographiske og andre deslige Betragtninger, item, paa at giøre Grammaticalske, Philologiske og Critiske Anmærkninger over de

vanste

vanskelige Steder i Skriften, men ofte til tiden
 Nytte, og naar de tiit mene, at de have gjort
 det allerbest og troffet det meget vel, saa er der
 dog mange gange ikke det mindste derudi, som
 enten de selv eller nogen anden kand have no-
 gen sand Nytte af enten til Lærdom eller Trost,
 eller nogen sand Opbyggelse for sin Siel. Det
 er langt fra at man derfor forkaster alle slige
 Bemøvelser, eller negter deres Nytte, som
 kand undertiden være større, end som det synes
 for andre, der just ikke indseer Nyttien deraf,
 og i sær kand de tiit tiene til at stoppe Munden
 paa Guds Ords og Sandheds Fiender, og
 til deres egen Bestyrkelse og Stadfæstelse i
 Troen, som paa en fornuftig Maade og i en
 redlig Henseende anstille slige Betragtninger
 og Undersøgninger. Det kand og ikke negtes,
 at jo saadanne Undersøgninger, hvorved
 Grund-Textens rette og rigtige Mening kand
 udfindes, eller paa een eller anden Maade op-
 lyses, ofte have deres gode Nytte; thi jo bedre
 og rigtigere Begreb vi have om Textens Me-
 ning, jo bedre kand vi og anvende det, som vi
 høre eller læse til vor egen saa vel som andres
 Nytte og Opbyggelse. Men det skeer og ofte,
 at Læseren, efterat al Gliid i saa Maader er an-
 vendt, ikke bliver mere overbevist, eller vissere
 i sin Mening, end som hand var tilforn, og den
 Nytte, som da haves af slige Bemøvelser og

Undersøgninger, er ofte saa ringe, at man
 maae tilstaae, at den Tiid, som er anvendt
 derpaa, er spildt, og at man havde kundet an-
 vendet den bedre, og til langt større Nytte og
 Opbyggelse, hvis man ikke havde opholdt sig
 ved saadanne Ting. Og vi maae i Almindel-
 lighed tilstaae, at de lærdeste og meest geskæf-
 tige Bibel-Læsere, som saaledes randsage Skrif-
 terne, og anvende deres Tiid og Siid paa, at
 gjøre slige Anmerkninger derover, ordinaire
 have langt mindre sand Nytte af deres Bibels
 Læsning, end som andre, endogsaa eenfaldige
 og ulærde Folk, der have det rette Hoved-Øye-
 merke bestandig for Øyne, og kun læse og efter-
 tænke de Ting, som ere meest forstaaelige for
 dem, og som meest tiene til at naae det rette
 Maal og Øyemerke. Jeg har tilforn erindret,
 at ikke alt det, som siges i Skriften, er lige
 nyttigt for os at læse eller at vide. Herved
 maae man merke, at der findes mange Ting
 i sær i det Gamle Testamentes Skrifter, som
 til den Tiid, da de bleve skrevne og en Tiidlang
 derefter, besynderligen for det Jødiske Folk,
 aldeles have været fornødne og nyttige at vide,
 hvis Betragtning i det Nye Testamentes Tider,
 og nu, efterat den gamle Mosaiske og Levitiske
 Oeconomie er gaaen til Ende, og har naaet sin
 Opfyldelse i Christo, og den Jødiske Republi-
 que ikke mere staaer, eller dette Folk mere er at
 ansee

anse, som Guds besynderlige Folk, enten aldeles intet eller dog kun lidet kand gavne os; som f. Ex. hvad der siges om det forjættede Lands Uddelelse, og hvilke Stæder der have hørt til hver Stamme, om Landets Vrendser, om Slægt-Registerne, o. s. v. Herhen hører den Erindring i visse Maader, som Paulus giver Timotheo, at hand skulde byde nogle, at ikke lære anderledes, og at ikke give agt paa Fabler og NB. paa Slægters Beregnelser, som ikke have Ende, som mere komme Spørsmaal afsted, end Guds Opbyggelse, som er i Troen, ic. 1 Tim. 1, 3. sqq. item, hvad hand siger om daarlige Spørsmaal og Slægters Beregning, og Tretter og Stride om Loven, som ere unyttige og forfængelige. Tit. 3, 9. cf. 2 Tim. 2, 23. ic. Vi merke ved denne Lejlighed, at Paulus vil, at Timotheus og andre Lærere skal ikkun agte paa de Ting, som tiene til Guds Opbyggelse i Troen. Hand viser os og tillige, hvorudi denne Opbyggelse skal bestaae, naar hand 1 Tim. 1, 5. setter dertil: Men Enden paa Budet er Kierlighed af et reent Herte, af en god Samvittighed, og af en Troe, som er uden Skrømt. Herhen hører og det, som hand siger: 1 Tim. 6, 3. Dersom nogen lærer anderledes, og holder sig ikke til vor Herres Jesu Christi sunde Ord,

og til den Lærdom, som hører til Guds frygtighed, hand er opblæst, og veed intet, men er syg for Spørsmaal og Ordkrig, &c. Af dette altsammen lære vi, at det bør os allermeest at give agt paa saadanne Steder i Skriften, som best og nærmest kand tiene os til at naae det foresatte Maaal, og det Dnyemerke, som vi tilforn have hørt, at den Hellige Skrift fornemmeligen sigter til, og som vi og i vor Bibel-Læsning bør have for Dnyne. Vi have hørt, at den Hellige Skrift, som Paulus siger, skal giøre os vise til Salighed. Heraf følger, at vi i Almindelighed bør læse og agte paa de Steder i Skriften, hvorudi der siges og læres, hvor eller hvilke de ere, som af Gud og vor Stellers loves Liv og Salighed, og hvilke derimod forkyndes Guds Vrede og Unaadde, og trues med Fordømmelsen. Vi have fremdeles hørt, at det er Skriftens Hoved-Dnyemerke, at undervise os om Christo, og at vise os til Christum, for at søge og faae Livet i hans Navn, &c. s. v. Heraf følger, at det bør os for alleting, at søge efter og agte paa de Steder i Skriften, som paa een eller anden Maade handle om Christo, enten det er i det Gamle eller Nye Testamente, enten i Forjættelser, Forbilleder og Spaadomme, eller i Opfyldelsen, enten det, som siges, angaaer hans

hans Person eller hans Embede, hans Egen-
 skaber, hans Gierninger og Mirakler, hans
 Levnet eller hans Lidelser, o. s. v. eller det an-
 gaaer hans Lærdom, Forjættelser, Spaa-
 domme, og med eet Ord, vi bør agte paa alt
 det som hører eller som fører til Christum,
 og hvorved vi kand vore i den Hæres Jesu
 Naade og Kundskab. 2 Pet. 3, 18. Jo tyde-
 liger, udførliger, eftertryffeliger nu nogen
 Sted handler derom, jo mere kand den og tiene
 os til dette Maal, og jo mere bør vi læse og
 agte paa saadanne Steder. Og da den Hæ-
 re Jesus er den store Prophete, den os be-
 fales at høre, ligesom og baade hand selv og
 hans Apostler fodre en fuldkommen Lydig-
 hed i Henseende til den Hæres Jesu Lær-
 dom, s. Ex. at vi skal holde alt det, som
 Christus har befalet, Matth. 28, 20. at vi
 skal holde os til den Hæres Jesu Christi
 lunde Ord, og til den Lærdom, som hør-
 ter til Gudfrygtighed, 1 Tim. 6, 3. at vi
 skal ikke overtræde, men blive i Christi
 Lærdom, 2 Joh. 9. sa. at vi skal lade Chri-
 sti Ord boe rigeligen iblant os i al Viis-
 dom, 2. Col. 3, 16. at vi skal blive lydige
 af Hiertet efter den Lærdoms Form, som
 vi ere hengivne til, Rom. 6, 17. o. s. v. Saa
 see vi heraf, at vi allermest og flittigst bør læse
 og randsage udi det Nye Testamentes

Skrifter, eftersom Christi Lærdom allertydeligst er bleven optegnet af de hellige Evangelister og Apostler. Dog bør vi derfor ingenlunde sette det Gamle Testaments Læse-ning til side, eftersom og derudi ey allene tales og handles om Christo, saa vel i Klare Forjættelser, som i Forbilleder og Spaadomme, men ogsaa den samme Lærdom, hvad Grunden og Hoved-Sagen er angaaende, fremlegges af Mose og Propheterne i det Gamle, som af Christo og Apostlerne i det Nye Testamente. Vi have des foruden tilforn hørt, hvorledes den H. Erre Jesus og hans Apostler ideligen henviser os til det Gamle Testaments Skrifter, da de ere at ansee som Grunden til det Nye, og det saa vel, naar de tale om Troens Lærdomme, som naar de handle om Levnets Pligter. Saa siger os og Paulus, at det, som tilforn er skreven, er skreven os til Lærdom, Rom. 15, 4. item, at den gandske Skrift (hvorved egentligen det Gamle Testaments Bøger forstaaes,) er nyttig til Lærdom, icke ja kand gjøre os vise til Salighed, icke. 2 Tim. 3, 15. sgg. cf. 1 Cor. 10, 6. 11. icke. Det er jo een og den samme Aand, som har talet ved Mose, David og Propheterne, og ved Evangelisterne og Apostlerne. Og omendskiont udi det Gamle Testamente, efter den Tiids Oeconomie, ere mange Love

givne,

givne, som vare ifkun det Israelitiske Folk paa-
 lagte indtil Krettelsons Tid, som Paulus
 taler, Ebr. 9, 10. og som siden ere afskaffede,
 efter som de vare ifkun Billeder og Skygger,
 hvorved Christus og de aandelige og himmelske
 Ting ere blevne betegnede, cf. Ebr. 7, 18. sq. 2c.
 Saa findes dog ey allene foruden disse mange
 andre Love og Lærdomme, som vise os, hvorledes
 Gud vil dyrkes af os i Aand og Sandhed, eller
 saa kaldte moralske og almindelige Love,
 som gieide i det Nye Testamente lige saa vel som
 i det Gamle, og indeholde det selv samme, som
 siden er bleven lært og paabudet af Christo og
 Apostlerne; men endogsaa de saa kaldte Cere-
 monialiske Love og deres Betragtning kand
 i mange Maader tiene os til Underviisning og
 Overbeviisning, og ey allene styrke os i Tro
 til Christum, men og give os mange herlige Lær-
 domme om vor Christendoms hellige Pligter,
 og sande Christnes Gud-behagelige Forhold,
 hvorfore og deres Betragtning af forstandige
 Bibel-Læsere ingenlunde bør tilside settes.
 Hvad de saa kaldte politiske og verdslige
 Love i det Gamle Testamente angaaer, hvor-
 ved de Love i sær forstaaes, hvilke Gud, som
 den der selv var sit Folkes Konge og Regentere,
 har givet det Israelitiske Folk i Henseende til
 den udvortes Politie og Oeconomie, o. s. v.
 saa ere desamme vel og i visse Maader afskaf-
 fede,

fede, efter som de egentligen vare rettede paa den Jødiske Republikke og dens Forsaetning, og vi nu henvises i den Fald til den Ørighed, som haver Overmagt, Rom. 13, 1. Dog kunde desamme Love endnu i adskillige Henseender tiene os til Lærdom, og det var at ønske, at Christelige Regentere ofte mere agtede paa desamme, og toge sig dem til Estertanke og Lærdom, end som plener at ssee; men desforuden findes der adskillige af dette Slags Love, som tillige ere at ansee som Forbilleder, hvorved aandelige og tilkommende Ting ere blevne betegnede, i hvilken Henseende deres Betragtning kand være os nyttig. Men hvad de moralske og almindelige Love og Lærdomme angaaer, som forbinde alle Mennesker til alle Tider, saa findes desamme, som sagt er, ikke anderledes i det Gamle end som i det Nye Testamente. Af saadanne Lærdomme findes der mange ey allene i Mosis Bøger og hos Propheterne, men endnu mere i Jobs Bog, i Psalmerne, i Salomons Ordsprog og Prædikers Bog; hvorved man endog med Nytte kand efterlæse Viisdommens og Jesu Sirachs Søns Bog iblant de saa kaldte Apocryphiske Bøger. Vil vi endnu noget nyere betænke, hvad for Steder i Skriften vi udi vor Bibel-Læsning have meest og fornemmeligen Aarsag at give agt paa, saa ere de

Steder

Steder uden Tvivl de vigtigste for os, som lære os tydeligst, hvorledes vi skal komme til Christum, og blive deelagtige i ham og i hans Naade, eller, hvorudi Saliggjælsens Orden og Vey, og de os af Gud og vor Frelsere forordnede Naade-Midler anvises og forklares. Og da saadant tydeligst fremsættes udi det Nye Testaments Skrifter af dem, som først have prædiket Evangelium, og søgt at overtale alle Mennesker, baade Jøder og Hedninger, til at komme til Christum, for at have Livet, som s. Ex. af Johanne den Døbere, der var sendt for at berede Hæren Veyen, at beskikke Hæren et tilberedt Folk, og at give Folk Kundskab paa Saliggjælsen, x. Luc. 1, 17. it. v. 76. sq. og dernæst af den Hærs Jesu selv, og siden endnu tydeliger af Christi Apostler efter hans Opstandelse og Himmelfart; saa bør det os og frem for andre at eftersee, læse og betragte deres Taler og Prædikener, hvis Indhold er bleven optegnet deels af de 4 Evangelister, deels af Luca udi Apostlernes Gierninger. Men da saadanne Lærdomme endnu tydeliger og udforliger ere bleven forklarede af Apostlerne udi deres Breve til Menighederne, saa er det i Besynderlighed nyttigt og fornøden, flittig at læse og overveie dem, og at agte paa deres Indhold, og de Lærdomme, som allermeest drives

paa udi desamme. Vil vi i Stykkeviis vide, hvad det fornemmeligen ere for Lærdomme? saa vil jeg sige det med saa Ord, at det er den Lærdom om Omvendelsen, om Troen til Christum, om Retfærdiggjørelsen for medelst Troen, om Troens Frujter udi et helligt Levnet, eller om Helliggjørelsen og Sornyelsen, om en Christens Kors og Lidelser, fremdeles om de Naade-Midler, ved hvilke vi skal forhielpes til Omvendelsen og Troen, og siden forfremmes og stadfæstes i Naaden, renses og helliges, trøstes, styrkes og opholdes, som ere fornemmeligen Guds Ord og Sacramenter, og saa Bønnen tillige med Aarvaagenhed. Seer! disse ere de Lærdomme, som frem for andre ere vigtige, og som en Christelig Bibel-Læser i Besynderlighed bør give agt paa. Og da disse Lærdomme, som sagt er, tydeligst fremsættes og forklares i Evangelisternes Skrifter, og i Apostlernes Breve, saa bør det os og at anvende den meste Tiid og Glid paa sammes Læsning og Betragtning, ja ofte at igientage densamme, indtil vi ved Hærens Naade kand faae et tydeligt og tilstrækkeligt Begreb om disse og andre dermed forbundne og sammenhængende Grund-Lærdomme, hvoraf vi kand faae den rette Blisdom til Saliggjørelse. Men end skjønt disse Lærdomme tydeligst forhandles udi det

det Nye Testamente, saa findes desamme dog alle med hverandre ogsaa forestillede udi det Gamle Testamente, ey allene ved adskillige Forbilleder, men og undertiden med tydelige og klare Ord, deels udi Mosis og Propheternes Skrifter, deels og endnu mere i de saa kaldte Lære-Bøger, men fornemmeligen i Davids Psalmer; hvorfore vi og med Nytte og til des større Opbyggelse kand og bør efterlæse, hvad derudi tilforn er skreven os til Lærdom. Have vi saaledes ved vor Bibel-Læsning søgt at faae en god Grund lagt i den saliggjørende Kundskab om Christo, og hvad der bør til den sande Christendoms Vey, saa kand vi med Nytte gaae videre, og ogsaa læse og overveie andre Steder i Skriften, som vi tilforn have forbigaaen, eller dog ikke saa nøye overveiet. For Exempel, Historierne, og i sær de Exempler, som os derudi forestilles, saavel gode som onde, og den Belønning eller Straf, som derpaa er fuldt. Den, som ikke haver lagt en god Grund i den rette saliggjørende Kundskab, saasom tilforn er viist, den kand ikke heller med en ret Nytte eller Frugt læse eller betragte de Bibelske Historier; da derimod den, som veed, hvorpaa det fornemmeligen og allermest kommer an i den sande Christendom, bedre kand see og forstaae Historiernes rette Dyemerke og Hensigt, og hvor-

for desamme ere blevne optegnede, og derfor og des bedre anvende deres Betragtning til sin Opbyggelse. Saadanne kunde og med Nytte og til deres Opbyggelse betragte de mange herlige Forbilleder, formædeltst hvilke Christus og Christendommen udi det Gamle Testamente er bleven betegnet og forestillet, hvorudi man da sporer Guds mangfoldige Buisdom og Christi usporlige Rigdom, til Troens Bestyrkelse og Stadfæstelse. Saadanne kand da og med større Nytte betragte de mange herlige Prophetier og Spaadomme udaf det Gamle Testamente. En deel af disse Spaadomme have vel allerede i det Gamle Testaments Tider naaet deres Opfyldelse, hvorfore det kunde synes, at de gif os intet an; dog kand deres Betragtning i mange Maader være os til Nytte, da vi ey allene deraf have et Beviis paa Guds Alvidenhed og Sandhed, og at de hellige Mænd, som have udtalt dem, have været oplyste og drevne af Sandheds Aand, men vi see og deraf Guds hellige og retfærdige saa vel som naadige Huusholdning med og iblant Menniskene, og hans Forjættelsers saa vel som Truselers visse og rigtige Opfyldelse. Men der findes langt flere Spaadomme, som tale og handle om Christo og det Nye Testaments Tider, om den Christen Kirkes Oprettelse, og Jøders og Hedningers Omvendelse, og i sær

om den Christen: Kirkes Skæbne, og dens Trængsler og Frelse, hvorum og Johannes har spaaet udi sin Aabenbarings Bog. Hvor megen Nytte til Lærdom, Formaning, Advarsel, og i særdeleshed til Trost og Troens Opmuntring og Bestyrkelse, til Haab og Taalmodighed, en forstandig og andægtig Bibel-Læsere kand have af disse Spaadommers nyere Betragtning, kand enhver selv letteligen see og erfare, hvis hand vil tilbørligen anstille den samme. Men dette maae nu være nok sagt ogsaa om denne Punct, hvori jeg har viist, hvad en gudfrygtig Bibel-Læsere allermest har at give agt paa, hvis hand begierer at naae det rette Dyemerke af saadan sin Læsning, og at faae derudaf den sande Guddommelige Biisdom, som vejleder og fører os til Liv og Salighed.

§. 19. Men for at opvække og des kraftiger at overtale alle og enhver til en flittig, opbyggelig og Gud-behagelig Bibel-Læsning, saa vil jeg endnu i sær erindre og forestille noget om den herlige Nytte og salige Frugt, som man kand vente sig af den samme, hvis man omgaaes dermed, som tilbørligt er, og saaledes, som hidindtil er bleven viist. Den største og tillige den sidste Frugt og Nytte, som deraf er at vente, er vore Sieles Frelse og evige Salighed. Denne Nytte forestiller

os Apostelen Paulus i de tiit-anfødte Ord,
 2 Tim. 3, 15. naar hand siger, at den Zellige
 Skrift kand gjøre os vise til Salighed.
 Hvad dette er for en Salighed kand letteligent
 sees og sluttes deraf, at Apostelen setter dertil:
 Formedelst Troen til Christum JEsu;
 thi deraf sees, at det er densamme Salighed,
 som Christus har forhvervet os, og som
 loves dem, som troe paa Christum. Det
 er Sielenes Saliggjørelse, som er Troens
 Ende, og hvorved vi blive deelagtige i den
 uforkrænkelige, ubesmittelige og ufor-
 visnelige Arv, som er bevaret i Himlene
 til dem, som i Guds Magt blive bevarede for-
 medelst Troen til den Saliggjørelse, som er
 tilrede at aabenbares i den sidste Tiid,
 over hvilken de fryde sig, endskiont de en liden
 Tiid maae være bedrøvede i adskillige Fristel-
 ser, paa det deres Troes Prove maae findes til
 Lof, Priis og Ære i JEsu Christi Aabenbarelse;
 hvorover de nu allerede fryde sig med u-ud-
 sigelig og herlig-giort Glæde. 1 Pet. 1, 9. coll.
 v. 4-8. Det er den Salighed, som Christus er
 kommen for at give Sine, hvorom hand siger:
 Joh. 10, 11. Jeg er kommen, at de skal
 have Liv og Overflødig; og den hand
 ellers kalder det evige Liv; naar hand f. Ex. siger,
 Joh. 3, 16. at hver den, som troer paa
 ham, skal ikke fortabes, men have det
 evige

evige Liv, o. s. v. Dette Liv og denne Sa-
 lighed loves paa mangfoldige Steder dem i sær,
 som værdeligen omgaaes med Guds Ord.
 Naar den Guds Mand Mose har talet om det
 Ord, som var Israel nær i deres Mund
 og Sierte, (hvorefter efter Pauli Forklaring
 forstaaes Evangelii. eller Troens Ord, Rom.
 10, 8.) siger han strax derpaa: 5 Mos. B. 30,
 14. sqq. See, jeg haver lagt dig for i Dag
 Livet og det Gode, og Døden og det On-
 de. 2c. Og siden: v. 19. sq. Jeg tager i Dag
 Himmelen og Jorden til Vidne imod
 eder, at jeg haver forelagt dig Livet og
 Døden, Velsignelsen og Forbandelsen;
 at du maae udvælle Livet, paa det du
 maae leve, du og din Sæd, at du maae
 elske Herren din Gud, at høre paa hans
 Røst. 2c. Jeg vil forbigaae andre saadanne
 Bidnesbyrd, som tale om den Salighed, der er
 at finde i og formedelst Guds Ord, og kun an-
 føre nogle af Davids Ord i den tiit anførte
 119 Psalme, hvor han med mange Ord giver
 tilkiende, at han søgte og ventede Liv og Sa-
 lighed formedelst Guds Ord. Han onsker
 da og beder ikke allene ofte i samme Psalme saa-
 ledes: Hold mig i Live efter dit Ord, v. 25.
 11. 107. Hold mig i Live paa din Vey, v. 37.
 Hold mig i Live ved din Retfærdighed.
 v. 40. -- efter din Miskundhed. v. 88. og 159.
 -- efter

- - efter din Ret, v. 149. - - for dit Ords
 Skyld, v. 154. - - efter din Domme, v. 156.
 Men hand siger og: v. 93. Jeg vil i Evighed
 ikke glemme dine Befalninger; thi du
 holdt mig i Live ved dem. Saa taler hand
 og ofte om den Salighed, som alle de kunde
 vente sig, der retteligen omgiffes med Guds
 Ord, s. Ex. naar hand siger: Psal. 1, 1. 99.
 Salig er den Mand, - - hvis Lyst er til
 Herrens Lov, og som grunder paa hans
 Lov Dag og Nat, hvilket hand videre forkla-
 rer udi disse Ord: Thi hand skal være som
 et Træ, der er plantet hos Vandbætte,
 som giver sin Frugt i sin Tiid, og hvoraf
 ikke et Blad affalder, og alt, hvad hand
 gjør, skal hand faae Lykke til. Item:
 Psal. 119, 1. 99. Salige ere de, som van-
 dre fuldkommeligen paa Veyen, de som
 vandre i Herrens Lov. Salige ere de,
 som bevare hans Vidnesbyrd, de ham
 søge af gandske Hierte. Ja de, som ikke
 gjøre Uretfærdighed, som vandre paa
 hans Veye. Da hand derimod siger: v. 155.
 Salighed er langt fra de Ugudelige; thi de
 søge ikke dine Stikke. Saaledes siger hand
 og: Psal. 128, 1. 99. at hver den er salig,
 som frygter Herren, som gaaer paa hans
 Veye. Thi de skal æde Frugten af deres
 Hænders Arbeide; ja de ere salige, og det
 skal

Skal gaae dem vel. Saaledes priser og Sa-
 lomom dem salige, som søge og finde Viis-
 dommen. Ords. B. 3, 13. Og strax derefter
 v. 18. siger hand, at Viisdommen er Livs-
 sens Træ for dem, som tage fat paa den,
 og at hver af dem, som holde den, skal
 prises salig. Fremdeles indfører hand den
 himmelske Viisdom saaledes talende: Cap. 8,
 34. 39. Saligt er det Menneske, som hører
 mig, at være dagligen aarvagen hos mine
 Døre, at være paa hos mine Døres Stol-
 per. Thi hvo mig finder, finder Livet,
 og bekommer en Velbehagelighed af
 Herren. Men derimod heder det: v. 36.
 Skikken der synder imod mig, skader sin
 Siel, alle, som mig hade, elske Døden.
 Saa siger og Salomon: Cap. 29, 18. Naar
 der ikke ere Syner, (Prophetier, eller Guds
 Ords Prædiken,) bliver et Folk blottet (fra
 Hielp og Frelse;) men den, som bevarer
 Loven, (Guds Ords Lærdom,) den er salig.
 Herren hører og det, som hand siger: Cap. 4,
 13. Tag fat paa Tugt, lad den ikke fare,
 bevar den, thi den er dit Liv. Item, v. 20.
 39. Min Søn! giv agt paa mine Ord; bøy
 dit Øre til mine Taler. Lad dem ikke vige
 fra dine Øyne, bevar dem midt i dit Hjer-
 te. Thi de ere deres Liv, som dem finde,
 og

og deres gandske Rigds Lægedom. Item, Cap. 13, 14. Den Viises Lærdom er Livets Kilde. cf. Cap. 14, 27. Men endnu tydeliger tales om Guds Ords saliggjørende Frugt og Kraft i det Nye Testamente. Petrus siger til den H. Erre Jesum: Joh. 6, 68. Du haver det evige Livs Ord; ligesom og Engelen kaldet det Ord, som Apostlerne prædikede, Livets Ord. Ap. G. 5, 20. Vor Frelser selv siger Joh. 17, 3. at det er det evige Liv, at kiende den eeneste sande Gud, og den hand udsendte Jesum Christum. Men hvoraf kand og skal vi lære at kiende denne vor Gud og Frelser, uden af Guds aabnede Ord, som er den Hellige Skrift? Fremdeles siger samme vor Frelser, Luc. 11, 28. at de ere salige, som høre Guds Ord, og bevare det. Da Engelen befoel Hovedsmanden Cornelius, at skikke efter Apostelen Petrum, for at høre Guds Ord af ham, siger hand om Petro til Cornelium: Ap. G. 11, 14. Hand skal sige Ord til dig, formedelst hvilke du og dit gandske Hus skal blive salig. Og 1 Cor. 15, 1. 2. siger Paulus om det Evangelium, som hand prædikede: Formedelst hvilket I og blive salige, dersom I og beholde med hvad Tale jeg haver forkundet eder Evangelium. Dersom imod heder det om dem, som ikke antage Guds Ords Lærdom: 2 Thess. 2, 10. De annamme
de

de ikke Sandheds Kierlighed, at de kunde blive salige. Saa siger og Jakobus om Guds Ord: Cap. 1, 21. at naar det annammes med Sagtmodighed, og indplantes i os, saa er det mægtigt til at giøre vore Siele salige. Og endeligen heder det, ligesom til Slutning af den gandske Hellige Skrift, udi Aabenbaringens Bog: Cap. 22, 14. Salige ere de, som giøre hans Befalninger, paa det deres Magt maae worde over Livsens Træ, og de maae gaae ind igiennem Portene i Staden, (i det himmelske Jerusalem.) Hvo som troer og betænker dette, og legger det paa Hjerte, den kand ikke andet, end som paa det kraftigste derved opvækkes og tilskyndes til at læse og vandsage Guds Ord, for at blive deelagtig i denne Salighed.

§. 20. Dette kunde være nok sagt, saa vel til Underviisning om, hvorledes det bør os at omgaaes med Guds Ord, for at naae det rette Gud-behagelige Nyemerke deraf, som til Opmuntring og Tilskyndelse til flittig at læse og vandsage derudi. Dog vil jeg endnu til Slutning erindre noget, saa vel det Første som det Sidste angaaende. Hvad da det Første angaaer, saa maae vi ingenslunde tænke, at det kand være gjort med at læse og vandsage i den Hellige Skrift, for at fatte den rette Mening deraf, og at faae en god Kundskab om de Guds-
Domme-

dommelige Sandheder af den samme; men det bør os for alleting at see til, at vi fatte alting saaledes, at en hver Sandhed teer sig kraftig i og paa os selv, og vi derved kraftig opvækkes til Troe og Kierlighed, til Haab og Taalmodighed, og deri for fremmes og styrkes. Ja i Almindelighed maae vi see til, at et hvert Ord, en hver Lærdom og Sandhed i Skriften, maae i, paa og ved os naae sit rette Dyemerke til vore Sieles Underviisning, Oplysning, Opbyggelse og Grelse, eller, som Paulus taler, at alting maae tiene os, enten til Lærdom eller Overbeviisning, Rettelse eller Optugtelse i Retfærdighed, eller og dertil, at vi kand have Haab formedelst Skrifternes Trøst, paa det vi saa som rette Guds Mennsker maae blive færdige og tilberedte til al god Gierning. 2 Tim. 3, 16. 17. coll. Rom. 15, 4. Seer! dette allene er den rette Viisdom til Saliggjørelse, den rette saliggjørende Kundskab og Forstand, som vi bør søge i og formedelst den Hellige Skriftes Læsning og Betragtning. Uden dette er al vor Skrifts Klogskab, al vor Kundskab og Lærdom af Skriften død og kraftløs, og er ikke engang at ansee som en ret Kundskab og Oplysning, eftersom den aldeles feyles fra det rette Maal og Dyemerke; thi Guds Rige bestaaer ikke i Ord, men i Kraft,

Kraft, som Paulus siger, 1 Cor. 4, 20. Derfor siger han og, at dersom nogen mener at vide noget, (uden at hans Kundskab viser sig i Kierlighed og Kraft,) den haver endnu aldrig vidst noget, iaarom det sig bør at vide. Cap. 8, 2. Om saadanne heder det, at de lære altid, og komme dog aldrig til Sandheds Erkiendelse. 2 Tim. 3, 7. Derfor kalder og den H. Erre Jesus de floge, og efter deres Mening høyt-oplyste Pharisæer og Skriftlærde, Daarer og Blinde, item Blinde, som ere Blindes Veyledere, og tillige med dem falde i Graven; Matth. 23, 16. sq. 19. 24. 26. Cap. 15, 14. 20. Uagtet de slittig nok læste og randsagede Skrifterne. Joh. 5, 39. Saa negter og Apostelen Johannes, at de have kiendt Gud eller Frelseren, som ikke have holdt hans Bud. 1 Joh. 2, 3. sq. Desforuden er det jo aabenbar, at al den Kundskab, som nogen har af Skriften, hvis den ikke kommer til Kraft hos ham, til slet intet andet gavner den samme, uden til des svarere Dom. Thi den Tjener, som veed sin H. Erres Villie, og har ikke beredt sig, og gjort efter den, han skal faae mange Sug, som Christus siger. Luc. 12, 47. Og det Ord, som Christus haver talet, (enten selv, eller ved sine Propheter og Apostler,) det skal dømme dem, (som saaledes forholde sig,) paa den yderste Dag.

Dag. Joh. 12, 48. Paa det vi da maae des
 kraftiger opvækkes, ey allene til at randsa-
 ge i den Hellige Skrift, men og til at søge at
 naae det Øyemerke, hvortil alting er bleven
 sagt og skreven, saa vil jeg endnu erindre noget
 derom, hvorledes det bør os at omgaaes
 med Guds Ord, paa det at det samme
 maae blive os et ret Livsens Ord, og tiene
 os til Frelse og Salighed. Thi dersom vi
 ret agte derpaa, og retteligen omgaaes dermed,
 saa bliver os den mangfoldige herlige Nytte og
 Frugt, som Guds Ord fører med sig, altid klar-
 rere, og vi kiende saa og mere og mere, hvor for-
 nødent, ja hvor nyttigt og saligt det er, flittig
 at læse og betragte dette aabenbarede Guds
 Ord. Vi vide, at Saligheden loves os
 alleneste i Christo, og til dem, som troe paa
 Christum. Vi lære fremdeles af den Hellige
 Skrift, at vi ey allene skal lære at kiende
 Christum, men og omvendes til ham,
 igiensødes, oplyses, helliges og fornyes,
 trøstes og styrkes, at vi saaledes ey allene
 maae komme i en god og Gud-behagelig Til-
 stand, men og opholdes, forfremmes og beva-
 res i den samme indtil Enden. Hertil kand nu
 ingen forhielpe os, uden Gud selv og vor Frelse-
 re ved sit Lys og sin Naade, ved sin Aand og
 Kraft. Og dette altsammen gjør og ud-
 retter hand udi os fornemmeligen ved
 dette

dette samme Ord, i hvilket hand underviser os og vidner for os om alt dette. Hører og merker, hvad den Guds Mand David siger os herom: Psal. 19, 8. sq. Herrens Lov, siger hand, er fuldkommen, som omvender Sielen; Herrens Vidnesbyrd er trofast, som gjør den Vankundige viis. Herrens Befalninger ere rette, som glæde Gierter; Herrens Bud er reent og klart, som oplyser Øynene. Og v. 12. Og saa bliver din Tiener paamindt ved dem. Fremdeles siger hand: Ps. 119, 50. at Guds Ord holdt ham i Live, v. 52. at hand blev derved trøstet, item, at Guds Ord var en Lygte for hans Fod, og et Lys paa hans Sti. v. 105. v. s. v. Saa taler og Salomon meget om den sande Viisdoms Frugt og Kraft hos dem, som søgte og fandt den. Saa heder det: s. Ex. Ords. 2, 10. sq. Naar Viisdom kommer i dit Gierter, og Kundskab er liflig for din Siel; da skal kloge Anslag bevare dig, at frie dig fra en ond Vey, x. cf. Cap. 3, 17. 21. 25. Cap. 4, 7. sq. 22. item, Cap. 6, 23. x. Saadan Guds Ords mangfoldige Nytte og herlige Kraft, som det beviser i og paa dem, der retteligen omgaaes dermed, forestilles os ogsaa i Skriften formedelst adskillige estertænkelige Lignelser, naar det samme lignes snart med et Lys, snart med et Træ, som bærer Frugt,

med

med Livsens Træ, med en Vand-Kilde, med et Sæde-Korn, o. s. v. Salomon siger iblant andet: Præd. 12, 11. at de Vises Ord ere som Gadde og som Søm, der ere dybt indslagne af Forsamlingens Mester, &c. Og hos Jeremiam siger H. Erren: Cap. 23, 29. Er mit Ord ikke saa som en Jld, siger H. Erren, og som en Hammer, der kand sønderlaae en Klippe? Herhen hører og det, som siges om Christo: Mal. 3, 2. at hand er som en smeltende Jld, og som Tvætteres Sæbe; thi saaledes beviser hand sig at være formedelst sit Ords og sin Guddommelige Lærdoms Kraft. Vor Frelser Christus selv ligner sit Ord med et Sæde-Korn, der saaes i Jorden, og bærer tredive fold, tressindstive fold, ja hundrede fold Frugt; Matth. 13, 3. sgg. og 24. sgg. og i sær med et Seneps Korn, der voxer op, og bliver til et Træ, hvis Grene Himmelens Fugle kand gjøre Rede iblant. v. 31. sgg. item, med en Dod eller Syster-Garn, hvorved man kand fange alle haande Fiske, og i den Henseende siger hand, at hand vilde gjøre sine Discipler til Menniskes Siskere, der herefter formedelst Ordets Prædiken skulde fange Mennisker. s. Matth. 13, 47. sgg. it. Cap. 3, 19. og Luc. 5, 10. Men i Besynderlighed lignedes Guds Ord med et skarpt tveegget Sverd. Saa siger s. Ex. Messias

Messias om sig selv ved Propheten: Esa. 49, 2. Hand haver gjort min Mund som et skarpt Sverd, hand haver stult mig med sin Haands Skygge; og gjort mig til en reen Piiil, og stult mig i sin Raager. Paulus kalder Guds Ord Aandens Sverd. Eph. 6, 17. Og Ebr. 4, 12. siger hand, at det Guds Ord er levende og kraftigt, og skarpere end noget tveegget Sverd, og trænger igiennem, indtil det adskiller baade Siel og Aand, baade Ledemod og Marve, og dømmes over Hiertets Tanker og Sinde. Thi omendskiont disse Ord af mange Fortolkere forstaaes om Christo selv, som Guds Bæsentlige Ord, hvilket og de følgende Ord synes at give tilkiende; saa kand vi dog og med rette tilskrive Christi Ord, som hand har udtalet til os i den Hellige Skrift, den selvsamme Kraft og Virkning. I den Henseende prænterede og den H. Erre J. Esus sig saaledes for Johannes, at der udgik et tveegget skarpt Sverd af hans Mund. Mat. 1, 16. 20. Ved disse og andre saadanne Lignelhes. Taler gives den store og herlige Kraft tilkiende, som Guds Ord har til at oplyse, omvende, overbevise, ydmyge og drage, og i Almindelighed at udrette det ved Menniskene, som horer til deres Sieles Frelse. Des foruden tales endnu paa mange andre Steder, i

sær i det Nye Testamente, med tydelige Ord om Guds Ords og i sær Evangelii store Kraft. Paulus siger i Almindelighed om Evangelio, at det er en Guds Kraft til Saliggjorelse for hver den, som troer. Rom. 1, 16. Men i Særdeleshed siger hand os, at Troen virkes formedelst Guds Ord, naar hand siger: Rom. 10, 17. Saa er Troen af Hørelsen, men Hørelsen er ved Guds Ord. Det samme lærer os og Johannes, naar hand siger: Joh. 20, 31. at disse Ting ere skrevne, at vi skulde troe. o. s. v. Endnu tydeliger siger den Herre Jesus det selv udi disse Ord: Joh. 17, 20. Jeg beder ikke allene for dem, (for Apostlerne,) men ogsaa for dem, som forme delst deres Ord skal troe paa mig. Exempler derpaa, hvorledes mange Tusinde formes delst Ordets Prædiken ere komne til Troen, finde vi nok i Apostlernes Sierninger, som jeg nu ikke i sær vil anføre, S. Ex. Ap. G. 2, 41. Cap. 4, 4. Cap. 8, 5. sqa. v. 32. sqa. Cap. 10, 34, 45. Cap. 15, 7. &c. Paa andre Steder læres os, at samme Ord er det Middel, hvorved vi igiensødes, og altsaa levendegjøres og dannes til nye Creature i Christo Jesu. Herom taler Jakobus, naar hand siger: Jak. 1, 18. at Faderen, der hand vilde, fødte os formedelst Sandheds Ord, at vi skulde være en Førstegjæde af hans Creature. *Sliges*

I ligemaade Petrus, naar hand siger: 1 Pet. 1,
 23. I ere igiensødte ikke af forkrænkelig,
 men af uforkrænkelig Sæd, ved Guds
 Ord, som lever og bliver evindeligen. cf.
 v. 5. item 26. 2c. Hvorledes vi under vides og
 oplyses ved samme Ord, derom have vi alle-
 rede hørt Davids Bidnesbyrd af den 19 og
 19 Psalme. Men i sær taler Paulus herligen
 om denne Oplysning for medelst Evangelii Ord,
 da hand siger, at vi, som vare formørkede i
 Tanker og fremmede fra Guds Liv, ja idel
 Mørkhed, blive et Lys i Herren, at vi kand
 omgaaes som Lysets Børn. Eph. 4, 18. 1. Cor.
 1. 5, 8. I sær siger hand: Cap. 3, 8. 9. Mig
 er denne Naade given, at prædike i E-
 vangeliu Christi usporlige Røigdom, og at
 oplyse alle, hvilken den Himmeligheids
 Samfund er, 2c. Og 2 Cor. 4, 3. sqa lærer
 hand os, at endskiont Evangelii Lærdom er
 skult for de Bantroer, saa at Evangelii Op-
 lysning om Christi Herlighed ikke skinner for
 dem, saa giver dog Gud, som bød Lysen skinn-
 ne frem af Mørket, for medelst det samme er
 klart Skin i vore Hjerter, til Guds Her-
 ligheds Rundskabs Oplysning i Jesu
 Christi Aafsyn. Saa siger og Petrus ey al-
 lene, at det Prophetiske Ord er et Lys,
 det skinner i en mørk Sted, i vore formør-
 kede Hjerter; men hand formaner os ogsaa til

at give agt derpaa, indtil Dagen fremstinner, og Morgenstjernen oprinder i vore Hjerter. 2 Pet. 1, 19. Ligesom nu ved denne Guds Ords Kraft et herligt, aandeligt og Guddommeligt Lys fremsføres og fremstinner i Sielen, saa beviser og samme Ord sin Guddommelige Kraft til Menneskenes Omvendelse, Renselse og Helliggjørelse; hvilket en allene David paa en Deel af de forhen anførte Steder giver tilkiende, som f. Ex. Psal. 19, 8. sa. men og vor Frelser Jesus selv og hans Apostler paa adskillige Steder tale om. Vor Frelser Christus beder iblant andet for sine Discipler: Joh. 17, 17. at hans Himmelske Fader vilde hellige dem i sin Sandhed, det er, udi og formedelst sit Ord, hvilket hand giver tilkiende, naar hand strax setter dertil: dit Ord er Sandhed. Saa siger hand og om samme sine Discipler: Joh. 15, 3. Nu ere I rene formedelst Ordet, som jeg haver talet til eder. Til saadan Renselse og Formyelse var det og, at Guds Ord teede sig kraftigt i dem, som troede, som Paulus siger om de troende Thessaloniker. 1 Thess. 2, 13. Og i dette og andet mere, som herer til vor Opbyggelse, beviser Guds Ord sig frugtbar i dem, som have troet, og kiendt den Guds Naade i Sandhed, som atter Paulus taler. Col. 1, 6. Hertil vil jeg endnu føye det, som Paulus siger. 1 Tim. 2, 15. i sin

i sin Afstedstale til de Ældste af Epheso: Ap.
 G. 20, 32. Og nu, Brødre! befaler jeg
 eder Gud, og hans Naades Ord, hvilken
 er mægtig, at opbygge eder, og at give
 eder Arv iblant de Helligede. Seer! saa-
 ledes beviser Guds Ord sin Kraft til vor Om-
 vendelse og Opbyggelse, og til vore Sielses Frelse
 og det fra vor Christendoms første Begyndelse
 og indtil Enden, indtil vi naae Maalet, og faae
 Arv iblant de Helligede formedelst Troen, saa
 at den al Naades Gud, der har kaldet os
 formedelst sit Evangelium til vor Hæ-
 res Jesu Christi Herlighed at bekom-
 me, 2 Thess. 2, 14. eller, som Petrus ta-
 ler, til sin evige Herlighed i Christo
 Jesu, skal selv formedelst dette sit Naades
 Ord fuldkommeligen berede, styrke, be-
 kræfte, og grundfæste os, ic. 1 Pet. 5, 10.
 Og dette er da endeligen vor største Trost der-
 ved, at dette Guds Ord skal bestaae, naar
 alle andre Ting i Verden gaae til grunde, ja ind-
 til Himmelen og Jorden forgaae, skal ikke
 den mindste Bogstav eller een Tod-
 del forgaae af Loven, eller af Guds Ord,
 førend de Ting skee allesammen, som os ere
 derudi lovede og tilsagde. Thi Himmel og
 Jord skal forgaae, siger Christus, men
 mine Ord skal ingenlunde forgaae. Matth.
 5, 18. ic. Luc. 21, 33. Herved troster sig og

den Guds Mand David, naar hand siger:
 Ps. 119, 89. Iq. Herre dit Ord bestaaer
 evindeligi i Himlene. Din Sandhed vas-
 rer fra Slægt til Slægt. Og atter siger
 hand: v. 96. Jeg haver teet Ende paa alle
 Ting, men dit Ord strekker sig saare vndt.
 Jeg vil nu slutte denne Forestilling med vor
 Frelseres egne Ord: Ab. 22, 12. Iq. See!
 jeg kommer snart, og min Lon er med mig,
 til at betale hver, som hans Gierning skal
 være. Jeg er Alpha og Omega, Begyn-
 delse og Ende, den Første og den Sidste.
 Hvoorpaa det heder: Salige ere de, som gjøre
 hans Befalninger, paa det deres Magt
 maae vorde over Livsens Træ, og de maae
 indgaae igiennem Portene i Staden. Ja,
 Salige ere alle de, som høre Guds
 Ord, og bevare det. Amen,
 Halleluja!

Summarisk Indhold af dette Skrift.

Cap. I.

At den Hellige Skrift, som er befattet ndi
det Gamle og Nye Testamentes Bø-
ger, er den eeneste sande og salige Vi-
sdoms Kilde. pag. 1 til 193.

§. 1.

Wisdommen er det ædelste og beste Gode, som et
Menneske kand tragte efter i Verden. Dette
bevises i sær af Jobs Ord og Salomons Vid-
nesbyrd derom. pag. 1:6.

§. 2. Vi maae lære at gjøre Forffiel imellem den falske
og sande, den Menneskelige og Jordiske, og den
Guddommelige og Himmelske Wiisdom. pag. 6:8.

§. 3. Den sande Wiisdom er fra oven af, fra Gud selv,
og maa søges og erlanges ved Bøn; Salomons
Exempel. Hvori Salomons Wiisdom har be-
staaet, og hvilken der var hans rette og ypperste
Wiisdom? pag. 9:15.

§. 4. Hvor og hvorledes den sande Wiisdom erlanges?
Den erlanges ved Bøn, men fornemmeligen ved
Guds Ord, som er udtalt af de hellige Guds Men-
nisker, og optegnet i de hellige Skrifter. pag. 15:18.

§. 5. Hvorledes det har behaget Gud Tiid efter anden
at aabenbare sig, saa vel mundteligen, som i sær-
deleshed formedelst Moses og Propheternes, Evan-
gelisternes og Apostlernes Skrifter. pag. 18:22.

§. 6. Den sande Guddommelige Wiisdom og saliggjø-
rende Kundskab bør søges i det skrevne Guds Ord;
iblant de Hellige Skrifter ere Moses Bøger de for-
ste og fornemmeste, til hvilke den Herre Jesus og
hans Apostler henwise os; ligesom og Moses selv
fodrer af Israel, at de skulde antage dem, som
deres eneste Troes og Levnets Regel. pag. 22:26.

- §. 7. Saaledes ere Mosis Skrifter blevne anseete og antagne af Josua, og David; David ansaae de samme, som det rette Middel til at faae Oplysning og Viisdom af, og at henledes ved til den sande Lyksalighed. Israel prises salig, fordi de havde det te gaabenbarede Guds Ord. pag. 27: 31.
- §. 8. Ligesaae bleve Mosis Skrifter anseete og agtede af Salomon, og alle Gudsryttige Konger i Israel, i sær, af Asa, Josaphat, Ezechia og Josia. pag. 31: 36.
- §. 9. Saaledes blev det gandske Israelitiske Folk henviist til Mosis Skrifter. Det gik dem ogsaa vel, naar og saa længe de rettede sig derefter, men ilde, naar de afvigede der fra. Dette stadfæstes ved Daniels, item, Esra og Nehemia's Vidnesbyrd, og vises tillige, hvorledes disse have søgt at bringe Folket til Lydighed imod Herrens Ord ubi Mose Lov. pag. 36: 40.
- §. 10. Saa have og de følgende hellige Skribenter, og i sær Propheterne, ikke fremført nogen nye Lærdom, men bestandig henviist til Mosis Lov, som vises af deres Skrifter. Altsaa ere Mosis Skrifter at ansee som Brunden til al sand Guds Kundskab og Guddommelig Viisdom, som stadfæstes og ved Jesu Sirachs Søn's Vidnesbyrd. pag. 41: 50.
- §. 11. Mosis Skrifter gaaer ogsaa os an, og vi bør i Livet gemaade søge den sande Viisdom deraf, og Bevege os til den sande Lyksalighed. Hvorledes den Herre Jesus har stadfæstet Mosis Skrifter's Anseelse, saa vel i almindelighed, som i særdeleshed? pag. 50: 55.
- §. 12. Det samme have og Evngelisterne og Apostlerne gjort; hvilket vises af alle deres Skrifter, og i sær af Apostlernes Sierninaer og alle deres Breve, saa vel som og af Aabenbaringens Bog. pag. 55: 66.

- §. 13. Ev allene Mosis Skrifter bør antages af os, som et Guddommeligt Ord, og den sande Vidensdoms Kilde; men og alle de andre Skrifter, som fordm er blevne af Jøderne erkjendte og antagne som hellige og Guddommelige Skrifter, og til hvilke baade den Herre Jesus og alle Apostlerne henviser os saa vel i almindelighed, som i særdeleshed. pag. 67. 72.
- §. 14. Det vides i besynderlighed, hvorledes Kristus og hans Apostler have henblift os, en allene til de 5 Mose Bøger, men og i sær til Josva, Dommerens, Ruths Bog, 1. Samuels, Kongernes, Kronikernes Bøger, Esra, Nehemia og Esthers Bog, som ere de saa kaldte Historiske Bøger. pag. 72. 79.
- §. 15. Fremdeles vides det samme i Henseende til de saa kaldte Lære-Bøger, som ere Jobs Bog, Davids Psalmer, og Salomons Ordsprogs Bog, Prædiker-Bog og Høvsang. pag. 79. 84.
- §. 16. Endelig en saa vides det samme og i Henseende til de Prophetiske Bøger, saa vel i almindelighed, som i særdeleshed i Henseende til Esaias, Jeromias, Ezechiel og Daniel, item, Hoseas, Joel, Amos, Obadia, Jonas, Micha, Nahum, Habakuk, Zephania, Haggai, Sacharias og Malachias. pag. 84. 90.
- §. 17. Dette er nok til Bevis for det gamle Testaments Canoniske Bøgers Guddommelige Anseelse for dem, der troe, at Jesus af Nazareth er den sande Messias. Dog bevises det endnu nøjere, i særdeleshed i Henseende til Mosis Skrifter. Hvorledes det Jødiske Folk tiener os til et overensværende og kraftigt Bevis paa Mosis saa vel som alle andre Bibelske Skrifters, Propheternes saa vel som Apostlernes, deres Guddommelige Sandhed? pag. 90. 94.
- §. 18. Alle disse Skrifters Sandhed og Rigtighed bevises ydermere af de derudi forekommende Spaa-

domme og deres Opfyldelse; men i særdeleshed af de Mirakler, som Moses og en deel af Propheterne, og i sær Jesus og hans Apostler have gjort. pag. 94 · 100.

§. 19. Ved det, som hidindtil er sagt, bevises vel fornemmelig det Gamle Testaments Skrifers Guddommelige Anseelse, men tillige tiener det til et Beviis for de Evangeliske og Apostoliske Skrifers Rigtighed og Sandhed, som intet andet sige og lære, end det samme, som Moses og Propheterne have lært. Der er en fuldkommen Harmonie imellem Moses, Propheternes og Apostlernes Skrifter, og de ere bleuene drevne af een og den samme Aand. Vi have ingen Aarsag til at sette Apostlernes Reddigighed i Tvil; deres Beskaffenhed i almindelighed. De havde Guddommelige Forjættelser om Infallibilitæet. Hvorledes de ere bleuene begavede med Aand og Raade? Derfor burde deres Ord og Lærdom antages, som Christi og som Guds Ord, hvilket de og selv paastaae, saa vel i Henseende til deres mundtlige som Skriftlige Lærdom. pag. 100 · III.

§. 20. Heraf sees, at saa vel Moses og Propheternes, som Evangelisternes og Apostlernes Skrifter bør erkjendes og antages som et Guddommeligt Ord og Vidnesbyrd. De fleste, som bekiende dette Ord at være Guds Ord, have ingen sand Overbeviisning derom, hvilket tydeligen sees af deres Forhold. pag. III · 116.

§. 21. For at faae en ret Overbeviisning herom, kommer det fornemmeligen an paa, at vi overbevises om, at Jesus er Kristus, den Verdens Frelser, og at de som troe paa ham skal faae Liv og Salighed i og formedelst ham; thi den, som troer dette, den troer og antager og Jesu og Apostlernes Lærdom som Guddommelig. For at overbevises om denne den Christelige Religions Hoved-Punct, skal vi

vi randsage Skrifterne, holde det Gamle og Nye Testamente, Spaadommene og deres Opfyldelse, inrod hinanden; og i sær betragte den Herres Jesu Guddommelige Gierninger og Mirakler. pag. 116: 124.

§. 22. Indvendinger imod den Hellige Skriftes Guddommelige Anseelse besvares i almindelighed, i sær dem til Tjeneste, som tvile, men dog have Sandheds Kierlighed. De hellige Skribenters Troværdighed vises, og i sær Moyses; og at hand hverken har villet eller kundet bedrage Folket, hvilket og vises i Henseende til de andre hellige Skribentere i det Gamle Testamente. pag. 124: 133.

§. 23. Fremdeles vises de hellige Evangelisters og Apostlers Troværdighed med mange Argumenter, saavel i Almindelighed, som i Særdeleshed i Henseende til de 4 Evangelister og de øvrige Apostler. Jødernes og Hedningernes Skrifter tiene endog til et Beviis derpaa; men i sær den Christelige Religions hastige og forunderlige Udbredelse. pag. 133: 144.

§. 24. Den Hellige Skriftes Ypperlighed og Guddommelige Anseelse bevises i sær af disse Skrifters herlige og ret Guddommelige Indhold, i sær i Henseende til Lærdommen, hvorved os gives en tydelig og tilstrækkelig Underviisning om alt det, der er fornøden at vide til vor Frelse og Salighed. Den underviser os i sær grundig om Synden, om Gud, om de Guddommelige Gierninger og Belgierninger, om Forsønningen, om Dyd og Gudsfrygtighed, og Midlerne dertil, om Straf og Belønning, og Exempler derpaa. Intet Skrift giver os en acuraterre Historisk Efterretning om Verdens Oprindelse, icke end som den Hellige Skrift. pag. 144: 156.

§. 25. Den Hellige Skriftes Bøger have saavel i Henseende til deres Indhold, som til Stilen og Skrivemaaden, noget besynderligt, og en ret Guddommelig

melige Character, som vundtloftiger forklares. I besynderlighed tales om de Mosaiske Loves og Lærdømmes Bestaaffenhed og Ypperlighed, saa vel som andre vigtige Lærdømmes. De hellige Skrifter gaæ i særdeleshed løs paa det Menniskelige Hierte, og opdekte dets inderste Grund. De tale med stor Buisdom og Frimodighed. Det er ubilligt at sette deres Oprigtighed i Tvivl. pag. 156:166.

§. 26. Det Nye Testaments Skrifter fornemteste Indhold er, at vise og overbevise os om, at IESUS er Christus, den af Mose og Propheterne om talte Verdens Frelser. IESU Lærdoms Bestaaffenhed; Hoved puncten derudi var, at hand var den af Mose og Propheterne forud forkyndte Messias, derpaa grundede sig hans besynderlige Lærdomme. At hand var Messias beviiste hand i sær med sine Mirakler; det samme beviistes ved Himmeliske Aabenbareelser og Tean, ved IESU Lærdom og Læremaa- de, ved hans Spaadomme; hans Liv og Levnet var helligt og ustraffeligt. Alt det, som er forud sagt om Messias, af Mose, David og andre Propheter, passer sig fuldkommeligen paa den HERRE IESUM. I sær beviises, at IESUS er Messias af hans Opstandelse fra de Døde, som er bleven beviist ved saa mange Dyensynlige Vidner, ved den Helligs Aands Udgydelse, og ved de Mirakler, som Apostlerne gjorde i den HERRES IESU Navn. pag. 166:185.

§. 27. Af dette alt sees, at vi bør antage Moses og Propheternes, Evangelisternes og Apostlernes Skrifter, som Guddommelige og af Guds Aand indgivne Skrifter; men ikke de Jødiske eller Papiske Traditioner, ey heller de Apoeryphiske Bøger. Den fulde Overbeviisning om de Hellige Skrifers Guddommelige Anseelse erlanges endeligen ved Bøn og Paakaldelse af dem, som frygte HERREN, og have Lust til at gjøre hans Villie. pag. 185:193.

Cap. II.

Hvorledes det bør os, at omgaaes med den Hellige Skrift, for deraf at søge og faae den sande saliggjørende Viisdom. pag. 194: 366.

- §. 1. Enhver der beierer at kiende Gud og hans Raad til Menneskenes Salighed, bør læse og randsaae i den Hellige Skrift, som er skreven for alle. Evangelium skal prædikes for alle. Vi bør see til, om vore Læreres Ord er grundet paa den Hellige Skrift. pag. 94: 198.
- §. 2. Guds Villie og Befalning har til alle Tider været, at hans Ord skulde høres og læses af alle og enhver. Hans Befalningær berom i Henseende til Israel, til Kongerne, til Josva især. David har sitna læst og randsaaet Guds Ord, og paa mange Maader givet sin Lyst dertil tilkiende. Hvorledes vand omgiffes dermed? pag. 198: 205.
- §. 3. Saaledes har Salomon anseet Guds Ord for den rette Wiisdoms Kilde, og opmuntret alle til at give aag derpaa. v. Kong Asæ Exempel, item, Josaphats, og Josaf; de have agtet det for alles Pligt at høre, læse og randsaae Guds Ord. Dette stadfæstes med Vidnesbyrd af Rehemiaæ Bog, fremdeles af Jesu og Apostilernes Ord og Lærdom herom, og ved Exempler af det Nye Testamente. Jesus og Apostilene vise alle og enhver hen til Moses og Propheternes Skrifter. pag. 205: 214.
- §. 4. Vi bør først og for alle tina læse Evangelisternes og Apostilernes Skrifter, for deraf at forstaae Moses og Propheternes Skrifter retteligen. Denne bør Pligt grundes derpaa, at Jesus er den sande Messias, og den store Prophete, den os bør alle at høre. Vi skal høre ham udi Evangelisternes og Apostilernes Skrifter, hvis Ord og Lærdom er Guds

- og Christi Ord; Jesu og hans Apostlers Befalninger og Lærdom herom. pag. 214: 220.
- §. 5. Der findes Saa iblant os, som have en ret Lyf til at randsage i den Hellige Skrift, og de Fleste læse heller i andre deels unyttige og skadelige, deels mindre nyttige Bøger. Hvorledes de søge at undskylde sig derfor? Det kand og bør ikke fattes nogen paa Tiid til at læse Guds Ord; Davids Exempel foreskides os til Estersølgelse. pag. 220: 229.
- §. 6. Det er en Læreres Pligt frem for andre at læse og randsage Guds Ord. Herrens Befalning herom til Præsterne og Leviterne; Esra Exempel, saa og de Skriftloaes, som dog ikke retteligen omgikkes dermed. Apostlernes og andre Læreres Exempel. Denne Lærernes Pligt bevises i sær af Apostlernes Formaning, og af deres Embedes Bestaffenhed. pag. 229: 236.
- §. 7. At saa saa Lærere ere nægtige i Skriften, kommer til deels deraf, at de ikke noksom eller retteligen anføres til at læse og randsage Guds Ord i deres Ungdom, i Skolerne og ved Academiene. Mange fattes det i den Fald ikke paa god Ansørsel, men paa Lyf. De Fleste have ved deres Studeringer et falskt og ureent Dømerke, hvorforsø de anvende kun liden Tiid og Gliid paa den Hellige Skriftes Læsning og Randsagning, som dog er saa hønt fornøden for enhver retskaffen Lærere, der vil giøre sit Embede. Dermere Klagemaal over de Flestes slette Forhold derudi. pag. 237: 248.
- §. 8. Det er fremdeles fornøden at lære, hvorledes vi bør læse og randsage Guds Ord? Vi bør med Hellighed omgaaes med hellige Ting, og høre og læse Guds Ord med største Ydmøghed og Erbødighed. Bevis og Exempel derpaa, og Bidnesbyrd derom. pag. 248: 252.
- §. 9. Os bør for alle Ting at have et reent og redligt Dømerke og Forjet ved vor Bibel-Læsning, til at kiende,

kiende, forstaae og bevare Guds Raad og Billie/ som os i Guds Ord er aabenbaret, og derefter allene at rette os. Foruden dette saae vi ikke den sande Wijsdom af Guds Ord, eller en ret Forstand derpaa. Guds og hans Nands Ord fandt en ret sat- tes, uden Guds Nands Oplysning. Hvorfor og hvor viidt Uandelige Mennesker ikke fandt forstaae den Hellige Skrift retteligen? Vi behøve derfor, en allene at vor Forstand oplyses, men ogsaa at vore Hjer- ter renses og helliges fra urene Affecter, Begierlig- heder og Hensigter, naar vi med Nytte ville læse Guds Ord. pag. 252: 263.

§. 10. Vi maae derfor for alting først vende os til Gud med ydmyg og inderlig Bøn om Naad og Raade, og om den sande Wijsdom. Hertil formaner vi paa mange Steder i Skriften. Davids Exempel forestilles til Efterfølgelse herudi. Salomons Raad og Formaning dertil. pag. 263: 268.

§. 11. Vi bør at læse Guds Ord med tilbørlig Agtsom- hed og Estertanke, overveie hvert Ord derudi, og søge at finde og fatte den rette Mening af alt det, som vi læse. Hvor nyttigt det er, at kunde læse den Hellige Skrift i Grund-Sprogene, og i sær deres Pligt herudi, som vilde og skulle lære og undervise andre af Guds Ord. Versionernes Beskaffenhed og Brug. Hvorledes vi deraf skal søge og fatte Skriftens rette Mening? Hvilken der er og kalbes Skriftens rette Mening? Man bør ikke forstaae alt efter Bøgstaven; ikke hekke føre sin egen eller andres Meninger ind i Skriften. Ofte betegnes noget andet ved de Ting og Personer, der tales om, end som Ordene synes at sige med sig. Hermed ta- les viidteløstigen om Forbillederne udi det Gamle Testamente; saa og om Spaadømmene og deres rette Forstand. pag. 268: 285.

§. 12. Een af de fornemteste Fortolkningens Regler til at fatte Skriftens rette Mening, er, at man bør forklare

forklare Skrift med Skrift, og det mørke og ufor-
 staaelige ved det, som er klart og tydeligt. Det er
 een og den samme Aand, som har talet ved alle de
 Hellige Skribentere; de kand derfor ikke siæ sig selv
 eller hverandre imod. De tale paa een Sted tyde-
 lier, end paa en anden. Man bør bemerke de
 Steder, hvor enhver Sag tydeligst og udførligst
 forestilles. Fremdeles bør man betragte alle Om-
 stændigheder ved enhver Text. Man bør og give agt
 paa deres Affecter og Sindelag, som tale eller giø-
 re noget, eller til og om hvilke der tales. *ic.* pag.
 285, 290.

§. 13. Man bør nøye undersøge og agte paa, hvad de
 hellige Skribenters Øhemerke og Hensigt er i deres
 Tale og Skrifter, saa vel i Almindelighed, som i
 Besønderlighed. Hvilket der er den Hellige Skriftes
 Øhemerke i Almindelighed? Hver Bog, hver Text
 Tale, *ic.* Har sit besynderlige Øhemerke. Man
 bør betragte hvert Ord og Talemaade, og conferere
 det, som man i sær vil betragte, med det Foregaaende
 og Efterfølgende. Hvorledes dette bør skee? *ic.* pag.
 290, 297.

§. 14. Man bør til den Ende gaae ordentligen frem i sin
 Bibel-Læsning. Det er nyttigt og fornødent, at
 læse først Moses Skrifter, og saa de øvrige Histori-
 ske Boger, før man gaaer til Lære-Bøgerne og de
 Prophetiske Skrifter. Samme Orden bør
 i agt tages ved det Nye Testaments Læsning.
 Man bør agte paa en hver Bogs Indhold. *ic.* pag.
 297, 305.

§. 15. Hvorledes man saa med Nytte kand læse eet eller
 andet Stykke af Guds Ord? Man bør eftersee alt
 det, som har Connexion med det Stykke, som
 man i sær tager for sig at betragte. Fremde-
 les bør man agte paa samme Stykkes Indhold, og
 dets besynderlige Hensigt og Øhemerke. Hvorle-
 des man kand og bør benytte sig af de saa kaldte Pa-
 ralleler

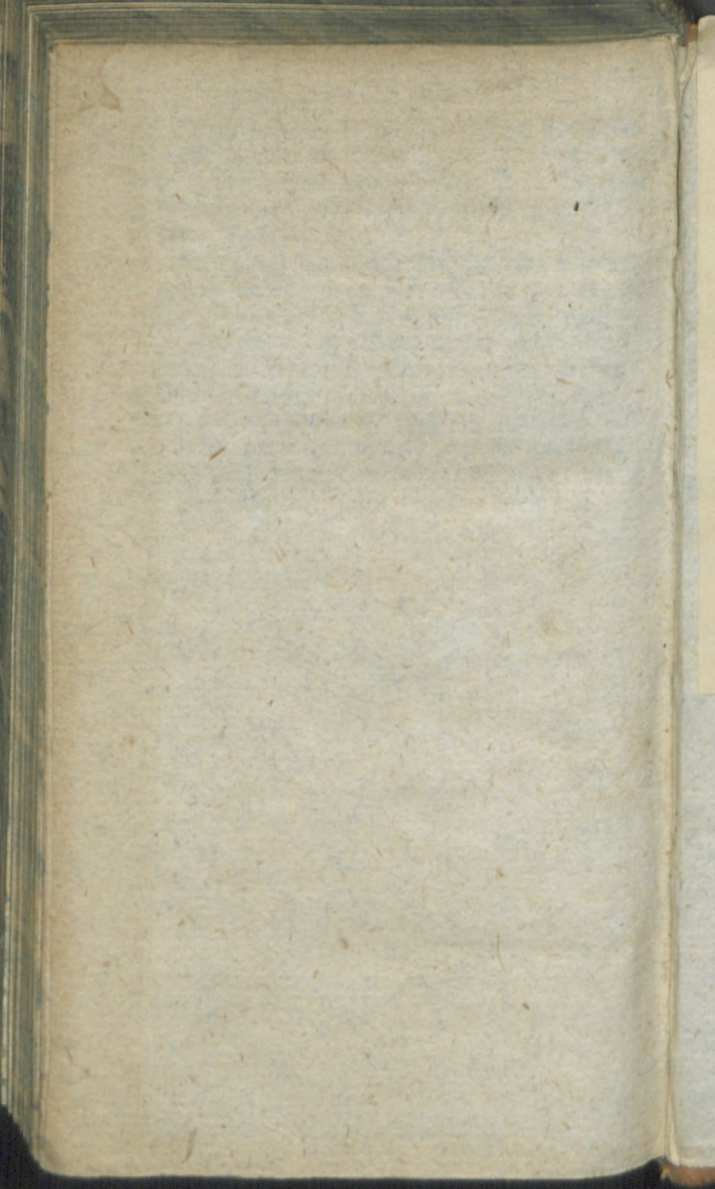
ralleler, og de i Ord eller Menning, eller og i begge
 Del overeens-stemmende Steder i Skriften. pag.
 305. 312.

- §. 16. En Gudsfrygtig Bibel Læser bør altid have det
 Opmerke for Øine, som Gud selv har sigtet til
 med sit Ord. Hvilket dette Opmerke skal og bør
 være saa vel i Almindelighed som i Besynderlighed?
 Vi bør især have det Forset og Opmerke, at vi vil
 troe og gjøre efter alt det, som os læres i den Hellige
 Skrift. Guds Ord kræver allevegne Lydighed af
 os; Davids Vidnesbyrd herom, og hans Exem-
 pel; Salomons Vidnesbyrd, og Jakobi Forma-
 ning. pag. 312. 328.
- §. 17. Det forklæres endnu nævner, hvorledes vi kand
 og bør søge at naae det rette Opmerke af et hvert
 Stykke, som vi læse i Skriften. Hvorledes den
 skal tiene os til Lærdom, til Overbeviisning, til Ret-
 telse, til Optugtelse i Retfærdighed, og til Trøst?
 Davids Exempel, hvorledes han har søgt at be-
 nytte sig af alt det, som han har læst? pag.
 328. 335.
- §. 18. Man bør ubi sin Bibel Læsning allermeest agte
 paa det, som meest tiener til at opnaae det rette Øe-
 merke. Det er ikke alt haa nyttigt for os, hvad
 der læses i den Hellige Skrift. Man skal ikke op-
 holde sig ved det, som man enten ikke forstaaer, eller ik-
 ke veed at anvende til sin egen eller andres Nytte og
 Opbyggelse. Hvilke Steder i Skriften man meest
 bør at give agt paa? Man bør flittigst læse og rand-
 saae i det Nye Testaments Skrifter; dog en sette
 det Gamle Testaments Læsning til Side. Vi bør
 fornemmeligen agte paa de Steder. Hvor os læres,
 hvorledes vi skal komme til Christum; hvilke de for-
 nemmeste Lærdomme ere, som os bør agte paa? pag.
 335. 349.

- §. 19. Vi bør i sær lade os opmuntre til en flittig Bibel-Læsning ved at betragte den herlige og salige Nytte, som vi kand vente os deraf. Den største og sidste Nytte deraf er vore Sieles Frelse og evige Salighed. pag. 349, 355.
- §. 20. Vi bør søge at fatte enhver Sandhed i Skriften saaledes, at den maa tee sig kraftig i og paa os, og vi derved opvækkes til Troe og Kierlighed, Haab og Taalmodighed. Hvorledes vi skal omgaaes med Guds Ord, at det maa blive os et ret Livsens Ord? Vi skal derved lade os omvende, igienføde, oplyse, hellige, trøste og styrke. Alt dette udretter Gud hos os formedelst dette sit Ord. Guds Ords store Kraft, og hvorledes den samme beskrives? Guds Ords Kraft og Frugt bliver og varer i al Eviighed. pag. 355, 366.

555.

